

PRVI ŠTAJERSKI BATALJON

Nastanek bataljona in napad na Trbovlje

Izdaje in sovražni vdori v partijske organizacije in OF jeseni 1941 so na Štajerskem močno zdesetkali vodilni politični kader in ob množičnem brezobzirnem nasilju začasno ohromili tako politično delo na terenu kot tudi razvoj partizanskih enot v zimi 1941/42. Kljub izredno težkim delovnim razmeram pa je novemu pokrajinskemu komiteju KPS za Štajersko pod vodstvom Sergeja Kraigherja do pomladi 1942 le uspelo obnoviti in povezati okrožne komiteje, ki so začeli obnavljati osnovne partijske organizacije in odbore OF. Začela se je odločna politična akcija za odhod v partizanske enote ter proti vstopanju v nemško delovno službo in vermanshaft, kar je med štajerskim prebivalstvom kmalu utrdilo že razrahljano prepričanje, da je nenehna politična in oborožena akcija proti okupatorju zares nujna. Rezultati so se kmalu pokazali, ko so se obstoječe partizanske enote začele krepiti in oblikovati nove, ko se je širila partizanska aktivnost in ustvarjalo dokaj dobro organizirano zaledje, ki je kljub stopnjevanju sovražnega nasilja le dajalo partizanom in političnim delavcem potrebno oporo.

Po uničenju partizanskih skupin na Sv. Katarini in Sv. Planini nad Trbovljami v prvi polovici januarja 1942 je preostali del revirske čete prezimil brez posebnih težav. Četa je večkrat menjala bivališča in se premikala na področju med Savinjsko dolino in Savo, od Laškega do Sv. Gore (k. 849). Največ se je zadrževala v hribih zahodno od Zagorja. Konec marca je že štela okoli 30 borcev, ko pa se je v prvi polovici

aprila dotok novincev okrepil, zlasti iz Zagorja in okolice, se je število njenih borcev kar podvojilo. Ko je četa taborila na Pleši blizu Jablanškega vrha, se je 13. aprila razdelila na dve četi, toda ker so novi borci še vedno prihajali, so kmalu ustanovili še tretjo in na ta način obnovili štajerski partizanski bataljon. Okoli 10. aprila so s Pleše poslali na Kozjansko tričlansko patruljo, naj tam pripravi vse potrebno za ustanovitev kozjanske partizanske čete.¹

Skupina borcev savinjske čete, ki so prezimili pri Turinku na Paških vrhovih, je po akciji v Ložnici odšla prek Savinjske doline in si 31. marca postavila novo taborišče na Tolstem vrhu (k. 685) v bližini Marije Reke. Tedaj so se ji priključili še borci, ki so prezimili na tistem področju. Obnovljena savinjska četa je prve dni aprila že štela 20 moških, v teku meseca pa se ji je pridružilo še nekaj novih. Priključil se ji je tudi bivši komandir pohorske čete, ki je prispel čez Pohorje v Škalske Cirkovce, da bi vzpostavil zvezo s savinjskimi partizani. Z njim so prišli tudi trije šaleški borci. Do prvih dni maja se je savinjska četa zadrževala na Tolstem vrhu ter po severnih pobočjih Mrzlice (k. 1051) in Gozdnika (k. 1092). Hodila je v manjše akcije, za katere so Nemci sicer zvedeli, vendar je v tistem času niso zasledovali ali resneje ogrožali. Kmalu po prihodu na novo področje se je četa povezala tudi z revirskimi partizanskimi enotami.²

Iz skupine bivše pohorske čete, ki je prezimovala v okolici Ruš, so nekaj dni po novem letu 1942 trije borci odšli v Ljubljano ter nato odšli k dolenskim partizanskim enotam. Druhim, ki so vztrajali na Štajerskem, so se kmalu pridružili trije novinci, toda ko so 12. marca enega od njih Nemci zajeli in sta naslednjega dne v boju z orožniško patruljo še dva borca padla, sta prve dni aprila, potem ko je komandir odšel po zvezo z drugimi enotami, ostala na pohorskem področju samo dva partizana. Do konca maja se jima je pridružilo še osem novih borcev, tako da je ta skupina postopoma preraščala v novo ruško četo, ki je delovala na Pohorju samostojno in vse do jeseni ni bila povezana z drugimi partizanskimi enotami na Štajerskem.³

Druga nova samostojna partizanska enota je začela nastajati prve dni aprila v okolici Ptuja. Organiziral jo je okrožni komite KPS za ptujsko okrožje iz vrst skojevcev in na-

prednih mladincev in je tudi usmerjal njeno aktivnost. Imenovali so jo slovenjegoriška četa, vendar njena moč do uničenja v prvi polovici avgusta nikoli ni presegla več kot trinajst dokaj slabo oboroženih borcev. Delovala je v okolici Ptuja in v Slovenskih goricah in prav tako kot ruška četa ni imela povezave z drugimi štajerskimi partizanskimi enotami.⁴

Med prezimovanjem so savinjski in revirski partizani omejevali svojo aktivnost le na preskrbovalne akcije, na manjše sabotaže ter na kaznovanje izdajalcev in najbolj prizadevnih okupatorskih sodelavcev, predvsem tistih, ki so imeli na vesti hude izgube v terenskih političnih organizacijah in posameznih partizanskih skupinah, ki jih je sovražnik zaradi njihovega izdajstva preganjal in napadal. Tako so si ustvarili ugodnejše razmere za varnejše premikanje in uspešnejše delo terenskih političnih aktivistov. Partizanska dejavnost se je ob koncu marca in v aprilu močno povečala na celotnem območju revirjev, Šaleške in Spodnje Savinjske doline.

Prvo večjo akcijo so naredili borci savinjske čete, ki so prezimili na Paških vrhovih. Skupaj z nekaj šaleškimi partizani, s katerimi so bili v stalni povezavi, so 29. marca v Ložnici pri Velenju uničili naprave v rudniku boksita, ki so ga izkoriščali Nemci. Zažgali so barake, skladišče in kovačnico ter uničili inventar in sredstva za obratovanje rudnika. Takoj po akciji sta krenila nad partizane vod rezervne policijske čete »Wien« iz Šoštanja in velenjska orožniška posadka, ki sta nato brez uspeha preiskovala gozdove okoli Št. Andraža. Čeprav v tej akciji ni bil ubit niti ranjen noben sovražnik, so okupatorske oblasti kot povračilo 30. marca v Mariboru ustrelile 10 talcev.⁵

Prve dni aprila so litijski politični delavci izpopolnili oborožitev revirske čete z lahko strojnico, potem pa je tudi ta četa krenila v akcijo. Dne 6. aprila 1942 ob 22.15 je napadla postojanko nemške obmejne straže v Št. Ožboltu pod Trojanami. Toda sovražne posadke ob napadu slučajno ni bilo v poslopju, zato je četa brez spopada zaplenila dve puški, opremo in nekaj streliva, poslopje pa zažgala. Po akciji se je umaknila v začasno taborišče na Podlipovici, odkoder se je kmalu nato premaknila na Plešo.⁶

Borci savinjske čete so 8. aprila zjutraj pri Migojnicah ustavili industrijski vlak, ki je vozil premog iz rudnika v Za-

bukovici na železniško postajo v Žalcu. Stroj z natovorjenimi vagoni so pod paro in brez vodstva pognali proti železniški postaji, kar je tam povzročilo precejšnjo škodo. Četa je nadaljevala z akcijami in že 9. aprila zažgala neko zaplenjeno posestvo v Kasazah. Dne 13. aprila se je njena patrulja v Mariji Reki spopadla z nemško policijsko patruljo, druga pa 18. aprila napadla vermansko stražo pri tovarni nogavic v Polzeli. Štiri dni pozneje je četa razstrelila betonski most na cesti Vransko—Motnik; naslednjega dne, 23. aprila, pa se je njena patrulja spopadla z orožniško patruljo v Orli vasi pri Braslovčah. Ponoven spopad z orožništvom je imela četa 2. maja v Pongracu pri Grižah. Potem se je premaknila na Tolsti vrh, kjer je v bližini Marije Reke počakala na revirske partizane.⁷

V aprilu savinjska četa ni imela nobenih izgub; tudi so-vražne izgube niso znane. Kljub temu, da so bile vse te akcije patruljnega značaja in Nemcem niso povzročile večje škode, so jih vznemirjale. Sovražni oddelki in patrulje so pogosto preiskovali gozdnata področja nad Savinjsko dolino, toda četa je spretno manevrirala in imela organizirano obveščevalno službo, tako da se je lahko vselej pravočasno izognila sovražnemu obroču in boju z močnejšimi silami.

Po ustanovitvi druge revirske čete na Pleši sta se obe četi premaknili nad Vače pod Sv. Planino (k. 783), nato v bližino Jablane, in ko so tam oblikovali še tretjo četo, se je bataljon začel pripravljati za napad na Trbovlje. Štab je izdelal načrt kako uničiti rudniške naprave v Trbovljah in okolici ter hkrati napasti vermansko posadko, utrjeno na Sv. Planini, odkoder je branila trboveljski rudnik pred partizani. Štab je bataljon, ki je tedaj že štel okoli 90 borcev, razdelil na več skupin, ki naj bi napadle določene objekte, del borcev pa je postavil v zasede za zavarovanje na dohodnih poteh in cestah. Zvečer 27. aprila, ob prvi obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte, so skupine odšle proti določenim objektom in nekaj po polnoči začele izvrševati naloge. Ko so prekinile telefonske zveze, so ob 0.15 napadle stražo pri kamnolomu v Retjah, pri čemer je bil neki stražar ubit, drugi zajet, tretji pa je pobegnil. Barako z napravami za pogon žičnice so zažgali, več nosilnih stebrov žičnice pa minirali. Hkrati so napadli tudi obračališče žičnice pri Pleškem, vendar jim ni uspelo zažgati ba-

rake in minirati hidranta. Razstrelili so več stebrov daljnovoda visoke napetosti, čeprav precej postavljenih min ni eksplodiralo. V Trbovljah je skupina borcev vrgla ročno bombo v stanovanje občinskega župana, poškodovala pa je le poslopje.

Skupina, ki so jo določili naj napade postojanko s 13 celjskimi vermani na Sv. Planini nad Trbovljami, se je utrjeni stražarnici približala šele okoli enih po polnoči in jo napadla. Nekega vermana so ubili, drugega ranili, ostali pa so se iz utrjene zgradbe tako močno upirali, da je borci tudi po daljšem obstreljevanju niso mogli zavzeti. Iz Trbovelj je napadeni postojanki pohitel v pomoč akcijski vod 72. rezervnega policijskega bataljona, ki pa več ni prišel v stik s partizanskimi skupinami.⁸

Napad na rudniške naprave v Trbovljah in okolici je bil sicer dobro načrtovan, ni pa bil tudi gmotno dovolj dobro pripravljen in strokovno izveden. Hkratna akcija šestih napadalnih skupin na razne objekte v Trbovljah in okolici je pri Nemcih vzbudila vtis, da je napad zasnovan široko, in jih povsem presenetila in zmedla. Sovražne sile v Trbovljah niso vedele, v kateri smeri naj posredujejo, in ko je akcijski vod 72. rezervnega policijskega bataljona le krenil proti Sv. Planini, so se napadalne skupine in zasede že umaknile. Namena, da bi napadene rudniške naprave in električni daljnovod uničili, niso dosegli, ker skupine niso imele na voljo zadostne količine razstreliva. Razen tega so tudi minirali dokaj nestrokovno, saj več kot polovica postavljenih min ni eksplodirala. Kljub temu so povzročili precej škode in je delo v trboveljskem rudniku za krajši čas zastalo.

Skupina, ki je napadala vermansko posadko na Sv. Planini, je bila dovolj močna, da bi opravila nalogo, in bi postojanko verjetno zavzela, če bi se ji posrečilo sovražnika presesteti. Toda na poti se je zamudila in napad na rudniške naprave v Trbovljah se je začel prej, kot se je sploh mogla približati postojanki. Streljanje in eksplozije v Trbovljah so vermane opozorile na nevarnost, tako da so se lahko pripravili na obrambo. Ker Nemci očitno niso imeli točnih podatkov o moči napadajočih partizanskih enot in tudi niso vedeli, kam so se partizani umaknili, niso mogli uspešno odgovoriti. Protiakcijo so izvedli šele čez dober teden. Napad na rudniške naprave v Trbovljah in vermansko posadko na Sv. Planini je imel izred-

no močan politični učinek in je znova dvignil bojno pripravljenost med revirskim in zasavskim prebivalstvom. Pomenil je uvod v novo in uspešnejše obdobje narodnoosvobodilnega boja na Štajerskem.

Reorganizacija bataljona in akcije 1. čete

Skupine, ki so napadale objekte v Trbovljah in na Sv. Pladini, niso imele izgub in so na dogovorjeni znak odšle na zborna mesta. Po nekaj dneh se je ves bataljon zbral v taborišču savinjske čete na Tolstem vrhu. Povelje štaba I. štajerske partizanske brigade, ki ga je bil konec marca prinesel s seboj politični komisar bataljona in ga je štab bataljona razposlal vsem štajerskim partizanskim skupinam, je bilo s tem izvršeno. Razen borcev nastajajočih čet na Pohorju, Kozjanskem in v Slovenskih goricah, so se na Tolstem vrhu zbrali prav vsi štajerski partizani.⁹

Kot smo že omenili, je z dnevnim poveljem št. 2, s katerim je pokrajinsko poveljstvo štajerskih partizanskih čet 5. aprila objavilo ustanovitev I. štajerske partizanske brigade, ta bataljon postal 1. štajerski bataljon ter se je vključil v sestav brigade kot njen 1. bataljon. Ob preoblikovanju I. štajerske brigade v II. grupo odredov štab grupe še ni imel točnega poročila, kako je z novim, na Štajerskem oblikovanim bataljonom in ga zategadelj ni vključil v nobeno odredno sestavo. Prepričan je bil, da sta na Štajerskem le revirska in savinjska četa, morda z okoli 50 borci, in je tedaj menil, da je najbolje, če kot dobre poznavalce terena borce revirske čete vključi v savinjski odred, borce savinjske čete pa v pohorski odred, komandant bataljona Rudi Knez-Silas pa naj bi postal komandant 1. bataljona savinjskega odreda. To odločitev so štabu bataljona sporočili, izvedli pa naj bi jo šele po prihodu enot II. grupe na Štajersko. Do tedaj naj bi bataljon deloval po starem, le da so mu določili nekaj posebnih nalog okoli priprav za prihod grupe. Toda grupa zaradi boja na Jančah ni uspela priti čez Savo, kasneje pa je bil načrt njenega pohoda na Štajersko spremenjen, zveze med štabom grupe in bataljonom na Štajerskem pa pretrgane vse do prvih dni septembra 1942. Povelje št. 2 z dne 6. maja je bilo pravzaprav zadnje, ki ga je štab ba-

taljona prejel. Ukrepal je na podlagi tega ukaza in ustnih navodil, ki mu jih je prenesel že omenjeni komandant 2. bataljona savinjskega odreda Franc Mazovec-Risto, ko je 3. junija na Čemšeniški planini našel štab bataljona. Tako je do septembra bataljon deloval popolnoma samostojno ter se od ustanovitve v aprilu do ukinitve imenoval 1. štajerski bataljon.¹⁰

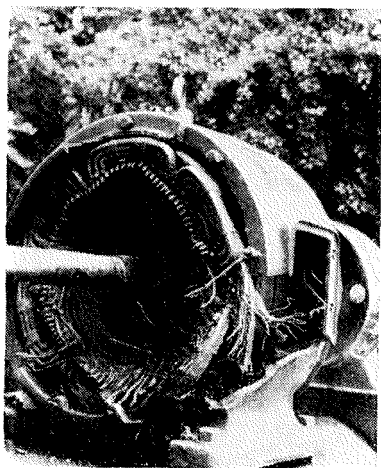
Štab 1. štajerskega bataljona so sestavljali Rudi Knez-Silas kot komandant in Boris Čizmek-Bor kot politični komisar bataljona. Za namestnika komandanta so postavili Lojzeta Vreska-Slavkota, za bataljonskega intendanta Jožeta Umeka-Zepla, partijsko organizacijo v bataljonu pa je vodil Franc Polh-Izak, ki se je v tistem času podpisoval tudi kot Egon Kos. Na Tolstem vrhu je štab bataljona razdelil zbrane partizane na tri čete in dve samostojni skupini. Za komandirja 1. čete »Franca Fakina« je bil postavljen Slavko Pintar-Robin, za političnega komisarja pa Milan Mrzel-Mile. V 2. četi »Slavka Šlandra« je bil komandir Vlado Letonja-Mirko, politični komisar Ivan Kalšan-Bosanac, 3. četo »Antona Pečnika« pa sta vodila Vlado Majcen-Vlado kot komandir in Lojze Zupančič-Cvajer kot četni politični komisar. Za komandirja skupine »B« in bodoče šaleške čete je bil določen Miha Pintar-Toledo, za političnega komisarja Ivan Farčnik-Buč; skupino »C« in pa bodočo kozjansko četo je kot komandir vodil Anton Vratanar-Antonesko, za političnega komisarja pa je bil določen Ivan Skvarča-Modras, ki je že aprila odšel na Kozjansko ter prevzel dolžnost kasneje, ob ustanovitvi čete.

Ob reorganizaciji bataljona na Tolstem vrhu je štab bataljona vsem četam in skupinam določil tudi njihova operativna področja. Nato so se enote 5. maja razšle in krenile vsaka v svojo smer. Prva četa je odšla v Zasavje in revirje, 2. četa v osrednjo Savinjsko dolino in v kraje ob Paki, 3. četo pa so poslali prek Dobrovelj proti Zadreški in Zgornji Savinjski dolini. Skupina »B« je krenila proti Šaleški in Mislinjski dolini, skupina »C« pa na Kozjansko. Štab bataljona se je priključil 1. četi, ob kateri se je tudi kasneje največ zadrževal.¹¹

Po napadu na Trbovlje so Nemci zaman stikali za partizanskimi enotami. Šele po nekaj dneh so končno le ugotovili, da so nekje na območju med Šmiklavžem, Pongracom in Mrzlico. Oddelke 1. in 2. čete 72. rezervnega policijskega bataljona so okrepili z vermanšaftom, jih razdelili v tri skupine in 6.

maja zjutraj začeli z akcijo. Ena skupina 1. čete je s skupino vermanšafta prodirala iz Lok in Grajske vasi čez Marijo Reko proti Šmiklavžu, druga iz iste čete pa iz Griž v jugozahodni smeri proti cesti Trbovlje—Prebold. Tretja skupina, ki so jo sestavljali oddelki 2. čete in vermanšaft, je prodirala iz Zagorja in Trbovelj proti Šmiklavžu. V stik s partizani je prišla le skupina, ki je nastopala iz Griž, ko je okoli enajstih pri Sv. Magdaleni opazila partizansko patroljo in krenila za njo. Ko je patrolja poslala proti sovražniku nekaj strellov, se je umaknila in za seboj zabrisala sled. Nemške enote in vermanšaft so nato še ves popoldan preiskovali pobočja Mrzlice, vendar so zvečer akcijo končali brez uspeha.¹²

Po reorganizaciji bataljona na Tolstem vrhu je namreč štab bataljona s 1. četo krenil proti Trojanam in se po dveh dneh utaboril na Limbarski gori (trig. 768). S komando čete so naredili načrt za novo obsežnejšo akcijo v okolici Zagorja. Sestavili so štiri skupine, od katerih so tri imele nalogo, naj v noči na 9. maj porušijo železniško progo med postajama Zagorje in Renke, uničijo rudniško žičnico pri Kotredežu, pri Trojanah pa minirajo nosilce električnega daljnovođa Velenje—Ljubljana. Četrto skupino so postavili v zasedo ob cesti med Zagorjem in Toplicami z nalogo, da prepreči morebitno sovražnikovo posredovanje.

Razbita postaja zagorske rudniške žičnice, ki jo je 9. maja 1942 napadel 1. štajerski bataljon

Zaradi slabega minerskega materiala pa so akcije v Zagorju le deloma uspele. Med Zagorjem in Renkami je eksplozirala le ena mina, ki je raztrgala tirnico. Promet so po osemurnem zastoju znova vzpostavili. Druga skupina, ki je imela nalogo uničiti žičnico, se je najprej pri Cilenci zapletla v kratenk spopad z rudniškimi obratnimi stražarji, nato pa je minirala dva nosilca. Tudi tam je eksplozirala le ena mina in povzročila samo neznatno škodo. Tretja skupina se je med potjo pri Trojanah spopadla z nemško zasedo. Nameravane akcije ni mogla izvesti in se je brez izgub vrnila v taborišče. Po detonacijah pri Zagorju je zaseda, ki je bila na cesti, še nekaj časa čakala, da pride sovražnik, a ker ga ni bilo, se je pred svitom odpravila nazaj proti Limbarski gori. Po njenem umiku so deli 2. čete 72. rezervnega policijskega bataljona krenili zasledovat partizanske skupine, vendar niso odkrili nobene.¹³

V štab 1. štajerskega bataljona na Limbarski gori je 9. maja prispel Janko Rode-Ilija, komandir čete v 1. bataljonu savinjskega odreda, ki je prinesel povelje št. 2 štaba II. grupe odredov z dne 6. maja in štabu bataljona ustno sporočil še druga navodila v zvezi s predvidenim skorajšnjim prehodom grupe čez Savo med Jevnico in Kresnicami. Ko je štab bataljona preučil ukaz in zbral podatke, je določil pet vodičev, ki so dobro poznali poti v Zasavju. Dal jim je nalogo, naj po prehodu II. grupe čez Savo pripeljejo njene bataljone na določena mesta. Skupina vodičev je takoj krenila na pot in po nekaj dneh brez težav prispela v Znojile, kjer je bil tedaj štab II. grupe odredov.¹⁴

S prejetim poveljem je štab 1. štajerskega bataljona v zvezi s skorajšnjim prihodom II. grupe odredov na Štajersko dobil posebne naloge, ki so bile usklajene tudi z nalogami II. grupe odredov v predvideni partizanski ofenzivi na Gorenjskem. Da bi II. grupa takoj po prihodu lahko začela s svojimi osnovnimi nalogami, so 1. štajerskemu bataljonu ukazali, naj opusti vse svoje načrtovane akcije in vso skrb osredotoči na območje Sv. Planine nad Savo, Trojan, Motnika in Gornjega grada. Tod naj do prihoda grupe na več krajih pripravi skladišča hrane za moštvo in konje v količini, ki bo zadostovala vsaj za teden dni. Zbere naj tudi vse rezervno orožje, strelivo in bencin, v bližini Sv. Planine pa ves razpoložljiv minerski material. Razen navodil, kako naj pripravi prihod II. grupe, je

štab bataljona prejel tudi naloge in navodila za politično organizacijo terena, za vzpostavitev zanesljivih zvez in narodne zaščite ter za organizacijo in delovanje obveščevalne službe. Ker je za izvedbo vseh teh nalog ostalo bataljonu zelo malo časa, so mu dovolili, da sme izven omenjenega območja delati le tiste akcije, v katerih bo lahko pridobil orožje in strelivo, posebno skrb pa naj do prihoda grupe posveti politični, moralni in vojaški vzgoji borcev, da bi bili kar najbolje pripravljeni za izvrševanje prihodnjih nalog. Ker je štab II. grupe imel v načrtu, da bo do 20. maja z enotami že prispel na levi breg Save, je štab bataljona prejel ustni ukaz, naj z enotami takoj krene v Zasavje, da bi po potrebi lahko pomagal pri prehodu.¹⁵

Ker sta bili operativni področji 2. in 3. čete v Savinjski dolini preveč oddaljeni, da bi mogli obe četi pravočasno priti v Zasavje, je štab bataljona sklenil, da ju pusti tam, nalogo pa opravi samo s 1. četo. Dne 10. maja je četo razdelil v dve skupini, od katerih je ena imela nalogo pripraviti določeno količino hrane, z drugo skupino pa je krenil proti Savi, se utaboril v gozdu nad Vačami ter čakal na приход grupe. Ko je to skupino po štirih dneh nekdo izdal in so jo začeli Nemci iskati, je štab sklenil umakniti se od Save. Dne 15. maja se je četa utaborila nad Kolovratom. Štiri dni je držala zasede okoli Kolovrata in čakala na sporočilo o prihodu grupe. Ko pa tega ni bilo in je postalo očitno, da Nemci vedo zanjo, se je 19. maja štab bataljona s četo premaknil proti Trojanam, naslednjo noč miniral električni daljnovod in se 21. maja utaboril na Golčaju (trig. 677) nad Blagovico.¹⁶

Kljub temu, da se je terensko politično delo v Zasavju in Moravski dolini v pomladnih mesecih leta 1942 močno razgibalo, velik del prebivalstva pa zavedno podpiral partizane ter bil organiziran v OF, je bilo še vedno precej ljudi, ki so iz strahu pred nemškim maščevanjem orožniškim postajam sproti prijavljali vsakega partizana, ki so ga opazili. Na ta način so okupatorske oblasti lahko precej točno zasledovale tudi premike štaba 1. štajerskega bataljona in njegove 1. čete. Vendar so vsa ta obvestila vselej prihajala z določeno zamudo in so se večinoma nanašala le na premike, zato Nemcem niso kaj prida koristila. Četa ni imela stalnega taborišča in se je pogosto premikala, če pa so že odkrili njeno trenutno bivali-

šče, so ga nemški napadalni oddelki vselej našli že praznega. Terenska zaupniška mreža, ki so jo organizirali politični delavci in štab bataljona, je tako dobro delovala, da je bila enota vedno pravočasno obveščena o nevarnosti in izdajalcih, ter jih uničila. Gestapo je organiziral nekaj plačancev, ki so se uporabljajoč različne izgovore potikali po hribovskih vaseh in vohunili za partizani, nekaj najbolj predrznih pa je skušal celo vrniti v enoto. Med bivanjem štaba bataljona in 1. čete nad Kolovratom sta se dva takšna agenta pod krinko partizana — prostovoljca javila v četo, medtem ko je tretji kot lažni davčni uradnik po bližnjih vaseh poizvedoval za partizanskimi zvezami. Že drugi dan po prihodu so vse tri odkrili in njihovo zločinsko delo onemogočili.

Pokanje min in ročnih bomb v boju pri Jančah je 21. maja popoldne odmevalo prav do Golčaja in štab bataljona je povsem pravilno sklepal, da poskus prehoda bataljonov II. grupe ni uspel. Ker je po miniranju daljnovoda na Trojanah in obstreljevanju tamkajšnje policijske posadke sovražnik začel preiskovati okoliška področja, se je štab bataljona odločil za premik čez cesto Ljubljana—Trojane—Celje in se 22. maja dopoldne nastanil v Gabrju, 3 km severovzhodno nad Blagovico. Partizani so vas zasedli in v njej bivali ves dan. Vaščanom so priredili partizanski miting z govorom in partizanskimi pesmimi ter se zvečer umaknili na Šipek (k. 875). Dne 23. maja je četa pri Ožboltu vse popoldne držala zasedo ob glavni cesti in čakala, da pride nemška motorizacija. Ker so jo opazili bližnji vaščani in je obstajala možnost, da jo izdajo, je proti večeru krenila čez Zavrh in se 24. maja zjutraj utaborila pri Gamberku nad Izlakami. Imela je v načrtu akcijo proti ova-duhom v okolici, toda taborišče je odkrilo več civilnih oseb. Pridržali so jih do 25. maja zjutraj, jih nato izpustili in se premaknili proti Kolovratu. Tam so se utaborili in postavili zasedo, vendar prepozno, da bi lahko še napadli sovražno patroljo, za katero so zvedeli, da križari okoli Kolovrata.¹⁷

Naslednje jutro je del čete znova prežal v zasedi in ob pol osmih z ročnimi bombami napadel patroljo vermanske posadke iz Kolovrata. Ubili so vodjo patrolje, drugi vermani so se razbežali. Četa je zaplenila brzostrelko in vojaško puško s strelivom ter drugo opremo padlega, nato pa se umaknila do vasi Borje. Ker so jo že zasledovali sovražni oddelki, je po

Rudi Knez-Silas in Boris Čižmek-Bor, komandant in politični komisar 1. štajerskega bataljona

krajšem odmoru krenila naprej in 26. maja opoldne zasedla Blagovico, potrgala telefonske linije in rekvirirala živež in živino pri nekem nemškem priseljencu, potem pa krenila na Šipek in se tam utaborila. V noči na 28. maj je četa pri Blagovici s smrtjo kaznovala dva izdajalca in zaplenila živino na njunem posestvu, po vrnitvi na Šipek pa je štab bataljona prišel v stik s kamniško četo. Obe sta skupaj taborili. S kamniškimi partizani so izdelali načrt za večjo skupno akcijo, ki pa je niso izvedli, ker so 29. maja dopoldne taborišče nenadoma napadli Nemci. Četa in štab bataljona sta se brez izgub umaknila s Šipka proti Motniku, kamor ju Nemci niso več zasledovali, naslednjega dne pa so skupno s kamniškimi partizani izpraznili trgovine v Logu pri Ožboltu. Po akciji sta se obe enoti vrnili na Šipek in se tam znova utaborili.

Na Šipku se je štab 1. štajerskega bataljona s 1. četo ločil od kamniških partizanov in 1. junija zvečer krenil proti Trojanam. Ob prehodu čez cesto so le 50 metrov od policijske postojanke minirali in močno poškodovali nosilec električnega daljnovoda. V pričakovanju, da bo eksplozija izvabila posadko iz poslopja, je četa postavila zasedo. Ko ni bilo nikogar na spregled, so borci začeli streljati v okna. Po krajšem obstreljevanju so v postojanki ranili tri Nemce, ranjena je bila tudi neka ženska, četa pa je nadaljevala pot in se 2. junija zjutraj utaborila na Čemšeniški planini (Velika planina — k. 1206). Dne 3. junija so v to taborišče prispeli sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko ter komandant in politični komisar 2. bataljona savinjskega odreda s petimi borci, ki so 25. maja zjutraj pri Zalogu prišli čez Savo. Ti borci so po spopadu pri Ravnah dne 28. maja, potem ko se je del njihove čete vrnil na Dolenjsko, ostali v Zasavju in iskali zvezo s 1. štajerskim bataljonom. Posredovali so jim jo terenski politični aktivisti, s katerimi so prišli v stik naslednjega dne. Ker je štab II. grupe odredov po boju na Jančah naredil nov načrt za prehod čez Savo, ki naj bi bil vzhodno od Litije, je štab 1. štajerskega bataljona prek štaba 2. bataljona savinjskega odreda prejel tudi ukaz, naj zbere svoje enote nad Savo in v primeru nuje z napadom v hrbet nemških sil pomaga bataljonom II. grupe priti na štajersko stran.¹⁸

Kaže, da so po akciji na Trojanah Nemci vedeli, da je enota, ki je izvedla ta napad, nekje na področju med Trojanama-

mi, Zagorjem in Savinjsko dolino. Točnejše podatke o taborišču na Čemšeniški planini so dobili 4. junija dopoldne. Neka partizanska patrulja je na vrhu planine srečala domačina. Ker ga ni poznala, ga je pripeljala v taborišče. Štab bataljona ga je zaslišal. Ni se mu zdel nevaren, zato ga je izpustil. Namesto da bi šel domov, pa je ta takoj odšel k Nemcem in jim povedal, kje točno je četno taborišče.

Ker je bilo nujno hitro ukrepati, Nemci niso utegnili pripeljati močnejših policijskih enot. Hitro so zbrali bližnje orožniške in vermanske posadke, ki so se neopazno približale taborišču in ga ob pol dveh popoldne nenadoma napadle z več strani. Že ob prihodu v to taborišče so borcem za primer sovražnega napada določili položaje, ki so jih ti po prvih strelah zasedli, nato pa s protinapadom sovražniku preprečili, da bi vdrl v taborišče. Po skoraj dveurnem trdovratnem boju, ko so se Nemci utrdili na položajih in je zaradi križnega ognja položaj čete postajal že kritičen, je štab bataljona organiziral umik, ki ga je krila zaščitnica, z glavnino pa je prebil sovražni obroč v južni smeri proti Sveti gori (k. 932).¹⁹

Po preboju Nemci čete niso zasledovali. Zvečer je prešla cesto Trojane—Zagorje in se utaborila na Sv. gori. V boju na Čemšeniški planini je imela enega padlega in dva huje ranjena borca, iz kasneje prejetih poročil s terena pa je štab bataljona zvedel, da je padlo 19 vermanov. Nemškega orožja četa ni zaplenila, je pa rešila puške padlega in ranjenih borcev. S ciljem, da bi štab bataljona čimprej zbral vse tri čete, je 5. junija poslal kurirje po 2. in 3. četo, naj ju pripeljejo na Šipek, kjer naj bi se bataljon znova združil.

Prvi štajerski bataljon ni imel dobro organizirane sanitetne službe. Ker se je stanje obeh ranjencev iz boja na Čemšeniški planini slabšalo, so sklenili, da na Šipku uredijo zasilno zavetišče, kjer bi lahko okrevali. Štab bataljona je pričakoval, da so kurirji že pripeljali na Šipek 2. in 3. četo in ker je večdnevno bivanje v istem taborišču hkrati postalo že nevarno, je 9. junija zvečer s 1. četo krenil tja. Pri Zajasovniku so nemoteno šli čez cesto Trojane—Celje, v Strmecu pri Motniku pa se je predhodnica nenadoma znašla v ognju nemške zasede. Padel je en borec in izgubili so tudi lahko strojnico, ki jo je nosil in je ni bilo mogoče rešiti. Desetega junija zjutraj sta se četa in štab bataljona utaborila na Šipku in poskrbela

za oba ranjenca. Ker kurirjev s četama še ni bilo na dogovorjenem mestu, sovražni oddelki pa so začeli preiskovati Šipek, sta štab bataljona in 1. četa 11. junija krenila nazaj proti Zasavju ter se 12. junija spet utaborila na Sv. gori nad Roviščem.²⁰

Kot vemo, je po neuspelem poskusu, da bi prešli Savo med Jevnico in Kresnicami, štab II. grupe v dogovoru s političnim komisarjem glavnega poveljstva sklenil, da gredo prek mostu pri železniški postaji Sava, med Litijo in Zagorjem. Zato sta takoj po vrnitvi na Sv. goro komandanta 1. štajerskega bataljona in 2. bataljona savinjskega odreda v spremstvu patrolje odšla ogledovat, kako bi izvedli ta načrt. Ker je 1. štajerski bataljon imel na voljo le eno četo, most čez Savo pa je bil močno zastražen, sta oba štaba v poročilu z dne 14. junija predlagala štabu grupe, naj enote Savo prebredejo pri Ponovičah. Medtem je glavno poveljstvo že odredilo, naj II. grupa krene čez Gorenjsko, o čemer pa štaba bataljonov iz neznanih razlogov nista bila obveščena. Čakala sta na odgovor štaba II. grupe, ker pa le-tega nikakor ni bilo, sta kljub nejasnemu položaju sklenila zbrati čete 1. štajerskega bataljona v Zasavju in čakati na prihod grupe.²¹

Iz omenjenega taborišča na Sv. gori so patrolje 1. čete naredile več manjših akcij v okolici Zagorja in Moravč, 17. junija pa sta tja prispeli še 3. in nova 4. četa. Kurirji, ki so jih po boju na Čemšeniški planini poslali po 2. in 3. četo, so po nekaj dneh iskanja našli na Menini planini namreč le 3. in 4. četo. Za slednjo štab bataljona še ni niti vedel, da so jo medtem oblikovali. Zveza z 2. četo, ki je bila tedaj nekje med Šaleško in Savinjsko dolino, pa še ni bila vzpostavljena.²²

Akcije 2. in 3. čete

Druga četa 1. štajerskega bataljona se je po odhodu s Tolstega vrha napotila čez Savinjsko dolino. Nekaj dni se je zadržala okoli Št. Andraža, nato pa utaborila v starem partizanskem taborišču pri Turinku na Paških vrhovih. Od tod je šaleška partizanska skupina »B« odšla na svoje področje čez Pako, četa pa je naredila nekaj manjših akcij in pobila par izdajalcev. 7. maja je v Skornem streljala skozi okno neke hiše,

v kateri so bili nemški policisti, 10. maja pa v Šeščah pri Preboldu napadla sovražno patruljo in ubila nekega vermana. Sredi maja se je četa napotila proti Zgornji Savinjski dolini, se sešla s 3. četo ter izdelala skupni načrt za napad na orožniško postajo v Ljubnem.

Tretja četa 1. štajerskega bataljona se je po razidu bataljonovih čet utaborila na Dobrovljah, odkoder so njene patrulje odhajale v okolico Braslovč, v Zadreško in Zgornjo Savinjsko dolino ter izvedle več manjših akcij, večinoma oskrbovalnega značaja, kaznovale pa so tudi nekaj izdajalcev in okupatorjevih sodelavcev. Patrulja, ki je odšla proti Libojam, je 9. maja pri Gomilskem padla v sovražno zasedo, vendar se je po nekaj dneh brez izgub vrnila v četno taborišče na Menini planini, odkoder je četa nato krenila v Savinjsko dolino in 18. maja zvečer hkrati z 2. četo napadla orožniško postajo v Ljubnem.

Napad na Ljubno je bil dobro pripravljen in je popolnoma uspel. Medtem, ko so del borcev postavili v zasede na glavnih cestah, so drugi presenetili orožniško posadko, ki se je razbežala. Zasede so ubile nekega pomožnega policista in službujočega gasilca. Nemški orožnik je bil hudo ranjen, drugega pomožnega policista pa so Nemci po napadu pogrešali. Četi nista imeli izgub. Zaplenili sta brzostrelko, 25 pušk, 3 pištole ter strelivo in opremo. Uničili sta dve motorni kolesi, bencin razlili in poslopje postaje zažgali. Hkrati sta četi zaplenili tudi zalogo blaga v tamkajšnji trgovini, potem pa sta se po triurni akciji brez težav umaknili proti mozirskim planinam na Tirske peči (k. 1266). Nemci ju niso zasledovali, temveč so 21. maja objavili, da so kot povračilo za napad na Ljubno v Mariboru ustrelili 35 talcev.²³

Čez dan sta četi ostali na Tirskih pečeh. V noči na 20. maj sta pri Rečici krenili čez Savinjo in se nato utaborili na Menini planini, odkoder so patrulje hodile v akcije in zasede v Zadreško dolino. Neka njuna zaseda je 25. maja pri Bočni napadla orožniško patruljo na motornem kolesu. Pomožnega policista so ujeli in je postal partizan čete, ranjeni nemški orožnik pa je z motornim kolesom ušel. Do konca maja sta četi naredili več oskrbovalnih akcij po vaseh v Zadreški dolini in na Dobrovljah, njuna patrulja pa je 29. maja med Pako in Šoštanjem minirala železniško progo. Drugega junija sta četi

bili v veliki oskrbovalni akciji v Šmartnem ob Paki, v noči na 7. junij pa sta v Nazarjih zažgali veliko skladišče lesa. Med drugim so zgoreli tudi že izgotovljeni deli za okoli 40 barak. Močnejše nemške patrulje so za njima večkrat križarile po pobočjih Menine planine in Dobrovelj, toda četi sta se spopadom izogibali in do bojov ni prišlo.²⁴

Naraščajoča uspešna aktivnost partizanskih čet v Zgornji Savinjski, Zadreški in Šaleški dolini v drugi polovici maja in prve dni junija je našla Nemce nepripravljene. Ker so bile osnovne policijske enote za boj proti partizanom v tistem času močno zaposlene v drugih predelih okupirane Slovenije, so Nemci v osrednji Štajerski razen s krajevnim orožništvom in vermanšaftom razpolagali le še z rezervno policijsko četo »Wien«, kar pa ni bilo dovolj, da bi mogli z uspehom nastopiti proti 2. in 3. četi 1. štajerskega bataljona, katerih številčna moč in oborožitev sta se iz dneva v dan vse bolj krepili. Ker z oboroženo silo niso mogli preprečiti partizanskih akcij, so se Nemci s podvojeno silo in brezobzirnim nasiljem vrgli v uničevanje partizanskega zaledja. S pomočjo nekaterih izdajalcev in organiziranih vohunov jim je uspelo odkriti nekaj terenskih organizacij OF, ki so jih z množičnimi aretacijami družin in sorodnikov partizanov uspeli skoraj povsem razbiti, drugi prebivalci, ki so se čutili ob tem ogrožene, pa so se zatekli v gozdove in se nato pridružili partizanskim enotam. Ko sta 2. in 3. četa po akciji v Šmartnem ob Paki premestili svoje taborišče na Dobrovlje, je bil priliv novih borcev že tolikšen, da so 6. junija na Dobrovljah oblikovali še 4. četo 1. štajerskega bataljona. Štela je okoli 25 borcev njen komandir pa je postal Lojze Hafner-Veličko, politični komisar pa Franc Hribar-Savinjšek. Po akciji v Nazarjih je 2. četa odšla na svoje operativno področje v osrednjo Savinjsko dolino, 3. in 4. četa pa sta se z Dobrovelj premestili spet na Menino planino, odkoder sta nadaljevali z akcijami v Zadreški dolini.²⁵

Kurirji štaba 1. štajerskega bataljona, ki so nosili ukaz za koncentracijo čet, so prispeli v taborišče na Menini planini šele 11. junija, prav tedaj, ko sta se 3. in 4. četa pripravljali za napad na skupino 40 vermanov, ki so se bili utaborili v pobočju Menine nad Gornjim gradom. Ker sta morali četi takoj oditi proti Šipku, sta nameravano akcijo opustili. Naslednji dan sta še čakali, da pride 2. četa, ker pa je ni bilo, sta 12. junija

popoldan sami krenili naprej in 13. junija predanili nad Špitaličem. Zjutraj 14. junija sta šli čez cesto Kamnik—Motnik—Vransko ter se nato utaborili na Šipku. Ker štaba bataljona in 1. čete še ni bilo na dogovorjenem mestu, sta se naslednje jutro premaknil v vas Gabrje, odkoder sta nadaljevali pot mimo Blagovice čez cesto Ljubljana—Trojane—Celje in se zvečer ustavili v vasi Borje. Od tod sta dve patrulji odšli iskat zvezo s štabom bataljona in ko so jo 16. junija vzpostavili, so se naslednjega dne zjutraj vse tri čete združile v taborišču na Sveti gori, nad Roviščem.²⁶

Boj na Sveti gori

Že naslednjega dne, 17. junija dopoldne, je prišla močnejša nemška patrulja, sestavljena iz policistov in vermanov iz Šentlamberta, v Rovišče, da bi aretirala nekatere sodelavce OF. Štab bataljona, ki je bil obveščen o njenem prihodu, je takoj postavil zasedo ob robu gozda med vasjo in taboriščem. Ko je patrulja lovila nekega domačina, ki se je z begom skušal rešiti v gozd, je zaseda udarila po njej. Po polurnem puškarjenju so se Nemci umaknili v vas. Pobrali so moške, jih kot kritje gnali pred seboj ter začeli znova prodirati proti partizanskim položajem. Po enournem boju so bili spričo izgub znova prisiljeni umakniti se v vas. Ker je pričakoval sovražne okrepitve, je takrat tudi štab bataljona premestil bataljon na boljše položaje, kake četrte ure od Rovišča pa pri Kapeljskem križu nad križiščem poti pustil močnejšo zasedo, v katero je kmalu za tem zašla kolona, ki je iz Vač prihajala na pomoč. Boj na novih položajih, ki so se ga udeležile vse tri čete, se je zavlekel skoraj do štirih popoldne, potem se je bataljon umaknil v Les nad Slivno. V boju pri Rovišču je izgubil dva borca, medtem ko je nemška stran imela 16 mrtvih in 3 ranjene. Med bojem je padel tudi nek domačin, ki so ga Nemci gnali proti partizanskim položajem, dezertiral pa pomožni policist, ki je bil 25. maja zajet pri Bočni in se je potem prostovoljno priključil 3. četi.²⁷

Nemci za bataljonom niso krenili takoj, pač pa so po okoliških vaseh aretirali več prebivalcev in jih odgnali v trboveljske zapore. V noči na 19. junij je bataljon zaplenil živila in

živino pri nekem izdajalcu v bližini Peč in 20. junija zasedel vas Dešen. Istega dne zvečer je krenil skozi Mošenik, bil 21. junija v Hrastniku, nato pa prek Limbarske gore nadaljeval pot čez cesto Ljubljana—Trojane—Celje in 22. junij preživel v vasi Vrh. Od tod je naslednjega dne zvečer odšel v staro taborišče na Šipku, ker se je nadejal, da bo tam našel še 2. četo. Ker je tam še ni bilo, prav tako pa tudi ne nobenih znakov, da so enote z Dolenjske poskušale priti čez Savo, je štab bataljona sklenil, naj se vse tri čete umaknejo iz Zasavja ter okrepijo dejavnost v revirjih in Savinjski dolini. Dne 23. junija se je od bataljona ločila skupina petih borcev s komandantom in političnim komisarjem 2. bataljona savinjskega odreda ter se vrnila na Moravško, štab 1. štajerskega bataljona pa je s četami še isto noč pri Špitaliču šel čez cesto Kamnik—Vransko ter se napotil proti Dobrovljam. Štiriindvajsetega junija zgodaj zjutraj je s pobočja Menine streljala na partizansko kolono precej oddaljena nemška zaseda, ki ni povzročila nobenih izgub, toda ko je predhodnica prišla do Lipe, jo je napadla druga nemška zaseda. Padel je en borec.²⁸

Tista skladišča hrane in opreme, ki sta jih prve dni junija na Dobrovljah pripravili 3. in 4. četa, je nekdo izdal. Prav tiste dni so močnejši nemški oddelki stikali za njimi ter postavljali zasede. Po spopadu pri Lipi je bataljon nadaljeval pot na Čreto, odkoder je proti večeru krenil naprej. Ponoči je pri Gornjem prečkal glavno cesto Ljubljana—Celje ter se mimo Kaplje vasi vzel na Tolsti vrh, kjer se je utaboril. Zjutraj so v bataljon prišli kurirji 2. čete, ki je bila med Šoštanjem in Goro Oljko, ter obvestili štab, da je sovražnik razbil šaleško partizansko skupino. Da bi obnovil partizansko dejavnost v Mislinjski in Šaleški dolini, je štab bataljona izbral deset borcev in jih kot jedro nove šaleške čete 26. junija napotil na njeno področje. Na Tolstem vrhu je bataljon ostal do 28. junija. Čete so se razšle. Prva in 3. četa sta prek Mrzlice in Gozdnika krenili v vzhodni del revirjev, 4. četa pa je odšla pod Dobrovlje in se utaborila v gozdu nad Prekopo.²⁹

Zadnje dni junija je štab bataljona v sodelovanju s terenskimi političnimi aktivisti izdelal načrt in pripravil napad na premogovnik »Huda jama« v Rečici pri Laškem. Cilj napada je bil, da si bataljon preskrbi razstrelivo in orožje ter zapleni zalogo blaga v tamkajšnjem rudniškem konzumu,

rudniške napeljave in naprave pa onesposobi za nadaljnje obratovanje. Načrtovana akcija je popolnoma uspela. Vodil jo je štab bataljona, izvedli pa 1. in 3. četa.

V noči na 3. julij so najprej potrgali vse telefonske zveze med Rečico in drugimi kraji, na cesti proti Laškem pa so postavili prepreke in zasedo. Nekaj pred polnočjo so borci vdrl v stavbo rudniške straže, ki se je brez boja predala in jim izročila orožje. Upiral se je le komandir, ki je pri tem ubil enega borca, nato pa mu je uspelo celo pobegniti. Zaplenili so lahko strojnico, 18 pušk, 3 pištole, nekaj ročnih bomb in strelivo. Iz minerskih skladišč so partizani odnesli okoli 80 kg razstreliva z vsem pripadajočim priborom, več kot 2300 kg razstreliva pa so zažgali in uničili. Uničili so tudi vse rudniške stroje, poslopja, v katerih so bili pa zažgali. Stavbe rudniške uprave so razdejali in razbili z ročnimi bombami. Hkrati je del borcev odnesel iz skladišča rudniškega konzuma večjo količino raznega blaga in obutve, kar niso mogli odnesti pa so polili z bencinom, da je zgorelo hkrati s poslopjem. Akcija je trajala nekaj več kot tri ure, potem sta se četi proti jutru nemočno umaknili na Gozdnik. Del zaplenjenega blaga sta uskladiščili, drugo pa odnesli s seboj v taborišče nad Sv. Miklavžem, kamor sta prispeli v noči na 5. julij.³⁰

Nemška posadka v Laškem je slišala detonacije v komaj dobre tri kilometre oddaljeni Rečici in opazila tudi požar, vendar ni takoj poskušala posredovati. Tretjega julija so nemški oddelki preiskovali okolico Rečice, toda umikajočih se čet niso zasledovali. Šele v naslednjih dneh so naredili obširnejšo akcijo v predelu Gozdnika in Mrzlice, ki se je končala brez rezultatov, kajti štab 1. štajerskega bataljona se je takrat z vsemi štirimi zbranimi četami že premaknil s Sv. Miklavža v taborišče pod Sv. Lenartom.³¹

Akcije 2. čete v juniju 1942 in boj pri Gori Oljki

Ko je 2. četa 1. štajerskega bataljona po akciji v Nazarju krenila čez Savinjo v okolico Letuša in Št. Andraža, je 10. junija pretrgala telefonske in signalne napeljave ter se nato utaborila na Velikem vrhu. Naredila je več manjših akcij. Tako je 12. junija zvečer pri Letušu obstreljevala orožniško motorizirano patruljo. V isti noči se je četi priključilo 14 novih

borcev iz Letuša in okolice, ki jim je grozila aretacija, naslednje dni pa še nekaj drugih, tako da se je številčno skoraj podvojila, nastale pa so težave zaradi pomanjkanja orožja.

Nemške patrulje so vztrajno zasledovale gibanje čete. V juniju je prišlo do vrste manjših spopadov, v Ločici pri Polzeli, v Letušu, Vologu in pri Kaplji vasi, kjer je 16. junija padel en njen borec. Ko je 23. junija del čete taboril blizu Vologa pri Vranskem, ga je nekdo izdal. V spopadu z vermani je padel še en borec, drugega pa so pogrešali. Po tem spopadu se je četa znova zbrala na Velikem vrhu, kjer so 24. junija ustanovili še 5. četo 1. štajerskega bataljona. Ta je že naslednjega dne odšla proti Zgornji Savinjski dolini. Vodil jo je komandir Franc Repovž-Rek, za političnega komisarja pa je bil postavljen Lojze Eberl-Muri. Četa je imela okoli 20 borcev.³²

Osrednje taborišče 2. čete, ki je ležalo na vzhodnem pobočju Velikega vrha v smeri proti Št. Andražu, je 28. junija odkril nek gestapovski vohun in ga prijavil orožniški postaji v Velenju. Ta je takoj poslala izvidniško patruljo, ki si je nemotena ogledala okolico taborišča in tam pustila dva v drvarja oblečena pomožna policista, ki naj bi nadzorovala gibanje partizanov do začetka akcije. Dne 29. junija popoldne so deli motoriziranega orožništva iz Celja, deli rezervne policijske čete »Wien« iz Mozirja, orožniki, vermani in obratna straža iz Velenja, skupaj okoli 90 mož, začeli obkoljevati širši prostor in ob šestih zvečer taborišče napadli. Partizani, ki so bili že pred tem z znaki opozorjeni na nevarnost, so takoj krenili v juriš ter se prebili skozi sovražni obroč proti Gori Oljki. Četa je bila zelo slabo oborožena, od avtomatskega orožja je imela le eno samo brzostrelko, s katero je eden od borcev ščitil umik, ko je bil hudo ranjen, je četa še to izgubila. Po dobri uri boja, ko se je že začelo mračiti, so Nemci četo nehali zasledovati. Padel je en borec, drugega, težko ranjenega, pa so Nemci ujeli. Druga dva ranjenca so rešili, na nemški strani pa je padel neki orožnik.

Ko je četa na Gori Oljki spravila ranjence na varno, je v noči na 30. junij šla prek Savinje ter se čez dan zadržala na Dobrovljah. Zvečer je krenila naprej in 1. julija zjutraj na cesti Vransko—Motnik spotoma minirala betonski most ter uničila poštni avtomobil. Po tej akciji se je utaborila v šmičklavških hribih.

Že prvi dan po prihodu je bilo taborišče 4. čete nad Prekopo izdano. Straža je napadla bližajočo se vermansko patroljo, nato se je četa brez izgub umaknila više proti Dobrovljam, na Grmado (k. 897). Tam je ostala do 2. julija zvečer, ko je krenila nazaj čez dolino. Med potjo je na Taboru naredila večjo prehranjevalno akcijo in se utaborila pod Sv. Miklavžem, kjer so bile že druge čete 1. štajerskega bataljona.³³

Po vrnitvi iz že opisane akcije v Hudi jami je štab 1. štajerskega bataljona še vedno upal, da bodo prišli kurirji in prinesli navodila štaba II. grupe za delo bataljona. Vse štiri čete je štab nameraval zadržati skupaj, dokler bodo dopuščale možnosti, in z njimi narediti še nekaj pomembnejših akcij v Savinjski dolini. Že 5. julija zvečer je 4. četo poslal v hribe nad Trbovljami, da prepreči nastanitev nemških posadk po planinskih kočah in domovih, 2. četo pa proti Letušu. Ta naj bi napadla nemško orožniško posadko. Še isti večer je četa obstreljevala Nemce v Letušu, vendar se je ta akcija končala brez kakega pomembnejšega rezultata, medtem ko je 4. četa 6. julija zvečer zažgala in uničila planinski dom na Mrzlici in lovsko kočo na Gozdniku. Med vrnitvijo je četa zašla in ker je medtem tudi bataljon menjal taborišče, se je pridružila drugim četam šele 9. julija v taborišču pod Sv. Lenartom.

Ko so 9. julija zvečer bataljonska kurirja poslali v Zgornjo Savinjsko dolino, naj poiščeta zvezo s 5. četo in političnimi aktivisti, sta na poti iz taborišča proti Taboru pri gradu Ostrovec padla v sovražno zasedo. Oba sta se rešila, vendar se je eden hudo ranjen šele zjutraj vrnil v taborišče. Desetega julija, okoli desetih dopoldne, so se po krvavi sledi za njim priplazili Nemci in ubili stražarja. Ker so močnejše nemške kolone prihajale tudi z drugih strani, se je po krajšem spopadu bataljon umaknil na severno pobočje Tolstega vrha, nad kamnolom pri Grajski vasi, kjer je ostal do večera. Od tod je krenil na Dobrovlje in se 11. julija zjutraj ustavil v bližini Črete. Ker še vedno ni bilo zveze s štabom II. grupe, je štab bataljona sklenil, da vnaprej deluje po lastni presoji in ne oziraje se na prejšnja navodila.³⁴

Kot smo že omenili, je bila glavnina nemških policijskih in drugih sil na Štajerskem v maju in juniju ob Savi in v obmejnem pasu proti Ljubljanski pokrajini, v kateri se je že

širilo partizansko svobodno ozemlje in od koder so Nemci očitno pričakovali vdor na svoje okupacijsko področje. Kmalu po boju na Jančah so začeli vzdolž meje graditi žične ovire, ki so jih okrepili še z minskimi polji. Ko je 1. štajerski bataljon v Zasavju čakal na prihod bataljonov II. grupe odredov, so ga zasledovale in vznemirjale le policijske in orožniške enote kamniškega okrožja, ki je spadalo pod gorenjsko okupacijsko upravo, medtem ko so ga na štajerski strani večinoma napadale orožniške sile, okrepljene z oddelki vermanšafta, obratnih straž in le včasih tudi z oddelki policije.

Policijske čete v revirjih in osrednji Štajerski so bile že od maja naprej precej zaposlene tudi z aretacijami članov OF in KP ter simpatizerjev narodnoosvobodilnega gibanja. Vdori v terenske politične organizacije so se spet vrstili drug za drugim. Številne terenske organizacije, ki so jih pozimi in pomladi obnovili, so bile znova razbite in uničene. Nemci so nadaljevali s terorjem. Od maja do konca julija so samo iz celjskega okrožja in revirjev ustrelili 334 talcev, še veliko več aretirancev pa je po zaporih čakalo na ustrelitev ali izgon v koncentracijska taborišča. Nekateri so se izognili aretaciji z odhodom v partizane, kar je okrepilo samo številčnost 1. štajerskega bataljona, ni pa mnogo prispevalo k njegovi moči. Večina novincev ni imela orožja, zato številčna moč 1. štajerskega bataljona v poletju 1942, štel je okoli 200 borcev, nikakor ni bila v skladu z njegovo dejansko bojno zmogljivostjo. Ker je bilo zaledje bataljona v osrednji Štajerski s sovražnimi udarci po terenskih organizacijah OF skoraj popolnoma uničeno, so nastale hude težave tudi v preskrbi združenega bataljona. Mogel se je oskrbeti z živežem le iz sovražnikovih virov, iz zaplenjenih zalog nemških trgovin ali pa s plenitvami imetja izdajalcev in okupatorjevih sodelavcev. Ker so nekateri dezertirji izdajali ali celo vodili sovražne patrulje po vaseh in jim kazali hiše, ki so podpirale partizane, so ljudje, spričo naraščajočega sovražnega nasilja, postajali nezaupljivi in začeli odbijati vsako prostovoljno pomoč, nerazumni in nasilni ukrepi partizanov, čeprav le v nuji, pa bi že tako kritičen položaj na terenu le še poslabšali. Spričo stalnih premikov in slabe hrane, pa tudi zaradi okupatorskega maščevanja nad svojci je nekaj malodušnih borcev dezertiralo k sovražniku, med njimi so bili tudi nekateri kurirji. Ti so izdali precej zvez, in še

tiste javke, ki so še ostale, so morali šteti za nezanesljive in neuporabne. Tako je ob vseh drugih težavah 1. štajerski bataljon ostal brez povezave tudi s svojimi bolj oddaljenimi enotami in osrednjim političnim vodstvom za Štajersko.³⁵

V takšnem položaju bataljon kot operativna celota štirih, povrh še slabo oboroženih čet, ni bil sposoben voditi večjih bojev z dobro oboroženimi sovražnimi silami. Ker drugih večjih enot ni bilo na Štajerskem, so ga po vsaki akciji sovražni oddelki zaradi premajhne gibljivosti in možnosti prikrivanja zlahka zasledili in napadli. Dokler je bil združen, je bil za sovražnikovo obveščevalno službo en sam cilj, ki ga je zlahka zasledovala. Zavedajoč se dejstva, da bataljonu iz dneva v dan vse bolj grozi uničenje, je štab bataljona sklenil, da začasno dekoncentrira čete in vsaki določi svoje teritorialno operativno področje. Do prihoda II. grupe naj bi čete z manjšimi, a pogostimi akcijami stalno in povsod vznemirjale sovražnika, se izmikale tveganim obrambnim bojem, uničevale izdajalce in najbolj vnete okupatorjeve sodelavce ter si skušale znova organizirati za boj nujno potrebno zaledje. Razdelitev čet po vsej osrednji Štajerski je bila pravilna. Izključevala je možnost, da bi Nemci s primerno koncentracijo in dobro organizirano vojaško akcijo na ožjem področju naenkrat uničili glavnino bataljona, vsaka zase pa so čete imele boljše možnosti, da se zadovoljivo oskrbujejo z živežem in drugimi potrebščinami, razen tega pa bi se tudi lažje prikrivale in izmikale močnejšim napadom.

Spričo izredno težkih razmer, kakršne so bile na Štajerskem v poletju 1942, je sklep štaba 1. štajerskega bataljona o dekoncentraciji enot imel cilj ohraniti živo silo enot do prihoda II. grupe odredov in da do takrat po svoji moči skuša izboljšati pogoje za uspešnejše nadaljevanje oboroženega boja.

Že 9. julija je štab bataljona poslal v Zasavje, na področje Moravč, 14 izbranih borcev, ki naj bi okrepili že omejeno skupino, ki je prišla iz 2. bataljona savinjskega odreda, in pod vodstvom štaba tega bataljona ustanovili moravško partizansko četo. Dne 11. julija, po prihodu na Dobrovlje, so štiri čete 1. štajerskega bataljona krenile na določena operativna področja. Prva četa je ostala na območju Dobrovelj, Menine planine in Zadreške doline, druga je odšla čez Savinjo v predele med Šaleško in Savinjsko dolino ter v Mozirske

planine, 3. četi so določili osrednji del Savinjske doline in zahodni del revirjev, četrti pa Spodnjo Savinjsko dolino in vzhodne revirje. Druge partizanske čete na Štajerskem so ostale na svojih dotedanjih mestih, vključno 5. četa, ki se je nahajala v Zgornji Savinjski dolini in na slovenskem Koroškem. Štab bataljona je sklenil ostati pri 1. četi na Dobrovljah in s kurirji vzdrževati zveze z vsemi četami in političnimi vodstvi na Štajerskem. Omenjena razdelitev sil je zajela celotno operativno področje 1. štajerskega bataljona od Save do Pohorja in od Sotle do Koroške, hkrati pa je glavšina bataljona še vedno bila toliko pri roki, da bi se v nuji lahko hitro spet združila in krenila na pomoč enotam II. grupe odredov, ki naj bi kmalu prišle na Štajersko.³⁶

Boji in akcije čet 1. štajerskega bataljona poleti 1942

Po dekoncentraciji je štab 1. štajerskega bataljona s 1. četo večkrat menjal taborišča na Dobrovljah, patrulje pa so hodile v akcijo večinoma v Zadreško dolino. Nemci so že 12. julija zvedeli, da je na Čreti taborišče močne partizanske enote. V želji, da bi o tem dobili točnejše podatke, so z orožniškimi in vermanskimi patruljami začeli natančneje pregledovati najbolj sumljive okoliše. Čeprav sta četa in štab bataljona vedela za okrepljeno sovražno patruljno dejavnost, ju je 2. vod 8. čete vermanšaft bataljona »Jug« 18. julija vendarle presenetil in napadel v taborišču nad Bočno. Po krajšem spopadu sta se umaknila proti Menini planini, odkoder je četa po nekaj dneh odšla na drugo stran Zadreške doline v okolico Sv. Lenarta in začela postavljati zasede ob cestah. Dne 27. julija je napadla oddelek vermanov v Radmirju. Sovražnik je imel tri mrtve, v podobnem spopadu pri Ljubnem pa je 2. avgusta četa izgubila enega borca. V prvi polovici avgusta, po oskrbovalnih akcijah v okolici Rečice, Ljubna in Gornjega grada, se je premestila na levi breg Savinje na Konjski vrh. Na cesti Ljubno—Luče je 18. avgusta napadla in poškodovala poštni avtobus, 20. avgusta pa je pri Gornjem gradu napadla oddelek vermanšafta ter ubila štiri in ranila dva vermana. Po tej akciji se je četa s štabom bataljona spet vrnila čez Savinjo in se utaborila na Raduhi, odkoder se je kmalu premestila na Smrekovec (k. 1569).³⁷

Druga četa se je po odhodu z Dobrovelj v juliju zadrževala okoli Št. Andraža, Gore Oljke in Letuša ter občasno hodila v akcije tudi na dobroveljsko stran okoli Braslovč. Pretežno so bile njene akcije oskrbovalnega značaja. V spopadu patrolj pri Braslovčah je bil 30. julija neki borec ranjen in so ga Nemci ujeli, nato je četa krenila od tod proti Mozirskim planinam. Dne 5. avgusta je zažgala in uničila mozirsko planinsko kočo, nekaj dni kasneje kočo na Smrekovcu in v noči na 30. avgust še kočo na Uršlji gori.³⁸

Peta četa je v juliju delala akcije v Zgornji Savinjski dolini in Solčavi, včasih je prihajala tudi v Zadreško dolino. Takoj po prihodu na določeno ji operativno področje je 28. junija obstreljevala posadko v Solčavi in ranila nekega vermana. Prvega julija je to akcijo ponovila ter se nato premaknila na Sv. Lenart nad Gornjim gradom, od tod pa čez Savinjo v območje nad Ljubnim. Patrolje so hodile v manjše akcije v vasi nad Savinjo in proti Solčavi ter 10. julija obstreljevale tudi vermansko postojanko v Bočni. Ko je 13. julija četa ponovno obstreljevala postojanko v Solčavi in ranila nekega vermana, jo je nato pri Lučah napadel sovražni oddelek in jo razbil. Padel je en partizan, drugi je bil ranjen, nekaj borcev pa se je izgubilo. Okrnjena četa se je nato še nekaj časa zadrževala nad Ljubnim. Dne 19. julija je na cesti proti Lučam ubila dva pripadnika poštne zaščite in se nato utaborila višje v Mozirskih planinah. Ko je prišla na mozirsko stran 2. četa, se je vključila v njen sestav in kot četa prenehala obstojati.³⁹

Aktivnost navednih treh čet 1. štajerskega bataljona se je kazala v številnih manjših vsakodnevnih akcijah pretežno oskrbovalnega značaja in občasnih napadih na sovražne patrolje in močnejše posadke. Zaradi slabe oborožitve čete niso bile sposobne organizirati kake pomembnejše akcije, prav tako pa tudi niso mogle tvegati večjih obrambnih bojov; so pa sovražnika s svojo nenehno prisotnostjo na terenu kljub temu vznemirjale. Ker Nemci v tem predelu Štajerske niso imeli na voljo dovolj sil, da bi mogli na to zelo neprikladnem zemljišču organizirati kako širšo in uspešnejšo akcijo, so čete nenehoma zasledovali z močnejšimi orožniškimi in vermanskimi patroljami, ki so ponavadi po neuspešnem zasledovanju prežale v zasedah ob poteh in na križiščih ter taborišča

navadno odkrivale šele takrat, ko so bila že prazna. Pogosto menjanje taborišč in stalni, skoraj vsakodnevni premiki so borce sicer utrujali, vendar so se čete le na ta način lahko izognile nezaželenim napadom.

Prva in druga četa sta se sešli proti koncu avgusta na Smrekovcu in pod vodstvom štaba bataljona naredili še nekaj skupnih akcij v Mežiški dolini, Koprivni in Solčavi, 31. avgusta pa se jima je pridružil še 1. bataljon savinjskega odreda, ki je po naporni poti in bojih čez Gorenjsko in Koroško končno le prispel na Štajersko. Šestega septembra so v taborišče na Smrekovcu kurirji štaba II. grupe prinesli ukaz, naj 1. štajerski bataljon takoj krene na Dobrovlje. Dne 7. septembra so štab bataljona, obe četi in patrulja 1. bataljona savinjskega odreda krenili na pot, toda pri Ramšaku v Podplanini je kolona zašla v nemško zasedo. Po krajšem spopadu so se borci umaknili nazaj proti Smrekovcu, kamor jih sovražnik ni zasledoval; v spopadu je padel sekretar okrožnega komiteja KPS za Savinjsko dolino Jože Letonja-Kmet, štajerski prvoborec, ki je v jeseni 1941 vodil štajerski partizanski bataljon v napadu na Šoštanj. Istega dne zvečer se je kolona znova spustila v dolino in 8. septembra preživela dan pod Tirskimi pečmi (k. 1266) nad Rečico. V noči na 9. september se je kolona v Poljanah nad Šentjanžem oskrbela s hrano, nato nadaljevala pot čez Savinjo in Dreto ter 9. septembra prispela v taborišče štaba II. grupe odredov na Dobrovljah, kjer je že bila tudi 3. četa 1. štajerskega bataljona.⁴⁰

Operativno področje 3. čete je obsegalo ozemlje jugovzhodno od glavne ceste Ljubljana—Trojane—Celje, med cestama Trojane—Zagorje in Prebold—Trbovlje. Zaradi bližine deželne meje, ki so jo nadzorovale sovražne patrulje, in pa zaradi zaščite premogovnikov v Zagorju in Trbovljah je bil ta predel močno zaseden in ga je sovražnik najbolj nadzoroval. Policijske, orožniške in vermanske patrulje so odgovarjale na vsako akcijo in četo nenehoma zasledovale, največkrat hkrati z več strani. Nezaželenim spopadom, ko bi jo zaradi slabe oborožitve lahko razbili ali uničili, se je izogibala s stalnimi premiki, tako da v takem položaju ni bila sposobna izvesti kake pomembnejše akcije ofenzivnega značaja.

Po že omenjeni ločitvi od drugih čet je 3. četa med potjo z Dobrovelj 12. julija minirala električni daljnovod na Tro-

janah, 16. julija pa rudniško žičnico pri Zagorju, pri čemer je imela tudi manjši spopad z obratno stražo. Sredi druge polovice julija se je premaknila na savinjsko stran, kjer pa so jo večkrat napadli in je izgubila nekaj borcev. Ko so Nemci 22. julija pri Kapli odkrili njeno patruljo in jo napadli, se je izmuznila brez izgub, toda v spopadu z vermani pri Št. Gotardu 9. avgusta je en borec padel, drugi je bil ranjen. Četa se je spet vrnila v Savinjsko dolino in naslednje dni hodila pretežno v oskrbovalne akcije po vaseh med Vranskim in Preboldom. Ko je 16. avgusta taborila na Črnem vrhu nad Taborom, so jo opazili in prijavili okupatorju. V noči na 17. avgust so jo obkolili vermani, okrepljeni z oddelki 2. čete 321. bataljona deželnih strelcev, in jo napadli. Presenečeni borci so se prebili iz sovražnega obroča in pri tem izgubili nekaj orožja, v kratkem, toda zelo hudem boju pa sta padla komandir čete in še en borec, dva druga pa sta bila ranjena. Razbito četo so sovražni oddelki zasledovali in odkrili, da se je na Dobrovljah spet zbrala. Dvajsetega avgusta so vermani po krajšem spopadu zajeli dva ranjenca, ki ju je četa pustila v Ojstrici, 21. avgusta pa je policija organizirala večjo očiščevalno akcijo na Dobrovlje, pri kateri so razen policije, orožništva in vermanov sodelovale še 1., 2. in 4. četa 321. bataljona deželnih strelcev. Tej sovražni akciji se je četa pravočasno izognila. Vrnila se je na revirsko področje, kjer se je pridružila 4. četi. Vodstvo čete je prevzel novi komandir Rudi Karat-Džek, ki je četo po nekaj dneh odpeljal nazaj na njeno področje okoli Prebolda in Tabora. Tam je izvedla še nekaj akcij okoli Braslovč in v Prekopi ter se zadnje dni avgusta utaborila na Dobrovljah. Tretjega septembra je prišla v stik z enotami 2. bataljona savinjskega odreda, 9. septembra pa se je pridružila 1. in 2. četi, ki sta s štabom bataljona prispeli na Dobrovlje.⁴¹

Četrta četa se je 12. julija proti jutru premaknila s Črete na Grmado (k. 897) in tam preživela dan. Zvečer je krenila čez dolino, se spotoma založila s hrano in se čez dan 13. julija ustavila na Tolstem vrhu; naslednje jutro se je utaborila pod vrhom Mrzlice. Četa je pogosto menjala taborišče, patrulje pa so hodile v akcije proti Rečici pri Laškem, nad Hrastnik in v Savinjsko dolino. Imela je več manjših spopadov s sovražnimi patruljami, prvo večjo akcijo pa je izvedla 26. julija,

ko je na cesti Prebold—Trbovlje iz zasede napadla nemški potniški avtomobil. Ubila je dva nacista iz Trbovelj, zaplenila njuno orožje in dokumente, avtomobil pa so zažgali. Konec julija in prve dni avgusta je četa kaznovala več izdajalcev, 10. avgusta je uničila premogovnik v Libojah in prizadejala Nemcem gmotno škodo v znesku okoli 100.000 RM.

Po libojški akciji je naredila še nekaj manjših v okolici; 14. avgusta pa so jo nenadoma napadli in razbili v taborišču na Gozdniku. Napadel jo je nemški lovski odred, vendar je borcem uspelo, da so se brez žrtev umaknili, izgubili so le opremo, lahko strojnico in deset pušk. Četa se je po nekaj dneh spet zbrala in ostala na svojem področju, vendar za večjo aktivnost ni bila več sposobna. Hodila je še v oskrbovalne akcije skupaj s 3. četo, po njenem odhodu na Dobrovlje pa je ostala v revirjih, toda brez zveze s štabom bataljona in drugimi četami.

Dva borca 4. čete, po vsej verjetnosti kurirja, je neki okupatorski sodelavec v Holmu pri Rečici ob Savinji s strupom omamil in ju 23. avgusta predal orožnikom. Zaradi sovražni-kovega vdora v organizacije v revirjih so se potrgale tudi vse tamkajšnje zveze in četa ni vedela za koncentracijo enot na Dobrovljah. Dne 31. avgusta je njena patrulja minirala železniško progo Celje—Zidani most ter se pri tem spopadla z nemško policijo; 7. septembra je minirala električni daljnovod pri Hrastniku. Ob reorganizaciji enot na Dobrovljah so jo dodelili v novi savinjski bataljon. Postala je njegova 2. četa, toda s štabom bataljona je prišla v stik šele v drugi polovici septembra.⁴²

Kozjanska četa

Pregled aktivnosti štajerskih partizanskih čet bi ne bil celovit, če ne bi razmotrili še nekaterih samostojnih enot, med njimi kozjanske.

Po vrnitvi štajerskega bataljona v Savinjsko dolino v začetku novembra 1941 in po uničenju brežiške čete ob koncu istega meseca je na Kozjanskem ostalo še nekaj manjših organizacij OF, ki so jih politični aktivisti v teku zime utrjevali in postopoma širili. Ker je bil obsavski pas večinoma izseljen, so svoje delovanje usmerili predvsem v notranjost

tega območja. Do pomladi so organizirali aktive OF v Planini, Šentvidu, Lesičnem ter v okolici Kozjega in Pilštanja. Ko se je pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo januarja 1942 nastanil v okolici Rogaške Slatine, sta se tamkajšnja partijska organizacija in organizacija OF močno razgibali in postali najbolj aktivni. Tudi v Senovem, Rajhenburgu (zdaj Brestanica) in Sevnici so se organizacije spet začele krepiti z novimi člani in tako so do pomladi že nastale zadovoljive razmere za nastanek in obstoj partizanske enote, ki naj bi znova začela oborožen boj proti nemškim okupatorjem v tem delu Štajerske. Na pobudo sekretarja pokrajinskega komiteja KPS Sergeja Kraigherja je v noči na 29. marec devet domačinov iz okolice Rogaške Slatine napadlo skladišče vermanšafta v Rogatcu, ranilo nočnega čuvaja in odneslo 24 pušk. S to uspelo akcijo je bila zagotovljena tudi osnovna oborožitev bodoče partizanske čete.

Tričlanska patrulja, ki jo je štab 1. štajerskega bataljona okoli 10. aprila s Pleš nad Zagorjem poslal na Kozjansko, je imela nalogo, da se poveže z aktivisti in pripravi prihod ostalih borcev. Pri Šentpavlu pri Preboldu se ji je pridružil en borec, pri Tremarju pa je prešla Savinjo in sredi aprila brez težav prispela v bližino Lesičnega. Po vzpostavljenih stikih s terenskimi aktivisti in nekaterimi zaupniki, ki jih je še poleti 1941 organiziral sekretar okrožnega komiteja KPS za celjsko okrožje in kasnejši komandir celjske partizanske čete Franc Vrunč-Buzdo, je patrulja pomagala organizirati nove vaške odbore OF, kjer pa teh ni bilo mogoče, so postavljali zanesljive zaupnike. Okoli 20. aprila je patrulja krenila proti Rogaški Slatini in vzela del v Rogatcu zaplenjenega orožja. Ob tej priložnosti sta se ji priključila še dva novince domačina, potlej pa se je skupina vrnila z orožjem na Drensko reber in se nastanila na Marofu, kjer je tudi skrila odvečne puške. Okoli 1. maja sta prišla še dva nova člana, tako da je skupina že štela osem s puškami oboroženih borcev.⁴³

Skupina ni imela svojega taborišča, pač pa se je zadrževala pri zanesljivih kozjanskih kmetih, največ na Drenskem rebru, okoli Marofa in Gubna. Ko se je povečala na osem članov, je vodja Ivan Skvarča-Modras z dvema borcema odšel na Bohor z nalogo, da najde primeren kraj za taborišče, saj je zadrževanje v naseljenih krajih že postalo nevarno. Po nekaj

dneh se je ta patrulja vrnila na Marof, tedaj pa je tja tudi že prispelo šest borcev, ki jih je 5. maja poslal ob reorganizaciji 1. štajerski bataljon kot skupino »C« na Kozjansko. Vodil jih je bivši komandir 2. revirske čete Anton Vratanar-Antonesko, ki je po združitvi obeh skupin 10. maja postal komandir kozjanske čete, za političnega komisarja pa so postavili vodjo prve skupine Ivana Skvarčo-Modrasa. Novo ustanovljena četa, ki je prve dni štela le 14 borcev in bila oborožena z lahko strojnico, je še isto noč krenila na Bohor ter si uredila taborišče na Debelem vrhu (k. 923), med Oslico in Velikim Koprivnikom.

Od ustanovitve dalje je bila kozjanska četa v nenehni povezavi s takrat ustanovljenim okrožnim odborom OF za Kozjansko in s pokrajinskim komitejem KPS za severno Slovenijo, ki se je konec aprila nastanil na Golobinjeku pri Planini, v drugi polovici maja pa se preselil v vas Grabne, v bližini Lesičnega. Začetne akcije čete so bile predvsem političnega značaja. Patrulje so vsako noč hodile po okoliških vaseh in pomagale terenskim političnim delavcem pri njihovem organizacijskem delu. Na ta način si je četa v razmeroma zelo kratkem času ustvarila že dokaj dobro organizirano zaledje. Z živževom so jo oskrbovale okoliške organizacije OF, z obutvijo, perilom in drugimi potrebščinami pa organizacije iz Sevnice, Senovega in Rajhenburga. Dobro povezavo je imela tudi z organizacijo v Rogaški Slatini in okolici. Ob svojem političnem delu med prebivalstvom si je četa organizirala tudi obveščevalno službo. Precej razprostranjena mreža zaupnikov jo je sproti obveščala o dogodkih na terenu in o gibanju sovražnika, kar ji je omogočalo, da se je lahko precej časa izogibala nezaželenim spopadam s sovražnimi patruljami in nenadnim napadom močnejših sovražnih enot. Nemci so kmalu zvedeli za navzočnost partizanov na Bohorju in so okrepili svojo patruljno službo na tem področju, vendar četrtega taborišča dolgo niso odkrili. V četi so bili štirje nekdanji borci štajerskega partizanskega bataljona, ki so že znali s pridom uporabljati pridobljene izkušnje.⁴⁴

Do konca maja so se borci že dokaj dobro seznanili s terenom in četno poveljstvo je sklenilo, da bodo začeli z vojaškimi akcijami. Dne 31. maja zvečer je iz taborišča krenila šestčlanska patrulja pod vodstvom komande čete z namenom,

da v dolini Save razstrelili železniško progo in iztiri vlak. Prvega junija zvečer so položili razstrelivo na tire pod Žigrskim vrhom in v zasedi čakali, da pripelje vlak. Ker ga ni bilo in se je že začelo daniti, so razstrelili tir in krenili nazaj. Spotoma so se zjutraj ustavili v Zabukovju, da bi odpeljali nemškega učitelja, zagrizenega hitlerjanca, ki je domačinom povzročal največ težav. Ker se je branil in pri tem s pištolo laže ranil političnega komisarja čete v roko, so ga v stanovanju ustrelili, zaplenili njegovo orožje in uniformo ter se nato brez težav vrnili v taborišče na drugi strani Bohorja, kamor nemški zasledovalni oddelki niso zašli. Po teh prvih akcijah so Nemci še bolj okrepili patroljno službo po bohorskih poteh. Začeli so postavljati tudi zasede na križiščih, nekatere močnejše patrolje pa so tudi večkrat prenočevale po senikih in gorskih kočah.

Da bi sovražno pozornost obrnili od Bohorja, četo pa oskrbeli s potrebščinami, je 5. junija zvečer večji del borcev krenil čez cesto Planina—Kozje in v noči na 7. junij zaplenil zalogo blaga v trgovini v Loki pri Žusmu, hkrati pa požagal nekaj telefonskih drogov. V taborišču na Bohorju so ostali le trije borci, med njimi ranjeni politični komisar, ki so čuvali taborišče. Ker po akciji v Zabukovju Nemci niso odkrili partizanov na južni strani Bohorja, so 6. junija organizirali lovski oddelek, ki ga je sestavljalo okoli 50 vermanov in nekaj policistov. Oddelek je imel nalogo preiskati Bistriški graben in severna pobočja Bohorja v okolici Fledermausa, pri čemer je odkril četno taborišče. Borci so še pravočasno opazili sovražnika. Ko so se vermani približali, je politični komisar čete vrgel mednje ročno bombo. Trenutno zmedo so borci izkoristili, da so se umaknili proti Javorniku (trig. 1023), nato pa pod Fledermausom dalje proti Šentvidu. Nemci jih niso zasledovali, pač pa so v taborišču zaplenili nekaj šotorskih kril in kuhinjsko opremo. Pripeljali so še oddelek rezervne policijske čete »Wiesbaden« in še naslednji dan preiskovali bohorske gozdove, vendar brez uspeha.⁴⁵

Trojka, ki se je rešila iz napadenega taborišča, je še isti večer pri Šentvidu krenila čez cesto ter pri Gubnem naslednji dan počakala četo, ki se je vračala iz uspele akcije pri Žusmu. Del zaplenjenega blaga je četno poveljstvo razdelilo družinam, pri katerih se je nato nekaj dni četa zadrževala,

toda ko si je nabavila nekaj posode in taboriščne opreme, si je takoj uredila novo taborišče nad Javorščico, v gozdu, ki meji na Oslešico (k. 440). V to taborišče je sredi junija prispela skupina devetih novih borcev iz okolice Rajhenburga in Senovega. Ker so bili zelo slabo oboroženi, je komanda čete sklenila dvigniti še preostalo orožje, skrito pri Rogaški Slatini. Po orožje je krenilo 14 borcev, ki so odšli na pot 16. junija, drugi borci s četnim poveljstvom pa so 18. junija odšli v Lesično, kjer so v noči na 19. junij v dogovoru z odborom OF navidez prisilno mobilizirali šest fantov, ki so se javili, da bi radi vstopili v partizane.

Skupina, ki je odšla po orožje, je 17. junija predanila na Rudenci (k. 546) in naslednjo noč iz skladišča pri Rogaški Slatini vzela 15 pušk in 14 šotorskih kril. V noči na 19. junij se je prek Tinskega vrnila na Rudenco pod Orlovo peč, da bi se utrujeni borci odpočili in zvečer nadaljevali pot proti taborišču. Postavili so dve straži, drugi borci pa so zasпали.

Del čete, ki je v noči na 19. junij uspešno izvedel mobilizacijo v Lesičnem, se je zjutraj ustavil v Olimju; toda tam je pobegnil nek novinec in se takoj javil orožniški postaji v Pilštanju, kjer je vse povedal. Na podlagi njegovih podatkov je komandant 72. rezervnega policijskega bataljona iz Krškega takoj organiziral obsežno zasledovalno akcijo zaščitne policije, orožništva iz Kozjega, Podčetrka in Žusma, ter vermanšafta iz Kozjega, Podčetrka in Pristave. Toda namesto na skupino mobilizirancev, katero so iskali in se jim je izmaknila, so sovražnikove enote okoli poldne pod Orlovo pečjo naletale na spečo skupino, ki je nosila orožje, in jo nenadoma napadle. V kratkem, toda zelo hudem boju je padlo pet borcev, razen opreme pa so Nemci zaplenili še 13 pušk. Nasledno noč sta se obe skupini sešli in si postavili drugo taborišče na Rudenci. Drugi dan sta dezertirala še dva novince iz Lesičnega. Takoj je četa zapustila Rudenco in se v noči na 22. junij vrnila na Bohor. Komandant 72. rezervnega policijskega bataljona je v noči na 23. junij spet organiziral veliko akcijo na področju Rudence, ki se je seveda končala brez uspeha.⁴⁶

Ker je po prihodu na Bohor četa prejela obvestila, da se po planinskih kočah čedalje pogostejše zadržujejo večje sovražne patrulje, je komanda čete sklenila vse take objekte

uničiti in s tem še pravočasno preprečiti, da bi se v njih stalno naselile sovražne posadke. Dne 23. junija se je četa razdelila na dve skupini, ki sta proti večeru krenili vsaka v svojo smer. Ena je zažgala lesene senike na Fledermausu, druga pa planinsko kočo na Bohorju. Nemškemu oskrbniku, ki je že pred vojno oskrboval kočo, so dovolili, da je odpeljal svojo osebno lastnino, vse drugo so uničili. Nekaj ur po tej uspešni akciji sta se obe skupini sestali, četa pa se je umaknila čez cesto Planina—Kozje v gozd pri Artičah nad Zagorjem, kjer je predanila. Nemške enote so 24. junija ves dan preiskovale Bohor, vendar sledu za četo niso našle. Ko se je proti večeru nemško vojaštvo umaknilo s cest, je krenila nazaj na Bohor in se v prepričanju, da je nemška akcija končana, zjutraj utaborila blizu Tovornika, nad Bistriškim grabnom, kjer je taborišče zavarovala s stražami.

Ker 24. junija nemške enote niso nikjer naletele na partizane, so naslednjega dne nadaljevale akcijo in preiskovale severovzhodni del Bohorja. Okoli enih popoldne je straža opazila močnejši nemški oddelek, ki se je pomikal po poti iz Bistriškega grabna proti Tovorniku, in o tem še pravočasno obvestila komando čete. Komandir je oborožene borce takoj razvrstil v obrambni položaj proti bližajočemu se sovražniku, neoborožene, med katerimi je bila takrat tudi sekretarka kozjanskega okrožnega komiteja Tončka Čečeva, pa je umaknil na varnejše mesto za bližnji greben. Ko so se Nemci približali taborišču, ki ni bilo daleč od poti, je četa udarila po njih in jih po nekajminutnem streljanju pognala v jarek, odkoder so se kmalu umaknili v Kozje. V tem kratkem spopadu je bil hudo ranjen nemški oficir, ki je kasneje umrl, in četa je zaplenila njegovo torbico ter brzostrelko. Na zaplenjenih kartah so bile zarisane smeri gibanja nemških enot, zato je četa pobrala svojo opremo v taborišču in se umaknila na greben proti Oslici (k. 863), proti vrhu hriba pa so poslali izvidniško patroljo. Ta je na poti naletela na sovražno zasedo, v spopadu je bil laže ranjen en borec. Četa je na položaju čakala do večera in ko so se vrnile patrolje, ki v bližini niso opazile nič sumljivega, se je spustila v dolino, prešla cesto Planina—Kozje in se ponovno utaborila na Rudenci, nad Javorščico. Tam je ostala le dva dni, poslala proti Rogaški Slatini patroljo za zvezo, a preostali so krenili nazaj na Bohor.⁴⁷

Vendar se proti Rogaški Slatini poslana patrulja dveh borcev, ki je imela nalogo poiskati zvezo s političnimi aktivisti in pripeljati v četo novince, ni držala navodil za varnost in je 30. junija pri Tinskem zaradi nepazljivosti padla v zasedo vermanšafta. Težko je bil ranjen en borec, ki je že aprila stopil v prvo skupino, ko je prišla po orožje, zaplenjeno v Rogatcu. Našli so ga mrtvega na neki njivi šele čez štiri dni. Po vrnitvi čete na Bohor je druga petčlanska patrulja, pod vodstvom političnega komisarja čete, odšla proti Celju in 3. julija pri Štorah kaznovala izdajalca, ki je bil kriv, da je bila poleti 1941 uničena celjska partizanska četa. V juliju je četa večkrat šla v oskrbovalne akcije v okolico Raštanja, Prevorja in v Krivice, ne da bi se zapletla v boj s sovražnimi patruljami in zasedami. Pogosto je menjala taborišča na raznih krajih Bohorja in je Nemci kljub vsem naporom niso mogli izslediti. Občasno je bila tudi na Rudenci, njene patrulje pa so križarile po vsem Kozjanskem, pomagale pri političnem delu terenskim aktivistom, vzpostavljale nove zveze in mobilizirale prostovoljce, ki so se prijavljali v partizane. Kljub izgubam, ki jih je četa utrpela v juniju, je konec julija in sredi avgusta že štela okoli 30—35 borcev. Od teh so se nekateri vrnili na teren na politično delo, nekaj jih je zapustilo četo, drugi pa so zdržali napore in tvorili dokaj solidno bojno enoto. Četa se je želela povezati s hrvaškimi partizani, ki so delovali v Hrvatskem Zagorju, pa ji to ni uspelo. Stike je navezala s hrvaškimi političnimi aktivisti, toda ko je njihov predstavnik prišel na zvezo, so ga 9. julija v Suhi pri Viršanju Nemci odkrili in ubili.⁴⁸

Zaradi stalnih premikov štaba 1. štajerskega bataljona so bile zveze med njim in kozjansko četo zelo slabe in je četa usmerjala svoje delovanje po navodilih okrožnega odbora OF za Kozjansko.⁴⁹ Na sestanku tega odbora, ki je bil 12. julija pod cerkvijo Sv. Križ pri Planini (k. 733), so bili razen političnega komisarja čete še trije borci. Takrat so sklenili, naj četa razvije svojo dejavnost po vsem Kozjanskem, a da bi ta sklep zares uveljavili in četo bolj razgibali, je okrožni odbor zamenjal njeno vodstvo. Za komandirja je postavil dotdanjega političnega komisarja čete Ivana Skvarčo-Modrasa, na njegovo mesto pa borca in predvojnega člana KP Franca Sorčana-Tomaža.

Ob koncu julija se je močnejša četna patrulja zadrževala na področju okoli Planine, Jurkloštra in Zabukovja. V noči na 29. julij je v Gračanici pri Rimskih Toplicah razstrelila oba tira železniške proge, v noči na 31. julij pa vdrla v občinsko pisarno v Loki pri Zidanem mostu in jo razdejala. Ob tem je četa zaplenila pisarniške stroje in več sto živilskih kart. Prve dni avgusta je še bila na področju med Zidanim mostom, Sevnico in Planino ter tam izvedla več oskrbovalnih akcij. V noči na 5. avgust je med Sevnico in Zidanim mostom požigala telegrafске drogove ob železnici, nato pa še zaplenila blago v neki trgovini v Razboru; potlej se je umaknila na Bohor. Nemci so 6. avgusta spravili na noge kar tri čete 921. bataljona deželnih strelcev, ki so pod vodstvom policijskih oddelkov krenile za četo, vendar je niso mogle izslediti.⁵⁰

Po uspešnih akcijah okoli Zidanega mosta je četa na Bohorju nekaj dni mirovala in medtem pripravila nove akcije. Dne 12. avgusta je deset borcev razstrelilo železniško progo med Laškim in Celjem ter nato krenilo proti Rudenci. Drugi del čete je med tem krenil proti Kozjemu, kjer je 13. avgusta zjutraj razstrelil električno centralo v Bistriškem grabnu ter postavil zasedo v smeri Kozja. Kmalu po detonaciji je pohitel proti centrali orožniški poročnik z dvema pomožnima policistoma in padel v zasedo. Ubili so oficirja in pomožnega policista, drugega, težko ranjenega, pa so borci obvezali in ga pustili na mestu spopada. Zaplenili so brzostrelko in dve puški, nato pa zapustili Bohor in se na Rudenci sešli s drugim delom čete. Tam je Nemci niso iskali.

Ker še niso izvedli nobene večje akcije v okolici Rogaške Slatine, je četna komanda ob sodelovanju tamkajšnjih političnih aktivistov pripravila napad na nemško državno posestvo v Irju. Tja je četa prispela 19. avgusta, ne da bi prišla v stik z Nemci, in potem 20. avgusta na posestvu pobila vso živino, poslopje pa zažgala. Ker se v isti noči ni mogla več vrniti na Rudenco, se je po akciji umaknila proti Boču, kjer so jo 21. avgusta obkolile in napadle nemške policijske enote in vermanšaft. Po celodnevni bojih je zvečer četa z naskokom prebila sovražni obroč, toda ko je hotela rešiti še v boju ranjene tovariše, je imela nove hude izgube. Padlo je sedem borcev, približno toliko pa so jih Nemci ranjenih ujeli. Četa se je potlej prebila čez progo Grobelno—Rogatec in dva ra-

njenca skrila pri zanesljivih domačinih, medtem ko so se ostali, kakih dvajset borcev, umaknili čez Žusem proti Slivnici pri Celju. Od tod so dva kurirja poslali v štab 1. štajerskega bataljona s poročilom o akcijah in stanju čete. Tudi 23. in 24. avgusta je imela dva manjša spopada z vermani pri Pristavi in pri Tinskem, pri čemer so enega borca ujeli, partizani pa ranili nekega vermana.⁵¹

Po boju pri Rogaški Slatini je v četi ostala le še slaba polovica prejšnjega moštva in borci so spričo velikih izgub bili precej nerazpoloženi. Razen tega so 17. avgusta nemške oblasti začele množično zapirati pripadnike OF v vaseh okoli Planine, ki so jih bili izdali gestapovski vrinjenci, kar je položaj še poslabšalo. Dne 28. avgusta ob devetih zvečer naj bi se zbrali vsi člani okrožnega odbora OF za Kozjansko pri kapelici nad Topolovim nad Zagorjem. Tudi komandir in politični komisar čete sta bila člana tega odbora in sta z enoto krenila proti dogovorjenemu mestu, v bližini Topolovega pa je četa padla v nemško zasedo. Zaupnik iz Marofa, pri katerem je bila stalna javka in ki je vedel za čas in kraj sestanka, je menda prejšnji dan vse povedal Nemcem. S pomočjo njegovih podatkov so enote 72. rezervnega policijskega bataljona in čete vermanšafta že od 27. avgusta bile v akciji nad Zagorjem in so naslednjega dne zvečer neopazno obkolile kraj sestanka. Že pri prvih strojničnih rafalih se je četa v temi popolnoma razbila in razpršila. Ta napad je opozoril člane okrožnega odbora OF, ki so se že sestali, na nevarnost, toda ko so se umikali, so še oni padli v zasedo. Padel je politični komisar Franc Sorčan-Tomaž in še neki borec. Nemci so ga hudo ranjenega še živega ujeli, vendar jim je umrl na nosilih, ko so ga pripeljali v Kozje. Ujeli so tudi v nogo ranjeno sekretarko odbora OF Tončko Čečevo in člana odbora Ivana Ivanuša-Vida.⁵²

Po spopadu pri Topolovem 28. avgusta 1942 je kozjanska četa prenehala obstajati. V splošni zmešnjavi, ki je zaradi izdaj nastala v organizaciji na terenu, borci niso več našli medsebojne povezave. Nekaj se jih je prebilo čez Sotlo in se priključilo hrvaškim partizanskim enotam, kot kaže pa sta dva ujeta borca Nemcem izdala vso zaupniško mrežo, ki jima je bila znana. Od čete jih je ostalo le šest, ki so se brez povezave z drugimi enotami pod vodstvom komandirja čete vso

jesen in zimo skrivaj zadrževali na Kozjanskem in občasno naredili kako manjšo akcijo. Poleti 1943 se je ta skupina vključila v kozjanski partizanski bataljon.⁵³

Pri Topolovem je bil uničen tudi okrožni odbor OF za kozjansko in vrhu tega je zaradi izdaj, ki so sledile v septembru, bila skoraj v celoti razbita vsa zaupniška mreža in organizacija po vaseh. Štiriinšedemdeset aretiranih so Nemci ustrelili kot talce, njihove družine in svojce pa odpeljali v koncentracijska taborišča. Zvedeli so tudi za javke, ki so služile za zveze, tako da je ostal brez povezave s centralnimi ustanovami tudi pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo. Zaradi negotovosti in vdorov v organizacijo je lahko imel zvezo le z nekaterimi člani okrožnega odbora, ti pa niso imeli povezave dalje. Skrivaj je prezimil v bližini Planine. Strah in nezaupanje sta zaradi izdajstev in sovražnega nasilja prevladala med kozjanskim prebivalstvom v jeseni 1942, posledica tega pa je bila prekinitev vseh zvez, ki so se nato šele na pomlad 1943 začele postopoma obnavljati.

Slovenjegoriška četa

Še hujše težave so bile na skrajnem severovzhodnem delu Štajerske. Sovražni vdori v terenske politične organizacije v jeseni 1941 so ptujsko okrožje zajeli le deloma, tako da so osnovne terenske organizacije ostale v zimi na leto 1942 skoraj nedotaknjene. Večinoma so imele temelj v članstvu predvojne zveze kmečkih fantov in deklet, med katerimi je bilo že precej organiziranih članov KP in SKOJ. Vodil jih je sekretar okrožnega komiteja in član centralnega komiteja KP Slovenije Jože Lacko, kmet iz Nove vasi pri Ptujju. Vodilni politični delavci so se morali že leta 1941 umakniti v ilegalo; njihova osnovna naloga je bila, da do pomladi 1942 organizirajo, razširijo in utrdijo organizacijo OF do te mere, da bo možen nastanek, obstoj in delovanje oborožene partizanske enote tudi v Slovenskih goricah, na Dravskem polju in v Halozah. Kljub zelo težkim razmeram je organizacijsko delo teh maloštevilnih političnih delavcev postopoma napredovalo in so marca 1942 okoliščine, da bi ustanovili prvo partizansko enoto v tem delu Štajerske, že dozorele. Na terenu so zbrali

in pripravili tudi nekaj orožja in streliva, mreža terenskih organizacij in zaupnikov pa je bila že toliko razširjena, da je lahko oskrbovala in čuvala manjšo oboroženo enoto. Ko je pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo v marcu 1942 poslal kot pomoč ptujskim političnim delavcem še novo sekretarko okrožnega komiteja Mimo Kovačevo-Barčko s povsem določenimi navodili za delo, se je konec marca že oblikovala skupina prvih štirih oboroženih partizanov, ki je postopoma dobivala nove ljudi in sredi maja že štela trinajst s puškami, pištolami in ročnimi bombami oboroženih borcev. Občasno so se četici priključevali tudi politični aktivisti, ki so živeli v ilegali, ji dajali potrebna obvestila o stanju na terenu in usmerjali četne akcije. Za komandirja čete je bil postavljen Vinko Reš, za političnega komisarja pa Zvonko Sagadin, ki je bil oktobra 1941 že politični komisar pohorske partizanske čete, nato pa so ga poslali nazaj na politično delo v ptujski okoliš.

Pogoji za delovanje slovenjegoriške partizanske čete so bili kljub dobri terenski politični organizaciji neprimerno težji, kot pogoji za delo partizanskih enot v drugih predelih Štajerske. Čeprav Nemci v ptujskem okolišu niso imeli toliko svojih sil, kot drugje na Štajerskem, jim je dobro očitano in izredno gosto cestno omrežje omogočalo, da so v najkrajšem času lahko pripeljali vojsko od drugod. Gosto naseljeno operativno področje je Drava delila na dva dela in je močno ovirala manevrske možnosti, zelo slabo pogozdeno ravninsko in nizko gričevnato zemljišče pa ni moglo dajati zadovoljivega kritja in je bilo z obrambnega stališča izredno neprimerno za uspešno partizansko bojevanje. Maloštevilni terenski politični aktiv je bil sposoben in zelo delaven v samem Ptujju in nekoliko širši okolici, kjer je ustvaril zadovoljive politične okoliščine za delovanje čete, ni pa mogel uspešno prodreti v gospodarsko in kulturno zelo zaostale oddaljeneje predele Haloz in Slovenskih goric, kjer je bilo revno in nepoučeno prebivalstvo še pod zelo močnim vplivom nemške propagande in ji je tudi povsem nasedalo. Nenehna skrb za lastno varnost in bojazen, da jih ne bo kdo nepričakovano izdal, sta močno omejevali možnost gibanja političnih aktivistov in premike čete. Iz tega razloga so bili prisiljeni, da so se zadrževali le tam, kjer jim je varnost bila zagotovljena, to pa je bila huda ovira

pri širjenju organizacije še v druge predele in končno tudi pri mobiliziranju novih borcev. Četa ni mogla preseči številčnega stanja, ki ga je bila dosegla že maja, in se organizacijsko ni razvijala.

Te razmere, ki so četo vezale na dokaj ozko okolico Ptuja, če je hotela obstati, niso dovoljevale, da bi imela svoje urejeno taborišče. Borci so se skupaj ali razdeljeni v skupine skrivali po gozdičih v bližini naselij, kjer so živeli posamezni zaupniki ali bile organizacije OF. Največ so se zadrževali kar skriti v vaseh, v osamljenih in opuščenih gospodarskih poslopih ter po zidanicah v vinogradih. Hrano so dobivali večinoma tam, kjer so se zadrževali, denar, ki ga je četa potrebovala za druge reči, pa so v glavnem zbirali delavci, člani OF ptujskih železniških delavnic. Kljub takemu težavnemu položaju sta bili morala in borbenost zares na višini, saj so v štirih mesecih svojega obstoja izvedli več uspelih akcij, vse sporazumno z okrožnim političnim vodstvom.⁵⁴

Prvo pomembnejšo akcijo je četa naredila 24. maja, ko je v Vitomarcih vdrla v občinski urad in ga razdejala. Ko so nekaj dni zatem Nemci ujeli nekega borca in ga zaprli v orožniški postaji v Vintarovcih, je četa 7. junija napadla to postajo, da ujetega soborca osvobodi. In čeprav se je orožniška posadka močno upirala partizanom, borci niso odnehali, temveč so se umaknili šele, ko jih je k temu prisilila enota, ki je napadenim prihitela na pomoč. V tej akciji so bili ubiti nemški orožnik in dva vermana, četa pa ni imela nobenih izgub. Ker se je tudi potem spretno izognila zasledovanju, so Nemci aretirali nekatere svoje borcev, večinoma iz okolice Trnovske vasi. Dne 30. julija so jih v Celju sedem ustrelili, druge so pridržali v zaporu ali pa jih odgnali v koncentracijska taborišča. V Celju je bil 23. junija ustreljen tudi borec Franc Rajšp, ki so ga 7. junija z napadom v Vintarovcih zaman skušali osvoboditi.⁵⁵

V juniju in juliju je četa izvedla več manjših akcij v okolici Ptuja. Med Ptujem in Dornavo je porušila železniško progo, v Žabjeku je zažgala opekarno, v Kicarju, Janežovcih in Levancjih je kaznovala izdajalce in okupatorjeve sodelavce, v Polenšaku je razdejala občinski urad in zaplenila blago v trgovini. Večjo akcijo je četa napravila tudi 14. julija, ko je napadla orožniško postajo v Cerkvenjaku. Tedaj sta padla

dva nemška orožnika, četa pa tudi to pot ni imela izgub in se je srečno izognila nemškemu pogonu. Patrulja dveh borcev se je spopadla z nemškimi orožniki tudi v svetinskih gozdovih, a se je spopad končal brez rezultata.

Po akcijah, ki jih je četa pripravila julija, so Nemci napeli vse sile, da bi jo izsledili. Zdaj je njen obstanek na slovenjgoriškem področju postajal iz dneva v dan težji, zato je bilo sklenjeno, naj se preseli čez Dravo v Haloze. Z nalogo, da tam pripravi vse potrebno za obstoj čete, je v prvih dneh avgusta odšel v Haloze politični komisar čete, spremljal pa ga je še neki borec. Tiste dni se je četi pridružil tudi Franc Knez iz Zagorcev, pri katerem so politični aktivisti imeli svojo javko že leta 1941 in je veljal za zelo zanesljivega človeka.

V noči na 8. avgust, ko se je četa zadrževala v gozdu Tešava blizu Mostja, je bil pri njej tudi okrožni sekretar OF Jože Lacko. Popoldne 8. avgusta se je četa iz Tešave premestila v gozdiček Laze, ki leži ob Pesnici, severno od ceste Pacinje—Mostje. Tu so jo okoli šestih zvečer Nemci nenadoma obkolili in napadli. Borci so se skušali prebiti iz sovražnega obročja proti Pesnici, a jim ni uspelo. Poltretjo uro so se samo s puškami upirali več kot 60 dobro oboroženim Nemcem, potem je bil njihov odpor strt. Od enajstih so štirje padli, dva hudo ranjena so ujeli, dva sta se sama predala in le trem, med katerimi je bil tudi okrožni sekretar, je uspelo prebiti se iz nemškega obročja čez Pesnico proti Spodnjemu Velovleku. Od Nemcev sta padla okrajni orožniški poveljnik iz Ptuja in komandir orožniške postaje iz Zgornjega Brega. En ranjeni borec je naslednjega dne umrl v Ptuj, dva so Nemci kasneje ustrelili, enega pa so spustili domov. Ranjeni Jože Lacko se je po boju zatekel k nekemu kmetu v Spodnjem Velovleku, a ta ga je iz strahu pred nemškim maščevanjem prijavil. Nemci so ga 10. avgusta ujeli in odpeljali v ptujske zapore, kjer je po nekaj dneh mučenja in celo javnega zasramovanja po ptujskih ulicah umrl. Drugi iz trojke, ki se je prebil iz boja pri Mostju, je nad vsem obupal in se še istega dne sam ustrelil, tretji, Franc Osojnik, pa se je po boju zatekel na Vičavo pri Ptuj, si pozdravil rane in po okrevanju odšel na Pohorje, kjer se je pridružil ruški četi in postal njen komandir. Tudi on je padel kot žrtev izdaje 29. decem-

Jože Lacko, narodni heroj, sekretar ptujskega okrožnega odbora OF in organizator slovenjeforiške čete. Zaradi izdaje so ga Nemci 10. avgusta 1942 ranjenega ujeli in je nekaj dni kasneje podlegel mučenju v ptujskih zaporih

bra 1942 v Krčevini pri Ptuj, kamor ga je poslal štab pohorskega bataljona, da bi izvršil določene naloge.⁵⁶

Dobre štiri mesece so se Nemci zaman trudili, da bi odkrili in uničili slovenjegoriško partizansko četo. Čeprav je delovala v najbolj težkih razmerah, jim to ni uspelo vse dotlej, dokler niso vanjo vrinili izdajalca Franca Kneza, ki je sicer sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju že od leta 1941. Da bi rešil svojega sina, ki je bil zaprt v celjskih zaporih, je pristal na sodelovanje z gestapom, ki mu je dal podrobna navodila in mu omogočil, da je »ušel« iz policijskega avtomobila. Jože Lacko ga je poznal kot dobrega in zanesljivega privrženca OF in ga je sam pripeljal v četo, kjer so ga brez prigovorov sprejeli kot soborca. Dne 8. avgusta, ko je bil na straži v gozdičku Laze, se je neopazno oddaljil od spečih borcev in poslal ptujskemu gestapu dve obvestili o četnem taborišču, kar je za četo pomenilo konec. V boju se je skupaj z Janezom Čehom predal Nemcem, potlej pa sta oba povedala imena, za katere sta vedela, da so sodelovali s četo. Sledile so aretacije pripadnikov OF in streljanje talcev iz ptujske okolice, tako da je za nekaj časa narodnoosvobodilno gibanje v teh krajih zastalo, ni pa bilo čisto zavrto. Že v novembru so prispeli v Slovenske gorice novi politični aktivisti, ki so delo padlih tovarišev nadaljevali.

Šaleška četa

Omenili smo že, da so potem, ko se je štajerski bataljon 7. novembra 1941 v Grižah razšel, borci pohorske in savinjske čete skupaj krenili čez Savinjsko dolino in se nato v Orli vasi razšli. Večji del savinjskih partizanov je krenil prezimovat na Paške vrhove, borci nekdanje pohorske čete pa so se nekaj časa še zadrževali v Šaleški in Mislinjski dolini ter se potem tudi oni razdelili. Večji del jih je odšel prebit zimo v okolico Ruš, le dva borca nekdanje šaleške partizanske skupine sta še ostala v Škalskih Cirkovcih z nalogo, da pomagata terenskim političnim aktivistom pri delu na terenu in ostaneta tam kot stalna javka za zvezo med prezimujočimi skupinami.⁵⁷

Ko je prve dni aprila 1942 prispel na javko v Škalskih Cirkovcih bivši komandir pohorske partizanske čete, ki je

preznil skupaj z ruškimi partizani, in zvedel za ukaz o koncentraciji vseh štajerskih partizanov, so štirje borci krenili v taborišče savinjskih partizanov v bližino Kaplje vasi, odkoder so potem skupaj odšli na zborni mesto na Tolstem vrhu.

Ob reorganizaciji 1. štajerskega bataljona je skupina »B« dobila nalogo, da širi oborožen upor in dela akcije na področju Šaleške in Mislinjske doline, kjer naj mobilizira nove borce in se postopoma okrepi v četo. Na poti v Šaleško dolino se je skupina ustavila v Št. Andražu nad Polzelo, odkoder je njen komandir Miha Pintar-Toledo krenil proti Rušam, politični komisar Ivan Farčnik-Buč pa je ostale borce odpeljal na Paške vrhove, v taborišče pri Turinku. Kmalu za skupino »B« je v to taborišče prispela tudi 2. četa 1. štajerskega bataljona (savinjska), zatem pa je skupina »B« odšla na svoje operativno področje v severni del Šaleške doline. Od sredine maja, ko se je komandir skupine vrnil s Pohorja, so se Šaleški partizani večinoma zadrževali na desnem bregu Pake v okolici Plešivca, Škal in Cirkovcev, kjer so naredili tudi nekaj manjših akcij. Skupina je štela enajst s puškami oboroženih borcev in je bila prešibka za večje spopade z Nemci. Akcije, ki jih je izvajala, so imele pretežno politični ali pa preskrbovalni značaj, a so kljub temu Nemce močno vznemirjale.

Ko se je 15. maja nek njen borec mudil v bližini Škal, ga je odkrila sovražna patrulja in ga ubila. Dva vođa policije iz Mozirja sta takoj prihitela v Škale in začela preiskovati okoliške gozdove. Pri tem so policisti presenetili skupino treh borcev, ki so jim sicer srečno ušli, toda brez opreme in ene puške, kar so Nemci zaplenili. V noči na 20. maj je skupina bila v oskrbovalni akciji v Plešivcu, potem pa se je v noči na 28. maj spet pojavila v Škalah. To pot so Nemci bili obveščeni in so takoj krenili v akcijo. Policisti iz Mozirja in Šoštanj in vermani iz okoliških postojank so 28. maja natančno preiskali okolico Škal, vendar na partizane niso naleteli, ker so se le-ti umaknili v okolico Cirkovcev, naslednjo noč pa proti Ravnam, kjer so se utaborili ob začetku jarka v Abidnikovem gozdu.

Od celotne skupine, ki se je medtem povečala za tri nove borce, je bilo v taborišču pri Ravnah devet borcev. Odsotni so pred tem odšli na javko s savinjsko četo, eden pa je v Št. Andražu skrbel za ranjenega partizana. Nameravali so ostati

v tistem taborišču le do 1. junija, ko so kanili oditi v neko akcijo v Šentflorjan. Čeprav je bilo taborišče v gozdni globeli skrito, ga je 1. junija le odkrila hčerka nekega bližnjega kmeta iz Raven, ki je o tem obvestila orožniško postajo v Šoštanj. Orožniki in šoštanjska policijska posadka so sestavili udarno skupino, ki je okoli sedmih zvečer prispela na Ravne, od tod pa jo je ta kmet vodil proti taborišču. Pred napadom so se Nemci razdelili na tri dele, od katerih je eden imel nalogo, naj na spodnjem koncu zapre jarek in prepreči partizanom umik, drugi del so določili za neposreden napad, tretji s strojnico pa je imel nalogo, da ščiti drugi del pri napadu.

Nič hudega sluteči borci so že umaknili stražo in se v taborišču zbrali za odhod proti Šentflorjanu, ko so nekaj po osmi uri zvečer Nemci začeli streljati. Presenečeni v jarku, ki ni bil primeren za obrambo, so se pognali v strmino in se razbežali. Že pri prvih streljih je padel en borec, politični komisar skupine in še neki borec pa sta bila ranjena, vendar sta se kljub temu z vsemi drugimi rešila iz obroča. Ko so Nemci vdrli v taborišče in začeli preiskovati padlega partizana, se je komandir skupine priplazil nazaj do taborišča in med zbrane Nemce vrgel ročno bombo. Dva policista sta bila ranjena, od katerih je eden umrl že med prevozom v bolnišnico. Razbite partizanske skupine Nemci niso več zasledovali, temveč so se s svojima ranjencema ter padlim partizanom še tisto noč vrnili v Šoštanj, nato pa takoj spet krenili v akcijo.

Ker se je skupina za vsak primer še pred napadom dogovorila za javko, so se vsi preživeli borci kmalu zbrali pri Trebelaku na Mlinarjevi domačiji ter se potem umaknili v bližnji gozd, ki loči Ravne od Gaberkov, severno od Šoštanja. Tudi to pot jih je nekdo izdal, saj so Nemci še isto noč, ob pol treh zjutraj obkolili domačijo in ustrelili gospodarja; komandirja in še nekega borca, ki sta zadnja prišla na javko in nato zlezla na skedenj, pa kljub preiskovanju niso našli.

Dne 2. junija se je vsa skupina čez dan nemoteno zadržala v gozdu pri Mlinarju, toda ko se je stemnilo, je že krenila skozi gozd Ležen pri Družmirju, da bi prešla dolino in se pod Goro Oljko pri Šmartnem sestala s savinjsko četo. Med Družmirjem in Prelogami se je približala cesti Velenje—Šoštanj, toda ko je pri Falkovem križu nameravala preiti na drugo stran, se je v temi spopadla s štiričlansko patruljo, ki se je

vračala iz savinjske čete. Obe partizanski patrulji sta druga drugo imeli za Nemce, pa je prišlo do nesporazuma. Obe skupini sta se vrnili, odkoder sta bili prišli, pri spopadu pa je bil laže ranjen komandir skupine »B«, huje ranjen v koleno pa en borec. Ker skupine po napadu ni nihče zasledoval, je iz Ležna znova krenila čez cesto ter se pri Prelogah razdelila. Komandir skupine in hudo ranjeni borec sta ostala na nekem skednju v Prelogah, druga dva ranjenca so pa skrili v gozdu pri Lokovici. Pri njiju je ostal eden od borcev, medtem ko so drugi krenili proti Enclovem vrhu, kjer so imeli javko za zvezo s patruljo. Sestali so se ter končno razjasnili nočni nesporazum. Iz patrulje, ki se je vračala od savinjske čete, ni bil nihče ranjen.

Kraj, kjer sta ostala komandir in hudo ranjeni borec, zaradi bližnjih sovražnih postojank vsekakor ni bil primeren za bivanje. Zjutraj je komandir ranjenega tovariša naložil na ročni voziček in ga po poljski poti odpeljal iz Prelog čez progo in potok Pako proti bližnjemu gozdu. Pri tem ga je opazil nek kolesar in ga prijavil orožniški postaji v Šoštanju, nek drugi vohun, ki ga je tudi videl, pa ga je prijavil orožniški postaji v Velenju. Velenjski orožniki so se takoj odpeljali v Pesje, odkoder so se vzpeli na greben nad Prelogami, policija iz Šoštanja pa je zasledovala oba ranjenca ob potoku, ki se pri Prelogah izliva v Pako, in ju dohitela. Komandir ni hotel zapustiti hudo ranjenega soborca, začel je streljati na policiste. Ko so se mu približali, je mednje vrgel še ročno bombo, ki pa ni eksplodirala; nato se je zgrudil smrtno zadet v glavo.

Orožniška skupina, ki se je iz Pesja vzpela na greben nad Prelogami, da bi presekala pot komandirju in ranjencu, je na Enclovem vrhu naletela na partizansko patruljo in jo napadla. V tem spopadu je padel še en borec šaleške partizanske skupine, a druga dva sta se rešila. Borec, ki je ostal pri ranjencih v gozdu pri Lokovici, je 3. junija zjutraj odšel na svoj dom v Pesje, vendar ga je tam nekdo videl in prijavil. Še istega dne ga je aretiral velenjski župan. Nemci so ga 23. junija ustrelili v Mariboru. Po tem dogodku so mozirski policisti preiskovali gozdove okoli Lokovice, južno od Šoštanja, vendar ranjencev niso našli, ker sta se že pred tem umaknila proti Št. Andražu in se tam zdravila. Ranjeni Miha Rotar-

Miha Pintar-Toledo, narodni heroj. Padel 3. junija 1942 pri Prelogah v Šaleški dolini kot komandir šaleške partizanske skupine

Jaka, ki ga je komandir Miha Pintar-Toledo, nekdanji španski borec, skušal rešiti in je pri tem žrtvoval samega sebe, je bil ob Toledovi smrti ponovno ranjen. Nemci so ga živega ujeli, odpeljali v Šoštanj in nato v Celje, kjer je 4. junija umrl, ne da bi sploh povedal svoje ime. Drugi borci šaleške partizanske skupine so se po spopadih v Šaleški dolini začasno priključili savinjski partizanski četi.

Šaleška skupina je bila razbita prav v času, ko so Nemci uspeli vdreti v terenske politične organizacije in so po vsej Šaleški dolini množično aretirali zavedne ljudi. Okoli 12. junija se je iz Šoštanja in okolice umaknilo aretacijam in odšlo v partizane 16 moških in žensk, med katerimi je bila večina že pred vojno povezana z naprednim gibanjem. Sprejela sta jih dva borca šaleške skupine in organizirala taborišče v Kepovih gozdovih nad Zavodnjami severno od Šoštanja. Nova skupina je bila zelo slabo oborožena in ni bila sposobna za oborožene akcije. Ker se je vanjo vrinil nek izdajalec, ki je po nekaj dneh dezertiral, so Nemci napadli taborišče v Kepo-

vih gozdovih in skupino razgnali, vendar se je naslednje dni znova zbrala. Ker so vsi skupaj premogli le eno puško, je sedem bork odšlo začasno k organiziranim kmetom v Šentvid in Bele vode, preostalih 13 borcev pa na Graško goro, kjer so se utaborili na Ernežnikovem vrhu. Na podlagi podatkov nekega izdajalca je šoštanjaska orožniška postaja 18. junija zvečer postavila zasedo ob cesti nad Zavodnjami in ubila borca, ki je iz taborišča odšel na zvezo v Šentvid. Že sredi junija sta iz taborišča nad Zavodnjami odšla v savinjsko četo dva kurirja, s katerima so se na Graško goro vrnili borci šaleške skupine, ki so se po spopadih v Ravnah in pri Prelogah priključili savinjski četi. Med potjo so pri Penku padli v nemško zasedo in se nato znova zbrali brez izgub. Ko se je skupina utaborila na Graški gori, so v savinjsko četo spet poslali dva kurirja, da bi poročala o stanju v šaleški dolini in pripeljala nove borce.⁵⁸

Ko je štab 1. štajerskega bataljona v drugi polovici junija le zvedel, da je bila razbita skupina »B« in da je nastala nova partizanska enota, je sklenil šaleškim partizanom poslati pomoč in jim pomagati, da oblikujejo novo četo. Štab bataljona je za komandirja šaleške čete imenoval Franca Zalaznika-Leona, za četnega političnega komisarja pa Dominika Hribarja-Oskarja. Obenem je iz drugih enot 1. štajerskega bataljona določil v novo četo še osem borcev. Skupina je 26. junija s Tolstega vrha krenila na pot, z njo pa tudi namestnik komandanta bataljona in bataljonski partijski sekretar. V taborišču na Graški gori sta se obe skupini sešli. Na Vrhorskem vrhu so na slavnostnem zboru 1. julija vsi borci prisegli in se razdelili v dva voda. Ob ustanovitvi je četa štela 22 borcev, kasneje pa se ji je priključilo še nekaj novincev.

Po ustanovitvi je četa krenila z Graške gore proti Ravnah, kjer je 5. julija kaznovala enega od izdajalcev, ki so bili krivi, da je bila razbita šaleška skupina. Nato je krenila v okolico Belih vod, se vrnila spet na Graško goro ter se 17. julija pojavila v Zavodnjah, kjer je kaznovala neke izdajalke in razdejala šolsko poslopje. Po akciji je odšla na Smodivnik pri Cirkovcah ter nato spet na Graško goro, odtod pa mimo Doliča čez Pako na Paški Kozjak in Radojč. Drugega avgusta je četa naredila rekvizicijo v Paki in se vrnila na Smodivnik, po 5. avgustu pa se je odpravila na južna pobočja Pohorja in se med Mislinjskim grabnom in Hudinjo zadržala

do konca meseca. Prve dni septembra se je pojavila v okolici Završ in Smodivnika, sredi meseca pa je spet krenila prek Pake na Radojč, kjer se je zadržala do 17. septembra, ko je ponovno odšla na Smodivnik. Dne 22. septembra je izvedla akcijo na posestvu, ki so ga bili zaplenili Nemci, nato pa je krenila na Pohorje, kjer se je zadrževala do 6. oktobra, ko se je kot 2. četa priključila pohorskemu partizanskemu bataljonu.

Zaradi zelo slabe oborožitve je četa hodila le v manjše akcije, ki so bile večinoma oskrbovalnega značaja. Nemci so četo vztrajno zasledovali, vendar jim zaradi njenih hitrih in pogostih premikov ni nikoli uspelo, da bi jo napadli in razbili. V času svojega samostojnega delovanja je le dvakrat nalletela na sovražne zasede, in sicer enkrat na Paškem Kozjaku, drugič pa pri Sv. Heleni na Graški gori, vendar se je obakrat umaknila brez izgub in prav do priključitve pohorskemu bataljonu ni izgubila nobenega borca. V spopadu patrolj na Ravnah sta bila 23. julija ubita dva Nemca; akcijo je po vsej verjetnosti izvedla kaka patrolja 1. štajerskega bataljona, ker četa o spopadu ni vedela ničesar. Ko se je 6. oktobra priključila pohorskemu bataljonu, je šaleška partizanska četa štela 24 borcev, med katerimi sta bili tudi dve borki iz savinjske čete.

Ko razmišljamo o teh dogodkih in o trpljenju štajerskih narodnoosvobodilnih borcev, ne smemo zanemariti dejstva, da je šaleška četa bila ustanovljena in je delovala prav v času, ko je na njenem operativnem območju vladalo najhujše nemško nasilje. Večina terenskih organizacij OF in zaupniška mreža sta bili razbiti in uničeni. V tem obdobju so Nemci zaprli veliko partizanskih in drugih družin, ki so podpirali narodnoosvobodilno gibanje. Samo v času od 3. aprila do 4. novembra so ustrelili s šaleškega in mislinjskega področja 71 talcev, druge pa obdržali v zaporih ali pa so jih odgnali v koncentracijska taborišča. Vdori so se vrstili drug za drugim in le majhen del organizacije je ponekod ostal nedotaknjen. Ta je četi pomagal, kolikor je pač mogel, vendar težavnost razmer nikakor ni omogočala niti ponovnega širjenja organizacije niti krepitve čete, ki je ostala približno enako močna kot tiste dne, ko je bila ustanovljena. Občasne zveze je vzdrževala le s savinjsko četo, toda ko se je ta v avgustu priključila glavnini 1. štajerskega bataljona, se je tudi ta zveza pretrgala in je četa

delovala povsem samostojno. Zaradi razbite terenske organizacije OF četa tudi ni mogla več vzpostaviti zveze s sedmimi borkami, ki so sredi junija začasno odšle na teren h kmetom v okolici Belih vod, Šentvida in Razborja. Dve sta bili izdani in so ju 24. julija v Ravnah zverinsko ubili, od drugih pet so se štiri priključile savinjski četi, ena pa borcem II. grupe odredov.⁵⁹

Ruška četa

Skupina šestih borcev nekdanje pohorske partizanske čete, ki je potem, ko se je 7. novembra 1941 razšel štajerski partizanski bataljon, odšla iz Griž prezimovat, je srečno prispela na Pohorje. Novo leto 1942 je dočakala skrita v Lobnici in Limbušu. Tam se jim je pridružil še en borec. V januarju 1942 so trije odšli v Ljubljano in se nato vključili v 2. partizanski bataljon na Pugledu. Ko je bil 12. marca en novinec ujet in sta naslednjega dne v Lobnici v spopadu z nemškimi orožniki padla še dva borca, so ostali le še trije. V začetku aprila je njen komandir Miha Pintar-Toledo odšel na dogovorjeno javko v Škalske Cirkovce in se ni več vrnil v skupino. Toda k preostalima dvema borcema so kmalu začeli prihajati novi, vodstvo skupine pa je prevzel terenski aktivist Jože Knifič-Iks.

Množične aretacije, ki so jih v jeseni 1941 in v zgodnji pomladi 1942 izvedli Nemci v mariborski okolici, so močno prizadele terenske organizacije OF, a jih niso povsem uničile. Med najbolj aktivnimi je bila organizacija v Rušah in okolici, kjer so predvsem delovali mladinci. Kmalu se je spet povezala z mariborskim okrožnim komitejem KPS, nenehoma pa je vzdrževala zvezo s partizansko skupino, jo gmotno podpirala in ji pošiljala nove borce. Dva sta se vrnila z Dunaja, kamor so ju premestili na delo, eden je prispel iz revirjev in nato pripeljal še svojega brata; ko se ji je v maju priključila še štiričlanska skupina iz Ljutomera in okolice, je nastajajoča ruška četa že štela deset borcev, oboroženih s puškami in pištolami ter nekaj ročnimi bombami. V naslednjih mesecih se je postopoma večala in je konec oktobra imela 23 oboroženih članov, med katerimi so bile tudi štiri borke. Četo je še vedno vodil Jože Knifič-Iks; ko se ji je konec avgusta pridružil preživeli borec slovenjegoriške čete Franc Osojnik-Kostja, pa so ga postavili za četrtega političnega komisarja.

Sovražnikovi vdori v politične organizacije na Štajerskem, ki so se vrstili od jeseni 1941 dalje, so potrgali večino zvez med političnimi vodstvi in tudi med partizanskimi enotami. Ko je prvi komandir ruške partizanske skupine Miha Pintar-Toledo odšel s Pohorja, je bil postavljen za komandirja šaleške skupine in ko je 3. junija padel, je ruška partizanska četa ostala brez zveze s štabom 1. štajerskega partizanskega bataljona. V akcije je hodila samostojno ali pa po navodilih in v soglasju s sekretarjem mariborskega okrožnega komiteja, s katerim je kljub vsemu vzdrževala stalno zvezo. Po pohorskih vaseh, v okolici Maribora, Ruš in Slovenske Bistrice si je ustvarila precej obsežno obveščevalno in zaupniško mrežo. Ta ji je omogočila in pomagala, da se je kljub svoji precej živahni dejavnosti lahko obdržala v neposredni bližini Maribora in se uspešno izogibala vsem poskusom sovražnika, da bi jo odkril in uničil. Terenske politične organizacije so zbirale za četo hrano, opremo in denar za druge potrebe ter nenehoma skrbele za boljšo oborožitev. Ker četa ni imela nobenega avtomatskega orožja, je hodila le v take akcije, za katere je bila njena oborožitev zadostna.

Ko je vreme postalo toplejše in so lahko bivali na prostem, so se borci ruške čete utaborili v gozdu nad Lobnico. Kasneje je četa pogosto menjavala taborišča, se selila pod Glažuto in na vzhodne obronke Pohorja ter se spet vračala nad Ruše, kakor je pač najbolj ustrezalo glede na položaj ali pa v zvezi z načrtovanimi akcijami. Do konec maja je mirovala in ni naredila nobene vojaške akcije, toda v tem času je organizirala obveščevalno mrežo in pridobivala nove zaupnike, ki naj bi skrbeli za povezavo z organizacijami na terenu. Ko se je priključila skupina ljutomerčanov in je četa štela že deset borcev, pa je začela delati tudi diverzije in druge oborožene akcije.

Prvo diverzijo je izvedla 28. maja, ko je zažgala Lešnikovo žago pri Lovrencu na Pohorju, kjer so izdelovali montažne dele barak za nemško vojsko. Akcija ni povsem uspela, ker je zgorel le del poslopja in skladišča, vendar so Nemci nanjo močno reagirali. Naslednjega dne so obkolili in preiskali okoliške gozdnate predele, toda četa se jim je izmuznila iz obroča in je niso odkrili. Drugo akcijo je naredila 11. junija, ko je med Rušami in Falo odvila tračnice in razdrla nasip na železniški

progi. Diverzijo so Nemci pravočasno odkrili in vlak potem seveda ni iztiril.

Ker je četa postopoma naraščala in so jo krepili novi borci, ji je začelo primanjkovati odej in druge taboriščne opreme. Da bi se s tem oskrbela, je 16. julija zaplenila inventar v planinskem domu Lobnica na Smolniku, po akciji pa postavila zasedo ob poti, ki pelje proti Rušam. Ko se je 17. julija približala dvočlanska orožniška patrulja iz Ruš, da bi raziskala prijavljeno zadevo, sta jo v Starem grabnu napadla komandir čete in še neki borec, ubila oba orožnika ter zaplenila njuno orožje in opremo. Skupina vermanov, ki je šla za orožnikoma, se je ob napadu prestrašila in obrnila nazaj v dolino. V povračilo za to akcijo je komandir orožniške postaje v Rušah zahteval, naj iz okoliša izselijo vse narodno zavedne slovenske družine in svojce partizanov ter padlih talcev. Velika akcija, ki so jo Nemci v tem smislu pripravili po vsej Štajerski 3. avgusta, je zajela tudi mariborsko okolico. Samo iz Ruš so izgnali v taborišče deset družin z 32 člani, med katerimi so bile pretežno žene z otroci in starejši ljudje. Nekaj pa se jih je deportaciji izognilo in se pridružilo ruški partizanski četi.

V avgustu in septembru so hodili le v manjše oskrbovalne akcije ter obnavljali obveščevalno in zaupniško mrežo, ki jo je nemška akcija v začetku avgusta močno prizadela. V tem času so četne patrulje kaznovale tudi več izdajalcev in najbolj zagrizenih nacističnih priganjačev, ki so se posebno izkazali ob izseljevanju partizanskih družin in svojcev. Patrulje, ki so imele to nalogo, so odhajale celo v Maribor ter okolico Ptuja in tam izvrševale svoje akcije. To je Nemce močno razburilo, saj so bili proti tej taktiki povsem brez moči, izdajalci pa se niso počutili nikjer več dovolj varni.

Žaga pri Lovrencu, ki jo je četa v maju le delno poškodovala, je kmalu začela spet izdelovati barake. Da bi to preprečili, se je četa odločila za temeljitejšo akcijo. Dne 16. septembra je žago znova zažgala. To pot je akcija zares uspela, saj so zgoreli vsi objekti hkrati s stroji in skladišči. Nemške policijske in vermanske enote so krenile v pogon za partizani, toda tudi to pot brez uspeha. Pogon je bil celo tako slabo voden, da je v noči 20. septembra na hribu Jodl pri Lovrencu prišlo do spopada med dvema vermanskima oddelkoma in je bil en verman ubit, drugi pa hudo ranjen. Po tej akciji so se

Ruška četa je 16. septembra 1942 popolnoma uničila Lešnikovo žago v Lovrencu na Pohorju

partizani umaknili na vzhodno stran Pohorja, kjer so 26. septembra v Zgornji Polskavi kaznovali s smrtjo občinskega komisarja in vodjo nacistične celice. To pot je njeno patruljo že pred akcijo nekdo izdal in se je v zadnjem hipu izmuznila sovražnemu posredovanju. Nemški oddelki so jo zasledovali in pri Sokolskem domu na Pohorju ujeli nekega borca.

Prve dni oktobra se je četa spet zadrževala nad Rušami in Radljami, kjer je vršila oskrbovalne akcije in zaradi močne aktivnosti sovražnih patrulj pogosteje menjavala taborišča. Dne 6. oktobra so Nemci organizirali večjo akcijo nad Radljami, toda tudi to pot brez uspeha. Četa se je pravočasno umaknila nazaj nad Ruše. Pri Bistrici se je njena patrulja 10. oktobra spopadla z vermani, naslednji dan pa druga pri Rušah z orožniki. Oba spopada sta se končala brez izgub. Še tisto noč je četa pobrala vse zaloge v trgovini v Šmartnem na Pohorju ter se nato premaknila na njegova vzhodna pobočja.

Ruška četa je bila tesno povezana z oboroženo skupino članov OF in KP iz Zgornje Bistrice in Spodnje Polskave, ki je

občasno delala tudi samostojne oborožene akcije. Dne 8. oktobra so njeni člani napadli in obstrelili vodjo nacistične vojaške organizacije NSKK (Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps) ter se nato začeli pripravljati na večjo diverzantsko akcijo. V tovarni bakrenih izdelkov v Slovenski Bistrici, kjer so bili večinoma zaposleni, so izdelali ključke za odvijanje železniških tirnic. Prav tiste dni, ko se je premaknila na vzhodno stran Pohorja, je ruška četa prejela tudi obvestilo, da bo 15. oktobra zvečer potoval z osebnim vlakom iz Maribora proti Celju general Dietel. Četa je takoj krenila v akcijo in v sodelovanju s skupino iz Bistrice 15. oktobra zvečer razdrila progo med Pragerskim in Račami. Ker je pred osebnim vlakom peljal iz Maribora tovorni vlak, so iztirili lokomotivo in štiri vagone, ki so se nato prevrnili čez nasip. Četa se je po tem uspehu brez težav umaknila. Spet se je naselila nad Rušami, kjer se je njena patrulja 17. oktobra pri Bistrici spopadla z vermani in pri tem izgubila puško. Da bi dobila izgubljenorožje nazaj, je 19. oktobra postavila zasedo vermanski patrulji, ki se je iz Ruš vračala v svojo postojanko v Ruški koči. Zaseda je pri Apnici ubila dva vermana, tretjega pa hudo ranila in zaplenila njihovo orožje. Pogon za četo se je končal spet brez uspeha, toda Nemci so se maščevali nad civilnim prebivalstvom in v Limbušu 26. oktobra zaprli skoraj ves tamkajšnji aktiv OF; četa je tedaj nadaljevala z akcijami na vzhodni strani Pohorja.

Z množičnimi aretacijami partizanskih družin in svojcev v Rušah, Lobnici in Limbušu so Nemci skoraj docela uničili terenske organizacije OF, ki so bile vse poletje glavna opora za bivanje in delovanje čete v teh krajih. Okrepljena aktivnost ruške čete v oktobru mesecu po vaseh na vzhodnih pobočjih Pohorja očitno kaže njen namen, da bi nadomestila izgubo svojega zaledja v Dravski dolini in si organizirali novo, brez katerega bi ji bila prezimitev na Pohorju skoraj nemogoča. Člani bistriške organizacije OF in politični aktivisti mariborskega okrožja so že organizirali nekaj zanesljivih zaupnikov; hitrejši razvoj organizacije so ovirali le nekateri zagrizeni nemškutarji, ki jih je bilo treba na vsak način onemogočiti. Zaradi tega je ruška četa svojo aktivnost proti koncu oktobra usmerila prav zoper te. Dne 26. oktobra zjutraj je četna patrulja v Zgornji Bistrici ustrelila vodjo nacistične celice, drugo podobno akcijo pa je četa načrtovala za isti dan še

zoper nemškega župana v Šmartnem na Pohorju. Ko se je v mraku četa približala njegovi hiši v Ošlju, je bila slučajno v bližini vermanska patrulja iz šmarske postojanke, ki je akcijo onemogočila. Četa je hišo najprej napadla z ročnimi bombami in ranila enega vermana, toda odpor je bil premočan in je obstajala celo možnost, da jim pride na pomoč še posadka iz Šmartnega. Četa na kaj takega ni bila pripravljena in se je po krajšem streljanju brez izgub umaknila. Podobno akcijo je naredila 28. oktobra v Spodnjem Predbukovju, ko je obstreljevala in zažgala hišo ter gospodarsko poslopje neke nemčurke. Po tej akciji je četa poslala tričlansko patruljo v Maribor s posebno nalogo, nato pa se je premestila na drugo stran Pohorja in utaborila v bližini Smolnika.

Partizanska trojka, ki je odšla v Maribor, je imela nalogo kaznovati Sonjo Omanovo, bivšo kurirko pokrajinskega komiteja KPS za severno Slovenijo, ki je po aretaciji v septembru 1941 Nemcem izdala številne javke, za katere je vedela na Štajerskem in je sprožila nemške vdore v partijske in OF organizacije v mariborskem, celjskem in revirskem okrožju. Po izdaji so jo Nemci izpustili in se je svobodno gibala, morda celo z namenom, da se znova vrine v organizacijo in nadaljuje svoje izdajalsko početje. Osemindvajsetega oktobra zjutraj je s pištolami oborožena trojka stopila v Slivnici na delavski vlak in se odpeljala v Maribor, kjer je vodja patrulje še isti večer prišel v stik z izdajalko. Verjetno je imel namen, da ob tej priložnosti ugotovi, kako bi varneje opravil nalogo in se umaknil iz Maribora, zakaj dogovoril se je za ponoven sestanek naslednjega dne, tedaj pa je okoli izdajalkinega doma že prežala nemška zaseda. Trojka se je neopaženo izmuznila, nato pa naslednjega dne, 30. oktobra zvečer, ustrelila izdajalko pred njenim domom ter se po dramatičnem begu skozi predmestje le prebila na Pohorje.

Po prihodu na Smolnik je ruška četa 1. in 2. novembra na Smolniku, nad Bistrico in v bližini Ruš naredila nekaj oskrbovalnih akcij. Med tem časom je prišla na Žigartovem vrhu v stik s patruljo pohorskega bataljona, ki jo je 2. novembra zvečer, ko so se vrnile v taborišče vse četne patrulje, odpeljala pod Planinko v bataljon.⁶⁰

Moravška četa

Celovitost orisa štajerskih čet bi ne bila popolna, če se ne ozremo še na moravško četo. Kot smo že opisali, je bilo jedro te čete iz 2. bataljona savinjskega odreda, ki je pod vodstvom komandanta tega bataljona Franca Mazovca-Rista in bataljonskega političnega komisarja Jožeta Babiča-Vojteha krenilo 24. maja s Police čez Savo. Naslednji dan so predanili nad Zajelšami, zvečer pa nadaljevali pot mimo Vrhpolja proti Drtiji in se 26. maja zjutraj utaborili nad naseljem Les. Ker je komandant bataljona domneval, da je 1. štajerski bataljon bolj severozahodno, nekje okoli Trojan, so v noči na 27. maj krenili mimo Bukovice in Dobrljeva v tej smeri. Okoli polnoči so pri Mlinšah trčili na nemško zasedo, jo pregnali in se 27. maja zjutraj ustavili v gozdu nad Lipovico. Ker tudi tam niso zasledili enot 1. štajerskega bataljona, so se zvečer premestili južneje na severno pobočje Sv. Gore (trig. 849) in si v gozdu nad Ravnami uredili začasno taborišče. Dne 28. maja okoli šestih zvečer je borca v taborišču presenetila patrulja osmih Nemcev, ki so se neopaženo vzpeli po jarku in nenadoma odprli ogenj na taborišče. Ob tem napadu so se presenečeni borci razbili na več skupin, ne da bi sovražniku dali odpor, in se umaknili brez izgub. Komandant bataljona, ki je bil ob napadu povsem sam in izven taborišča, je nato z brzostrelko napadel nemško patruljo in jo pregnal. Ranil je dva nemška vojaka, zraven pa še zaplenil lahko strojnico. Po sovražnikovem umiku se mu je pridružilo še pet borcev, s katerimi je bil tudi sekretar pokrajinskega komiteja, drugih pa kljub vztrajnemu iskanju niso več našli.⁶¹

Dobro polovico razbite čete so sestavljali novinci, ki niso imeli potrebnih bojnih izkušenj in se seveda niso znašli. Vsekakor je nanje negativno vplivalo tudi dejstvo, da so bili čisto sami v popolnoma neznanem kraju, kjer so že četrty dan zaman iskali zvezo s 1. štajerskim bataljonom. Napad nemške patrulje jim je bil tako le povod, da so se napotili nazaj proti Dolenjski. V dveh med seboj nepovezanih skupinah so se ti borci naslednjo noč pod Beričevim prebili čez Savo; pri tem je eden utonil. Skupina enajstih partizanov, med katerimi sta bila tudi komandir in politični komisar čete, se je prve dni junija pri Muljavi javila svojemu matičnemu bataljonu, druga

trinajstčlanska skupina pa se je še dobre tri tedne zadrževala v okolici Grosuplja. Med že znanimi boji pri Muljavi je večkrat napadla italijanske patrulje in razstrelila tudi most pri Slivnici. Ponovno se je vključila v II. grupo odredov šele 26. junija pri Kožljeških žagah. To je bil že omenjeni »kazenski vod«.

Med pohodom II. grupe čez Gorenjsko je bil »kazenski vod« vedno v predhodnici drugih enot in se je boril na najbolj nevarnih položajih, pri čemer pa ni izgubil niti enega svojega borca. Ko je bil štab II. grupe z 2. bataljonom savinjskega odreda 15. avgusta na Košutni, je ta vod za dokaz poguma, požrtvovalnosti in tovarištva v boju posebej pohvalil in ga postavil za vzgled vsem drugim. Tedaj ga je štab II. grupe tudi preimenoval v udarni vod II. grupe odredov ter mu določil posebne naloge, med drugim tudi zaščito štaba grupe.

Tista skupina petih borcev, ki je s komandantom in političnim komisarjem bataljona ter sekretarjem pokrajinskega komiteja KPS ostala pod Sv. Goro, je že 29. maja dobila zvezo z revirskimi političnimi delavci in je prve dni junija našla štab 1. štajerskega bataljona. V juniju je z enotami tega bataljona sodelovala v nekaj večjih bojih, med drugim v boju na Čemšeniški planini in pri Rovišču, ko pa je bil ta bataljon v drugi polovici junija v bližini Vrha (k. 706), vzhodno od Zlatega polja, se je od njega ločila. Dne 9. julija so ji dodelili še 14 borcev iz drugih čet 1. štajerskega bataljona, da bi lahko oblikovali novo moravško partizansko četo. Za komandirja čete je štab postavil Ivana Remica-Lovca, za političnega komisarja pa Ivana Komelja-Gusteljna, vendar sta četo pravzaprav še naprej vodila nekdanji komandant in politični komisar 2. bataljona savinjskega partizanskega odreda, ki sta bila ostala v Zasavju.⁶²

Po ločitvi s 1. štajerskim bataljonom je jedro čete 24. junija krenilo nazaj čez cesto Ljubljana—Celje. Ko je prispela omenjena okrepitev, se je četa večinoma zadrževala v širši okolici Moravč. Zaradi precej slabe oborožitve ni delala večjih akcij. Izogibala se je obrambnim bojem, pač pa je napadala nemške patrulje, prekinjala telefonske zveze, hodila v oskrbovalne akcije, še bolj pa je bila aktivna, ko je bilo treba uničevati izdajalce in okupatorjeve sodelavce. Pomagala je političnim aktivistom pri njihovem delu ter ustvarila na Mo-

ravškem in v zasavskih vaseh dobro organizirano in precej široko razpredeno zaupniško mrežo. Tudi mobilizirala je, in to tiste, ki so jih Nemci hoteli vključiti v svojo vojsko. Tako je četa sredi septembra že štela 55 borcev, bilo pa jih je od tega le 35 oboroženih. Vendar lahko ugotovimo, da je do prihoda II. grupe odredov moravska partizanska četa že postala močno jedro bodočega moravškega bataljona in da je na svojem operativnem področju v sodelovanju s terenskimi političnimi aktivisti litijskega in revirskega okrožja že pripravila vse potrebno za njegov obstoj.

Ko so se ob koncu junija čete 1. štajerskega bataljona umaknile z moravskega območja v revirje in Savinjsko dolino, je moravska četa do prihoda II. grupe odredov vzdrževala zvezo le z enotami kamniškega bataljona, ki so se občasno zadrževale in delale akcije tudi na področju zahodno od Moravč, med cesto Ljubljana—Celje in Savo. Največkrat so taborile okoli Ihana in na Murovici ali Ciclju. Majhne, toda zelo pogoste akcije moravske čete so nemške okupatorje močno vznemirjale. Nemške enote so nekajkrat preiskale ta del Zasavja, vendar se jim je četa s spretnimi manevri in pogostim menjanjem taborišča vselej izmuznila. Ko je 21. avgusta štab II. grupe odredov prispel v četno taborišče na Limbarski gori in se seznanil s precej ugodnim položajem na Moravškem, je poklical na Dobrovlje le štab bataljona s tistimi petimi borci, ki so ga ves čas spremljali. Moravsko četo pa je štab grupe pustil na njenem operativnem področju z nalogo, da še naprej mobilizira in hodi v manjše oborožene akcije ter tam počaka, da bo izvedena reorganizacija vseh enot II. grupe odredov.⁶³

Če skušamo povzeti celoto, potem moramo najprej ugotoviti, da je 1. štajerski bataljon pravzaprav obnovljeni štajerski partizanski bataljon iz leta 1941, saj so njegovo jedro tvorile skupine tega bataljona, ki so uspešno prezimile v raznih krajih Štajerske, se spomladi znova združile v bataljon in mu dale tudi ves komandni kader. Naziv »Prvi štajerski bataljon« izvirja iz povelja št. 2 pokrajinskega poveljstva štajerskih partizanskih čet, ki ga je izdalo 5. aprila 1942 na Kremenjku ob ustanovitvi I. štajerske partizanske brigade. Ta bataljon je bil v sestavi brigade določen kot 1. bataljon in — ker je nastal na Štajerskem, druga dva pa na Dolenjskem — so ga v povelju imenovali 1. štajerski bataljon. Ob preureditvi brigade v II.

grupo odredov je ostal v sestavi II. grupe kot samostojna enota. Prvotno ime je obdržal, dokler ni bil 11. septembra 1942 na Dobrovljah razformiran.

Povelje štaba brigade, ki ga je bil politični komisar bataljona Boris Čižmek-Bor zadnje dni marca osebno prinesel na Štajersko in je ukazovalo koncentracijo vseh štajerskih partizanov ter pospešeno mobilizacijo novih borcev, je štab bataljona uspešno izpolnil. Kljub oddaljenosti in slabim zvezam je ob pomoči političnih organizacij v enem samem mesecu zbral vse stare borce in mobiliziral veliko novih. Tedaj je štel več ko 100 ljudi, ki jih je 5. maja razvrstil v tri osnovne čete in dve samostojni skupini. Pri mobilizaciji novih borcev so imele velike zasluge revirske in savinjske terenske politične organizacije, ki pa kljub svoji prizadevnosti v takratnem položaju niso mogle storiti kaj več, da bi bataljon rasel še hitreje in da bi postal močnejši. Resnična velika ovira je bilo pomanjkanje orožja za nove borce, druga ovira pa so bili problemi varnosti tako bataljona kot organizacij na terenu. Da bi se v enote ne vrinili gestapovski agenti, so organizacije mobilizirale le najbolj zanesljive in že preverjene borce, kajti če so hotele pri tem zagotoviti tudi lastno varnost pred sovražnimi posegi, so smele mobilizirati le trdne člane gibanja in ne segati v širšo, še neorganizirano množico.

Ko je maja 1942 nemška policija pod vodstvom gestapa na Štajerskem začela razbijati terenske politične organizacije in so se spet začele vrstiti množične aretacije pripadnikov in podpornikov narodnoosvobodilnega gibanja, se je dotok novih borcev okrepil. V juliju so štajerske partizanske enote štele več ko 200 borcev, toda ko so Nemci v začetku avgusta začeli množično zapirati in izganjati v koncentracijska taborišča tudi partizanske družine in njihove svojce, se je dotok novih borcev ustavil.

Otežen politični položaj na terenu, slaba povezanost s štabom grupe in štajerskimi političnimi organi ter negotovost glede prihoda dolenjskih enot II. grupe na Štajersko so prisilili štab 1. štajerskega bataljona, da je moral ukrepati po lastni presoji, kakor je pač bil prepričan, da je najbolj pravilno in ne glede na prvotna navodila in ukaze. Razporeditev glavnine bataljona in dejavnost teh čet do junija sta v Savinjski dolini in v revirjih omogočali uspešen razvoj in vsestranski napre-

dek osvobodilnega gibanja. To je bilo tudi povsem v skladu s prvotnim načrtom pohoda II. grupe na Štajersko in njenimi nalogami. V upanju, da bodo v obljubljenem času dobile pomoč, so štajerske partizanske enote in terenske politične organizacije razvijale in širile upor med štajerskim prebivalstvom, ne oziraje se na naraščajoče sovražnikovo nasilje; toda ko so načrt pohoda II. grupe spremenili, ne da bi štab bataljona in pokrajinski komite za Štajersko o tem obvestili, nujne pomoči pa ni bilo od nikoder, je prvotni polet počasi pojemal ter kmalu začel vidno pešati.

Ker v poletju 1942 Nemci na Štajerskem niso imeli toliko oboroženih sil, da bi mogli hkrati z drugimi vsakodnevnimi nalogami uničiti tudi zelo gibljive partizanske čete, ki so se razpršene na širokem prostoru spretno izmikale tveganim bojem in akcijam, se je nemška policija s podvojeno silo lotila uničevati terenske politične organizacije, ki so tvorile osnovo za širjenje in krepitev oboroženega upora. Ko so 1., 3. in 4. četa 1. štajerskega bataljona v Zasavju zaman čakale na prihod II. grupe, v revirjih in Savinjski dolini, z izjemo osrednjega severnega dela, ni bilo partizanskih enot. To je nemška propaganda temeljito izkoristila, ko je širila lažne vesti, da so čete uničene, še večja zmeda pa je nastala, ko so zaprli nekatere odgovorne politične delavce v revirskem, celjskem in savinjskem okrožju. Dezerterji, med katerimi je bilo tudi nekaj kurirjev, in pa izdajalci, ki so odkrito stopili na sovražno stran, so povzročili, da so bile prekinjene skoraj vse zveze. Ti so s svojim izdajalskim početjem dopolnjevali razdejanje v terenskih političnih organizacijah. Ob takem političnem položaju v osrednji Štajerski, do katerega je prišlo proti koncu junija in v prvih dneh julija, kar je imelo potem še za posledico, da je tudi združena glavnina treh čet 1. štajerskega bataljona postala vse preveč izpostavljena nenehnim nemškim napadom, borci pa so bili zaradi stalnih premikov in slabe oskrbe že na koncu svojih moči, je bil štab bataljona prisiljen, da je na lastno pest umaknil čete iz Zasavja in jih na novo razporedil. Tako je v najbolj ogroženih predelih skušal spet obnoviti politično in materialno povsem razdejana zaledje.

Razen nalog operativnega in političnega značaja je štab 1. štajerskega bataljona moral po svoji presoji reševati tudi organizacijska vprašanja. Maja in junija je bila organizacij-

ska oblika bataljona prilagojena zahtevam in nalogam II. grupe odredov glede na njen prihod na Štajersko, v juliju pa jo je štab bataljona prilagodil splošnemu vojaškopoličnemu položaju, ki se je prav tedaj začel občutno spreminjati v korist sovražnika. Spričo negotovosti zaradi prekinitve zvez s štabom II. grupe in pokrajinskim komitejem KP je štab bataljona moral samostojno voditi nadaljnjo vojaško in politično akcijo, dokler ne bodo vzpostavljene zveze. Predvsem ni smel dovoliti, da bi okupator popolnoma uničil široko zaledje. Že združene čete je zategadelj znova razporedil po vsej osrednji Štajerski. Nekaj politično najbolj zanesljivih borcev so začasno poslali na terensko politično delo, čete pa so imele nalogo, da jim vsaka na svojem področju pri delu dà tudi vso potrebno pomoč. Ta pomoč so bile zlasti uspešne vojaške akcije. Toda čete so bile številčno šibke, njihova oborožitev slaba, manjkalo je sposobnih vojaških kadrov in zato 1. štajerski partizanski bataljon ni mogel sam občutneje vplivati, da bi se splošni položaj na Štajerskem izboljšal. Z navzočnostjo svojih enot po vseh predelih Štajerske, z njihovo aktivnostjo zoper izdajalce ter z obnavljanjem politične akcije pa je le uspel očuvati glavnino svojih ljudi in si v zahodnem delu Štajerske celo postopoma ustvariti novo zaledje.

Tudi kadrovska problematiko je moral 1. štajerski bataljon reševati sam. Medtem ko je kader nekdanjega štajerskega bataljona skoraj ves sestavljal štab bataljona, je nižji komandni sestav izviral iz vrst mlajših borcev. Politični kader je bil dobro zgrajen, bilo ga je dovolj na voljo iz vrst predvojnih komunistov. Za komandirje čet so prav tako postavljali zanesljive stare borce, ki so se izkazali z osebnim pogumom, znali držati red in disciplino v enoti ter si pridobiti zaupanje borcev, vendar le-ti niso še imeli potrebnih bojnih izkušenj za bolj vojaško organiziran in ofenzivnejši nastop, oziroma za uspešnejšo obrambo pred sovražnimi napadi. Zaradi tega je ostala taktika samostojnih štajerskih čet in skupin na začetni ravni iz leta 1941 in se ni prav nič razvijala. Tiste čete, na katerih vodstvo je štab bataljona lahko neposredneje vplival, so vedno dosegale boljše uspehe in so bile trdnjše od tistih, s katerimi je vzdrževal le posredno zvezo po kurirjih, čeprav je bil borčevski sestav enako dober in zanesljiv. Kljub enakim okoliščinam za boj so bile od štaba oddaljene enote

pasivnejše od ostalih, če pa so že začele z ofenzivnejšimi oboroženimi akcijami, jih je sovražnik zaradi neizkušenega vodstva največkrat kmalu razbil ali celo uničil. Takšno usodo so zlasti doživljale tiste čete, ki so nastajale ločeno, kot slovenjegoriška in kozjanska četa, 5. četa ter šaleška partizanska skupina »B«.

Kot v terenske politične organizacije je nemška tajna policija skušala vtihotapiti svoje ljudi tudi v štajerske partizanske enote, vendar ji to ni uspelo. Kolektivi čet so bili budni, vse vrinjenice so kaj kmalu odkrili in onemogočili. Duh in zavest borcev sta bila dokaj visoka in kljub izredno težkim razmeram je bilo dezerterstvo le redek pojav. Odpadli so le tisti posamezniki, ki so to storili iz malodušja ali kakih drugih osebnih razlogov. Nekateri so se še naprej skrivali pred okupatorjem, drugi so se predali in, da bi si očuvali življenje, izdali včasih vse, kar so vedeli. S tem pa so zlasti v zaupniški mreži na terenu naredili nepopravljivo škodo. Proti izdajalcem, ki so s svojim početjem sovražniku omogočali, da je uničeval pristaše narodnoosvobodilnega boja, ali pa so jih Nemci najeli, da zasledujejo partizane, so enote nastopale zelo odločno, vendar pa tudi obzirno. Uničevale so le najbolj zagrizene, druge pa kaznovale tako, da so jim jemale živež in živino, ali pa so jih le opozorile, kar je v večini primerov tudi zaleglo.

Dokler so v pomladnih mesecih leta 1942 obnovljene terenske politične organizacije tvorile štajerskim partizanskim enotam dokaj zanesljivo zaledje, se je njihova ofenzivnost stopnjevala, ko pa so Nemci s pomočjo izdajalcev začeli razbijati in uničevati te organizacije ter nad nezaščitenim prebivalstvom izvajati najokrutnejše množično nasilje, je tudi aktivnost štajerskih partizanskih enot začela upadati ter je konec avgusta že mejila na goli boj za obstanek. Razen tega izredno težkega položaja, ko so ljudje iz strahu pred nemškimi maščevalnimi ukrepi začeli odbijati sleherno prostovoljno pomoč in so takoj prijavljali oblastem, če se je kje pojavil kak partizan, sta na slabljenje partizanske ofenzivnosti vplivali tudi povečana nemška aktivnost in pa majhno število borcev ter slaba oborožitev štajerskih partizanskih čet. Ko je bila razbita kozjanska in uničena slovenjegoriška četa, se je število štajerskih partizanov, ob manjših izgubah tudi v drugih enotah, zmanjšalo skoraj za dobro tretjino. Izgubili so nekaj orož-

ja, streliva je že hudo primanjkovalo, izgubili pa so tudi večino zalog hrane, opreme in razstreliva.

Kljub vsem navedenim in še drugim težavam ter nevzdržnemu položaju, v katerem so delovale in se borile, so enote 1. štajerskega bataljona le izpolnile postavljene naloge. Obstale in vzdržale so na svojem področju in do prihoda II. grupe odredov dosegle tudi primerne rezultate. Izvedle so šest dobro organiziranih in uspešnih napadov na sovražne postojanke in večje objekte, šestkrat so minirale železniške proge in opravile še sedem drugih večjih sabotažnih akcij; požgale so devet planinskih koč, ki so jih nameravale naseliti sovražne posadke, in 18 posestev pod nemško upravo ali takih, ki so bila last izdajalcev. Skupno so ubile okoli 50 pripadnikov nemških oboroženih enot, nekaj manj pa ranile; s smrtjo so kaznovale 55 izdajalcev in gestapovskih agentov, 4 so ranile. Vrh tega so nemškim okupatorjem na Štajerskem partizani prizadejali tudi občutno gmotno škodo. Razen rudnikov v Hudi jami, Libojah in pri Velenju ter rudniških naprav v Trbovljah in Zagorju, ki so jih uničili ali poškodovali, so večkrat pretrgali še glavne električne daljnovode in telefonske napeljave, uničili dva osebna avtomobila, patroljni avto, kamion, avtobus in tri motorna kolesa ter okoli 2500 kg rudniškega razstreliva. Zelo uspešno se je bataljon branil v bojih na Čemšeniški planini in pri Rovišču pod Sveto goro; skupaj so čete zaplenile lahko strojnico, 68 pušk, 4 brzostrelke, 15 pištol, okoli 5000 nabojev za to orožje, okoli 100 kg razstreliva in večjo količino drugega minerskega materiala. V bojih in spopadih s sovražnimi oddelki in zasedami so čete izgubile okoli 25 borcev, ranjencev je bilo okoli 15; nekaj ljudi je odšlo čez Sotlo in so se priključili hrvaškim partizanom. Dezerterjev, pogrešanih ter takih, ki jih je zajel sovražnik, pa je tudi bilo okoli 15. Izgubili so dve lahki strojnici in še okoli 20 pušk; drugo orožje so borci rešili.⁶⁴

Ko je štab II. grupe odredov 11. septembra na Dobrovljah reorganiziral in razporedil vse svoje enote, so bili iz 1. štajerskega bataljona prisotni le štab bataljona ter 1., 2. in 3. četa, skupaj kakih 40 borcev. S šaleško in 4. četo so bile zveze pretrgane in nista bili obveščeni o zboru, medtem ko za usodo kozjanske čete ni še nihče vedel. Zvezo z moravško četo so imeli, a ker jo je tik pred tem obiskal štab II. grupe in se seznanil z njenim stanjem, njena navzočnost ni bila potrebna. O ruški

in slovenjegoriški četi je štab bataljona vedel le to, da nekje na Pohorju in v okolici Ptuja obstajata partizanski enoti in da delata manjše akcije; toda ker ves čas ni imel nobene neposredne zveze z njima, mu o stanju ruške in o uničenju slovenjegoriške čete ni bilo še nič znanega.

V petih mesecih obstoja 1. štajerskega bataljona se partizanska dejavnost na Štajerskem ni le obnovila, marveč tudi razširila po vseh predelih, od Sotle do Koroške. Tam, kjer je ni mogel organizirati štab 1. štajerskega partizanskega bataljona, so jo organizirali in vodili politični organi. Nemški okupatorji so uporabili vsa sredstva, da bi zadušili oborožen upor v pokrajini, ki so jo že imeli za del svojega rajha, vendar želenega uspeha niso dosegli. Kljub nenehnemu zasledovanju so številčno šibke in slabo oborožene čete 1. štajerskega bataljona ne le vzdržale hud pritisk, temveč so s svojo aktivnostjo Nemce nenehoma vznemirjale, jim prizadejale sorazmerno precejšnje izgube in veliko gmotno škodo. V sodelovanju z domačimi izdajalci so Nemci s strahovitim nasiljem začasno zavrli razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem, nikakor pa ga niso več mogli zatreti.

Pomoč dolenjskih enot II. grupe je končno le prispela, toda z veliko zamudo in ni bila tako izdatna, kot so pričakovali. Toda še vedno je bila pravočasna in dovolj močna, da je kljub vsem težavam spodbudila ofenzivnost in z uspehom nadaljevala pionirsko delo 1. štajerskega partizanskega bataljona.

Opombe in viri

¹ Zbornik VI/2, dok. št. 34; Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961, str. 90—91; Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 12.

² Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 110—111.

³ France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 161 do 204.

⁴ Mima Zupančič-Kovač-Barčka: Spomini na slovenjegoriško četo, Ptujski zbornik II, Ptuj, 1962.

⁵ Milan Ževart in Stane Terčak: Od vstaje do zmage. Maribor 1966, str. 57.

⁶ Zbornik VI/2, dok. št. 69 in 155; Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 12.

⁷ Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 111—112.

- ⁸ Zbornik VI/2, dok. št. 62; AIZDG (NA), F 100/I.
- ⁹ Zbornik VI/2, dok. št. 33; Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 111; Boris Čizmek, ustni vir.
- ¹⁰ Zbornik VI/2, dok. št. 35 in 73; Boris Čizmek, ustni vir.
- ¹¹ Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 12—13.
- ¹² Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 113—115.
- ¹³ Zbornik VI/2, dok. št. 123 in 169.
- ¹⁴ Zbornik VI/2, dok. št. 73; Dolfe Hohkraut, ustni vir.
- ¹⁵ Zbornik VI/2, dok. št. 73; Boris Čizmek, ustni vir.
- ¹⁶ Zbornik VI/3, dok. št. 25; AIZDG (NA), F 155/II.
- ¹⁷ AIZDG (NA), F 155/II; Boris Čizmek in dr. Franc Polh-Izak, ustna vira.
- ¹⁸ AIZDG (NA), F 155/II; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 61—63.
- ¹⁹ AIZDG (NA), F 100/I in F 155/II; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 64—66; Boris Čizmek, dr. Franc Polh in Franc Mazovec, ustni viri.
- ²⁰ AIZDG (NA), F 155/II; Boris Čizmek in dr. Franc Polh, ustna vira.
- ²¹ AIZDG (NA), F 155/II; Boris Čizmek in Franc Mazovec, ustna vira.
- ²² AIZDG (NA), F 155/II in F 155/III.
- ²³ Zbornik VI/2, dok. št. 123 in 181.
- ²⁴ Zbornik VI/3, dok. št. 6, 8 in 66.
- ²⁵ Zbornik VI/3, dok. št. 66; Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 13.
- ²⁶ AIZDG (NA), F 155/III.
- ²⁷ Zbornik VI/3, dok. št. 66; AIZDG (NA), F 155/III; Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 69—70; Franc Mazovec, ustni vir.
- ²⁸ Zbornik VI/3, dok. št. 66; AIZDG (NA), F 155/III; dr. Franc Polh in Franc Mazovec, ustna vira.
- ²⁹ Zbornik VI/3, dok. št. 66; AIZDG (NA), F 155/III: Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 68 do 72.
- ³⁰ Zbornik VI/3, dok. št. 162 in 163; Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 144—146.
- ³¹ Zbornik VI/3, dok. št. 163; Zbornik VI/4, dok. št. 12.
- ³² Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 13.
- ³³ Zbornik VI/3, dok. št. 66 in VI/4, dok. št. 12; AIZDG (NA), F 155/II in F 176.
- ³⁴ Zbornik VI/3, dok. št. 66.
- ³⁵ Zbornik VI/3, dok. št. 137, 147, 154, 170 in 182; Boris Čizmek, ustni vir.
- ³⁶ Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 13—15; Boris Čizmek in Franc Mazovec, ustna vira.
- ³⁷ AIZDG (NA), F 155/II, F 176 in F 223; Boris Čizmek in dr. Franc Polh, ustna vira.
- ³⁸ AIZDG (NA), F 176 in F 223; Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 14.
- ³⁹ AIZDG (NA), F 223.

⁴⁰ AIZDG (NA), F 17/III; Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 263—266.

⁴¹ AIZDG (NA), F 223; Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 263—266.

⁴² Zbornik VI/3, dok. št. 66, 182 in 199; Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 146—158; AIZDG (NA), F 17/III.

⁴³ Pavle Baloh-Peter: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana, str. 215—220; AIZDG (NA), F 176; Karel Drofenik, ustni vir.

⁴⁴ Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961, str. 89—92.

⁴⁵ Zbornik VI/4, dok. št. 12; AIZDG (NA), arhiv dež. svetnika Brežice; Pavle Baloh-Peter: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana.

⁴⁶ AIZDG (NA), arhiv deželnega svetnika Brežice; Pavle Baloh-Peter: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana; Franc Godlar-Blisk, spomini v AIZDG.

⁴⁷ AIZDG (NA), arhiv deželnega svetnika Brežice; Pavle Baloh-Peter: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana, str. 234—237.

⁴⁸ Nemci so ubili političnega delavca Edija Leskovarja.

⁴⁹ Ludvik Zupanc in Franc Godlar, ustna vira.

⁵⁰ AIZDG (NA), F 176 in arhiv deželnega svetnika Brežice.

⁵¹ Pavle Baloh-Peter: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana, str. 242—257; Franc Godlar-Blisk: Spomini v AIZDG.

⁵² AIZDG (NA), arhiv deželnega svetnika Brežice.

⁵³ Franc Mazovec, Ludvik Zupanc, Franc Godlar in Ivan Lekše, ustni viri.

⁵⁴ Mima Zupančič-Kovač-Barčka: Spomini na slovenjegoriško četo, Ptujski zbornik II, Ptuj 1962.

⁵⁵ Ptuj v boju za lepše dni, Maribor 1960, str. 40—46.

⁵⁶ France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 145 do 160.

⁵⁷ Zvezo med prezimujočimi skupinam sta vzdrževala dr. Franc Polh-Izak in Tone Ulrih; Franc Polh, ustni vir.

⁵⁸ AIZDG (NA), F 176; Milan Ževart in Stane Terčak: Od vstaje do zmage, Maribor 1966, str. 57—70.

⁵⁹ Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 68—98.

⁶⁰ France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 161 do 204.

⁶² Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967, str. 13.

⁶³ AIZDG (NA), F 17/III; Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 75—80; Franc Mazovec, ustni vir.

⁶⁴ Zbornik VI/4, dok. št. 12.

POLOŽAJ NA ŠTAJERSKEM V JESENI 1942

Kljub majhnemu številu članstva in težkim razmeram za organizacijsko delo je pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo že v prvih pomladnih mesecih leta 1942 znova uredil ali obnovil ter povezal okrožne komiteje KPS in okrožne odbore OF. Po vsej Štajerski so smelo začeli vzpostavljati osnovne organizacije na terenu in krenili v široko politično akcijo za mobilizacijo v partizanske vrste. Vzpon je trajal tja do poletja, ko je sovražnik z vdori v organizacije po vseh okrožjih uničil domala vse, kar je bilo doseženega, in je večino terenskih političnih organizacij popolnoma razbil. Že maja so padli v roke sovražnika sekretarji za litijsko, rogaško in celjsko okrožje, po avgustu pa še sekretarji za revirsko, ptujsko, kozjansko, savinjsko in mariborsko okrožje.

Vdoru v terenske politične organizacije so v večini primerov sledila verižna izdajstva in množične aretacije vseh, ki so na kakršenkoli način sodelovali ali pa le simpatizirali z osvobodilnim gibanjem, njihove družine in tudi družine aktivnih partizanov pa so Nemci izselili in razgnali po raznih delovnih in koncentracijskih taboriščih po vsej Nemčiji in Avstriji. Streljanje talcev je postalo množično, saj so Nemci v letu 1942 samo v Celju in Mariboru v 21 streljanjih ubili kar 866 ljudi. K temu je treba prišteti še določeno število tistih, ki so jih Nemci pobili že kar na mestu, kjer so jih dobili. Tako okrutno nasilje, ki nikoli prej in tudi ne kasneje ni več doseglo tolike obsežnosti in brezobzirnosti, posledice izdaj tistih ujetih partizanov in aktivistov, ki so postali odkriti sodelavci okupatorja, delo sicer maloštevilnih gestapovskih vrinjencev v politične organizacije in partizanske enote, pa tudi dejavnost skupin »raztrgancev«, ki jih je organiziral gestapo, da bi

provocirali in vnašali zmedo med prebivalstvo Štajerske, so bili osnovni vzroki ne le uničenja številnih političnih organizacij, temveč tudi za nepojmljiv strah ljudi pred vsem, kar je bilo v zvezi z osvobodilnim gibanjem, skrajno medsebojno nezaupanje, množični oportunistem in apatično vdanost v negotovo usodo.

Najslabše je bilo v revirjih, Savinjski dolini ter v ptujskem in kozjanskem okrožju. V revirjih in Savinjski dolini je prebivalstvo v tem času tako malo pomagalo partizanskim enotam in redkim političnim aktivistom, da so čete, če so hotele preživeti in se oskrbeti, morale živež na silo rekvirirati. Partizanske čete v ptujskem in kozjanskem okrožju so bile v avgustu uničene, padlo je tudi nekaj političnih delavcev, drugi pa so se zaradi nevzdržnega položaja, kakršen je bil na tem terenu, morali umakniti. Iz strahu pred nasiljem in hkrati zaradi vpliva sovražne propagande je prebivalstvo sproti javljalo Nemcem, če so se partizani kje pojavili ali premaknili svoje taborišče. Nemci so na ta način bolj ali manj uspešno zlahka zasledovali in preganjali partizanske enote, patrolje ali posameznike. Zategadelj mobilizacija novih partizanov v osrednji

Poleti 1942 so Nemci selili člane družin štajerskih partizanov v koncentracijska taborišča

Štajerski nikakor ni bila mogoča. Tudi mnogih zavednih ljudi se je začela polasčati negotovost, ali naj z odhodom v partizane zaščitijo sebe ter prepuste nasilju in maščevanju svoje družine, ali naj nekje na nemških frontah žrtvujejo sebe, da bi ohranili svojce. Iz povsem človeških nagibov se jih je večina raje odločila za vstop v nemško vojsko ali pa v nemško delovno službo. K temu je veliko pripomogel tudi dober nemški propagandni aparat, ki je ob vsaki priložnosti in na vse mogoče načine razglašal in poveličeval zmage nemške vojske na svetovnih bojiščih in štajersko prebivalstvo prepričeval, kako nesmiselno se je upirati novemu redu. Partizanske tehnike na Štajerskem so bile v tistem času še preslabotne, da bi s svojim delom in zmogljivostjo mogle odločneje in uspešneje nastopiti proti nemški propagandi. Razen tehnične opreme jim je manjkalo tudi tiskarskega materiala, in še nemška policija jih je stalno zasledovala ter iskala, tako da so zaradi varnosti in premikov bile dostikrat prisiljene, da začasno prekinejo svoje delo. Bilo je tudi nekaj primerov, da se nekateri sicer zelo aktivni pripadniki OF kljub pravočasnemu opozorilu niso hoteli umakniti v ilegalo ali se priključiti partizanskim enotam in so v jalovem upanju, da jih pač ne bodo odkrili, raje doma počakali, da so jih Nemci zajeli in odpeljali.¹

Ob prihodu II. grupe je bilo na Štajerskem le še kakih 20 do 25 ilegalnih političnih delavcev. Pravzaprav so bili to oboroženi partizani, določeni za politično delo na terenu in so živeli pri najbližji partizanski enoti, ali v tajnih bunkerjih. Večina njihovih zvez s terenom je bila zaradi izdajstev pretrgana pa tudi njihova medsebojna povezava je bila zelo šibka, v določenih primerih pa še te ni bilo. Bili so prisiljeni za svoje delo uporabljati zlasti zveze partizanskih enot. Ker so se le-te stalno premikale, je bila takšna občasna politična aktivnost prešibka, da bi mogla odločneje vplivati vsaj na lokalno izboljšanje položaja. Pravih odborov OF ali organizacij KP na terenu pravzaprav ni bilo več. Bili so le še posamezniki. Mnogi člani organizacij, kar jih je še ostalo na domovih, so zaradi lastne varnosti odklanjali medsebojno povezavo in drug drugemu niso zaupali.²

Šibka povezava političnih delavcev s terenom, slab propagandni tehnični aparat, pomanjkanje propagandnega gradiva in medsebojno nezaupanje so se najboljčutneje odražali v

dejstvu, da prebivalstvo skoraj ničesar ni vedelo o uspehih narodnoosvobodilnega boja v drugih predelih Slovenije in v drugih krajih Jugoslavije ter je zato vedno bolj padalo pod vpliv izredno močne nemške propagande. Pokrajinsko vodstvo, ki je avgusta 1942 imelo svoj sedež na Kozjanskem, se je zaradi sovražnikovega vdora v politične organizacije in zaradi dejstva, da je bila razbita kozjanska četa, kmalu znašlo povsem izolirano od osrednjega vodstva in brez zvez z drugimi političnimi organizacijami na Štajerskem. Ni imelo nobenih možnosti, da razvije svoje delo. Zato vse dotlej, dokler ni bil v oktobru obnovljen pokrajinski komite za Štajersko, ni moglo prav nič vplivati, da bi se izboljšal splošni položaj na Štajerskem.

Poleti 1942 je nemško poveljstvo reorganiziralo svoje policijske enote na Gorenjskem in Štajerskem in jih je zaradi lažjega vodenja boja proti partizanom strnilo pod enotno operativno poveljstvo s sedežem na Bledu. Oblikovali so 19. policijski polk, ki so ga sestavljali prejšnji 72., 171. in 181. rezervni policijski bataljon, razvrščeni po tem vrstnem redu kot 1., 2. in 3. bataljon novega polka. Druge rezervne policijske bataljone, ki so delovali na Gorenjskem in Štajerskem, so razporedili v policijske polke, oblikovane v drugih deželah Evrope. V jeseni 1942 so še ostali v Sloveniji, kasneje pa so postopoma odhajali v svoje matične enote. Tako je 93. rezervni policijski bataljon postal tretji v 24. policijskem polku, ki je imel sedež v Lembergu na Poljskem; 10. rezervni policijski bataljon je postal tretji v 1. policijskem polku v Berlinu; 316. policijski bataljon se je spremenil v prvi bataljon 4. policijskega polka, oblikovanega v Franciji; 317. policijski bataljon je bil po novem drugi bataljon 7. policijskega polka v Wupertalu in 322. policijski bataljon je postal drugi bataljon 5. policijskega polka, ki je imel sedež na Dunaju. Podobno so reorganizirali tudi samostojne policijske čete, ki so takrat delovale na Štajerskem in so potem, ko so oblikovali policijske stražarske bataljone, prešle v njihovo sestavo. Četa »Wien« je postala 2. četa policijskega stražarskega bataljona »Wien«, četa »Wiesbaden« je bila določena za 2. četo policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden«, četa »Salzburg« pa je prišla v sestavo policijskega stražarskega bataljona »Alpenland« kot njegova 5. četa. Štabi navedenih policijskih stražarskih bataljonov so imeli svoje

sedeže v drugih evropskih deželah, njihove čete v Sloveniji pa so bile v operativnem pogledu še naprej podrejene štabom tistih policijskih bataljonov, na katerih operativnem področju so bile razporejene.³

Od vseh teh policijskih enot so bili septembra 1942 na operativnem področju II. grupe odredov 1. bataljon 19. policijskega polka, drugi 5. policijskega polka, vse tri samostojne policijske stražarske čete in 1. rezervna orožniška motorizirana četa »Alpenland«. Sedež 1. bataljona 19. policijskega polka je bil v Krškem; njegove čete so bile razmeščene v Krškem, Brežicah in Trbovljah. Pod vodstvo tega bataljona je spadala še 5. četa policijskega stražarskega bataljona »Alpenland«, ki je varovala obmejne predele južno od Save med reko Mirno in Brežicami. Tam je bila tudi policijska pionirska četa, ki je utrjevala okupacijsko mejno črto. V drugi polovici avgusta je v Celje prispel 2. bataljon 5. policijskega polka. Njegova 5. četa je bila razmeščena v Žalcu in Grižah, 6. četa v Celju, Laškem in Slivnici, 7. pa se je nastanila v Šoštanju. Ta bataljon je imel v svoji sestavi tudi vod protitankovskih topov. Njegovo osnovno operativno področje je obsegalo severni del Kozjanskega do Rogatca, Savinjsko dolino do vznožja Pohorja ter Šaleško, Mislinjsko in Zadreško dolino. Pod njegovim operativnim vodstvom sta bili tudi preostali dve policijski stražarski četi. Četa »Wien« je imela sedež v Mozirju, oddelke pa v Gornjem gradu, Ljubnem, Lučah in Solčavi. Četa »Wiesbaden« je bila razmeščena v Slovenjem Gradcu in v Mislinji, sedež 1. rezervne orožniške motorizirane čete »Alpenland« pa je bil v Celju in je imela vlogo operativne rezerve komandanta 2. bataljona 5. policijskega polka.

Slovenska Koroška je spadala pod operativno področje 3. bataljona 1. policijskega polka s sedežem v Celovcu; njegova 10. četa pa je bila začasno nastanjena v Kamniku. Na področju Litija—Domžale—Kamnik so se razmestile čete tretjega bataljona 24. policijskega polka, vendar so po potrebi uporabili tudi druge policijske enote z Gorenjske. Konec septembra so bile okoli Moravč v akcijah še nekatere enote 18. policijskega polka gorskih lovcev, vendar so se do 12. oktobra vse vrnile v Nemčijo. Policijske enote so tudi v jeseni 1942 predstavljale osnovno operativno silo, ki jo je nemško poveljstvo uporabljalo za boj proti II. grupi odredov. Bile so zelo gibljive in so

se lahko v najkrajšem času poljubno koncentrirale, kjerkoli je to bilo potrebno.⁴

Ko je sredi oktobra 18. policijski polk gorskih lovcev odšel iz Slovenije in mesec dni kasneje še drugi bataljon 5. policijskega polka, je bila moč nemških policijskih sil v Sloveniji občutno oslABLJENA, vendar se moč nemških policijskih enot na Štajerskem zaradi tega ni prav nič spremenila. Sredi novembra se je s kamniškega področja preselil v Celje 3. bataljon 24. policijskega polka in zasedel postojanke odhajajočega drugega bataljona 5. policijskega polka. Vse druge policijske enote so ostale na Štajerskem, na drug način so razporedili le samostojne policijske stražarske čete. Razmejitev med 1. bataljonom 19. policijskega polka in tretjim bataljonom 24. policijskega polka je tekla po črti Podčetrtek—Javorje—Vodruš—Tremarje—Mrzlica—Velika planina—Motnik. Peta četa policijskega stražarskega bataljona »Alpenland« se je iz obsavskega obmejnega pasu preselila v Ljubno, četa »Wien« pa iz Mozirja v Trbovlje. Druge policijske enote so ostale na svojih mestih, prav tako tudi 1. rezervna orožniška motorizirana četa »Alpenland«. V operativnem pogledu je nemško poveljstvo na Bledu vse štajerske policijske enote podredilo komandantu 3. bataljona 24. policijskega polka, ki je bil imenovan za vodjo akcij proti partizanom na Štajerskem. Po potrebi in lastni presoji je lahko uporabljal policijske enote, kjerkoli se mu je to zdelo potrebno, tudi zunaj njihovih operativnih področij.

Število nemških vojaških enot na Štajerskem, ki so vse bolj pogosto sodelovale s policijskimi silami v boju proti partizanom, se v osnovi ni spremenilo. Konec julija sta zamenjala svoje položaje 921. bataljon deželnih strelcev, ki je iz Celja odšel na Gorenjsko, in 922. bataljon deželnih strelcev, ki je prispel iz Gorenjske in se nastanil v Celju. Tam je bil še vedno tudi 611. bataljon deželnih strelcev, v Vranskem pa je imel sedež 321. bataljon. V Celju je bil kot prej 48. bataljon tankovskih lovcev, v Mariboru pa 3. bataljon 138. šolskega polka gorskih lovcev.⁵

Nastajanje obširnega svobodnega ozemlja v Ljubljanski pokrajini, pospešena aktivnost partizanov na Gorenjskem in aktivnost 1. štajerskega bataljona so vsekakor vplivali na to, da se je nemška okupacijska oblast na Štajerskem odločila, spričo pomanjkanja potrebnih policijskih enot občutneje upo-

rabljati vermanšaft. Že konec maja 1942 so ustanovili dve novi alarmni četi, julija in avgusta pa še dve in tako je vermanšaftski bataljon »Jug« imel septembra že deset čet. Te so se še nenehoma krepile in predvideno je bilo, da bataljon doseže moč okoli 2500 mož. Poveljniški kader so tvorili nekdanji člani kulturbunda in tisti Slovenci, ki so bili zagrizeni hitlerjanci ter so včasih svoje dolžnosti opravljali celo vestneje od samih Nemcev. Moštvo so sestavljali mobilizirani domačini, ki so se na ta način izognili mobilizaciji v nemško vojsko, da bi s tem zaščitili sebe in svojece pred okupatorjevim nasiljem. Te enote vermanšafta so obnavljali tako, da so po določeni dobi del moštva odpustili, izpraznjena mesta pa dopolnili z novimi mobiliziranci.

Do konca junija so bile navedene čete vermanšafta razmeščene predvsem v predelih južno od Save ter ob pokrajinski meji med Štajersko in Gorenjsko, toda ko se je okrepila aktivnost 1. štajerskega bataljona, so se začele zbirati v Savinjski, Šaleški in Zadreški dolini. Vermanšaftski bataljon »Jug« je organizacijsko spadal pod vodstvo štajerske domovinske zveze, v operativnem smislu pa je bil podrejen tistim policijskim enotam, na katerih operativnem področju so bile razmeščene. Na področju 1. bataljona 19. policijskega polka je bila v Dolah nad Litijo nastanjena 1. četa omenjenega bataljona »Jug«, ki je imela en vod tudi v Šentjanžu na Dolenjskem. V Zagorju je bila 3. četa, katere vod je bil na Sv. Planini in v Šentgotardu pri Trojanah. V Veliki vasi pri Leskovcu je imela sedež 4. četa, v Radečah je bila 5. četa, z enim vodom v Preski. Sedež 9. čete je bil v Rajhenburgu, 10. četa pa je bila na Kozjanskem.

Ko se je v prvi polovici julija 1942 štab vermanšaftskega bataljona »Jug« preselil v grad Žovnek pri Braslovčah, je od septembra spadal v operativno področje 2. bataljona 5. policijskega polka. V Vranskem je bil sedež 2. čete, ki je imela po en vod v Braslovčah in v Šmartnem ob Paki. Vlogo štabne čete je opravljala 6. četa, njeni vodi pa so bili še v Šoštanju in v Rogaški Slatini. V Gornjem gradu se je nastanila 7. četa z vodi v Novi Štifti, Črnelcu, v Bočni in v Šmartnem ob Dreti. V Ljubnem je bila 8. četa, njeni vodi pa še v Radmirju, Lučah in Solčavi. V Šoštanju in Velenju je bila še posebna četa vermanšafta, sestavljena iz učiteljev in drugih nemških nameščencev.⁶

Taka razporeditev čet vermanšafta je pri večjih očiščevalnih akcijah omogočala, da so se lahko naglo koncentrirale. Manjše akcije so enote delale tudi samostojno ali pod poveljstvom krajevnih orožnikov, za akcije velikega obsega pa je nemško poveljstvo vselej določilo odgovornega poveljnika in po potrebi poslalo še pomoč z Gorenjske.

V akcijah, bodisi, da so bile skupaj z nemškimi oddelki ali brez njih, se je pokazalo, da so včasih bili štajerski vermani celo bolj zagrizeni od Nemcev, kar so ti seveda s pridom izrabljali. Vermanske posadke so Nemci postavljali na najbolj izpostavljene točke in so na ta način popolnjevali praznine med bolj oddaljenimi lastnimi garnizijami ali orožniškimi postajami. Na svojem terenu so se vermani kot domačini zlahka gibali in so postavljali zasede na tistih mestih, kjer so jih partizani najmanj pričakovali. Prestrezali so kurirje, napadali partizanske patrulje in preoblečeni v gozdne delavce stikali za partizanskimi taborišči. Zlasti so se izkazali v večjih akcijah, pri nenadnih napadih na partizanska taborišča ter v zasledovanju ranjencev in sanitetnih postojank. K temu jih je spodbujalo nemčursko jedro, ki ni zamudilo skoraj nobene priložnosti, ko je bilo treba dokazati, kako vdani so ciljem ponemčenja slovenske dežele.

Pri moštvu pa je močno vplivala nemška propaganda, ki ji je pomagala nerazgledanost, v še večji meri pa je vermane v vse to silil strah, da jih ne bodo mobilizirali v nemško vojsko in poslali na fronto. Ob njihovi pomoči so Nemci poleti 1942 na Štajerskem začeli s povsem partizanskim načinom bojevanja in pri tem dosegli kar lepe uspehe.

Ko so Nemci začeli ustanavljati štajerski vermanšaft, so mu namenili vlogo in naloge, ki so jih imeli njihovi SA oddelki v rajhu. V drugi polovici leta 1942 so Nemci začeli v matični deželi ukinjati SA oddelke in takrat so nemške okupacijske oblasti najprej sklenile, da razpustijo tudi štajerski vermanšaft, toda ker se le niso mogle čisto odpovedati pomoči, ki so jo vermani dajali Nemcem v boju proti partizanom, so nato odstopili od prvotnega sklepa in sklenili vermanšaft le ustrezno reorganizirati. Ukaz, naj delno demobilizirajo vermanšafski bataljon »Jug«, je bil izdan 13. novembra in so ga začeli tudi takoj uresničevati. Eden od vzrokov, da so bataljon razpustili, so bile tudi težave z zimsko opremo, ki je Nem-

cem že občutno primanjkovala, da bi ga pa povsem demobilizirali, je preprečila nova razgibana dejavnost štajerskih partizanov.

Nemške policijske sile na Štajerskem v novembru 1942 niso bile tako močne, da bi lahko uspešno zasledovale partizane povsod, kjer so se ti pojavljali, in zato so do 1. decembra še zadržali del vermanov ter jih organizirali v štiri čete s sedeži v Mariboru, Ptuj, Celju in v Brežicah. Prve dni decembra so demobilizirali še te, takoj zatem pa so že začeli oblikovati nove alarmne čete vermanšafta. Razlika je bila v tem, da so prejšnje čete živele kot začasne vojaško organizirane enote v določenih postojankah, moštvo alarmnih čet pa je živelo po svojih domovih, vendar je bilo pripravljeno, da se na poziv takoj zbere in pod vodstvom orožnikov ali policije krene v akcijo. Uniforme in drugo opremo so pripadniki vermanšaftskih alarmnih čet imeli doma, njihovo orožje in strelivo pa sta bila v skladiščih pristojnih orožniških postaj. Določeno število bivših vermanov so Nemci rekrutirali v obvezno stalno službo kot pomožne policiste in z njimi okrepili orožniške postaje, konec decembra pa so začeli ustanavljati še pomožne orožniške postaje. Večino drugih vermanov so vključili v deželno stražo ali pa mobilizirali v nemško redno vojsko in jih po končanem urjenju v šolskih enotah poslali na fronto.

Odredbo za ustanovitev deželne straže je šef civilne uprave za spodnjo Štajersko izdal dne 9. novembra 1942, vodja štajerske domovinske zveze pa je hkrati predpisal še navodila, kako izvajati to odredbo. Zasnovana je bila na Himmlerjevem ukazu o ustanovitvi deželne straže z dne 17. januarja 1942, komandant orožništva pri šefu civilne uprave za spodnjo Štajersko pa je 18. novembra 1942 izdal še navodila za službo deželne straže.

Na podlagi teh odredb in navodil so komandirji orožniških postaj v sodelovanju z občinskimi župani in krajevnimi vodji štajerske domovinske zveze začeli vsak na svojem območju organizirati deželno stražo. Izbrali so 30 do 50 zanesljivih in za orožje sposobnih moških, največ iz vrst nekdanjega vermanšafta in v poletju 1942 razširjene organizacije samozaščite, ki je bila z uvedbo deželne straže ukinjena in so jo v celoti vključili v njene vrste. Deželno stražo so organizirali po vseh okrožjih razen v okrožju Maribor-mesto, kjer je obstajala služba

rednih policijskih postaj. V decembru so deželno stražo že organizirali pri vseh orožniških postajah na Štajerskem, a ko so kasneje uvedli še pomožne orožniške postaje, so jo organizirali tudi tam. Sezname članov deželne straže je dokončno potrdil še okrožni orožniški poveljnik, medtem ko je deželni svetnik pripadnike uradno vpoklical in jih imenoval za uslužbence pomožne policije.

Pripadniki deželne straže so bili v službenem pogledu podrejeni komandirjem pristojnih orožniških postaj, ki so glede na potrebo in položaj na področju svoje postaje razporedili njihov službeni čas in jim določali naloge. Deželna straža naj bi branila kraj pred partizanskimi akcijami in jo je nemško orožništvo uporabljalo predvsem za čuvanje manjših krajevnih objektov, za okrepitev obhodnih orožniških patrulj, zlasti pa za nočne okrepitve partizanskim napadom izpostavljenih orožniških posadk. Kadar niso bili v službi, so pripadniki deželne straže opravljali svoja redna domača dela. V službi so bili v uniformah, njihovo orožje je čuvala orožniška postaja.

Tako je vrzel, ki je nastala v boju proti slovenskim partizanom na zasedenem področju, ko je nekaj večjih policijskih enot odšlo iz Slovenije, nemško poveljstvo skušalo izpopolniti z najbolj premišljeno uporabo razpoložljivih sil in je temu primerno tudi razporedilo dolžnosti. Vodstvo protipartizanskega boja je izključno prešlo v roke policije. Za redno zasledovanje in za boj proti posameznikom ali manjšim skupinam so odgovarjale orožniške postaje, ki so jih v ta namen okrepili z deželno stražo in s pomožnimi policisti, isto nalogo pa so imele tudi skupine »raztrgancev«, ki jih je gestapo posebej organiziral in uporabljal pri svojem delu. Akcije večjega obsega proti močnejšim partizanskim enotam je organiziral in vodil začasen ali stalen akcijski vodja. Imel je na voljo vse na Štajerskem razporejene policijske enote, in, če je bilo potrebno, tudi enote redne vojske, ki so se v teh primerih podrejale njegovemu operativnemu vodstvu.

V skladu s spremembami v načinu operativnega vodenja protipartizanskih akcij je nemško policijsko poveljstvo spremenilo tudi način obveščanja. Če so se kje pojavili partizani, so morale orožniške postaje o tem najprej poročati državni policiji in šele nato starešinam enot, ki so v primerih, ko je bilo nujno uporabiti te enote, pošiljali poročila vodji akcij. Z utr-

jevanjem moči policije v okupacijskem upravnem aparatu se je boj proti narodnoosvobodilnemu gibanju na Štajerskem močno zaostрил.⁷

Zaradi dejavnosti pohorskih partizanov je glavar mariborskega okrožja 24. novembra 1942 izdal ukaz o uvedbi policijske ure in v 21 krajih pohorskega področja prepovedal gibanje prebivalstva od osmih zvečer do petih zjutraj. S tem v zvezi so nemške straže in patrulje prejele nalog, naj takoj streljajo na vsakogar, ki bi se v tem času na cesti na poziv ne ustavil z dvignjenimi rokami. Isti okrožni glavar je 30. novembra izdal tudi okrožnico z ukazom, naj ob deželni cestah na mariborskem področju iz varnostnih razlogov posekajo gozdove v širini 300 metrov. To so storili glede na vse takratne deželne ceste, ki obkrožajo ali prečkajo Pohorje.⁸

PREUREDITEV ŠTAJERSKIH PARTIZANSKIH ENOT

Po prihodu na kamniško področje je štab II. grupe odredov s svojo patruljo krenil na Moravško, kjer se je nadejal, da bo vzpostavil zvezo s pokrajinskim komitejem KPS za Štajersko in z moravško četo, ki je imela stik s kamniškim bataljonom. Zvezo s četo je štab grupe vzpostavil takoj, ker pa zveze s pokrajinskim komitejem ni dobil, se je povezal s člani revirskega in litijskega okrožnega komiteja in nato odšel na Dobrovlje. Od tod so poslali kurirje z nalogo, da čimprej pripeljejo na Dobrovlje 2. bataljon savinjskega odreda in čete 1. štajerskega bataljona, s katerimi je štab bataljona še imel zvezo. Na Dobrovljah se je štab grupe povezal tudi s člani okrožnega komiteja KPS za Savinjsko dolino in od njih zvedel za položaj v tem delu Štajerske.

Drugi bataljon savinjskega odreda je prispel na Dobrovlje že prve dni septembra in si je s štabom grupe uredil skupno taborišče v bližini Črete, kilometer južno od Sv. Katarine. Devetega septembra je prišel na Dobrovlje štab 1. štajerskega bataljona z okoli 40 borci svoje 1. in 2. čete, z njim pa je prišla tudi patrulja 1. bataljona savinjskega odreda, ki se je med tem časom že preimenoval v 1. bataljon pohorskega odreda. Po odhodu z Jelovice je bil to prvi stik štaba grupe s tem bataljonom, ki je zaradi preutrujenosti borcev sklenil

poslati na Dobrovlje le patruljo za zvezo, z glavnino pa pri Šmiklavžu počakati na nove ukaze. Šaleška četa se je prve dni septembra premaknila v kraje okoli Smodivnika in Završ, kjer je seveda kurirji niso mogli najti. Tudi 4. četa tega bataljona, imenovana Veličkova četa, ni prispela na zborna mesto. Bila je nekje na prostoru med revirji in Savinjsko dolino in je zaradi sovražnikovega vdora v zasavske kurirske zveze ob koncu avgusta bila brez povezave s štabom bataljona. Ruška četa je bila prve dni septembra na Pohorju nad Rušami in okoli Šentlovrenca, kjer je že od vsega začetka delovala povsem samostojno, brez povezave z drugimi štajerskimi partizanskimi enotami. Štab grupe je vedel, da na Pohorju, v Slovenskih goricah in na Kozjanskem delujejo partizanske enote, toda spričo pretrganih zvez še ni vedel, da sta slovenjegoriška in kozjanska četa že uničeni. Od skupno 250 partizanov, kolikor jih je takrat približno bilo na Štajerskem, se je 10. septembra zbrala na Dobrovljah le slaba polovica, ki jo je štab II. grupe preuredil v povsem nove enote, v katere pa je vključil tudi tiste čete, ki niso prispele na zborna mesto.

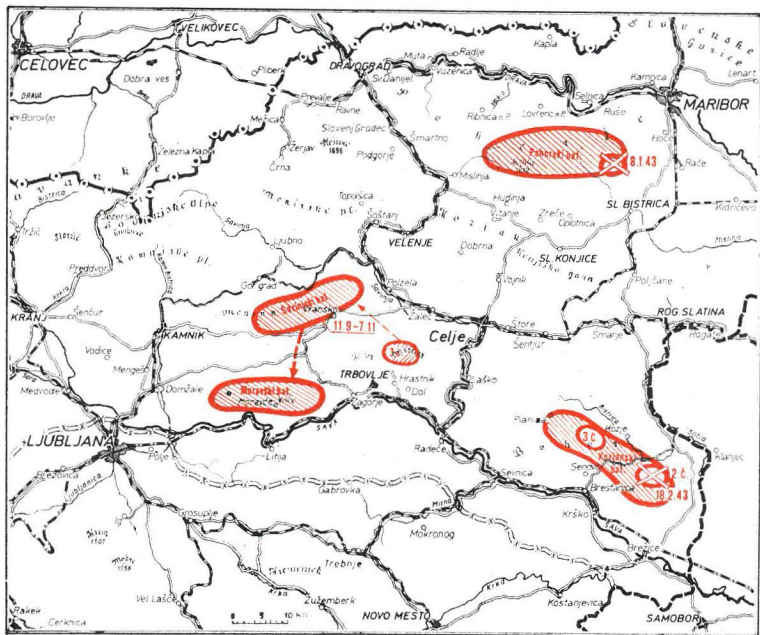
Čeprav je bilo skupno številčno stanje partizanskih enot na Štajerskem v prvi polovici septembra 1942 v razmerju z drugimi slovenskimi pokrajinami zelo majhno, se je štab II. grupe odločil, da jih reorganizira tako, kot je predvidevalo povelje Glavnega poveljstva z dne 4. aprila. Vse svoje enote je sklenil razvrstiti v štiri nove bataljone, ki naj bi tvorili jedro savinjskega, pohorskega in kozjanskega partizanskega odreda in se po prihodu na svoja operativna področja postopoma krepili, ko bi mobilizirali nove borce. Štab grupe je še upal, da bo glavno poveljstvo poslalo na Štajersko tudi tiste enote, ki so se vrnile z Gorenjske v Ljubljansko pokrajino, ter 3. bataljon savinjskega in 1. bataljon pohorskega odreda, ki sploh nista šla na Gorenjsko. Ko bodo te prišle, bo z njimi dopolnil sestav vseh treh zasnovanih odredov, s čimer bi ustvaril dovolj trdno osnovo za nadaljnji uspešni razvoj osvobodilnega boja na Štajerskem. Ker pa je trenutno manjkalo sposobnih vodilnih kadrov, so sestavili le štab savinjskega odreda, ki naj bi imel dva bataljona, medtem ko sta pohorski in kozjanski odred imela le 1. bataljon kot osnovno jedro za nadaljnji razvoj. Štab grupe je ostal po starem, vse stare

štabe bataljonov in bataljone pa so ukinili oziroma preoblikovali v nove.⁹

Novi savinjski odred sta sestavljala 1. bataljon (savinjski) in 2. bataljon (moravški). Za komandanta odreda je bil znova imenovan Alojz Kolman-Marok, za političnega komisarja odreda pa Boris Čizmek-Bor, dotedanji politični komisar 1. štajerskega bataljona. Dve četi novega savinjskega bataljona sta bili sestavljeni iz dela borcev nekdanjega 2. bataljona savinjskega odreda in dela borcev dotedanje 1. čete (revirske), za tretjo četo tega bataljona pa so določili nekdanjo 4. četo 1. štajerskega bataljona (Veličkovno). Komandant bataljona je postal komandant nekdanjega 2. bataljona savinjskega odreda Janko Sekirnik-Simon, politični komisar bataljona pa Franc Polh-Izak, sekretar partijske organizacije v 1. štajerskem bataljonu.

Osnovno jedro moravškega bataljona je tvorila bivša samostojna moravska četa in okoli 20 borcev 1. štajerskega bataljona, kasneje pa so se mu pridružili še nekateri borci nekdanjega 1. bataljona savinjskega odreda, ki so se bili izgubili 20. avgusta ob preboju čez cesto pri Sv. Ani pod Ljubeljem. Bataljon je imel dve četi, dolžnost komandanta pa je prevzel nekdanji komandant 1. bataljona savinjskega odreda Franc Poglajen-Kranjc, dolžnost političnega komisarja pa nekdanji španski borec Jože Berkopce-Mišelj. Operativno področje savinjskega odreda ni bilo točno določeno, obsegalo pa je vso Savinjsko dolino do Koroške in meje z Gorenjsko, revirje in Zasavje do ceste Ljubljana—Trojane. Ožje operativno področje savinjskega bataljona so bili revirji, Spodnja Savinjska in Zadrenška dolina ter dobroveljski predel, moravški bataljon pa naj bi deloval v Zasavju zahodno od Zagorja, na širšem moravškem področju in v okolici Litije južno od Save do italijansko-nemške razmejitvene črte.

Jedro pohorskega odreda je sestavljal le 1. bataljon. Prvo četo bataljona je tvorila dotedanja 2. četa (savinjska) 1. štajerskega bataljona, drugo dotedanja šaleška četa istega bataljona, tretjo četo pa 29 borcev nekdanjega 1. bataljona savinjskega odreda. Za začasnega komandanta bataljona je bil imenovan nekdanji komandir 1. čete 1. bataljona savinjskega odreda Rudolf Mede-Groga, za političnega komisarja pa Jože Menih-Rajko, prej politični komisar 1. bataljona istega

Razporeditev enot II. grupe odredov v jeseni 1942

odreda. Štab bataljona je prejel tudi ukaz, naj vključi v bataljon tudi tiste partizane, za katere je štab grupe domneval, da so na Pohorju, ni pa imel o njih točnejših podatkov. Kot operativno področje so bataljonu odredili celotno Pohorje z Mislinjsko in Šaleško dolino.

Tudi kot jedro kozjanskega odreda je štab grupe začasno določil le en bataljon. Njegovi dve četi so sestavljali borci dotedanjega 1. bataljona savinjskega odreda in nekaj borcev 1. štajerskega bataljona; skupno s štabom bataljona sta šteli le 32 borcev. Okrepiti bi se morali z moštvom kozjanske čete, o kateri je štab grupe imel podatke, da deluje na Kozjanskem in šteje več kot 30 borcev, ni pa še vedel, da so jo Nemci že v drugi polovici avgusta skoraj popolnoma razbili. Za komandanta kozjanskega bataljona je imenoval Franca Mazovca-Rista, nekdanjega komandanta 2. bataljona savinjskega odreda, za političnega komisarja bataljona pa Jožeta

Babiča-Vojteha, ki je bil politični komisar istega bataljona. Oba sta bila že od konec maja na Moravškem in sta do prihoda II. grupe odredov organizirala moravško četo. Operativno področje kozjanskega bataljona je obsegalo celotno Kozjansko med Savinjo in Sotlo ter južno od komunikacij Celje—Grobello—Rogatec do reke Save.

Štab II. grupe se ob reorganizaciji ni spremenil, le za vodjo obveščevalne službe so postavili bivšega komandanta 1. štajerskega bataljona Rudija Kneza-Silasa in mu v pomoč dodelili Ivana Tlakerja-Luko, ki je do tedaj v grupi že opravljal obveščevalno delo. Ker se je štab grupe odločil, da ostane na Dobrovljah in si tam uredi središče za zveze z enotami, je z najboljšimi borci okrepil štabno zaščito, ki je štela okoli 20 ljudi in je mogla delati tudi samostojne akcije.

Reorganizacijo je štab, grupe objavil in izvedel 11. septembra 1942 v taborišču na Čreti. Vse prisotne enote so še isti večer krenile na svoja področja, štab grupe pa se je premaknil iz dotedanjega taborišča in si postavil novega v bližini Krepeletovih peči. Iz 1. štajerskega bataljona so izločili še nekaj borcev, ki so bili primerni za politično delo na terenu in so po krajšem tečaju odšli, da ponovno vzpostavijo oziroma okrepijo zveze s terenom in obnove politično dejavnost. Tudi vsi štabi bataljonov in komande čet so ob reorganizaciji prejeli nalogo, naj iščejo zvezo s pokrajinskim komitejem KPS za severno Slovenijo in naj hkrati z intenzivnimi vojaškimi akcijami tudi politično delujejo med prebivalstvom ter si na ta način, vsak na svojem področju, ustvarijo nujno potrebno zaledje in si zavarujejo osnovne baze za prezimitev.¹⁰

AKCIJE IN BOJI ENOT II. GRUPE ODREDOV V JESEN 1942

Zaradi slabotnih ali pretrganih zvez s političnimi delavci na Štajerskem in pomanjkljive obveščevalne službe, ki so jo dotlej čete 1. štajerskega bataljona imele le za svoje lokalne potrebe, je štab II. grupe odredov nekaj časa potreboval, da se je seznanil z vojaškim in političnim položajem na svojem

operativnem področju. Za nekatere lastne enote, s katerimi ni imel povezave, je le domneval, da se nekje nekako prebijajo skozi težave, še manj pa je vedel o točnem številu sovražnih enot na Štajerskem, o njihovi razporeditvi in številčni moči. O tem je lahko le približno sklepal. Menil je, da je na slovenskem Štajerskem le kakih tisoč Nemcev. Kljub temu pa je spričo zelo slabe oborožitve, slabotnega številčnega in nezadovoljivega moralnega stanja čet in bataljonov, ob izčrpanosti in utrujenosti večine borcev, ki so še silili, naj se vrnejo na Dolenjsko, odločil, naj čete v začetku uporabljajo bolj defenziven način boja. To sicer ni bilo v skladu z nalogami in zahtevami, ki jih je postavilo glavno poveljstvo pred začetkom pohoda na Štajersko, vendar je bila v takratnem položaju na Štajerskem to edino mogoča in pravilna rešitev.¹¹

Ob odhodu z Dobrovelj je štab grupe štabom bataljonov postavil le splošne naloge, ki naj bi jih izvrševali pač po svojih možnostih in jih prilagodili konkretnemu položaju, kjer bodo delovali. Njihova glavna naloga je bila, da za vsako ceno vzdržijo na svojih operativnih področjih, da si s politično in položaju primerno vojaško aktivnostjo ustvarijo pogoje za obstanek in prezimitev, da se z mobilizacijo novih borcev okrepe in se na ta način pripravijo za kasnejše večje ofenzivne akcije. S pogostimi napadi na patrulje naj Nemce prisilijo, da se bodo bolj zadrževali v postojankah in jim na ta način onemogočijo, da bi nadzorovali ozemlje; izogibajo pa naj se večjih spopadov.

Moralno stanje partizanskih čet na Štajerskem v jeseni 1942 je bilo podobno stanju 2. partizanskega bataljona v januarju istega leta ob prihodu na Pugled, njihov obči položaj pa je bil še veliko bolj težaven, saj so si okoliščine za obstanek morale šele ustvarjati in hkrati še pohiteti, da jih zima ne bo zalotila nepripravljene. Njihova prednost je bila le v bogatih izkušnjah enoletnega boja. Ker so morali menjati taktiko in prilagoditi način boja proti slabo znanemu sovražniku na Štajerskem, tudi to ni veliko pomenilo, vendar je le dajalo upanje, da se bo tudi nižji poveljniški sestav tudi na neznanem in politično slabo pripravljenem terenu znašel, da bo znal samostojno pravilno ukrepati in delovati ter tudi očuvati svoje enote.

Po opravljeni reorganizaciji je štab grupe moral začasno opravljati tudi naloge pokrajinskega komiteja, s katerim nikakor ni mogel vzpostaviti zveze ter vzpostaviti varno zvezo z Dolenjsko, kamor je nameraval lažje ranjene in bolne borce pošiljati na okrevanje. Nujno je bilo organizirati tudi stalno povezavo z glavnim poveljstvom, ki je bila prekinjena zaradi velike italijanske ofenzive v Ljubljanski pokrajini, in tudi stalne zveze z vsemi svojimi enotami. S to nalogo so konec septembra poslali na Dolenjsko namestnika komandanta grupe Petra Stanteta-Skalo, naj članom glavnega poveljstva in centralnega komiteja KPS osebno poroča in pojasni, kakšno je stanje enot in položaj na Štajerskem, nato pa se vrne z navodili za nadaljnje delo. Hkrati so poslali glavnemu poveljstvu tudi pismena poročila o bojih II. grupe od 20. junija do srede septembra.

Po skoraj tritedenskem bivanju na Dolenjskem in opravljeni nalogi se je Skala vrnil na Dobrovlje, prispeli pa so tudi novi sekretar pokrajinskega komiteja za Štajersko Dušan Kraigher-Jug, član pokrajinskega komiteja Pavle Žaucer-Matjaž in član pokrajinskega odbora OF za Štajersko Ivan Nemec-Vojko. Za člana pokrajinskega komiteja so imenovali tudi političnega komisarja grupe Dušana Kvedra-Tomaža. Osrednje vodstvo osvobodilnega gibanja je s temi uredilo vprašanje vojaškega in političnega vodstva osvobodilnega boja na Štajerskem. Postalo je strnjeno in samostojno pokrajinsko vodstvo, odločno v uresničevanju ustreznih konkretnih ukrepov.¹²

Že septembra 1942 je štab II. grupe svojo dotedanjo tehniko na Dobrovljah preosnoval v tehniko pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko, ki je takoj začela delovati. Razmnoževala je letake in drugo propagandno gradivo za potrebe terena in partizanskih enot. Po reorganizaciji pokrajinskega komiteja se je ločila od štaba grupe in pod njegovim vodstvom nadaljevala delo na Moravškem. Vodil jo je Mitja Ribičič—Ciril.

V istem mesecu so pod vodstvom štaba grupe začeli na terenu in v enotah organizirati tudi obveščevalno službo. Obveščevalce so postavili po bataljonih, na terenu pa se je vse bolj širila mreža informatorjev ter drugih sodelavcev. Delovala je proti izdajalcem in odkrivala sovražnike vrinjen-

ce, hkrati pa zbirala tudi podatke vojaškega značaja, ki so jih potrebovali štabi za usmerjanje dejavnosti enot. Ožji štab grupe se pri svojem delu ni omejeval le na administrativni način poveljevanja. Na sedežu štaba, ki je bil pri savinjskem bataljonu, sta navadno bila le eden do dva vodilna člana, medtem ko so drugi obiskovali enote, kjer so kar na mestu reševali razne probleme, poučevali nižje kadre ter se tudi osebno udeleževali akcij in bojov.

Akcije štabne zaščite

Dobrovlje, kjer si je štab II. grupe odredov v septembru postavil osrednjo bazo, so bile že od vsega začetka osvobodilnega boja nekašna osnovna baza savinjskih partizanskih čet, kjer so se zbirale in preurejevale ter nato odhajale v druge predele Štajerske. Zelo slaba komunikativnost, ki je onemogočala uporabo motorizacije, in nepregledna oblikovitost terena sta Nemcem oteževali nadzor nad Dobrovljami in ko se je spomladi 1942 razgibala dejavnost enot 1. štajerskega bataljona, je nemška okupatorska oblast razglasila Dobrovlje za zaprto ozemlje. Za takšna ozemlja pa so Nemci uveljavljali posebno oster policijski režim. Prebivalstvo se ni smelo premakniti nikamor z območja naseljenih krajev, drugi pa brez posebnega dovoljenja tudi niso smeli prihajati v te kraje. Kako se izvajajo ti okupatorjevi ukrepi, so občasno nadzorovali manjši policijski in orožniški oddelki, ki so streljali na vsakogar, kdor se na njihov poziv ni ustavil. In da bi bili varni pred nenadnimi napadi skritih partizanskih zased, so se večkrat preoblačili v partizane, kar jim je tudi pomagalo, da so laže oprezovali in stikali za partizanskimi taborišči.

Prav 11. septembra, okoli treh popoldne, ko so se bile na Dobrovljah zbrale vse enote II. grupe na zbornem mestu, da bi se seznanile z reorganizacijo in novimi nalogami, se je neka v partizane preoblečena patrolja približala studencu pod taboriščem, ubila borca, ki je prišel po vodo, in nato v strahu pred napadom drugih partizanov brez boja pobegnila proti Vranskem. Vse čete so takoj zasedle okoliške položaje za obrambo, ko pa je štab grupe presodil, da je bil to le napad manjšega sovražnega oddelka, ki je pobegnil, je čete znova zbral in jih končno reorganiziral.¹³

Ker je štab menil, naj bodo Dobrovlje operativno področje štabne zaščite, ni po reorganizaciji tam zadržal nobene druge enote. Po prehranjevalnih akcijah in spopadu 11. septembra pod taboriščem na Čreti, je tudi nemško poveljstvo z gotovostjo sklepalo, da je nekje na Dobrovljah partizansko taborišče, in ga je začelo intenzivneje iskati. V ta namen so Nemci uporabili predvsem pripadnike vermanšafta, ki so to področje dobro poznali. Prve dni po odhodu enot so se patrolje štabne zaščite izmikale srečanjem s temi oddelki, ko pa je 20. septembra močnejši oddelek vermanšafta prispel na Čreto, ga je štabna zaščita napadla, ubila dva vermana, druge pa poglala proti Vranskem; dne 25. septembra pa sta v spopadu patrolj pri Vranskem padla še dva pripadnika vermanšafta. Ker je v zadnjih dneh septembra in v oktobru večji del sovražnih čet zaposlilo zasledovanje savinjskega, pohorskega in kozjanskega bataljona, Nemci niso mogli organizirati večjih akcij na območju Dobrovelj, marveč so na raznih važnejših prehodih v dolini postavljali le nočne zasede. Tako je 2. oktobra pri Zgornjem Pobrežju, na prehodu čez Savinjo, prišlo do spopada med zaščitno patroljo in zasedo 8. čete vermanšafta, pri čemer pa ni bilo nobenih izgub.

Da bi za štab grupe in štabno zaščito imeli vsaj najnujnejšo zalogo hrane in drugih potrebščin, je 4. oktobra ob devetih zvečer del borcev navidezno napadel postojanko vermanšafta v Šmartnem ob Dreti in omogočil drugim borcem, da so pobrali razno blago v nemški trgovini v isti vasi. Po nekaj več kot enournem obstreljevanju, ko je postojanki že prihajala pomoč iz Bočne in Gornjega grada, se je štabna zaščita umaknila nazaj na Dobrovlje. Naslednjega dne, ko so jo patrolje vermanšafta krenile zasledovat, sta bila v kratkem spopadu na Čreti ubita dva vermana. Do konca oktobra je štabna zaščita napravila še nekaj prehranjevalnih akcij v vaseh ob vznožju Dobrovelj, v Zadreški in Savinjski dolini, posebna obveščevalna patrolja pa je 20. oktobra na sedežu vermanšafta v Trbovljah usmrtila tamkajšnjega hauptsturmfirerja, 29. oktobra pa v Nazarjih nemškega priganjača in poveljnika vermanšafta. Obe akciji sta med prebivalstvom imeli zelo dober odmev.¹⁴

Savinjski bataljon

Že omenjeno operativno področje savinjskega bataljona je bilo precej obsežno, dejavnost je lahko razvil le, če so se čete bataljona razdelile. Tako je 1. četa delovala v Zadreški in Zgornji Savinjski dolini, 2. četa v osrednjem delu revirjev in v Spodnji Savinjski dolini, 3. četa pa v vzhodnem delu revirjev do Savinje in okoli Žalca. Številčno so bile čete zelo šibke, saj so štejele le po 20 do 25 borcev in zaradi slabe oborožitve ter pomanjkanja streliva tudi niso bile sposobne začeti večjih akcij ali se spuščati v daljše obrambne boje. Ker so delovale na področju, kjer se je v tistem času razbesnelo najhujše okupatorsko nasilje, so imele hude težave s prehrano. Zaplembe živeža pri izdajalcih in Nemcem naklonjenih ljudeh so jim bile edini vir preskrbe, do konca izmučeno in prestrašeno prebivalstvo pa je okupatorjem sproti javljalo vsako tako akcijo ali partizanski premik. Čete so bile prisiljene, da se stalno premikajo in se tako izogibajo vse pogostejšim in močnejšim sovražnim očiščevalnim akcijam, kar je borce močno utrujalo; toda kljub vsemu so nekajkrat uspešno napadle in se nato sovražnim pogonom spretno izmuznile. Razen pogostnih prehranjevalnih akcij so vsaka na svojem področju čistile teren od zagrizenih izdajalcev in okupatorjevih sodelavcev ter si na ta način postopoma utrjevale položaj med poštenim prebivalstvom, ki jih je sčasoma začelo znova podpirati in jim je postajalo vse bolj naklonjeno, čeprav sovražni pritisk in nasilje še nista začela popuščati.

Po opravljeni reorganizaciji na Dobrovljah sta obe četi savinjskega bataljona še isti večer krenili na svoja operativna področja. Prva četa je odšla proti Slapem in odtod nadaljevala pot na Menino planino, štab bataljona pa je z 2. četo pri Prekopi prečkal dolino in cesto Ljubljana—Trojane—Celje ter nato predanil v gozdu nad Taborom, blizu Sv. Miklavža. Z njim sta potovala kozjanski bataljon in štab savinjskega odreda. Dne 12. septembra zvečer so bodoči kozjanski partizani nadaljevali pot proti Gozdniku, štab odreda in štab savinjskega bataljona z 2. četo pa sta krenila proti revirjem z namenom, da poiščeta 4. četo 1. štajerskega bataljona (Veličkovu) in jo uredita kot 3. četo novega savinjskega bataljona. Ker jima po dveh dneh iskanja ni uspelo vzpostaviti zveze z njo, se je ce-

lotna skupina vrnila v Savinjsko dolino in si 15. septembra postavila začasno taborišče v gozdu kak kilometer nad Sv. Miklavžem. Še istega dne so jo opazili. Kmalu jo je napadel izvidniški oddelek 2. čete vermanshafta iz Vranskega. Po polurnem boju je četa imela enega ranjenega, ki je še isti večer umrl, sovražnik pa enega padlega. Ko sta se obe strani umaknili, so četa in oba štaba krenila nazaj proti revirjem, kjer so 17. septembra končno le vzpostavili zvezo s 3. četo. Štaba sta se ločila od 2. čete in odšla v vzhodne predele revirjev, kjer sta se do 19. septembra zadržala pri 3. četi in jo preuredila. Štab savinjskega odreda je še istega dne odšel proti Moravčam, da uredi moravški bataljon, štab savinjskega bataljona pa na področje 2. čete, odkoder naj bi vzpostavil redno zvezo s štabom II. grupe in vodil četo v akcije.¹⁵

Sovražnika je najprej začela napadati 3. četa, ki je 20. septembra zvečer v Kalu pri Hrastniku ubila enega in zajela dva vojaka iz 3. čete nemškega 922. bataljona deželnih strelcev, hkrati pa kaznovala nekega izdajalca. Takoj po akciji sta tja krenili 2. in 3. četa omenjenega bataljona deželnih strelcev, ki sta do 21. septembra dopoldne preiskovali okolico Kala in je bil pri tem ranjen še en vojak. Četa ni imela nobenih izgub in se je sovražni akciji spretno izmuznila proti Sv. Juriju.

Druga četa savinjskega bataljona je med 17. in 21. septembrom naredila nekaj prehranjevalnih akcij v revirjih, dne 21. septembra pa je bila v začasnem taborišču na Jesenovski planini. Nekdo je prijavil njen prihod in so jo še isti dan napadli. Četa ni imela izgub, pač pa se je razbila na dva dela. Večina borcev se je umaknila s komandirjem, manjši del pa s političnim komisarjem čete. V teku naslednjih dni je štabu bataljona uspelo, da je četo znova združil. Nato je nadaljevala z manjšimi akcijami v Savinjski dolini. Petindvajsetega septembra, ko se je četa nahajala na Zahomcu (trig. 700), južno od Vranskega, sta jo znova napadla vermanshaft in policija. V kratkem boju sta padla dva borca, tri pa so ujeli. Četa se je umaknila nad Prebold in 26. septembra v spopadu pri Sv. Lovrencu ubila nekega pripadnika vermanshafta.¹⁶

Tretja četa, ki so jo Nemci po akciji pri Kalu zaman iskali, se je po nekaj dneh vrnila na področje med Hrastnikom in Trbovljami ter 25. septembra zvečer okoli šestih napadla pri Sv. Marku, na cesti Hrastnik—Trbovlje, kolono motornih

Zaseda 3. čete savinjskega bataljona je 25. septembra 1942 uničila na cesti Hrastnik—Trbovlje nemško avtomobilsko kolono

vozil. Pri tem je bil ubit vodja štajerske domovinske zveze iz Trbovelj, ranjena dva Nemca, druge potnike pa so izpustili. Četa je uničila tri osebne avtomobile, vlačilec s prikolico in motorno kolo, sama pa se je umaknila brez izgub. Dne 26. septembra so enote 1. bataljona 19. policijskega polka, 2. bataljona 5. policijskega polka, dve četi 922. bataljona deželnih strelcev in nekaj čet vermanšaftskega bataljona »Jug« začele večjo očiščevalno akcijo na prostoru med revirji in Savinjsko dolino vzhodno od Trbovelj, vendar brez uspeha, ker čete niso izsledili.

Ker so bile vse nemške septembrske akcije proti savinjskemu bataljonu v revirjih in Savinjski dolini neuspešne, aktivnost partizanskih čet pa je naraščala, je nemško povelj-

stvo sklenilo izvesti ponovno očiščevalno akcijo, v katero so pritegnili oba policijska bataljona in sedem čet vermanšaftskega bataljona »Jug«. Dne 29. septembra je 1. bataljon 19. policijskega polka začel prodirati s črte Trbovlje—Laško proti severu, 2. bataljon 5. policijskega polka pa s črte Laško—Liboje—Prebold proti jugu. Hkrati so 2., 3., 4., 6., 7., 8. in 9. četa vermanšaftskega bataljona obkolile zahodni del revirjev in preiskale prostor Trbovlje—Vransko—Velika planina—Sv. Lenart—Sveta planina—Trbovlje. Čeprav so sovražne čete temeljito pregledovale obkoljeno področje, posebno Mrzlico, sta se 2. in 3. četa savinjskega bataljona spretno izmikali. Sovražnik je akcijo še istega dne zaključil brez rezultatov.¹⁷

Prva četa savinjskega bataljona je 11. septembra krenila z Dobrovelj na Menino planino. Hodila je v prehranjevalne akcije v Tuhinjsko dolino in proti Novi Štifti. Proti koncu septembra je imela svoje taborišče na južnem pobočju Menine planine v Šavnicah (k. 1324), ki pa ga je Nemcem nekdo izdal. Tako je moglo hkrati z akcijo v revirjih in Savinjski dolini nemško poveljstvo 29. septembra organizirati tudi obsežno akcijo na področju Menine planine. V njej so sodelovale enote 3. bataljona 24. policijskega polka in 10. četa 1. policijskega polka, ki so bile nastanjene na področju Litija—Domžale—Kamnik. Zaradi nebudnosti in slabega zavarovanja so oddelki 10. čete 1. policijskega bataljona presenetili to partizansko četo v taborišču. V kratkem, toda zelo hudem spopadu je padlo osem partizanov in en nemški policist.

Ostanek čete se je prebil skozi nemški obroč globlje v gozdove Menine in ga sovražne čete, ki so še ves dan preiskovale to področje, niso več odkrile. Po tem boju se je močno oslABLJENA četa zadrževala v okolici Nove Štife in v Zgornji Savinjski dolini okoli Luč. Izvedla je nekaj prehranjevalnih akcij, toda spopadov s sovražnimi enotami se je izogibala. V drugi polovici oktobra se je vrnila na Menino, kjer se je 25. oktobra na Stradovniku (k. 1133) spopadla z oddelkom vermanšaftskega bataljona »Jug« iz Gornjega grada in ga prisilila k umiku. V boju ni bilo izgub, četa pa se je v prihodnjih dneh priključila drugima dvema četama savinjskega bataljona na Dobrovljah.¹⁸

Druga in 3. četa savinjskega bataljona v oktobru nista delali pomembnejših akcij. Njuna dejavnost je bila večji del

političnega pomena; toda ljudje so Nemcem stalno javljali njune premike, zato so ju ves čas zasledovali. Slabo opremljeni in izčrpani borci so komaj še prenašali napore vsakodnevnih premikov. Hodili so le še v prehranjevalne akcije in uničevali najhujše izdajalce, pri čemer je večkrat prišlo do manjših spopadov. Druga četa je 4. oktobra pri Šempetru v Savinjski dolini naletela na zasedo 2. bataljona 5. policijskega polka. V kratkem spopadu je bil ubit neki policist, padel pa je tudi en partizan. V naslednjih dneh sta se obe četi morali umikati sovražnim oddelkom, ki so ju zasledovali, kjerkoli sta se pojavili. Dne 15. oktobra je patrulja 3. čete pri Libojah ubila dva gestapovca, 16. oktobra pa je zaseda 2. čete pri Kolovratu streljala na motorno kolo, s katerim sta se vozila kurirja 1. bataljona 19. policijskega polka, pri čemer so enega policista ranili. Zaradi izredno močne sovražne dejavnosti v vzhodnem delu revirjev je bila 3. četa prisiljena umakniti se v Savinjsko dolino. Nemške enote iz Trbovelj so jo tudi tam zasledovale in jo 23. oktobra napadle v začasnem taborišču pri Sv. Magdalenii nad Preboldom. Četa se je prebela iz sovražnega obroča in krenila proti Dobrovljam. V tem kratkem spopadu so Nemci ujeli rajenega partizana, ne da bi sami imeli izgube.¹⁹

Ko je v oktobru dejavnost savinjskega bataljona močno popustila, je štab grupe spoznal, da oslABLJENE čete zaradi kritičnega položaja v revirjih in Savinjski dolini ne bodo mogle vzdržati ločene druga od druge. Pretila je nevarnost, da jih Nemci postopoma popolnoma izčrpajo in uničijo. Pojavilo se je tudi nekaj primerov dezerterstva; ti so začeli izdajati še tiste zveze, kar so jih čete uspele znova vzpostaviti. Treba je še pripomniti, da je bila glavnina nemških policijskih sil na Štajerskem v drugi polovici oktobra močno zaposlena proti zelo aktivnemu pohorskemu bataljonu, ki ga bomo opisali kasneje, kar je precej olajšalo položaj čet savinjskega bataljona in vplivalo na odločitev štaba II. grupe, da zbere te čete na Dobrovljah in z njimi izvede nekaj bataljonskih akcij. S tem bi se znova dvignila njihova borbenost, hkrati pa bi se vsakakor tudi zmanjšal sovražnikov pritisk na pohorski bataljon.²⁰

Zadnje dni oktobra sta na Dobrovljah že bili 1. in 3. četa savinjskega bataljona, medtem ko je druga še bila na svojem področju nad Zagorjem. Pred svojim odhodom na Dobrovlje je 27. oktobra pri Podlipovici, na cesti Zagorje—Trojane, mi-

Dr. Franc Polh-Izak, politični komisar savinjskega bataljona

nirala cesto in postavila zasedo. Nekaj po osmi uri zvečer je pripeljal v zasedo poštni avtobus s spremstvom. Mina je eksplodirala, ko sta vozili že zapeljali čeznjo naprej, tedaj pa je še zaseda odprla ogenj iz strojnic. Pri tem napadu je bilo pet mrtvih, med njimi nemški vojak in vojaški uslužbenec, 4 so bili težje in 7 lažje ranjenih. Med ranjenimi je bil tudi nek policist. Policijsko spremstvo je takoj začelo besno streljati proti zasedi, četa pa se je umaknila in krenila proti Dobrovljam, kamor je prispela naslednjega dne.

Nemško poveljstvo je zvedelo za zbiranje čet savinjskega bataljona na Dobrovljah, ker pa so policijske enote prav tedaj menjale svoja področja in je 3. bataljon 24. policijskega polka zamenjal v Celju enote 2. bataljona 5. policijskega polka, je nalogo za napad na Dobrovlje dobil vermanshaftski bataljon »Jug«. Ta je 30. oktobra s svojo 8. četo zaprl položaje Prodnik—Kokarje—Sifernik—Nazarje—Mozirje, z 2., 3., 7. in 9. četo pa s položajev v Gomilskem, Braslovčah in Letušu začel nastopati na Dobrovlje. Prvi dan so te čete brez spopada dosegle črto Marija Čreta—Sv. Ivan—Jezernik—Sv. Urban, toda ko so 31. oktobra nadaljevale pohod proti zapornim položajem 8. čete, so nad Tešovo, na prostoru Prilope—Tolsti vrh,

zadele na obrambne položaje savinjskega bataljona. Po polurnem spopadu so enote vermanšafta pognali v beg. Sedma četa vermanšafta iz Gornjega grada je imela tri padle in šest ranjenih, vod iz Gomilskega pa enega mrtvega, medtem ko savinjski bataljon ni imel izgub. Še istega dne je bila akcija vermanšafta končana. Prvega novembra so vermane okrepili še z orožništvom in preiskovali okolico Zahomca, Črnega vrha, Košnice in Lok, vendar tudi to pot brez uspeha.²¹

Dne 4. novembra je savinjski bataljon pri Spodnjih Krašah postavil засedo, v katero sta zapeljala poštni avtobus in spremni policijski zaščitni avtomobil. Padlo je šest SS policistov, dva so ujeli, sedem drugih potnikov pa žal ranili. Bataljon je zaplenil vse orožje in opremo, oba avtomobila pa zažgal. Odbili so tudi oddelek 7. čete vermanšafta, ki je napadenim hitel na pomoč, pri čemer je padel še en verman. Bataljon ni imel nobene izgube in se je po uspešno opravljeni akciji neovirano vrnil na Dobrovlje, v taborišče blizu Sv. Jošta.

Uspeli napad na policijsko spremstvo pri Sp. Krašah je vidno dvignil bojni duh borcev, ki so združeni v bataljonu občutili več samozvesti in zaupanja v lastno moč. Kljub temu sta štaba savinjskega odreda in savinjskega bataljona dvomila v varnost bataljona na Dobrovljah in predlagala političnemu komisarju grupe, naj se enote po uspehih akcijah umaknejo s tega področja; s tem pa ta ni soglašal. Načrtoval je nove napade na okoliške posadke vermanšafta, ki naj bi jih bataljon izvedel v prihodnjih dneh, pri tem pa je premalo pazil na sovražnika, ki je že pripravljal novo akcijo proti bataljonu.²²

Boj na Dobrovljah

Oba napada na poštno avtobuse in njihovo spremstvo pri Podlipovici in Sp. Krašah sta za nekaj časa ustavila promet na teh progah, hkrati pa sta ponovno opozorila Nemce, zaskrbljene spričo naraščanja partizanskih akcij, da je nekje na Dobrovljah močnejša partizanska enota, ki ji morajo preprečiti nadaljnje delovanje. V teku 5. in 6. novembra je nemško poveljstvo zbralo v Savinjski dolini okoli 4500 mož poli-

cije, orožništva, redne vojske in vermanšafta ter pripravilo dobro organiziran napad na celotno področje Dobrovelj. Za izvedbo te akcije so s Koroške in Gorenjske pripeljali 3. bataljon 1. policijskega polka in 3. rezervno orožniško motorizirano četo »Alpenland«. Iz Zasavja in obmejnega predela so pritegnili enote 1. bataljona 19. policijskega polka, iz Celja in Savinjske doline pa 3. bataljon 24. policijskega polka in 1. rezervno orožniško motorizirano četo »Alpenland«. V akciji so sodelovale še enote 321. in 922. bataljona deželnih strelcev, vermanšaftski bataljon »Jug« in krajevno orožništvo.

V taborišču pri Sv. Joštu so bile vse tri čete in štab savinjskega bataljona, štab savinjskega odreda in štab grupe z delom zaščite in grupno tehniko, skupaj okoli 80 borcev. Komandant grupe z delom štabne zaščite je bil na Pohorju, kjer je pomagal voditi akcije pohorskega bataljona.

Že 6. novembra zvečer so patrolje in štabi opazovali premik nemške motorizacije na vseh cestah okoli Dobrovelj. Štaba odreda in bataljona kakor tudi namestnik komandanta grupe so predlagali, naj takoj krenejo z Dobrovelj, toda politični komisar grupe s tem ni soglašal in je odločil, naj enote okrepijo zavarovanja ter do nadaljnjega ostanejo na svojih mestih. Ker je pri Sp. Krašah ujeti verman uspel prepričati političnega komisarja grupe, da je posadka v Gornjem gradu vsa doma iz okolice Ptuja in se je pripravljena predati, so ga z dvema borcema že popoldne poslali v dolino, naj stopi v stik s temi vermani in jih pregovori na predajo. Verman je Dobrovlje očitno dobro poznal. Izkoristil je trenutek nebudnosti svojih spremljevalcev in jima med potjo ušel. Ko sta se ponoči vrnila v taborišče in obvestila štab, da je ujetnik pobegnil, je bilo očitno, da bo pripeljal Nemce na Dobrovlje. Tedaj se je tudi politični komisar odločil za umik z ogroženega področja in proti jutru je bataljon s štaboma krenil proti Menini. Na Slapeh, med Farovško planino in Višavnicami (trig. 1426), je predhodnica opazila nemške čete, ki so že zasedle položaje na črti Šmartno ob Dreti—Slopnik—Motnik. Previdno se je umaknila nazaj ter ustavila prihajajočo partizansko kolono. Ker je bila smer proti Menini planini že zaprta, so sklenili, naj se kolona umakne nazaj na Dobrovlje v upanju, da se bodo s primernim manevriranjem po zelo razčlenjenem gozdnatem področju na nek način izognili sovražniku in se v pri-

meru sovražne premoči izmuznili, kar jim je v dotedanjih sovražnih akcijah na Dobrovljah še vedno uspelo.

V noči na 7. november so nemške enote sklenile obroč okoli Dobrovelj na črti Motnik—Vransko—Braslovče—Letuš—Mozirje—Nazarje—Šmartno ob Dreti—Slopnik—Motnik, v ranih jutranjih urah pa so policijske čete z več strani začele preiskovati obkoljeni prostor.

Po umiku od Slopnika se je bataljon s štaboma brez težav vrnil k Sv. Joštu in se ustavil na vrhu nad cerkvijo, odkoder je bil dober razgled na širšo okolico. Da bi pravočasno odkrili sovražne premike, so v več smeri poslali patrulje, od katerih pa se ni nobena vrnila. Kmalu po njihovem odhodu so se pojavile na čistini pod bataljonom nemške policijske čete, ki so patruljam očitno onemogočile vrnitev in že obkoljevale vrh, na katerem je bil bataljon, ne da bi odprle ogenj. Ko so štabi uvideli, kako nemogoč je položaj, v katerem se je znašla kolona, ni bilo več časa za razmišljanje o kakem manevriranju. Morali so razbiti sovražnikov obroč, še preden začnejo Nemci napadati, in se prebiti kamorkoli. Izpeljati dobro organiziran preboj, ki je Na Slapeh bil še možen, a ga niso izvedli, pri Sv. Joštu ni bilo več mogoče. Po krajšem posvetu so sklenili, naj 3. četa in del štabne zaščite najprej ščitita preboj iz obroča in umik ostalih, nato pa naj se umakneta še sama.

Ko so se borci prvih dveh čet s štabi in preostalimi borci približali nemškemu položajem in se brez posebnih težav prebili proti Vranskem ter nato krenili v gozdnato pobočje proti Motniku, so se sprva presenečeni Nemci hitro znašli in presekali umik 3. četi in štabni zaščiti. Po polurnem boju jima je zmanjkalo streliva. Razbili sta se na več skupin, ki so jih nemški policisti skoraj vse deloma polovili, večinoma pa uničili. Skupno je padlo 17 borcev, pet so jih Nemci ujeli, medtem ko so sami imeli le enega ranjenega policista. Med padlimi je bil tudi Janko Stariha, prvi komandant 1. bataljona savinjskega odreda. Le nekaterim borcem 3. čete in štabne zaščite je uspelo izmuzniti se sovražniku. Naslednje dni so se večinoma posamič prebijali z Dobrovelj. Dva od teh so Nemci ujeli drugi dan, ko sta se brez zvez sama skušala prebiti čez Savinjsko dolino. V boju na Dobrovljah so Nemci zaplenili puške padlih borcev, njihovo opremo in strelivo, lahko strojnico in brzostrelko.

V boju na Dobrovljah 7. novembra 1942 ujeta borca savinjskega bataljona

Nemci so vedeli, da se je glavnina savinjskega bataljona izognila uničenju. Ker so v naslednjih dneh znova prejeli obvestilo, da se na Dobrovljah pojavljajo posamezni partizani, so sklenili izvesti novo akcijo. Ker niso nikjer drugje zasledili kakih partizanskih premikov, ki bi jim odkrili smer umika preostalega dela bataljona, so bili morda prepričani, da so se čete vrnile na Dobrovlje. Enote, ki so bile v akciji 7. novembra, so okrepili še s policijskima stražarskima četama »Wien« in »Wiesbaden« ter s 5. četo policijskega stražarskega bataljona »Alpenland«. V noči na 11. november so znova obkolili Dobrovlje, vendar se je ta akcija naslednjega dne končala brez slehernega rezultata.²³

Po boju na Dobrovljah 7. novembra 1942 je savinjski partizanski bataljon pravzaprav prenehal obstajati. Vsi trije štabi in večina preživelih borcev so se 7. novembra proti večeru zbrali severno od Motnika, v bližini k. 974. Po govoru političnega komisarja grupe se je ločila skupina enajstih prostovoljcev, ki so se odločili, da prek Zgornje Savinjske doline krenejo proti Pohorju in se priključijo pohorskemu partizan-

skemu bataljonu. Ta skupina, v kateri so bili tudi komandant in politični komisar savinjskega odreda ter politični komisar savinjskega bataljona, je sredi novembra prispela pod Peco na Koroškem in si nad Bistro uredila taborišče. Od tod se je komandant odreda vrnil v moravški bataljon, politični komisar odreda pa je odšel na Pohorje, da vzpostavi zvezo s pohorskim bataljonom.

Skupina borcev, ki je ostala nad Bistro, bi se morala prve dni decembra priključiti pohorskemu bataljonu, toda ker je medtem menjala taborišče in se pripravila na prezimitev, je kurirji niso našli. Prezimila je na območju slovenske Koroške, se med tem časom okrepila in postala jedro, iz katerega se je spomladi 1943 oblikoval koroški partizanski bataljon.

Okoli 40 preostalih borcev savinjskega bataljona in štabne zaščite je skupaj s štabom grupe v noči na 8. november pri Špitaliču šlo čez cesto Kamnik—Motnik. Še isto noč so nadaljevali pot, med Krašnjo in Blagovico prekoračili cesto Ljubljana—Celje in se zjutraj ustavili na Limbarski gori. Zvečer so krenili dalje mimo Drtije in zjutraj 9. novembra prispeli

V boju na Dobrovljah padli borci savinjskega bataljona

na Les, kjer so vzpostavili zvezo z moravškim partizanskim bataljonom. Naslednjega dne so borce razdelili po četah moravškega bataljona in so potem v njegovi sestavi hodili v akcije na področju med Litijo in Kamnikom.²⁴

Komandir 3. čete savinjskega bataljona še z dvema borcema se je prebil z Dobrovelj čez Savinjsko dolino in z namenom, da se priključi kozjanskemu bataljonu, krenil čez Savinjo proti Planini. Ker po nekaj dnevnem iskanju nikakor ni mogel vzpostaviti zveze z nobeno njegovo enoto, se je vrnil v okolico Gozdnika. V drugi polovici novembra je ta trojka le našla stik s kurirji kozjanskega bataljona, odšla na Kozjansko in prezimila pri 2. četi na Veterniku.

Na Dobrovljah ujete borce so Nemci v celjskih zaporih mučili in jih nato 15. novembra z na prsa obešenimi sramotilnimi napisi zvezane vodili ter razkazovali po celjskih ulicah. Bivši komandir čete savinjskega bataljona Jurij Slopko-Pero je ob tej priložnosti pobegnil gestapovcem, preplaval Savinjo in se zatekel k nekemu kmetu blizu Tolstega vrha. Ta ga je še isti dan prijavil oblastem in ga je nemška patrulja na mestu ubila. Nemci so 15. novembra postrelili tudi večino drugih ujetih borcev, trupla padlih z Dobrovelj pa so razstavili v zasramovanje pred Narodnim domom v Celju.²⁵

Čeprav je dejavnost čet savinjskega bataljona v času njegovega obstoja imela v trdem boju za obstanek pretežno obrambni značaj, je bila za tisto obdobje na Štajerskem vsekakor zelo pomembna. Ko je v Savinjski dolini in v zasavskih revirjih vladalo najhujše sovražnikovo nasilje in je nemški propagandni aparat na vso moč prepričeval prebivalstvo, kako nesmiseln je narodnoosvobodilni boj, je že sam obstoj partizanskih čet in njihove drobne akcije dovolj zgovorno postavljala na laž te nemške trditve. Skoraj dva meseca so se Nemci zaman trudili, da jih onemogočijo in preženejo s tega dela Štajerske. Ko so končno spoznali, da jim razpoložljive enote na Štajerskem za to ne zadostujejo, so bili prisiljeni pritegniti še sile s Koroške in Gorenjske, vendar jim je njihov namen v boju na Dobrovljah le deloma uspel.

Razbitje savinjskega bataljona na Dobrovljah je bila posledica grobih taktičnih napak v uresničevanju partizanskega

načina bojevanja. Namesto da bi po uspešno odbitem napadu vemanšafta 31. oktobra in po akciji v Spodnjih Krašah 4. novembra bataljon s štabi zapustil Dobrovlje, se je povsem po nepotrebnem še naprej izpostavljal sovražniku. Že po akciji pri Spodnjih Krašah sta štaba odreda in bataljona predlagala umik na kako drugo sovražniku teže dostopno področje, kar pa je politični komisar grupe zavrnil. Očitno se je preveč zanašal na moč in sposobnost združenega bataljona in je s tem, ko je vztrajal na Dobrovljah, hotel okrepiti samozavest borcev, ki po dvomesečnem stalnem izmikanju pred sovražnimi napadi ni bila več posebno visoka. Slaba obveščenost o moči sovražnih sil na Štajerskem in o možnosti prihoda novih okrepitev iz drugih pokrajin ter popolnoma napačne vesti o moralnem stanju nemških enot, zlasti vermanšafta, so ga zavedle, da je podcenjeval sovražnika, ki resda do takrat na Dobrovljah ni še nikoli uspel v boju s partizanskimi četami. Vsekakor je pričakoval sovražni napad, ki bi ga bataljon lahko odbil, ni pa se nadejal, da lahko Nemci zberejo toliko vojaštva, da z njim povsem tesno obkoli in preiščejo Dobrovlje. Ta napaka se je ponovila 6. novembra zvečer. Čeprav sta sovražna moč in namen bila že očitna, je tedaj še vedno obstajala možnost, da bataljon sovražnika prehití in se neopaženo izmuzne z Dobrovelj, preden Nemci sklenejo obroč. Oklevanje in neodločnost sta se ponovila 7. novembra zjutraj Na Slapeh, ko bataljon še ni bil obkolen na preozkem prostoru. Tudi tedaj je bilo še mogoče izvesti dobro organiziran preboj na Menino, kar pa niso izkoristili.

Odločitev, naj se bataljon vrne proti Tolstemu vrhu in z manevriranjem izigra nastopajoče nemške policijske enote, je bila končno zadnja usodna napaka. S premikom proti Slapem in z vrnitvijo do Sv. Jošta so izgubili dragocen čas, ki so ga Nemci temeljito izkoristili, se povzpeli na vrh Dobrovelj, presekali bataljonu pot in ga obkolili na ozkem prostoru. V takem nepredvidenem položaju, ko se je vseh že lotevala panika in malodušje, je bil preboj za vsako ceno edino možna rešitev, ki je nujno zahtevala tudi velike žrtve. Da bi rešili glavnino bataljona, sta 3. četa in štabna zaščita morali ostati na položaju.

Nerealna presoja položaja, neupoštevanje predlogov in izkušenj nižjega komandnega sestava, precenjevanje lastnih

Ujete partizane so Nemci razkazovali in zasramovali po celjskih ulicah

sil in podcenjevanje sovražnikovih sposobnosti in možnosti so bile poleg oklevanja in neodločnosti v odločilnih trenutkih osnovne napake, katerih posledica je bila, da je bil razbit savinjski partizanski bataljon. Začasen umik iz Savinjske doline in zasavskih revirjev je bil nujen. To je sovražna propaganda temeljito izkoristila, zelo oteženo pa je bilo poslej tudi delo terenskih političnih aktivistov, vendar so kljub izredno težavnemu položaju le vztrajali na svojih mestih.

Partizanska dejavnost v Savinjski dolini in v zasavskih revirjih se je v novembru in decembru 1942 začasno umirila, ni pa povsem prenehala. Tamkajšnjim političnim aktivistom, nekdanjim borcev 1. štajerskega bataljona so poslali na pomoč še nekaj borcev razbitega savinjskega bataljona. Skupno so postopoma začeli obnavljati terenske politične organizacije, širili propagandno dejavnost, znova organizirali potrebne javke za zveze in na ta način pripravljali teren za vrnitev in obstanek novih partizanskih enot.²⁶

Kozjanski bataljon

Ko je odhajal na svoje operativno področje, je štab kozjanskega bataljona prejel od štaba II. grupe ustna navodila za svoje delo. Imel je nalogo, naj po prihodu na Kozjansko poišče tamkajšnjo partizansko četo, jo vključi kot 1. četo, se poveže s člani okrožnega in pokrajinskega političnega vodstva, vzpostavi trdno zvezo s štabom grupe ter v skladu z navodili političnih organov in po lastni presoji izvaja na Kozjanskem akcije proti okupatorju in domačim izdajalcem. Osnovna naloga bataljona je bila, da si zagotovi možnosti za prezimitev, da v slehernih okoliščinah, s četami skupaj ali posamič, vztraja in ostane na Kozjanskem ter z mobilizacijo novih borcev okrepi svoje vrste.²⁷

Spričo prekinjenih zvez s političnim vodstvom na Kozjanskem sredi septembra, ko je bataljon šel na pot, štab grupe še ni mogel vedeti, da je bila v drugi polovici avgusta kozjanska četa popolnoma razbita, da so Nemci ob istem času zajeli okrožno sekretarko za kozjansko področje Tončko Čečevo in še nekatere druge politične aktiviste in da se je pokrajinsko politično vodstvo za Štajersko umaknilo v najstrožjo ilegalnost. Pravtako tedaj nihče ni vedel, s kakšnimi silami razpolagajo Nemci na Kozjanskem in kako so le-te oborožene. Bataljon je odhajal na svoje operativno področje brez točnih podatkov o položaju in njegov štab je bil povsem prepuščen lastni iznajdljivosti in pobudi. Štab grupe se je pri tem popolnoma zavedal izredno težavnega položaja te enote ter je prav zaradi tega izbiri komandnega kadra in borcev posvetil še posebno pozornost. Bataljonu sta poveljevala bivši komandant in politični komisar 2. bataljona savinjskega odreda, ki sta bataljon vodila že v boju na Jančah in sta poleti, ko so ju poslali čez Savo, naj pripravita vse potrebno za prehod II. grupe, organizirala in vodila moravško četo. Četi, ki sta 11. septembra krenili s štabom bataljona na pohod z Dobrovelj proti Kozjanskemu, pa je sestavljalo 29 izkušenih borcev nekdanjega 2. bataljona savinjskega odreda, ki so doživeli težave bojov in pohodov II. grupe odredov na Dolenjskem, Notranjskem in Gorenjskem do prihoda na Štajersko, in trije borci bivšega 1. štajerskega bataljona. Enota, ki je odhajala na Kozjansko, je bila torej izredno šibka in razen s puškami

oborožena le s tremi lahkimi strojnicami, vendar je po prepričanju štaba grupe, glede na kvaliteto svojega moštva, bila dovolj močna, da kot osnovno jedro hkrati s kozjansko četo začne novo obdobje narodnoosvobodilnega boja na Kozjanskem.²⁸

Pričakovanja so se pravzaprav uresničila. Ko se je 12. septembra 1942 kozjanski bataljon pod Sv. Miklavžem ločil od štaba savinjskega bataljona in njegove 2. čete, je krenil čez Malo in Veliko Reko na Mrzlico proti Sv. Magdaleni, se potem povzpел na Gozdnik in gori predanil. Dne 13. septembra je nadaljeval pot skozi Rečico pri Laškem in se 14. septembra čez dan na Golcah (trig. 812) pripravljaj za prehod čez Savinjo in komunikacije Celje—Zidani most. V noči na 15. september je bataljon brez težav pri Šmarjeti prešel cesto in prebredel Savinjo. Prekoračil je progo in se zjutraj ustavil v gozdu nad vasjo Konec. Predel med Lahovno in dolino Gračnice je močno naseljen, zato komandant ni tvegaj premika podnevi. Okoli začasnega taborišča je postavil močnejše zavarovanje, eno trojko pa poslal nekoliko dalje v zasedo na rob gozda proti Lažišam.

Premika bataljona od Dobrovelj do prehoda čez Savinjo Nemci niso zasledili. Po vsej verjetnosti so šele 15. septembra zjutraj odkrili sledove ob Savinji, kjer so ostali zaradi mehkih tal in deževnega vremena. Ugotovili so, da je močnejša partizanska enota prebredla Savinjo in da se po vsej verjetnosti tistega dne še zadržuje nekje med Lahovno in dolino Gračnice. Že v jutranjih urah so iz enot orožništva in 2. bataljona 5. policijskega polka sestavili močnejši zasledovalni oddelek, ki je začel preiskovati področje med obema dolinama zahodno od Sv. Lenarta proti Savinji.

Partizanska trojka, ki so jo bili poslali v zasedo proti Lažišam, se ni držala navodil komandanta bataljona. Namesto da bi ostala na določenem mestu, je krenila proti bližnji hiši. Tam jo je okoli poldneva presenetila nemška patrolja. V kratkem spopadu so padli vsi trije borci. To je Nemce močno zadržalo, bataljon pa je izkoristil njihovo oklevanje in se je v bojazni pred sovražno premočjo neopazno umaknil. Krenil je mimo Lož in se pod Sv. Miklavžem pri Zagračnici spustil na cesto Rimske Toplice—Jurklošter. Zaradi močnega dežja in meglenega vremena, ki je sovražniku onemogočilo opazovanje,

bataljonu pa oteževalo vzpon v strma skalnata pobočja na južni strani ceste, se je komandant bataljona odločil, da povede enoto proti Jurkloštru. Ne da bi naletel na sovražnika, je bataljon prispel po cesti do Mišjega dola, nato pa je po gozdnem kolovozu krenil proti Sv. Trojici (k. 927), kjer je ostal še naslednji dan. Dne 16. septembra zvečer je bataljon v Lahovem grabnu šel čez cesto Jurklošter—Breg, nato pod Podgorjem še čez cesto Planina—Sevnica, da bi 17. septembra v miru predanil nad Zabukovjem.²⁹

Bržkone so Nemci 16. septembra že vedeli, v katero smer se je premaknil bataljon in verjetno tudi, kolikšna je približna njegova moč, ni jim pa uspelo odkriti, kje se je bataljon zadržal. Ker je ta krenil iz operativnega območja 2. bataljona 5. policijskega polka, so poslali za njim orožnike in oddelke vermanšafta. Le-tem pa se je bataljon uspešno izmikal in do bojov ni prišlo. Zvečer 17. septembra je iz Zabukovja krenil čez Travnike proti vrhu Bohorja in se 18. septembra zjutraj ustavil na Velikem Javorniku (trig. 1023). Že istega dne so nemške patrulje začele preiskovati Bohor. Bataljon se je neki patrulji umaknil pod pot in jo pustil, da je šla naprej proti Debelem vrhu in Oslici, ne da bi ga opazila. Ker je komandant

Franc Mazovec-Risto, komandant 3. bataljona 1. štajerske brigade, nato 2. bataljona savinjskega odreda, v jeseni 1942 pa kozjanskega bataljona

bataljona pričakoval, da bodo Nemci natančneje preiskovali še grebene Bohorja, so tam še prenočili, pred jutrom pa so se spustili na južno pobočje in 19. septembra predanili na k. 724 nad Zalogom.³⁰

Ker po tridnevnem iskanju orožništvo in vermanšaft nikakor nista mogla priti v stik z zasledovanim bataljonom in ga napasti, je na zahtevo orožništva 19. septembra prišla na pomoč 2. četa 922. bataljona deželnih strelcev, naslednji dan pa še 3. četa istega bataljona. Obe sta bili do tedaj v zaščiti obmejnega pasu proti Ljubljanski pokrajini. Ko se je pojavil kozjanski bataljon na Bohorju, so ju poslali tja, naj ga izsledita in uničita. S položaja na k. 724 so borci ves dan opazovali premike nemških čet in ko so se te popoldne umaknile, je bataljon proti večeru krenil mimo Pustih Ložic in Plešivca nazaj na vrh Bohorja. Od tod sta četi nadaljevali pot čez Koprivnik, pri Fužinah prešli cesto Planina—Lesično in krenili proti Prevorju. V poznih večernih urah sta še rekvirirali živila in blago v neki trgovini, hkrati pa ujeli in razorožili tudi nekega pripadnika vermanšafta.

Po prihodu na svoje operativno področje kozjanski bataljon ni mogel najti nobene zveze s političnimi delavci ali drugimi zaupnimi ljudmi. Tudi tisti, ki so bili naklonjeni narodnoosvobodilnemu gibanju in so kaj vedeli, ali imeli zveze s preostalimi borci kozjanske čete in nekaterimi aktivisti, so trmasto molčali in se delali nevedne. Nikogar od novih borcev niso poznali in nikomur niso zaupali, ker so se bali nemških provokacij. V takem nemogočem položaju je štab bataljona sklenil za vsako ceno poiskati kozjansko četo, za katero je od štaba grupe zvedel le-to, da se zadržuje nekje na Kozjanskem. Ker je v krajih, kjer se je bataljon premikal po prehodu čez Savinjo, niso zasledili, je štab upravičeno sklepal, da je nekje v Obsotelju, ali v jugovzhodnih predelih Bohorja. Takoj po rekviziciji v Prevorju je 2. četa dobila nalogo, naj krene v smeri Žusem—Rudnica—Podčetrtek—Imeno—Buče—Podsreda—Bizeljsko in skuša stopiti v stik s četo, štab bataljona s 3. četo pa je iz Prevorja krenil mimo Pilštanja v smeri Veternika, da preišče tamkajšnje predele. Za zvezo s štabom bataljona so se dogovorili čez teden dni, ko naj bi se kurirji sešli na odrejenem mestu nad Lesičnim.

Ko se je štab bataljona s 3. četo v ranih jutranjih urah mimo Pilštanja vrnil v severna pobočja Bohorja, je čez Pašenco krenil proti Brediču (k. 696) z namenom, da tam predani. Ker sta 2. in 3. četa 922. bataljona deželnih strelcev 20. septembra preiskovali vzhodne predele Bohorja, je v dopoldanskih urah blizu Brediča prišlo do kratkega spopada patrolj, v katerem so Nemci imeli enega ranjenega. Četa ni imela izgub in se je umaknila zasledovalcem v gozdnate strmine nad Bistriškim grabnom. Ko so se proti večeru sovražne enote začele umikati v dolino, je štab bataljona povedel četo čez Bistriški graben na Veternik, kjer je v taborišču blizu Pokojnika (k. 712) četa ostala dober teden. Ko po štiridnevnem iskanju nemške enote bataljona niso uspele izslediti, so 21. septembra zaključile akcijo in se vrnile v svoje postojanke.³¹

Druga četa kozjanskega bataljona je 20. septembra krenila iz Prevorja proti Žusmu, kjer je predanila, zvečer pa nadaljevala pot na Rudnico (k. 546). Ker o kozjanski četi ni bilo nobenega sledu, je četa 21. septembra odšla proti Bučam, se nato nekaj dni zadrževala v okolici Križan vrha in Kunšperga, okoli 25. septembra pa se je premaknila na Tisovec nad Podsredo. Sovražne orožniške in policijske patrolje so stikale za četo ves čas, vendar je niso mogle odkriti in napasti. Kurirji, ki so jih poslali na zvezo s štabom bataljona, so se nad Lesičnim zgrešili, potem pa je četa s Tisovca krenila proti Kozjem in se do konca meseca zadrževala v gozdovih Pašence in Brediča. Poskus, da bi postavili zvezo z bataljonom, je tudi tokrat propadel in četa je 1. oktobra krenila nazaj proti Bizeljskemu. Na poti se je 2. oktobra pri Podsredi spopadla z nemško patroljo, v spopadu je bil ranjen neki borec. Po tem spopadu je za četo krenila cela policijska stražarska četa »Wiesbaden« in še ena četa od čet 1. bataljona 19. policijskega polka, vendar je nista mogli izslediti. Četa se jima je namreč spretno izognila in si nato postavila taborišče na Drenovcu (trig. 698), zahodno od Pišec.

Tretjega oktobra zvečer je četa odšla po hrano v vas Silovec. Nekdo jo je prijavil okupatorju in je prišlo do krajšega spopada z deli policijske stražarske čete »Wiesbaden«. Še pred spopadom je bil zajet neki borec, ki so ga bili poslali, naj vzpostavi zvezo na terenu; drugih izgub četa ni imela, čeprav se je razbila na nekaj skupin, ki so vsaka zase krenile nazaj

proti Osredku in Drenovcu, ne da bi jih Nemci izsledili. Dne 4. oktobra je političnemu komisarju čete v vasi Osredok uspelo vzpostaviti zvezo z dvema terenskima političnima aktivistoma, ki sta mu nato pomagala zbrati četo na Drenovcu. Istega dne je komandir čete sam odšel iskat zvezo na teren proti Krškemu, vendar ga je med potjo nekdo izdal. Ujeli so ga Nemci in ga kasneje ustrelili kot talca. V taborišču na Drenovcu so zbrani preostali borci izbrali za novega komandirja Srečka Žgajnarja-Srečota, ki je bil politični komisar stiške partizanske čete v letu 1941. Terenski politični delavci so 5. oktobra zvečer četo odpeljali na Bizeljsko, kjer si je naslednjega dne postavila taborišče v gozdu nad vasjo Verhounce, pod Sv. Goro (trig. 821). V četi je bilo tedaj le še osem borcev, ki sta se jim pridružila še oba terenska politična aktivista.³²

Šibko številčno stanje in slaba oborožitev med seboj ločenih čet kozjanskega bataljona seveda nista omogočala kakih pomembnejših ofenzivnih akcij proti Nemcem in tudi nista dovoljevala, da bi tvegali daljši obrambni boj. Zaradi tega sta obe četi vso svojo aktivnost usmerili vsaka na svojem področju v to, da bi vzpostavili lastno zaupniško mrežo na terenu, organizirali preskrbo s hrano in drugimi potrebami za prezimitev. Ves čas sta se spretno izmikali poskusom sovražnika, da bi ju odkril, presenetil in uničil. Čeprav so bile nemške orožniške postaje in druge enote skoraj vedno kmalu obveščene, če so se kje pojavili partizani, so stalni premiki, menjava taborišč in hkratne oskrbovalne akcije v med seboj oddaljenih krajih begale Nemce. Zaganjali so se zdaj za eno, zdaj za drugo četo in bili na ta način prisiljeni deliti svoje sile. Ko so se prepričali, da je iskanje in stikanje po gozdovih za partizanskimi taborišči zaman, so začeli na križpotjih in znanih prehodih postavljati nočne zasede.

Ko si je 3. četa uredila taborišče na Veterniku, je nekaj dni mirovala in iskala zaupne ljudi po okoliških naseljih, nato pa začela rekvirirati hrano in druge potrebščine pri naseljenih kočevskih in besarabskih Nemcih, kakor tudi pri tistih domačinih, ki so se vdinjali okupatorju. V času med 28. septembrom in 1. oktobrom je četa večkrat zaplenila živež, v Mrčnih selih, Velikem Kamnu in Koprivnici, ter našla tudi nekaj zaupnikov. Ko je v noči na 4. oktober tričlanska patrulja pod vodstvom političnega komisarja čete v Prevoljah čakala na zvezo z

zaupnikom, je bila izdana in so jo napadli deli 1. bataljona 19. policijskega polka, ki so prišli iz Koprivnice, kjer so držali zasedo. Padel je en borec, drugima dvema je uspelo uiti in sta se vrnila na Veternik, čeprav so jima sledili oddelki neke policijske čete. Ker so Nemci prejeli prijave, da so isto noč partizani izvršili rekvizicijo na Veterniku in blizu Kozjega, je nemško poveljstvo povsem upravičeno sklepalo, da je osrednje partizansko taborišče nekje v vzhodnem delu Bohorja, in je takoj organiziralo obširnejšo akcijo v teh predelih. Ob tistem času Nemci na Kozjanskem niso imeli dovolj svojih rednih oboroženih sil in policije, četa »Wiesbaden« pa je prav takrat zasledovala 2. četo okoli Osredka in Drenovca. Zato se je nemško poveljstvo odločilo, da izvede pogon za 3. četo s pomočjo oboroženih kočevskih in besarabskih nemških naseljencev. V ta namen so iz nekaj sto mož 4. oktobra organizirali poseben civilni odred, ki je ob osmih zvečer začel zapirati prostor Kozje—Podsreda—Koprivnica—Oslica, 5. oktobra zjutraj pa sta prišla na pomoč še orožništvo iz okoliških postaj in četa 1. bataljona 19. policijskega polka. Ta obsežna akcija je potem trajala ves dan in so jo zaključili še istega večera brez uspeha. Tretja četa kozjanskega bataljona se je prikrila v gozdovih Veternika nad Bistriškim grabnom ter mirno opazovala sovražne patrulje, ki so jo zaman iskale. Ker so Nemci od nekod prejeli obvestilo, da so ljudje v teku dneva na Bohorju opazili kakih 40 partizanov, so verjetno sklepali, da so jim le-ti ušli iz obroča, in nato so akcijo prekinili.³³

Po obeh akcijah, ki so ju Nemci 4. in 5. oktobra izvedli v predelih Drenovca in Veternika, sta četi nekaj dni mirovali, nato pa se znova začeli pojavljati. Dne 11. oktobra je 2. četa v Silovcu usmrtila krajevnega blokovnega vodjo, ki je četo izdal 3. oktobra, 3. četa pa je isto noč naredila več rekvizicij na Veterniku in v Zagorju, med Planino in Pilštanjem. V odgovor na akcijo v Silovcu je nemško poveljstvo takoj spravilo na noge stražarsko policijsko četo »Wiesbaden«, ki je začela novo večdnevno akcijo na prostoru Podsreda—Bistrica ob Sotli—Pišce—Sromlje. Nemški policisti so to območje preiskovali do 16. oktobra, ne da odkrili četno taborišče.

Da bi 2. četa ne ostala brez povezave z bataljonom, je medtem poslala na pot dva borca z nalogo, naj poiščeta štab bataljona in vzpostavita z njim zvezo. Zaradi nepredvidnosti so

ju že naslednji dan po odhodu 14. oktobra na Preski zajeli in tako je propadel še zadnji poskus za povezavo. Ko so ujeli kurirja, so Nemci končno zvedeli za taborišče čete in ga napadli, vendar so tudi tokrat udarili v prazno, ker se je četa tik pred tem umaknila in iz neposredne bližine opazovala njihovo početje. Še isti večer, 16. oktobra, se je preostalih šest borcev z obema terenskima političnima delavcema premaknilo na Trobojnik nad Pišecami, kjer so si v graščinskem gozdu uredili stalno taborišče. Odločili so se, da ostanejo v okolici Bizeljskega, kjer je obstajalo že nekaj odborov OF, da si ustvarijo novo mrežo zaupnikov in se okrepijo z novimi borci domačini.

Ker nikakor niso mogli vzpostaviti zveze s štabom bataljona, so se borci 2. čete prek političnih delavcev, ki so prišli na Kozjansko iz Zagreba, povezali s centralnim komitejem KP Hrvatske, ki jim je posredoval tudi zvezo s kalničkim odredom onkraj Sotle. Skupno s terenskimi političnimi aktivisti je četa začela postavljati nove odbore OF, tako da se je do konca leta 1942 njihovo število povečalo na štirinajst. Že v začetku novembra so pričeli prihajati v četo novi borci. Nekateri so se na ta način izognili rekrutaciji v nemško vojsko, nekaj jih je pobegnilo iz izseljeniških taborišč v Nemčiji, konec decembra pa je iz ujetniškega taborišča pri Brežicah ušlo in se priključilo četi še pet Grkov. Tako je ob koncu leta 1942 četa že štela 18 borcev, v januarju 1943 pa je njihovo število postopoma še raslo.

Kmalu potem, ko so se preselili v novo taborišče na Trobojniku, so borci 2. čete kozjanskega bataljona naredili svojo prvo pomembnejšo akcijo; 23. oktobra so v Zdolah zaplenili živež pri Kočevarjih in besarabskih Nemcih ter razorožili posadko deželne straže. Zaplenili so pet pušk, nekaj streliva in dele uniform. Ker je nemško poveljstvo uvidelo, da deželna straža ni sposobna uspešno se upreti partizanskim patruljam, so nekaj dni po tej akciji vzpostavili v Zdolah novo orožniško postajo. To je sicer oteževalo položaj čete, nikakor pa ni moglo zavreti njene dejavnosti, ki je iz dneva v dan naraščala. Do konca decembra je v okolici Bizeljskega in Brežic, večinoma pri naseljenih Kočevarjih, na državnih posestvih in v trgovinah, na 17 mestih zaplenila živež, živino in druge potrebščine. Ustrelila je tudi tri najbolj nevarne okupatorjeve sodelavce, narkar so še drugi iz strahu pred kaznijo poiskali zavetje v

okupatorjevih postojankah. Četa je zaplenila njihovo imovino, hiše in gospodarska poslopja pa v nekaterih najhujših primerih zažgala in uničila.³⁴

Ta dejavnost 2. čete kozjanskega bataljona je Nemce močno razburjala, čutili so jo kot hudo ogrožanje nemštva, in sicer še tem bolj, ker je nikakor niso mogli izslediti in napasti. Pri tem jih je zelo motila tudi aktivnost 3. čete, ki je hodila v akcije tudi na področje 2. čete, ne da bi vedela, da je ta tam. Njene akcije so pripisovali 2. četi in so jo zavoljo tega iskali na obširnejšem področju, ne da bi jo odkrili. Organizacije OF po okoliških vaseh, s katerimi je četa vzdrževala redne zveze, so jo obveščale o sovražnih premikih in postavljenih zasedah, katerim se je spretno izmikala. Pri tem so veliko pomagali borci domačini, katerim so bile razmere in kraji dobro poznani. Ko je 19. decembra četa izvedla prehranjevalno akcijo pri Zgornji Pohanci, je med vrnitvijo opazila in začela obstreljevati orožniško zasedo. Tej je na pomoč prihitela četa 1. bataljona 19. policijskega polka iz Brežic, vendar tudi to pot zaman. Četa je za seboj zabrisala sledove in se nemoteno vrnila na Trobojnik.

Ob koncu decembra 1942, ko si je 2. četa že priskrbela dovolj hrane in drugih stvari za prezimitev, se je pred snegom umaknila v novo, stalnejše taborišče na Trobojniku, nad Sumrekov graben in začasno prenehala z akcijami. Tam je ostala do 18. februarja 1943, število borcev pa se je v tem času povečalo na 29. Sredi februarja je Nemcem uspelo vrniti v četo vohunko, ki jim je odkrila taborišče. O izdaji je bila četa obveščena, vendar se je iz taborišča umaknila prepozno. Na poti proti Drenovcu je padla v zasedo pri Preskarjevem mlinu ob potoku Močniku in so jo v noči 18. februarja Nemci uničili. Od 26 borcev, kolikor jih je tisti dan bilo v taborišču, jih je v kratkem, a zelo hudem spopadu padlo 14. Sedem, večinoma ranjenih, so ujeli in le petim ranjencem je uspelo prebiti se skozi nemški obroč. Ti so se do pomladi skrivali in zadrževali pri zavednih članih OF po okoliških vaseh, nato pa se vključili v 3. četo kozjanskega bataljona.³⁵

Tudi 3. četa kozjanskega bataljona, pri kateri je bil tudi njegov štab, je z dosledno konspirativnostjo zabrisala sled za seboj, tako da Nemcem nikakor ni uspelo odkriti njenega taborišča na Veterniku. Po okoliških vaseh je štab ba-

taljona pridobil nekaj zaupnih ljudi, na katere se je lahko zanesel, ni mu pa uspelo, da bi se z njihovo pomočjo povezal s političnimi delavci na terenu niti s kako drugo svojo enoto na Kozjanskem. Ker so Nemci stikali za partizani in pripadniki OF ter pošiljali v partizane preoblečene člane vermanshafta in druge izdajalce, ljudje niti nepoznanim pravim partizanom niso zaupali. Da bi se v tej negotovosti zavarovali pred okupatorjevim maščevanjem, so vsakega partizana takoj naznanili pristojni orožniški postaji. Zaupniki so o tem obveščali hkrati tudi štab bataljona, vendar v večini primerov prepozno, da bi ta mogel še preveriti, kdo so ti partizani in kaj iščejo. Le ranjenemu bivšemu komandirju 3. čete savinjskega bataljona, ki se je po boju na Dobrovljah še z dvema borcema umaknil na Kozjansko, je zadnje dni novembra uspelo vzpostaviti zvezo. Priključil se je 3. četi na Veterniku.³⁶

Taborišča na Veterniku niso uspeli najti niti politični aktivisti, ki so se zadrževali okoli Planine, niti kurirji štaba II. grupe. Ta je po umiku iz Dobrovelj skušal vzpostaviti s kozjanskim bataljonom novo zvezo in je razen kurirjev tja poslal tudi bivšega komandanta savinjskega bataljona. Vsi so sicer prišli do zaupnikov v bližino taborišča, ker pa jih le-ti niso poznali, jim niso zaupali in so se po navodilih štaba bataljona delali povsem nevedne. Prve dni novembra je štab bataljona po svoji redni kurirski zvezi prejel še navodila štaba II. grupe, kako naj pripravi svoje enote, da bodo v redu prezimile. Po nekaj dneh je z istimi kurirji poslal štabu grupe podrobno poročilo o položaju na Kozjanskem in o stanju bataljona, vendar štab grupe tega poročila ni več prejel. Po boju na Dobrovljah, ko se je umaknil v predele okoli Moravč in Kamnika, namreč ni pustil javke za zvezo. Bataljonski kurir ga zato ni vedel kje iskati. Dobil je zvezo le z nekaterimi političnimi delavci v Savinjski dolini in čez zimo ostal pri njih, ne da bi se vrnil v bataljon.³⁷

V štab II. grupe je med tem časom odnekod prišla napačna vest, da se je kozjanski bataljon umaknil čez Savo na Dolenjsko. O tem je obvestil glavno poveljstvo in zahteval, naj se vrne nazaj. Ko na Kozjanskem ni mogel najti bataljona, ga je na podlagi teh vesti odšel iskat na Dolenjsko tudi bivši komandant savinjskega bataljona, ki je po stiku z glavnim poveljstvom tudi poročal štabu grupe, da ga na Dolenjskem

ni. Na ta način je štab grupe končno prišel do zaključka, da je bataljon še vedno na Kozjanskem in da dobro skrbi za svojo varnost. Ker so propadli vsi poskusi, da se z njim vzpostavi zveza, so sklenili, da ga bodo čez zimo pustili na miru in ga poiskali šele spomladi.³⁸

Spričo slabe in negotove povezave s štabom II. grupe se je štab kozjanskega bataljona zavedal, da je dejansko prepuščen sam sebi in da je obstanek njegovih čet v izredno težavnem položaju na Kozjanskem odvisen le od pravih lastnih odločitev. Ker po več poskusih, ki jih je opravil tudi s svoje strani, ni uspel vzpostaviti zveze z 2. četo in z ostankom nekdanje kozjanske čete, je nadaljnje iskanje začasno opustil. Od zaupnikov je kdaj pa kdaj zvedel, da partizani vrše akcije tudi okoli Bizeljskega, Žusma in Planine, ter je po tem sklepal, da sta se četi morali že dokaj dobro znajti vsaka na svojem območju in da bodo četna poveljstva znala sama poskrbeti za prezimitev. O v avgustu uničeni kozjanski četi je štab kozjanskega bataljona zvedel šele konec novembra, ko je na Veternik prispel bivši kurir te čete in prinesel tudi obvestilo, da so Nemci razbili tudi savinjski bataljon. Takrat je štab prišel do prepričanja, da bi obe četi, če bi bili skupaj, bili preveč izpostavljeni nevarnosti uničenja in da je bolje, če prezimita vsaka zase. Spričo nevarnosti, da kurirji na svojih poteh padejo v roke sovražniku in odkrijejo taborišči čet, je sklenil 2. četo poiskati šele pomladi, vso svojo skrb pa je posvetil pripravam za skupno prezimitev s 3. četo. Odločil se je, da pripravi zadosti hrane in vsega, kar so potrebovali, ter to uskladišči na več krajih v bližini taborišča na Veterniku, ko pa zapade sneg, bo četa prenehala z akcijami in na ta način popolnoma zabilisala sled za seboj.³⁹

Ker je bila dejavnost 3. čete predvsem usmerjena tedaj v to, da si pripravi zimsko zalogo hrane, obutve in obleke, so se patrulje izogibale oboroženim spopadam in razen rekvizicij niso delale drugih akcij. Do zadnjih dni decembra je četa okoli Kozjega in v krajih na južni strani Bohorja izvedla 15 večjih oskrbovalnih akcij, kar ji je zadoščalo za prezimitev. Razen tega, da je zaplenila hrano in živino pri naseljenih kočevskih Nemcih in nekaterih drugih okupatorjevih sodelavcih, je v dogovoru z lastnikom 3. novembra izpraznila tudi trgovino v Koprivnici zahodno od Podsrede. Po akciji je krenila

proti Bizeljskemu in se nato z druge strani vrnila na Veternik. Na ta način je zabrisala sled za seboj, zasledovalce pa zavedla v napačno smer. Ko je zadnje dni novembra štab bataljona zvedel, da neki partizani hodijo v akcije okoli Planine in Sevnice, je tja napotil močnejšo patruljo, da jih poišče in vzpostavi zvezo. Patrulja jih ni našla, pač pa je 1. decembra vdrla v občinski urad v Zabukovju in ga razdejala. Ob tej priložnosti se je četa oskrbela tudi z baterijskim radijskim sprejemnikom. Okoli 20. decembra je štab bataljona spet poslal patruljo zaradi povezave s partizani okoli Planine in Jurkloštra, vendar tudi to pot zaman. Četa je nato nehala delati akcije in se je umaknila v zimsko taborišče.⁴⁰

Prostor za zimsko taborišče je štab bataljona izbral v gozdu na južnem pobočju Medvednice, nad jarkom, ki teče proti Bistriškemu grabnu, preselili pa so se šele takrat, ko je zapadlo toliko snega, da pred pomladjo ni mogel več skopneti. Ker so iz taborišča občasno hodili le posamezniki na zveze z zaupniki, in še ti po koritu potoka, Nemci tudi v snegu niso mogli ničesar izslediti. Čas prezimovanja je četa izkoristila za politično vzgojo borcev, na pisalnem stroju pa je razmnoževala tudi radijske vesti in jih nato prek zaupnikov širila po vaseh. Štab bataljona je v tem času zbiral vse potrebne podatke o izdajalcih in najbolj zagrizenih okupatorjevih sodelavcih ter se na ta način pripravljajl za prve pomladne akcije. Uspelo mu je pridobiti zaupnike celo na orožniški postaji v Kozjem, kar je v veliki meri varovalo četo in zimsko taborišče pred presenečenji. O razbitju 2. čete je štab zvedel, brž ko se je to zgodilo, in ko se je zadnje dni februarja vrnil še kurir, ki so ga bili v jeseni poslali v štab II. grupe, je četa zapustila zimsko taborišče ter uredila novega na Veterniku.⁴¹

Omeniti moramo še nekaj manjših partizanskih skupin. Ko je v noči na 29. avgust bila pri Topolovem razbita kozjanska četa, ki naj bi bila 1. četa kozjanskega bataljona, je ostala le še skupina petih borcev, ki jo je vodil komandir čete. V septembru je ta skupina prekrizarila vse Kozjansko v upanju, da zbere razpršene borce, pa se ji to ni posrečilo. Našli so le enega, drugi, ki so ušli iz obročja, pa so se zatekli čez Sotlo in ostali v enotah kalniškega odreda. Skupina tudi ni prišla več v stik s kurirjema, ki ju je 22. avgusta komandir poslal v štab 1. štajerskega bataljona, dva borca, ki so ju Nemci

ujeli, pa sta postala izdajalca in sodelavca gestapa. Vodila sta Nemce po Kozjanskem in izdajala ljudi, za katere sta vedela, da so podpirali partizane. Z njuno in še nekaterih drugih pomočjo so Nemci v drugi polovici avgusta in v začetku septembra izvedli na Kozjanskem množične aretacije. Iz vrst aretiranih domačinov in nekaj ujetih borcev kozjanske čete so Nemci samo 2. oktobra in 4. novembra 1942 v Mariboru ustrelili 63 talcev, druge pa so pridržali v zaporu ali jih poslali v koncentracijsko taborišče. Pri Rogaški Slatini ranjeni borec, ki ga je četa po umiku z Boča 22. avgusta pustila pri Sv. Katarini nad Pristavo, je po nekaj tednih okrevljal. Ko se je 30. septembra napotil, da poišče četo, je pri mlinu pod Roginjsko Gorco padel v zasedo vermanšafta in so ga ubili.⁴²

V septembru se je ta skupina šestih borcev bivše kozjanske čete največ zadrževala med Slivnico, Žusmom in Podčetrtkom. Delala je manjše rekvizicije, zaradi česar so jo patrolje vermanšafta vztrajno zasledovale. Z njimi je 5. septembra imela spopad pri Žusmu in 25. septembra pri Pristavi, ne da bi pri tem utrpela kake izgube. Po rekvizicijskih akcijah, ki jih je 29. septembra izvedla v okolici Podčetrтка, so jo oddelki vermanšafta iz Tinskega naslednji dan odkrili na Rudnici ter jo okoli enajstih dopoldne napadli. Tudi to pot se je skupina po krajšem boju prebila brez izgub. Umaknila se je na področje med Šentjurjem, Planino in Jurkloštrom, kjer se je zadrževala do srede novembra, potem pa je ponovno krenila proti Rogaški Slatini. Tam je 16. novembra na železniški postaji minirala vagon, teden dni kasneje pa je bila v okolici Gubna.

Skupina si je pripravila taborišče za prezimitev na Rudnici in ko je 2. decembra v Olimju zahodno od Podčetrтка zaplenila večjo količino živeža in blaga v tamkajšnji trgovini, je začasno prenehala z akcijami. Čeprav so jo iskale in zasledovale patrolje vermanšafta, orožništva in oddelki 2. bataljona 5. policijskega polka, je niso mogli najti. Prezimila je brez težav in je spomladi spet začela hoditi v manjše akcije. Zvezo s kozjanskim bataljonom je ta skupina vzpostavila šele poleti leta 1943 in se takoj vključila v njegovo sestavo.⁴³

Po razbitju kozjanske čete in organizacije OF na Kozjanskem se je od septembra dalje v okolici Laškega, Planine in Sevnice zadrževalo tudi šest terenskih političnih aktivistov,

ki so skušali obnoviti organizacijo na tem področju, delali pa so tudi manjše akcije. Večinoma so bile preskrbovalne akcije, vendar so se večkrat spopadli tudi s sovražnimi patruljami, ki so stikale za njimi. Tako so 23. decembra na cesti med Jurkloštrom in Planino ubili nemškega orožnika. Njihova dokaj intenzivna aktivnost po okoliških vaseh in naseljih ter akcije na tem področju, ki je bilo precej oddaljeno od prezimovališč kozjanskega bataljona, so Nemce očitno zavajale, da so iskali partizanska taborišča tam, kjer jih ni bilo. Tudi ta skupina političnih delavcev, ki so dejansko bili oboroženi partizani, si je jeseni 1942 ustvarila precej varno zaledje ter je uspešno prezimila v dobro pripravljenih in zamaskiranih bunkerjih.⁴⁴

Ob ustanovitvi kozjanskega bataljona je štab II. grupe odredov računal, da kozjanska četa še obstaja in zato jo je tudi vanj vključil kot 1. četo. V prepričanju, da se je organizacija OF na Kozjanskem v poletju 1942 že precej razvila, je sodil, da bo kozjanski bataljon v takšni sestavi vsekakor dovolj močna opora utrditvi in razširitvi narodnoosvobodilnega gibanja v tem predelu Štajerske. Računal je, da bo imel dokaj ugodne možnosti tudi za ofenzivno delovanje na svojem precej obsežnem manevrskem območju, s čimer bi se znatno zmanjšal pritisk na druge štajerske partizanske enote. Taka je bila zamisel štaba II. grupe, toda ker sta kozjanska četa in organizacija OF bili v drugi polovici avgusta popolnoma razbiti, se je bataljon že prvi dan po prehodu Savinje znašel v izredno težavnem položaju. Napadale so ga dosti močnejše nemške enote in ker je bil brez kakršnekoli povezave in na povsem neznanem terenu, je bil prisiljen izmikati se oboroženim spopadom, hkrati pa se je moral tudi prikrivati pred prebivalstvom, ki je iz strahu pred brezobzirnim okupatorskim nasiljem takoj javljalo Nemcem, če so se kje pojavili partizani. Deževno jesensko vreme je še oteževalo premike in prikrivanje bataljona, ki se je po enotedenskem nenehnem umikanju, potem ko je izgubil tri borce, končno le ustavil v vzhodnih predelih Kozjanskega. Popolnoma osamljen med prestrašenim prebivalstvom, katerega dobršen del ob Sotli so sestavljali besarabski in kočevski Nemci, je bil kozjanski bataljon v jeseni 1942 od vseh štajerskih partizanskih enot dejansko v najbolj neugodnem položaju, po svoji številčni moči in oborožitvi pa tudi najšibkejša samostojna enota II. grupe odredov.

V takem kritičnem položaju in glede na splošno stanje v obeh četah se je štab bataljona na svojo pobudo odločil za defenzivno taktiko. To ni bilo v skladu z navodili in načrti štaba II. grupe, vendar je bila to takrat edina rešitev, da bataljon sploh ostane na svojem operativnem področju. Bil je prisiljen, da si najprej ustvari osnovne okoliščine za obstanek in se okrepi z borci domačini, saj so vse dotedanje izkušnje dokazovale, da brez dobro organiziranega zaledja in opore pri prebivalstvu tudi na Kozjanskem nista bila mogoča obstanek in aktivnost partizanskih enot. Prihod tega bataljona je bil že peti poskus slovenskega osvobodilnega gibanja, da bi na Kozjanskem razvil in utrdil narodnoosvobodilni boj, toda močan sovražni vpliv med prebivalstvom, odsotnost terenskih političnih organizacij in prezimovanje v takih razmerah so ga tudi tokrat močno ogrožali.

Vsi poskusi povezave ločenih skupin so ostali, kot smo videli, brez uspeha. Ko je gibanje patrolj v zimskem času postalo preveč nevarno, je štab bataljona sklenil počakati do pomladi in takrat povezati vse kozjanske partizane. Ko je ob koncu novembra še zvedel, da je sovražnik na Dobrovljah razbil savinjski partizanski bataljon, da je vdrl v kurirske zveze na področju revirjev, ni se pa še vrnil kurir, ki ga je poslal v štab II. grupe, je sklenil, da iz varnostnih razlogov počaka tudi s pošiljanjem novih kurirjev.

Ko presojamo dejavnost bataljona kot celoto, moramo ugotoviti še, da zaradi močne dejavnosti zoper druge partizanske enote I. in II. grupe odredov v jeseni 1942 Nemci na Kozjanskem niso razpolagali z dovolj močnimi silami, da bi lahko takoj sledili partizanskim patroljam ter obkoljevali in natančneje preiskali obširnejša področja, kjer so domnevali, da so partizanska taborišča. Partizanske enote namreč niso delale akcij v bližini svojih taborišč, vračale pa so se po obhodnih poteh s čisto drugih strani, kar je Nemce zavajalo na napačno sled. Vsekakor so jih motile tudi hkratne akcije v med seboj precej oddaljenih krajih. Tako vso jesen in zimo, do februarja 1943, niso mogli odkriti nobenega taborišča. Pomanjkanje policijskih in vojaških enot so skušali nadomestiti z okrepitvijo orožniških postaj in s povečanim nadzorom nad gibanjem prebivalstva. Policijske in orožniške patrolje so ob pomoči vermanšafta in članov deželne straže nenehno križarile

po cestah in poteh, ponoči pa postavljale stalne in premične zasede na križiščih, po vaseh in na najbolj verjetnih prehodih. Taka sovražna taktika je v neugodnih jesenskih in zimskih vremenskih razmerah, ko se je bilo težko prikriti, narekovala skrajno previdnost. Ker so bile čete in skupine šibke ter slabo oborožene, so bili vsi ukrepi, da ostanejo skrite, ter začasna prekinitev medsebojnih zvez popolnoma opravičeni ter edino možen način, da se zavarujejo pred sovražnimi napadi.

Tretja četa kozjanskega bataljona v vzhodnem delu Bohorja, ostanek kozjanske čete na Rudnici in skupina političnih aktivistov nad Sevnico so se obdržale v najbolj kritičnem obdobju na Kozjanskem ob skrajni konspirativnosti, 2. četo kozjanskega bataljona pa so Nemci zaradi neprevidnosti in slabe konspirativnosti na Trobojniku odkrili in 18. februarja uničili. Ta četa je bila od partizanskih enot na Kozjanskem dejansko najbolj aktivna, zaradi uspešne povezave s političnimi delavci in sodelovanja z odbori OF pa je imela tudi najboljše pogoje za obstanek in nadaljnji razvoj. To ji je omogočalo tudi dokajšnje število borcev, ki so bili domačini in so se v domačem kraju lahko mnogo bolje znašli kot drugi. Spričo ugodnih okoliščin se je pretirani občutek varnosti še večal na račun previdnosti in potrebne konspiracije, kar je četno poveljstvo zavedlo v usodno napako, ko je dovolilo vstop v taborišče še nepreverjeni ženski, ki je bila v resnici nemška vohunka, ter ji je celo toliko zaupalo, da je lahko nemoteno zapustila taborišče, potem pa pripeljala Nemce.

Kljub hudi izgubi, ki so jo Nemci prizadejali, ko so uničili 2. četo, je jedro kozjanskega bataljona izpolnilo svojo osnovno nalogo. Tretja četa in štab bataljona sta postopoma širila mrežo zaupnikov, zbirala podatke in po uspešni prezimitvi v nekaj dneh odstranila skoraj vse najbolj nevarne okupatorske sodelavce. To je partizanskim borcem omogočilo svobodnejše gibanje in bolj ofenzivno aktivnost proti okupatorskim oboroženim silam, ki se je postopoma večala in je Nemci na Kozjanskem niso mogli nikoli več zavreti.⁴⁵

V boju za ohranitev osnovnih partizanskih bojnih jeder na Kozjanskem so dali dragocen prispevek tudi tisti zavedni ljudje, ki so jim kot zaupniki in aktivisti osvobodilnega gibanja pomagali, da so prišli do hrane, najnujnejših potrebščin in do podatkov o sovražniku. Ti so pokazali prav tako junaštvo in

predanost osvobodilnim ciljem kot borci bataljona, saj je njihova zavest bila močnejša od strahu pred sovražnimi represalijami in od skrbi, kaj bo z njihovimi življenji, družinami in imetjem. Tako je tudi zavedno jedro prebivalcev kozjanskih vasi s svojim sodelovanjem pomagalo k uspešni ohranitvi čet in skupin čez najhujše zimsko obdobje.

Pohorski bataljon

Naslednje žarišče partizanstva na Štajerskem v jeseni 1942 je bilo na Pohorju.

Ob splošni reorganizaciji II. grupe odredov 11. septembra na Dobrovljah sta bili iz vrst pohorskega bataljona navzoči le savinjska četa in šestčlanska patrulja iz ostanka prejšnjega 1. bataljona savinjskega odreda, ki je prišla za zvezo v štab II. grupe. Že zvečer 11. septembra so v pohorski bataljon določeni borci krenili z Dobrovelj. V Soteski so šli čez Savinjo in nato prek Lepe njive in Šmihela 13. septembra prispeli na Golte, v taborišče štaba bataljona. Tam je bilo skupno 52 borcev, ki jih je štab naslednji dan, po navodilih štaba II. grupe, reorganiziral v 1. in 3. četo 1. bataljona pohorskega odreda. Tedaj so reorganizirali tudi štab bataljona. Ker je bil dotedanji komandant 1. bataljona savinjskega odreda Franc Poglajen-Kranjc določen za komandanta novoustanovljenega moravškega bataljona, je njegovo mesto začasno zasedel dotedanji komandir čete Rudolf Mede-Groga. Politični komisar bataljona je še naprej ostal Jože Menih-Rajko, član štaba pa je bil še bataljonski zdravnik dr. Dušan Mravljak-Mrož. Prvo četo je sestavljalo 22 borcev in ena borka prejšnje savinjske čete, vodila pa sta jo Vlado Letonja-Janez kot komandir in Ivan Kalšan-Bosanac kot politični komisar. Ta četa je bila oborožena z 20 vojaškimi in dvema lovskima puškama. Za komandirja 3. čete so postavili Franca Vreska-Gustla, za političnega komisarja pa Zdravka Čebularja-Rada. Četa je štela 27 borcev in 2 borki iz vrst prejšnjega bataljona savinjskega odreda, oboroženih z lahko strojnico, 20 puškami in brzostrelko. Druga četa novoustanovljenega bataljona naj bi postala šaleška četa, s katero pa štab bataljona še ni vzpostavil zveze. Bila je precej oddaljena in se je tisti čas zadrževala na Smodivniku in

Paškem Kozjaku. Komandir čete je bil Franc Zalaznik-Leon, politični komisar pa Dominik Hribar-Oskar. Štela je 24 borcev in 2 borki, premogla pa je le 14 pušk in nekaj pištol.

Ob reorganizaciji štajerskih partizanskih enot je bilo štabu II. grupe odredov znano le to, da se nekje na Pohorju zadržuje skupina partizanov, ki je povezana z mariborskim okrožnim komitejem in deluje po njegovih navodilih, ničesar pa še ni vedel o dejanskem stanju ruške čete. Štab pohorskega bataljona je prejel navodilo, naj te borce vključi v svoj sestav in prek njih vzpostavi tudi zvezo s pokrajinskim komitejem. Sredi septembra je ruška četa štela okoli 20 borcev, oboroženih s puškami in lahko strojnico. Četo sta vodila Jože Knifič-Iks kot komandir in Franc Osojnik-Kostja kot politični komisar.⁴⁶

Pohorskemu bataljonu so določili obsežno operativno področje med Dravo in Savinjsko dolino, do črte Maribor—Konjice—Vitanje—Polzela. Da bi z dejavnostjo čet zajel najpomembnejše predele, je štab bataljona sklenil, naj v Savinjski dolini in Mozirskih planinah deluje 1. četa, 2. in 3. četa pa na Pohorju. Do 17. septembra sta se 1. in 3. četa še zadrževali na Golteh, potem pa je 1. četa krenila na področje Veliki vrh—Gora Oljka—Št. Andraž, medtem ko je 3. četa začela z oskrbovalnimi in sabotažnimi akcijami okoli Mozirja, Okoline in Radmirja. Borci so se že dodobra spočili od napornega pohoda prek Karavank in Koroške, le obutev in obleko so še vedno imeli zelo slabo. Dokler se je četa zadrževala na Golteh, si v tem pogledu ni mogla kaj dosti pomagati, kljub temu pa se je moralno stanje iz dneva v dan popravljalo. Večino prostega časa je štab bataljona izkoristil za vojaško in politično vzgojo borcev.⁴⁷

Ko je 1. četa prispela na ozemlje med Pako, Savinjo in in cesto Polzela—Velenje ter naredila nekaj manjših oskrbovalnih akcij, so Nemci takoj zvedeli zanjo in jo začeli iskati. Dne 21. septembra zvečer okoli pol desetih je močnejši policijski oddelek iz Šoštanja že staknil četo v Pižornovem grabnu, na jugozahodnem pobočju Gore Oljke, južno od k. 627 v smeri Rečice, in jo napadel. Po krajšem medsebojnem obstreljevanju se je umaknila brez žrtev. Nemci je zaradi teme niso zasledovali, pač pa so ponoči sklenili obroč okoli Gore Oljke, da bi jo zjutraj izsledili in uničili. Da bi se izognili nevarnosti obko-

litve na tem zelo neugodnem položaju, je komandir četo povedel po gozdnatem zahodnem pobočju proti Šmartnemu ob Paki, da bi se še v temi prebili nazaj proti Mozirskim planinam, toda zjutraj okoli pol štirih so nad Rečico naleteli na nemško zasedo. Po dvehurnem boju so se borci po goščavi prebili iz obroča, vendar so se pri tem razkropili na več skupin; neko hudo ranjeno borko so Nemci ujeli. Četa se je naslednjega dne spet zbrala in že 24. septembra opravila oskrbovalno akcijo na Velikem vrhu; potem je krenila proti Mozirskim planinam ter se utaborila nad Šmihelom.⁴⁸

Z akcijami, izvedenimi v vaseh ob Savinji, je tudi 3. četa opozorila Nemce na svojo navzočnost. Nemci so povečali število patrolj, da bi odkrili četno taborišče in tako je močnejša patrolja vermanšafta 22. septembra krenila proti Mozirskim planinam ter se v bližini taborišča spopadla s četo. Po krajšem streljanju so se vermani umaknili, medtem ko je četa premaknila svoje taborišče proti Belim vodam. V spopadu ni imela izgub, pač pa sta ostala brez zveze dva borca, ki sta bila v patrolji. Ker nista vedela, kam je četa krenila, sta se napotila čez Savinjsko dolino in se po nekaj dneh priključila moravškemu bataljonu. Štiriindvajsetega septembra je četa krenila z Mozirskih planin in se naslednji dan ustavila na Graški gori, nato 26. septembra zjutraj pri Dovžah prešla Mislinjsko dolino in si 27. septembra uredila taborišče v Kraljevem gozdu za Pungartom (k. 1377), jugovzhodno od Velike Kope. Od tod so patrolje obiskale nekaj kmetov v Hudem kotu, da bi priskrbele živež in ugotovile splošni položaj v tem delu Pohorja. Vendar je orožniška postaja v Ribnici na Pohorju že 1. oktobra zjutraj zvedela, da se nekje pod grebenom Pohorja zadržujejo partizani. O tem je takoj obvestila okoliške orožniške postaje, komandir postaje pa je s 6 orožniki in 10 člani vermanšafta še isti dan preiskal področje okoli Jezerskega vrha, Senjorjevega doma ter Male in Velike Kope. Ta oddelek sicer ni prišel v stik s partizani, pač pa je 1. oktobra zvečer začasno zasedel kočo na Pungartu in se začel v njej utrjevati. Četa je sovražnika opazila, ker pa splošnega položaja na Pohorju še ni poznala in ker štab bataljona ni vedel, koliko je Nemcev, se je odločil, da se umaknejo iz sovražnikove bližine. V noči na 2. oktober sta štab bataljona in četa krenila nazaj čez Mislinjsko dolino v oskrbovalno akcijo v Šentilj pri Turjaku. Naslednjo noč so

se vrnili nazaj na Pohorje, v novo skupno taborišče pod Planinko (k. 1529). Spotoma so pri Šmiklavžu zvedeli, da tja prihajajo tudi neke druge partizanske patrulje. Sklepal je, da je to najbrž šaleška četa; da bi prišli v stik z njo, so pri tamkajšnjem zaupniku pustili sporočilo za zvezo na vrhu Velike Kope.

Že prve dni septembra, takoj po prihodu 1. bataljona savinjskega odreda na Smrekovec, je šaleška četa zvedela, da se je v Šmiklavžu mudila njej nepoznana partizanska patrulja, vendar zaradi konspirativnosti in nezaupanja do neznanih partizanov z njimi ni poskušala priti v stik, dokler se ne bi pričala, kdo in od kod so. Po štirinajstdnevem bivanju na območju Smodivnika in Paškega Kozjaka se je šaleška četa 22. septembra spet vrnila nad Mislinjsko dolino in si v naslednjih dneh uredila taborišče pod Veliko Kopo, blizu koč na Pungartu. Tretjega oktobra je njena patrulja pri Šmiklavžu prejela obvestilo štaba pohorskega bataljona za zvezo na Veliki Kopi; tam sta se naslednjo noč na vrhu sešli patrulji obeh čet. Petega oktobra zvečer je četa krenila na pot in se 6. oktobra zjutraj združila s 3. četo in štabom pohorskega bataljona v taborišču pod Planinko. Ker je bila slabo oborožena, je štab bataljona vse orožje razdelil enakomerneje v obe četi in ju sklenil zadržati skupaj. Nemci so kmalu ugotovili, da sta prišli 2. in 3. četa pohorskega bataljona na področje Pohorja in so, da bi proti njima uspešneje nastopili, že 5. oktobra okrepili svoje posadke s četo redne vojske in četo 1. bataljona 9. policijskega polka.⁴⁹

Nemški oddelek, ki je 1. oktobra zasedel koč na Pungartu, se je med tem časom, ne da bi prišel v stik s partizani, že umaknil nazaj v postojanko v Ribnici na Pohorju. Da bi Nemcem vnaprej onemogočili širjenje in ustvarjanje novih postojank, je štab pohorskega bataljona sklenil požgati in uničiti vse večje koč in planinske domove na Pohorju. Sestavil je štiri močnejše skupine, ki so 8. oktobra popoldne krenile vsaka v svojo smer in še isto noč zažgale koč na Pungartu, Senjorjev dom, Hutterjevo vilo in nekaj drugih objektov, naslednjo noč pa še Vitanjske bajte. Preden so koč in domove uničili, so partizani pobrali iz njih ves uporaben inventar in ga spravili na raznih varnih krajih. Na ta način se je bataljon med drugim tudi dobro založil z odejami. Po končani akciji sta se četi spet zbrali v bataljonskem taborišču pod Planinko,

ne da bi med potjo katera od skupin prišla v stik s sovražnimi oddelki, ki so križarili po Pohorju in pregledovali pogorišča.

Po požigu pohorskih planinskih koč in domov je bataljonski štab pričakoval močnejšo nemško akcijo, zato sta obe četi bili v stalni pripravljenosti. Ker kljub vztrajnemu iskanju nemški oddelki niso odkrili bataljonskega taborišča, so se drugi dan vrnili v postojanke, štab bataljona pa je že pripravljajl novo večjo akcijo. Enajstega oktobra popoldne sta četi krenili proti Zrečam; v teku noči sta v Boharini izpraznili trgovino ter na sedežu hajmatbunda in pri nekaterih pripadnikih vermanshafta zaplenili uniforme in puške s strelivom. Zaplenjeno blago je močnejša patrulja z vozom odpeljala prav pod Roglo. Po končani akciji sta tudi četi krenili v isto smer. Toda štab bataljona je pričakoval, da jih bodo Nemci zasledovali, zato je v gozdu pri Pasji vasi postavil močnejšo zasedo.

Za partizansko akcijo v Boharini so Nemci takoj zvedeli in zjutraj 12. oktobra so skupine 2. bataljona 5. policijskega polka, okrepljene z vermani iz Zreč, krenile na Pohorje. V dopoldanskih urah jih je zaseda pri Pasji ravni napadla in pogrnala nazaj. Nato se je premaknila na vrh Rogle, kjer je kmalu prišlo vnovič do spopada. Tudi to pot je bil prvi nemški napad odbit, ko so pa policisti in vermani drugič napadli, se je po polurnem boju bataljon umaknil proti Jagerskemu vrhu (k. 1327). Tam je prenočil in ostal do drugega dne dopoldan, nato pa menjal taborišče.⁵⁰

V naslednjih dneh je bataljon na Pohorju naredil več akcij. Dne 16. oktobra je v Tinju izpraznil trgovino in priredil miting, ki ga je vodil politični komisar bataljona. Isto noč je patrulja odšla tudi proti Lovrencu na Pohorju in na Kumnu zažgala žago, ki je delala za nemško vojsko. To patruljo so 17. oktobra zasledovali oddelki 1. bataljona 19. policijskega polka, vendar brez uspeha. Tudi orožniške patrulje, ki so prišle v Tinje, so zaman poizvedovale za partizanskim taboriščem, čeprav je bilo dokaj blizu, ob poti, ki vodi s Peska proti Oplotnici.

Bataljonski štab, ki je hotel Nemcem ustvariti povsem drugačno predstavo o številu in taboriščih partizanov na Pohorju, kot je v resnici bilo, je sklenil poslati več močnejših patrulj hkrati v razne smeri z nalogo, da vzpostavijo trdnejše

zveze s prebivalstvom, poiščejo ruško četo in ob priložnosti napadejo sovražne patrulje. Dne 19. oktobra je prva skupina pod vodstvom političnega komisarja 3. čete odšla v zasedo proti Šentflorijanu; drugo skupino je bataljonski politični komisar odpeljal proti Vitanju, s tretjo pa je odšel komandant bataljona proti Rušam. Skupina, ki je odšla proti Šentflorijanu, je med potjo obiskala več kmetov in se z njimi dogovorila o sodelovanju, nato pa je v noči na 21. oktober postavila zasedo na cesti med Vitanjem in Zgornjim Doličem. V zasedo sta padla dva vermana na motornem kolesu, ki pa sta ušla. Zaseda se je čez Glažutsko planino vrnila na Pohorje. Na Pesku se je sestala s skupino, ki je odšla proti Rušam, in se 23. oktobra vrnila v bataljonsko taborišče. To so medtem premestili proti Klopnemu vrhu, v bližino k. 1327. Skupina, ki je odšla proti Rušam, je pri Pesku spotoma pregnala drvarje, ki so sekali les za Nemce, nato pa čez Veliki vrh in Smolnik krenila proti Lobnici. Tam je obiskala več kmetov in 20. oktobra pri enem pustila sporočilo za ruško četo. Dne 21. oktobra je pri Apnici postavila zasedo ob cesti med Lobnico in Rušami ter popoldne istega dne napadla oddelek vermanov, ki so se brez žrtev razbežali. Po tem napadu je skupina odšla na Žigartov vrh in proti Šumiku, se naslednji večer sestala s skupino iz Šentflorijana in se vrnila v taborišče. Skupina pod vodstvom političnega komisarja bataljona je okoli Vitanja obiskala nekaj kmetov in ker ni nikjer prišla v stik s sovražnikom, se je nemoteno vrnila.

Prva četa pohorskega bataljona, ki se je proti koncu septembra utaborila v bližini Šmihela nad Mozirjem, je sicer občasno hodila v oskrbovalne akcije v Savinjsko dolino, vendar se ni nikjer spopadla s sovražnikom. Ker je sredi oktobra štab II. grupe sklenil, naj bataljoni združijo svoje čete, je na ukaz štaba bataljona krenila proti Pohorju. Med potjo, 18. oktobra zvečer, je v Zgornjem Razboru uničila občinski urad. V noči na 20. oktober se je zadrževala okoli Šmiklavža, nato pa pred svitom krenila čez Mislinjsko dolino ter mimo Turičnika in čez Črni vrh (k. 1543) prispela 21. oktobra v bataljonsko taborišče. V četi je bilo 19 borcev, tako da se je številčno stanje združenega bataljona povzpelo na 74 ljudi (med njimi 7 bork). Prišlo je do manjše pregrupacije borcev in po sklepu bataljonskega štaba sta politična komisarja 1. in 2. čete zamenjala mesti.⁵¹

Ko je prišla 1. četa, se je moč pohorskega bataljona znatno okrepila. Zato je njegov štab sklenil napraviti večjo akcijo, ki naj bi močnejše odjeknila med prebivalci Pohorja. Izdelal je načrt za vpad v Oplotnico. Dne 23. oktobra popoldne so vse tri čete, razen nekaj obnemoglih in bolnih borcev, krenile na pohod in še pred večerom zasedle vas Lukanjo. Po propagandnem mitingu z govorom in pesmimi se je bataljon napotil dalje proti Cezlaku, kjer je zastražil delavce v kamnolomu, v Lačni gori pa izpraznil trgovino.

Nekaj po polnoči je bataljon najprej obkolil Oplotnico, nato pa vpadel v vas. Del borcev je napadel orožniško postajo in jo držal pod ognjem, medtem ko se je vermanska posadka potuhnila v župnišču in sploh ni reagirala na partizansko akcijo. Zbranim vaščanom so partizani sredi vasi priredili miting z govorom in pesmijo, nato pa so borci vdrli v občinski urad, zaplenili pisalne stroje, papir in živilske karte ter ob odhodu poslopje zažgali. Ko so se proti jutru vračali skozi Cezlak, so v kamnolomu pobrali še okoli 250 kg razstreliva in drug minerski material, uničili stroje in zažgali poslopja. Delavce so po propagandnem govoru izpustili; pridržali so samo nekega izdajalca, ki jim je kasneje ušel. Vse zaplenjeno blago, med katerim je bilo tudi precej vermanskih uniform in druge opreme, je bataljon z vpregami spravil do taborišča.

Ko se je vračal, je bataljon ob poti postavil zaščitne zasede, vendar ga iz smeri Oplotnice ta dan ni nihče zasledoval. Nemški lovski odredi, skupaj 150 mož, sestavljeni iz okoliških posadk, so sicer križarili po Pohorju, vendar na partizane niso naleteli. Visoko v planini so Nemci našli le del v Cezlaku zaplenjenega razstreliva, ki je bilo slabo prikrito, in pa razbit vprežni voz, s katerim je bataljon pripeljal zaplenjeno blago. Pri Treh kraljih so Nemci aretirali nekaj prebivalcev, ki so jih vermani ukanili, češ da so partizani. Po vrnitvi iz Oplotnice je bataljon prestavil taborišče proti Plešiču na k. 1177 in ga utrdil s strelskimi jarki.⁵²

Okrepitev nemških posadk na Pohorju v začetku oktobra s četo policije in s četo redne vojske je bila preslaba, da bi lahko zavrla dejavnost pohorskega bataljona. Hkratne akcije v različnih, med seboj oddaljenih predelih in pa pogosto menjanje taborišč, so Nemcem vzbudile vtis, da so vse Pohorje zasedli partizani, saj so njihove sile bile še vedno prešibke, da

Nemške enote v neki od številnih akcij proti pohorskemu bataljonu

bi lahko sistematično preiskala obsežna gozdnata področja. Tudi aktivnost drugih štajerskih partizanskih bataljonov jim je preprečevala, da bi koncentrirali več sil proti pohorskemu bataljonu. Zato je nemško poveljstvo po partizanskem vdoru v Oplotnico sklenilo svoje pohorske postojanke okrepiti še s silami vermanskega bataljona »Jug«. Zadnje dni oktobra so z obmejnega področja južno od Save premestili 1. četo, ki se je 27. oktobra namestila v Zrečah, Oplotnici in Vitanju, in 4. četo, ki se je vgnezdila v Lovrencu in z enim vodom okrepila še postojanko v Ribnici na Pohorju. Tja so prispeli tudi deli 2. čete, katere sedež je bil v Vranskem, medtem ko se je štab vermanskega bataljona začasno namestil v Lovrencu na Pohorju. Iz vseh pohorskih enot so organizirali tri lovske odrede, ki so imeli nalogo, da ob pomoči orožniških postaj, krajevnega vermanskega bataljona in mariborske varnostne policije zasledujejo partizanske enote na Pohorju in jim onemogočijo delovanje.⁵³

Po dveh dneh počitka po akciji v Oplotnici, je štab pohorskega bataljona sklenil, naj močnejša patrulja 2. čete pod vodstvom političnega komisarja bataljona krene 26. oktobra na se-

verno stran Pohorja proti Lovrencu. Patrulja naj bi zaplenila živež in živino v Kumnu, na zaplenjenem posestvu pod nemško upravo, katerega pravi lastniki so bili pregnani in izseljeni. Po prihodu v vas so šli štirje borci v zasedo nad domačijo, drugi pa so preiskali hišo in si nato še kuhali večerjo. Toda ljudem, ki so jih našli na posestvu, ne bi smeli zaupati. To se je izkazalo potem, ko je politični komisar bataljona izpustil domov neko žensko, ta pa je odšla naravnost v Lovrenc in obvestila Nemce, da so v Kumnu partizani in tudi opisala položaj njihove zasede. Nekaj po polnoči, ko se je patrulja v hiši že pripravljala na odhod, je krepak nemški lovski odred neopazno obšel zasedo, nato pa nenadoma na hišo in zasedo odprl močan ogenj. Iz hiše so se vsi borci umaknili brez žrtev; v zasedi je eden padel, drugi pa je bil ranjen, a se je kljub temu rešil. Ko so poskušali ugotoviti, kaj je s pogrešanimi tovariši, so se ob štirih zjutraj znova spopadli z Nemci, vendar to pot brez izgub; potlej se je patrulja vrnila v taborišče. Osemindvajsetega oktobra dopoldne sta se vračala v taborišče dva borca, ki so ju bili poslali v Kumen poizvedovat, in sta nad Hudim kotom nenadoma trčila ob vermanski lovski odred. V kratkem spopadu je eden padel, medtem ko se je drugi rešil in vrnil v bataljon.

Dne 28. oktobra, dan potem, ko so v pohorske postojanke prišle nove enote vermanšafta, so te že krenile v veliko akcijo proti pohorskemu bataljonu. Lovski odred »B« je iz Lovrenca nastopal v jugozahodni smeri proti Plešiču (k. 1407) ter iz Areha v južni smeri čez Staro Glažuto in nato proti Smolniku, medtem ko so enote iz Ribnice preiskovale prostor proti Ribniškemu sedlu in Pesku. Te nemške akcije je bilo konec 29. oktobra, brez uspeha. Našli so le tri opuščena bataljonska taborišča in v njih nekaj slabo skrite odvečne opreme. Bataljon se jim je še pravočasno izognil ter se brez spopada umaknil na področje nad Doličem in Mislinjo. Istega dne sta dva borca odšla proti Rušam, da bi poiskala in privedla ruško četo, šest minercev pa je odšlo v Mislinjsko dolino, da bi izvedli sabotažo na železniški progi med Velenjem in Slovenj Gradcem.

Devetindvajsetega oktobra si je bataljon uredil začasno taborišče na Glažutski planini (k. 1323). Naslednjega dne popoldne je del borcev pod vodstvom bataljonskega političnega komisarja odšel v Šentflorijan, kjer je izpraznil trgovino in

zaplenil 32 vermanskih uniform. Dne 31. oktobra, ko se je vračal, se je na Volovici sešel s preostalim delom bataljona; vsi skupaj so nato krenili v staro taborišče pod Planinko, v predelu Skrivnega Hribra.

Minerska skupina, ki so jo bili poslali v Mislinjsko dolino, je 30. oktobra zvečer minirala železniško progo pri predoru Huda luknja. Akcija je bila zelo uspešna, saj so porušili 25 metrov železniškega nasipa in iztirila je lokomotiva s štirimi vagoni. Skupina se je zatem umaknila v pobočja Graške gore, kjer je 2. novembra še minirala in porušila nekaj drogov električnega daljnovoda. Istega dne so bataljonske patrulje opravile tudi več prehranjevalnih akcij v bližini Ribnice na Pohorju, v noči na 3. november pa je prispel s svojo patruljo komandant II. grupe odredov Franc Rozman-Stane, da pregleda stanje v bataljonu in ga organizacijsko utrdi.⁵⁴

Dvočlanska patrulja, ki je iskala stik z ruško četo, je 29. oktobra v Lobnici pri nekem zaupniku pustila sporočilo in se nato 30. oktobra zvečer sešla s četno patruljo pri stolpu na Žigartovem vrhu (k. 1345). Ruška četa, ki je tedaj taborila v bližini Sokolskega doma, je še počakala, da so se vrnile vse patrulje, šele nato je 2. novembra krenila na pot in naslednjega dne okoli poldneva prispela v bataljonsko taborišče.

Ko je prišla tudi ruška četa, so bili vsi pohorski partizani končno le zbrani v bataljonu, ki je z manjšo reorganizacijo ob tej priložnosti dobil tudi svojo dokončno obliko. Dotedanjega začasnega komandanta so postavili za komandanta bataljona, bataljonski štab pa so dopolnili z bataljonskim intendantom. Na to mesto so postavili Jožeta Uriska-Trpina, ki je hkrati opravljal tudi dolžnosti sekretarja bataljonske partijske organizacije. Tudi v četah so marsikaj spremenili. Ruško četo so kot samostojno enoto ukinili, njenih 24 borcev in bork pa so razdelili v druge tri čete. Hkrati so ustanovili še poseben ženski vod, ki je štel 13 bork in ga je vodila Katarina Mede. Nekdanji politični komisar ruške čete je odšel na politično delo v Slovenske gorice, politični komisar 1. čete Tone Ulrih-Petek in borka Milka Kerinova pa na politično delo v Mislinjsko dolino in okolico Razbora. Za političnega komisarja 1. čete so postavili komandirja 2. čete Frana Zalaznika-Leona, na njegovo mesto pa Franca Repovža-Reka. Zamenjali so tudi komandirja

3. čete in na njegovo mesto postavili komandirja nekdanje ruske čete Jožeta Knifiča-Iksa.

V želji, da bi prva akcija dokončno združenega bataljona močnejše odjeknila po tem delu Štajerske, je bataljonski štab sklenil, da uniči Pergerjevo tovarno lepenke v Mislinji. Potem ko so najprej zbrali vsa potrebna obvestila, se je 4. novembra zvečer ves bataljon spustil v Mislinjsko grapo. Od tam so se kar na vozičkih gozdne železnice odpeljali proti tovarni in med potjo glasno prepevali borbene pesmi. V smeri proti graščini, v kateri je bila nastanjena vermanska posadka, so postavili zasedo, nakar so drugi borci nemoteno zasedli tovarno, razorožili obratno stražo in kaznovali dva izdajalca. Po akciji v tovarni je bataljon obkobil še Pergerjevo graščino, vendar je vermanska posadka tik pred tem brez strela zbežala v Mislinjo; tudi tamkajšnja orožniška posadka se ni upala intervenirati. V graščini je bataljon zaplenil večjo količino živeža in druge potrebščine, nato pa vse zaplenjeno blago naložil na vozičke gozdne železnice ter tovarno zažgal. Na koncu proge so blago preložili na vprežne vozove in ga pred jutrom odpeljali proti Mislinjskemu sedlu. Ko se je zdanilo, je bil ves bataljon že spet v taborišču na Skrivnem Hribu, kjer so nekaj blaga razdelili med borce, vse drugo pa skrili v že pripravljena skladišča.⁵⁵

Ker je vsa akcija potekla brez zapletov, je bataljonski štab pričakoval, da bodo Nemci že zjutraj krenili po njihovih sledih, zato je še močnejše zavaroval taborišče, na Mislinjskem sedlu, na Komisiji, pa postavil zasedo. Okoli pol enajstih dopoldne so oddelki nemške policije, orožnikov in vermanšafta trčili obnjo in ko jim je še 2. četa udarila v hrbet, so se razkropili in pobegnili nazaj v dolino. V tem enournem spopadu je padel en borec, na sovražni strani pa je bil ranjen en verman.

Čeprav sovražni oddelki niso prodrli do taborišča, je bataljon še istega dne popoldne krenil proti Pesku in 6. novembra zjutraj postavil taborišče na pobočju Rogle (trig. 1517), v Radelpohu, nad Ostruhovo žago. Istega dne zvečer je 1. četa odšla v Legen po živila za bataljon in se 7. novembra zjutraj vrnila v taborišče. Zaradi dežja se ni nihče nadejal, da ji bodo Nemci sledili, in ko je okoli poldneva vod vermanov iz Ribnice nenadoma napadel in vdrl v taborišče, so bili vsi presene-

čeni in nepripravljeni. Po prvih trenutkih zmede so se borci brž znašli, z jurišem odbili sovražni napad ter vermane prisilili, da so se umaknili iz taborišča. V dveurnem boju so napadajoči vermanski vod razbili, toda ko so mu z druge strani prihiteli na pomoč drugi oddelki nemškega lovskega odreda, je bil tudi bataljon prisiljen, da se umakne proti vrhu Rogle. Med potjo se je še dvakrat spopadel s sovražnimi patroljami, nato pa je prenočil na vzhodnem pobočju Rogle. V boju je padel en borec, štirje so bili laže ranjeni, medtem ko je sovražnik imel dva mrtva, enega pa teže in tri laže ranjene. Dva vermana so partizani ujeli, zaplenili njuni puški in še brzostrelko ubitega šturmfirerja. Osmega novembra so nemški oddelki še križarili po Pohorju in iskali bataljon, vendar ga niso našli. Iz Rogle je krenil mimo Hudega vrha na področje nad Oplotnico, nato pa se je vrnil in se proti večeru utaboril na k. 1177, med Peskom in Klopnim vrhom.⁵⁶

Ko je 9. novembra med preskrbovalno akcijo v vaseh nad Oplotnico pobegnil eden od ujetih vermanov ter nato iz taborišča še drugi, je bil bataljon prisiljen, da menja taborišče. Dne 11. novembra se je zadrževal na Šintlarici (k. 1298), kjer se mu je s svojo patroljo znova pridružil komandant II. grupe, ki je v času od 5. novembra dalje s komandantom bataljona obšel kraje okoli Slovenj Gradca in Razbora. Še istega dne je bataljon krenil proti Vitanjskim bajtam, kjer so se od njega najprej poslovili štirje borci, ki so odšli na politično delo proti Slovenskim goricam, nato pa še štabna patrolja s komandantom II. grupe, ki je odhajal nazaj na Moravško. Še isti večer se je bataljon vrnil na Šintlarico, 12. novembra pa se je utaboril na Pungartu.

Aktivnost pohorskega bataljona, čigar patrolje so se kar vsak dan pojavljale po pohorskih vaseh, zasegale živež po trgovinah ter nasploh zbirale vse, kar je bataljon potreboval, je Nemce močno vznemirila. Ker vse njihove dotedanje akcije niso rodile niti najskromnejšega sadu, policijske enote pa so prav tiste dni ponovno preiskovale Dobrovlje, je nemško poveljstvo v Celju 13. novembra organiziralo veliko akcijo na Pohorju, v kateri je sodelovalo okoli 3000 mož neznane enote nemške redne vojske. Orožništvo v akcijo ni bilo vključeno in se je moralo zadrževati v okolišju svojih postaj, tisti vermani, ki so se v akcijo vključili, pa so morali kot razpoznavni znak

nositi jelovo vejico. Vojaštvo je bilo razdeljeno v tri skupine, od katerih je prva zgodaj zjutraj krenila od Šmartnega ter preiskovala področje proti Pohorski koči in nazaj, druga prek Lovrenca na Klopni vrh in Plešič in tretja od Oplotnice na Veliki vrh in na Mislinjsko sedlo. Bataljon se je ta dan zadržal v svojem taborišču na Pungartu, kjer ga sovražne enote niso odkrile. Tako se je tudi ta velika nemška akcija končala brez uspeha.

Brž ko so se nemške vojaške enote umaknile s Pohorja, so bataljonske patrulje znova krenile v akcije proti Vuhredu in v Hudi kot, za kar pa so Nemci zvedeli že 14. novembra. Ker se je 13. novembra akcija končala, ne da bi naleteli na partizane, so 15. novembra organizirali novo veliko hajko, ki je zajela zahodne dele Pohorja. V njej so sodelovale policijske enote, redna vojska in del orožnikov brez vermanshafta. Zajela je ozemlje Mislinja—Črni vrh—Ribnica—Sv. Anton—Slovenj Gradec in se končala že istega dne zvečer; tudi to pot partizanov niso našli. Nemce je vodil poveljnik redarstvene policije »Alpenland« general Knoke, ki je bil že 1. oktobra na tem položaju zamenjal generala Brennerja. Tudi ob tej hajki se je bataljon zadrževal v taborišču na Pungartu, toda proti večeru se je premaknil proti Primožu in se na ta način izognil možnosti, da ga obkolijo. V naslednjih dveh dneh je bataljon opravil vrsto propagandnih in oskrbovalnih akcij po pohorskih vaseh; 18. novembra je nato taborišče preselil na severni obrobnek Velike Kope (trig. 1542).

Že naslednjega dne je bataljon izvedel veliko akcijo na zaplenjeno posestvo v Šentilju pod Turjakom ter tedaj ujel tudi učitelja, zloglasnega nacista. Izpraznil je tudi dve trgovini in vse blago odpeljal v taborišče ter spravil v pripravljene bunkerje. Orožništvo, policija in vermani so iskali bataljon ves naslednji dan, vendar ga niso izsledili. Ko se je vrnila še patrulja, ki je pod vodstvom bataljonskega političnega komisarja naredila vrsto akcij okoli Slovenj Gradca in 21. novembra v Podgorju zažgala prostore občinskega urada, je bataljon 22. novembra premaknil taborišče k pastirskim kočam na Črnem vrhu. Odtod je poslal več patrulj v razne smeri, ki so v naslednjih dneh po Pohorju opravile vrsto manjših propagandnih, oskrbovalnih in sabotažnih akcij.⁵⁷

Petčlanska patrulja, ki je 25. novembra odšla v Legen pri Slovenj Gradcu, je med potjo naletela v neki hiši na nemško orožniško patruljo in jo napadla, potem pa se po krajšem streljanju brez izgub vrnila. Dne 26. novembra zvečer je večji del bataljona pod vodstvom političnega komisarja odšel proti Ribnici na Pohorju zapleniti živež tamkajšnjemu nemškemu županu. Njegovo posestvo je bilo od ribniške postojanke oddaljeno le kaka dva kilometra in je imelo z njo telefonsko zvezo. Bataljonski politični komisar, tik preden so odšli, je celo po njej izzivalno klical Nemce ter se nato z bataljonom napolnil čez Orlico nazaj proti Črnemu vrhu. Seveda so Nemci takoj pripravili močnejši oddelek orožnikov, vermanov in policistov, ki je krenil za bataljonom, ga na Lepenarci dohitel in napadel. Nemci so ujeli nekega borca, ki je bil hudo ranjen in ga odpeljali v Ribnico, vendar je tam umrl, ne da bi ga prej mogli zaslišati. Bataljon se je umaknil brez drugih izgub. Nemci akcije še niso hoteli zaključiti, vendar ga niso več dohiti — odkrili so le njegovo taborišče na Črnem vrhu. Tam je bil komandant bataljona z večjim delom ženskega voda in nekaj borci, ki se niso udeležili akcije pri Ribnici, temveč so čuvali opremo borcev, ki so šli v akcijo. Ko je skupina v taborišču začutila bližajoče se Nemce, je opremo brž poskrila in se umaknila. Sovražne patrulje so po sledeh v snegu našle vse skrite stvari in jih odnesle, nato pa še ves dan stikale za partizani, ne da bi naletele nanje. Zvečer so Nemci svojo akcijo končali, zažgali pastirske kočje na Črnem vrhu in se vrnili v postojanke. Oba dela bataljona sta se sešla šele naslednjega dne, 28. novembra, v taborišču na Pungartu. Nato se je bataljon vrnil na Črni vrh.⁵⁸

Patrulja pod vodstvom komandirja 1. čete, ki je 28. novembra zvečer odšla na drugo stran Mislinjske doline, da zapleni živež v graščini Plešivec, je v Sp. Razboru srečala štabno patruljo II. grupe odredov, s katero sta komandant in politični komisar grupe prihajala na Pohorje. Obe patrulji sta skupaj krenili proti Plešivcu, med potjo razorožili nekega pomožnega policista in v noči na 30. november izvedli predvideno akcijo. Še isto noč sta se vrnili v Razbor, nato zvečer krenili čez Mislinjsko dolino in nadaljevali pot proti Veliki Kopi. Zasedovala ju je 2. četa policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden« iz Slovenj Gradca in ju v dopoldanskih urah na-

padla jugovzhodno pod trig. 1542. V krajšem boju je bil eden od borcev hudo ranjen, vendar se je rešil, Nemci pa niso imeli izgub. Patrulji sta se v taborišču na Skrivnem Hribu 2. decembra sešli z bataljonom, ki se je tja premaknil 30. novembra z Jezerskega vrha.

S številnimi uspešnimi akcijami do konca novembra 1942 si je pohorski bataljon utrdil položaj na svojem operativnem področju ter se še dokaj dobro pripravil na zimo. Borci so bili primerno oblečeni in obuti in tudi živeža, ki so ga bili vskladiščili na več krajih, je bilo zadosti za nekaj mesecev. Politični delavci, ki jih je bataljon iz svojih vrst poslal na teren, in pa številne propagandne akcije po pohorskih vaseh in zaselkih so pripomogli, da je prebivalstvo kljub nemškemu nasilju začelo postopoma vse zavestneje podpirati partizane. Število organiziranih partizanskih zaupnikov po vaseh se je iz dneva v dan večalo, tako da se je splošni politični položaj na Pohorju in v Mislinjski dolini po dveh mesecih pospešene dejavnosti bataljona že začel nagibati v prid narodnoosvobodilnega boja. K temu so veliko prispevale celo akcije nemških enot, ki so kljub dokaj dobrim pripravam in velikemu obsegu vselej končale z zelo skromnimi rezultati, največje med njimi pa so bile celo povsem brez uspeha. Samozavest borcev se je ob vseh teh uspešnih akcijah in dobro organiziranem političnem delu vse bolj krepila. Tako se je pohorski bataljon po svoji moči, organiziranosti in aktivnosti do novembra že razvil v najboljšo enoto II. grupe odredov.

Hkrati pripravljene akcije v različnih predelih Pohorja in Mislinjske doline so se izkazale kot dobra taktika, ki tamkajšnjim nemškim posadkam ni dopuščala, da bi se koncentrirale in po več dni brez premora hajkale. Na ta način so bile nemške posadke namreč prisiljene, da varujejo vsaka svoje območje, kadar pa so vseeno krenile za partizanskimi patruljami, so odšle v okrnjeni sestavi in za krajši čas, kar pa nikakor ni zadostovalo, da bi mogle doseči kak vidnejši uspeh. Stalni premiki, menjanje taborišč in še slabo vreme so borce utrujali, zato pa Nemci, kljub vsem prizadevanjem njihove obveščevalne in izvidniške službe bataljona nikakor niso mogli pravočasno odkriti in so vsi njihovi poskusi, da ga najdejo, obkolijo in uničijo vselej propadli. Na obsežnem gozdnatem planin-

skem območju se je bataljon prav zlahka izogibal odločilnim spopadom z veliko močnejšimi nemškimi silami.

Tistega dne, ko sta v taborišče pohorskega bataljona na Skrivnem Hribu prispela komandant in politični komisar II. grupe odredov s svojo patruljo, so poslali na Smodivnik posebnega kurirja z nalogo, naj poišče političnega komisarja savinjskega odreda in nekdanjega političnega komisarja savinjskega bataljona, vsi trije pa naj poiščejo in pripeljejo na Pohorje tudi enajst borcev, ki so potem, ko so bili na Dobrovljah razbiti, s Šipka odšli proti Koroški. Štab grupe je to skupino sklenil priključiti pohorskemu bataljonu. Patrulja jih je nekaj dni iskala in ker jih ni izsledila, so ti borci prezimili v Topli pod Peco, kjer jih tudi Nemci niso odkrili. Postopoma so se jim priključevali še novi borci, tako da je spomladi 1943 iz te skupine nastala koroška partizanska četa.

Po pregledu bataljona, ki sta ga opravila komandant in politični komisar grupe, je bataljonski štab sklenil napasti graščino v Josipdolu. Tretjega decembra proti večeru je tja krenil večji del bataljona na čelu z bataljonskim štabom. Pridružil se jim je tudi politični komisar grupe, njen komandant pa je s patruljo šestih borcev krenil proti Slovenjemu Gradcu, da bi ugotovil, kako bi se dalo osvoboditi ruske vojne ujetnike, ki so bili takrat v mestu. Pred Josipdolom se je partizanska kolona razdelila v dve skupini, ker se je štab med potjo odločil, da hkrati z graščino napade tudi vilo, v kateri je bila nemška vojaška kantina, v njej pa so stanovali tudi neki gestapovci. Skupina, ki je napadala vilo, je kmalu vdrla v poslopje. Ker ni mogla obvladati nadstropja, odkoder so gestapovci divje streljali, je stavbo zažgala. Zgorela sta dva gestapovca skupaj z neko Nemko, medtem ko sta od napadajočih bila ranjena politični komisar grupe in neki borec. Druga skupina, ki je imela nalogo, da vdre v graščino in zapleni živino, ni mogla do živega obrambi oboroženega oskrbnika in njegovih pomagačev, zato je takoj, ko je zagorela vila, napade opustila in se priključila prvi skupini, ki se je že vračala proti taborišču. Tja se je kolona z obema ranjencema vrnila v jutranjih urah in za vsak primer, če bi jo Nemci zasledovali, postavila pred taboriščem močno zasedo, v druge smeri pa stražarje.

Verjetno so Nemci že pred akcijo v Josipdolu zvedeli, kje približno leži bataljonsko taborišče na Skrivnem Hribu. Umi-

kajoče se partizanske kolone niso zasledovali, temveč so iz nasprotni strani, iz Slovenjega Gradca, poslali proti taborišču 2. četo policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden«, ki se je v dopoldanskih urah neopaženo približala taborišču in ga nenadoma z več strani silovito napadla. Borci so brž zasedli že pripravljene obrambne položaje okoli taborišča ter odbili prvi napad, vendar so Nemci okoli bataljona sklenili obroč in ga začeli stiskati. Manjša skupina borcev z ranjenim političnim komisarjem grupe se je uspešno prebila mimo Nemcev proti Glažutski planini; druge borce, ki so nato jurišali, da bi se prebili iz obroča, so Nemci še nekajkrat odbili. Položaj v obkoljenem taborišču je postajal čedalje težji.

Sedemčlanska patrolja, s katero je bil komandant grupe prejšnji večer odšel proti Slovenjem Gradcu na ogled, je bila ob napadu odaljena od taborišča še kake pol ure in je po prvih strelah takoj pohitel na pomoč. Ko je bil položaj v taborišču že nadvse kritičen, se je priplazila v bližino nemških položajev in jih iznenada napadla v hrbet. Presenečeni policisti so se zdaj znašli med dvema ognjema, kar je bilo dovolj, da so razklenili obroč, bataljon pa se je lahko začel umikati proti Črnemu vrhu; tja mu Nemci niso sledili. V tem boju so padli trije borci, med njimi Ivan Kalšan-Bosanac, politični komisar 2. čete. Nekaj borcev je bilo ranjenih, vendar so se vsi rešili. V taborišču so Nemci zasegli nekaj opreme in puško enega od padlih, imeli pa so tri padle, 4 huje in 5 laže ranjenih policistov. Med ranjenimi je bil tudi neki oficir.

Po boju na Skrivnem Hribu se je bataljon ustavil na Glažutski planini in se utaboril v smeri proti Vitanjskim bajtam. Pripravili so začasna zaklonišča za ranjence; številne patrolje so še istega dne odšle v razne smeri.⁵⁹

Kakih dvajset borcev je pod vodstvom političnega komisarja 3. čete 6. decembra krenilo z ranjenim političnim komisarjem grupe proti Smodivniku in od tod v Škalske Cirkovce, kjer je bilo že vse poskrbljeno. Potem so sestavili patroljo petih borcev, ki je odšla v Savinjsko dolino, da bi poskusila kaj zvedeti o enajstih borcih, katere so bili iskali že pred tednom dni. Ta patrolja je končno le zvedela, da so nekje med Črno in Toplo, vendar jih ni šla iskat. Spotoma je pri Radmirju odkopala skrito orožje ter se vrnila v bataljon. Skupina, ki je oddala ranjenca, pa se je nekaj dni še zadrževala okoli Mislinj-

ske doline in Završ, napravila nekaj akcij in se 12. decembra vrnila v bataljon.

Po boju na Skrivnem Hribu bataljon vse do srede decembra ni več prišel v stik s sovražnikom, čeprav so številne njegove patrulje križarile po skoraj vseh koncih Pohorja in pri tem naredile vrsto oskrbovalnih in propagandnih akcij. Ko je patrulja z ranjenim političnim komisarjem grupe odšla z Glažutske planine, je tudi bataljon krenil iz tega taborišča in se 7. decembra utaboril blizu Vitanjskih bajt, odkoder je hodil v akcije v okoliške vasi nad Vitanjem. Dne 13. decembra zvečer je bataljon zasedel vas Resnik in pripravil preprost propagandni miting, naslednjo noč pa je njegova močnejša patrulja obiskala še Skomarje. Štirinajstega decembra je krenil proti Črnemu vrhu in se sklenil tam utaboriti. Močnejšo patruljo so takoj poslali proti Rušam, da bi zbrala zadosti orodja in drugega materiala, ki so ga potrebovali pri gradnji zimskega taborišča. Bataljonski štab je nameraval ostati na Črnem vrhu, dokler se ta patrulja ne bo vrnila, nato pa bo odpeljal bataljon na Osankarico in na že izbranem prostoru začel z delom.

Če so se prebivalci pohorskih vasi hoteli zavarovati pred brezobzirnim nemškim maščevanjem, so morali redno obveščati Nemce o partizanskih obiskih; dostikrat so to storili tudi z vednostjo bataljonskega štaba. Čeprav so podatke dobivali z zamudo, zaradi katere niso mogli takoj v akcijo, je nemško poveljstvo vendarle vedelo o premikih bataljona in njegovih patrulj, le podatki o oborožitvi in številu partizanov so bili večinoma pretirani. Ker so se velike novembrske akcije končale brez uspeha in se je tudi po boju na Skrivnem Hribu aktivnost pohorskega partizanskega bataljona močno razmahnila, je komandant varnostne policije in varnostne službe za Štajersko 12. decembra predlagal komandantu redarstvene policije »Alpenland« na Bledu novo veliko akcijo proti pohorskim partizanom.

Že 14. decembra so Resnik zasedli vermani, ki jih je osebno vodil zvezni vodja Štajerske domovinske zveze Franz Steindl, naslednje jutro, 15. decembra, pa sta vojska in vermanšaft začela obsežno akcijo, ki je trajala tri dni in se je končala 18. decembra, spet neuspešno. Ker Nemci niso vedeli, kje je trenutno bataljon, niso poskušali obkoluti posameznih

predelov kot v akcijah pred mesecem dni, marveč so z močnejšimi patruljami nenehoma križarili po Pohorju, da bi našli sled za bataljonom ter ga nato z naglo koncentracijo vseh sil obkolili in uničili.

Proti taki sovražni taktiki je tudi pohorski bataljon moral ukreniti svoje — stalno se je premikal in manevriral po osrednjem delu Pohorja ter se na ta način izogibal odločilnemu spopadu. Šestnajstega decembra dopoldne je bataljon srečal patruljo 12 vermanov in se pri parni žagi na k. 1325, severovzhodno od Vitanjskega sedla, z njo spopadel; pri tem nobena stran ni imela izgub. Kljub trenutni premoči in ugodni priložnosti, ko bi lahko uničili sovražno patruljo, je komandant grupe ukazal umik in tako zabilisal sled, še preden so Nemci mogli zbrati ostale enote. Bataljon je s pridom izkoriščal megleno zimsko vreme. Nekajkrat je smuknil v največji bližini mimo sovražnih zased in patrulj, ne da bi ga te opazile. Čeprav je bilo tedaj na Pohorju že nekaj snega, so se nemške in partizanske sledi tako križale, da jih sovražne patrulje nikakor niso mogle razvozljati.

Bataljon se je izpod Črnega vrha najprej umaknil nad Zreče, se od tod vrnil nazaj na osrednje Pohorje, kjer se je zadrževal okoli Peska, potem pa spet krenil proti Zrečam in se tam zadržal, dokler Nemci akcije niso zaključili. V noči na 19. december je še bil nekje okoli Skomarja, potem pa je krenil proti severozahodu, kjer se mu je 20. decembra med Črnim vrhom in Pungartom priključila patrulja, ki je bila odšla proti Rušam po orodje in material za gradnjo zimskega taborišča. Naslednjega dne je bataljon krenil proti Osankarici, odkoder je do 30. decembra še hodil v akcije proti Tinju, Oplotnici in Šmartnem na Pohorju, potem pa je s tem nehal in na Osankarici pri Treh žeblih začel utrjevati stalno zimsko taborišče. Hrano iz skritih skladišč, ki jih je imel po vsem Pohorju, je v drugi polovici decembra zbral na Gabrovem vrhu, manjši del zalog pa je spravil v neposredni bližini taborišča.⁶⁰

Dan po prihodu na Osankarico se je od bataljona poslovil komandant II. grupe s svojo patruljo ter odšel proti Savinjski dolini in naprej na Moravško. Pri bataljonu je še ostal politični komisar savinjskega odreda Boris Čížmek-Bor z nalogo, da pomaga bataljonskemu štabu pri političnem in vojaškem delu, da se poveže s politično organizacijo v Mariboru in skuša

vzpostaviti zvezo s člani pokrajinskega komiteja za Štajersko in s kozjanskim bataljonom. V ta namen so 27. decembra poslali na ptujski teren prejšnjega političnega komisarja ptujske in kasneje ruške partizanske čete Franca Osojnika-Kostjo, v okolico Maribora pa borca Janka Pihlerja-Dona in borko ženskega voda Linko Ksela-Jasno. Nad Čandrom pri Šumiku se je trojka razšla in so krenili vsak v svojo smer. Tiste dni je iz bataljona odšla v Mislinjsko dolino tudi petčlanska patrolja, da vzpostavi zvezo s političnimi aktivisti, nekdanjimi borci pohorskega bataljona, in se nato vrne na Pohorje.

Za stalno zimsko taborišče je štab pohorskega bataljona izbral prostor v bližini k. 1260, ki ga domačini imenujejo Dekmanski vrh in leži kakih 800 metrov severozahodno od Osankarice (k. 1184) proti Javorskemu vrhu (k. 1298). Dan po prihodu so borci v mladem smrekovem gozdu začeli kopati zemljanke, v katerih naj bi prebivali, v širšem krogu okoli taborišča pa so si čete, vsaka v svoji smeri, pripravile obrambne položaje. V nekaj dneh so postopoma zgradili 26 zemljank. Skopali so jih meter globoko v zemljo, dobrega pol metra nad zemljo pa so jih pokrili z bruni, vejami in prstjo. V vsaki je bilo pet do osem ležišč. Okoli zemljank so skopali in utrdili strojnična gnezda ter strelske jarke, kjer si je vsak borec pripravil in utrdil svoj položaj. Enako so si uredili stražarska mesta in položaj stalne zasede ob poti proti Pesku. Kuhinjo so imeli v stari drvarski bajti sredi taborišča, ki je bilo okroglo, ježaste oblike in je zajemalo približno kak hektar. Dogradili so ga okoli novega leta 1943. Takrat so dokončno nehali pošiljati ven patrolje, da ne bi v visokem snegu puščale sledov. Taborišče je bilo skrito in dobro maskirano, vendar zaradi nepreglednosti v gostem smrečju na lahko nagnjeni gorski planoti kljub svoji utrjenosti za daljšo in uspešno obrambo vsekakor ni bilo primerno.

Življenje v novem taborišču je potekalo povsem nemoteno, saj od 18. decembra naprej Nemci niso več zahajali proti vrhu Pohorja. To je bataljonu dajalo občutek varnosti. Zaloge raznovrstne hrane so bile dovolj velike in bataljon bi ob njih lahko brez težav dočakal pomlad. Vsi borci niso bili dobro oblečeni za zimo, saj so si, na primer, stražarji morali izročati plašče, ko so oddajali oziroma prejemali dolžnost. Čas zimskega mirovanja je štab bataljona sklenil temeljito izkoristiti za

vojaško, politično in kulturno vzgojo borcev. Vsak dan so imeli politična in vojaška predavanja, v bližini taborišča pa so se borci urili in učili ravnanja z orožjem. Po baterijskem radijskem sprejemniku so vsak dan zvedeli novice s svetovnih in domačih bojišč, zelo delovna pa je bila tudi partijska organizacija. Štela je 28 članov in 7 kandidatov, organizacija SKOJ pa je imela 16 članov. Več kot polovica borcev bataljona je bila organizirana, njen vpliv na druge borce pa je vsekakor bil močan in sugestiven.

Ker tudi po desetih dneh, odkar so bili poslani na teren trojko, ki naj bi vzpostavila zvezo s politično organizacijo v Mariboru in prek nje s člani pokrajinskega komiteja, te zveze še ni bilo, se je politični komisar savinjskega odreda odločil, da se vrne v štab grupe in se osebno pomeni o stanju na Pohorju. Na pot je krenil 7. januarja popoldne v spremstvu patrulje treh borcev, ki jih je vodil komandir 1. čete. Ta je imel nalogo poiskati skupino borcev, ki so zimovali na Koroškem, in jih pripeljati v bataljon. Pred odhodom je politični komisar savinjskega odreda prevzel še pismena poročila bataljona štabu grupe in ponovno opozoril bataljonski štab, da taborišče ni na pravem mestu, da je verjetno že kompromitirano, in naročil, naj se bataljon čimprej premesti na boljši in varnejši kraj. Istega dne je pod vodstvom komandirja 3. čete odšla na teren proti Slovenski Bistrici še ena patrulja, ki se je pred jutrom vrnila na Osankarico. To so bile zadnje patrulje, ki so odšle iz bataljona. Osmega januarja zjutraj je bilo v taborišču 59 borcev in 10 bork ženskega voda. Oboroženi so bili s štirimi lahкими strojnícami, vsi drugi pa s puškami, pištolami in ročnimi bombami. Streliva so za krajši boj imeli dovolj, saj so strojnice imele skupaj okoli 1500 nabojev, na vsako puško pa jih je povprečno prišlo okoli 80.⁶¹

Zadnji boj pohorskega bataljona

Vsem velikim akcijam, ki so jih Nemci izvedli v jeseni 1942 na Pohorju, se je pohorski bataljon dokaj zlahka izmikal, saj nemško poveljstvo ni nikoli točno vedelo, kje se bataljon trenutno zadržuje. Nemci so se predvsem opirali na dokaj zapoznena in dostikrat netočna poročila o gibanju partizanskih patrulj, ki so jih pošiljale orožniške postaje vsaka za svoje

območje. Nemške akcije so tako temeljile le na domnevah, kje bi naj bataljon bil, ko pa ga tam niso našli, so akcijo končali. Raznovrstno, pretežno gozdnato in obsežno pohorsko področje je bataljonu omogočalo, da se je naglo in neopazno premikal iz enega predela na drugi, celotnega ozemlja pa nemške akcije spričo premajhnega števila vojakov in policistov nikoli niso mogle hkrati zajeti. To svojo napako je nemško poveljstvo končno le uvidelo in se je na zimske akcije, od katerih se je nadejalo večjega uspeha, začelo temeljiteje pripravljati. Pri tem se je vsekakor zavedalo tudi svojih prednosti za bojevanje v zimskih razmerah. Dobro opremljenim in oboroženim nemškim enotam mraz in visok sneg nista predstavljala posebne ovire, ki je ne bi mogle premagati, medtem ko sta močno ovirala gibljivost slabo opremljenega pohorskega partizanskega bataljona, katerega štab je v takih okoliščinah pravzaprav podcenjeval možnosti in sposobnost sovražnika, ko se je odločil, da bataljon prezimi na enem mestu.

Na podlagi poročil, ki so govorila, kje so se pojavili in kod gibali partizani, in ki so jih orožniške postaje redno dostavljale policijskim oblastem v Mariboru, si je nemško poveljstvo že lahko ustvarilo približno predstavo o stanju in moči pohorskega bataljona, nikakor pa še ni moglo slediti njegovim premikom, kar pa je bilo odločilnega pomena, če so hoteli pravočasno v akcijo. Da bi lahko stalno zasledoval pohorske partizane, je mariborski gestapo konec oktobra in prve dni novembra 1942 sprožil široko akcijo, v kateri si je hotel pridobiti nove zaupnike, ki bi lahko uspešno in neovirano opravili to nalogo in o vsem pravočasno poročali. Krajevni vodja Štajerske domovinske zveze v Lovrencu na Pohorju je v ta namen priporočil okoli 70 ljudi, od katerih so gestapovci izbrali skupino, ki je za plačilo pristala na sodelovanje. Večnoma so bili to lovski uslužbenci in gozdni delavci, ki so Pohorje zelo dobro poznali in so glede na svoj poklic imeli največ možnosti, da stikajo za partizanskimi patruljami in taborišči. Po krajšem tečaju so jih razdelili na manjše skupine, ki so delovale vsaka na svojem področju.

Do 28. decembra nemško poveljstvo še ni imelo kakih določenih podatkov, kje približno se zadržuje pohorski bataljon; tega dne zvečer pa je neki delavec iz Hoč javil tamkajšnji orožniški postaji, da sta ga ob mraku ustavila dva oboro-

žena partizana in ga nagovarjala k sodelovanju. Povedal je tudi, kje naj se na Pohorju oglasi in s kakšnim geslom. Po vsej verjetnosti sta bili ta prijava in pa akcija pri Ostruhu, ki jo je bataljonska patrulja izvedla 30. decembra, podlaga za delo vohunske trojke iz Lovrenca na Pohorju. Ta je v prvih dneh januarja 1943 v snegu zlahka zasledila, kje približno leži bataljonsko taborišče na Osankarici, in 3. januarja o tem izčrpno poročala gestapovski izpostavi v Mariboru. Ko so v noči na 4. januar v Račah pri Mariboru še aretirali borca pohorskega bataljona Srečka Vigca, je ta še isto noč pri zaslišanju klonil in dokončno izpopolnil podatke drugih izdajalcev.

Visok sneg, ki je okoli novega leta 1943 padel na Pohorju, je Nemcem ob zbranih podatkih zagotavljal veliko prednost, ki so jo to pot sklenili temeljito izkoristiti. Povsem upravičeno so lahko računali na to, da se iz utrjenega taborišča bataljon v takem snegu ne bo premaknil. Za pripravo akcije so imeli dovolj časa. V naslednjih dneh so širši predel tega dela Pohorja nadzorovali v smučarje preoblečeni policijski izvidniki, ki so jih bataljonske straže 7. januarja opazile že prav blizu taborišča.⁶²

Konec decembra 1942 so se nemške policijske sile na Štajerskem občutno zmanjšale. Tretji bataljon 24. policijskega polka s sedežem v Celju in četami v Šoštanju, Konjicah in Žalcu so odpoklicali s Štajerskega in je odšel v Francijo, v sestav policijskega polka »Griese«. Zaradi tega so operativno področje na Štajerskem 27. decembra znova reorganizirali. Čete 1. bataljona 19. policijskega polka so usmerili predvsem proti dejavnosti kozjanskega in moravškega bataljona. Prva četa je imela sedež v Zagorju, druga v Trbovljah, 3. četa in štab bataljona pa sta bila v Krškem. Druga četa policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden« je ostala v Slovenjem Gradcu, 4. četa policijskega stražarskega bataljona »Wien« v Šoštanju in 5. četa policijskega stražarskega bataljona »Alpenland« v Ljubnem ob Savinji. Razen večjega dela navedenih policijskih enot je nemško poveljstvo sklenilo uporabiti v akciji proti pohorskemu bataljonu še enote 922. bataljona deželnih strelcev, alarmne čete vermanšafta iz Celja in Maribora, posebno orožniško četo iz Maribora in rezervno motorizirano orožniško četo »Alpenland«. Načrt za napad so izdelali 6. januarja in ga še istega dne hkrati z navodili za koncentracijo

odposlali vsem sodelujočim enotam in predpostavljenim štabom.

Vse za akcijo določene enote so koncentrirali 7. januarja. Glavnina, ki so jo sestavljale policijske in orožniške enote, se je že popoldne zbrala v Poljčanah, enote redne vojske in vermanšafta pa zvečer v Fali in Rušah. Vodje akcije so zvečer prispeli v Slovenske Konjice ter potem odpotovali do lovske kočice v Lukanji, z njimi pa kot rezerva tudi dva voda smučarjev.

Nemci so predvidevali, da leži taborišče nekje na zahodnem pobočju Velikega vrha (trig. 1347) in so ta predel določili kot končni cilj napada, ves akcijski prostor pa je poveljstvo razdelilo na štiri odseke, jih razmejilo in vsakemu določilo tudi črto, na kateri naj se enote razvijejo v strelske vrste in dalje nastopajo proti središču akcijskega prostora kot strnjen ožji obkolitveni obroč. Da bi to črto 8. januarja čimprej dosegli, so policijske in orožniške enote že 7. januarja zvečer na kamionih krenile iz Poljčan do Oplotnice, od tod pa ponoči naprej, deloma na kamionih in deloma peš, proti Osankarici. V Fali in Rušah zbrane enote so prav tako že ponoči krenile dalje in se proti jutru združile na Bajgotu. Prvo obkolitveno črto, kjer je bilo določeno, da se sklene obroč, bi morale vse enote zasesti 8. januarja ob sedmih zjutraj.

Prvi odsek obkolitvenega obroča na črti: Lepe (k. 1064)—Sv. Trije kralji (k. 1191)—pot nad Kapunom do Osankarice, so zasedle 4. četa 1. policijskega stražarskega bataljona »Wien«, 2. četa 1. policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden« in 5. policijska četa stražarskega bataljona »Alpenland«.

Na drugem odseku, od Osankarice—pot čez Jagersko peč pod k. 1239—Bajta pri Mrzlem studentcu—pot na Repe do so-točja potokov Oplotnica in Černova so nastopale 3. četa 1. bataljona 19. policijskega polka, 1. orožniška rezervna motorizirana četa »Alpenland« in četa orožniškega okrožja Maribor.

Tretji odsek, ki se je nadaljeval na črti Repe—potok Černova do poti proti Trem žebljem (k. 1256)—Trije žebli—ob potoku Lobnici do Pri stari žagi, so zapirale čete 922. bataljona deželnih strelcev, ki so jih bili pripeljali iz Sevnice, Laškega, Slovenske Bistrice in iz Radelj.

Na četrtem odseku, ki je zapiral obroč na črti Pri stari žagi—severni rob k. 1150—Kurja vas—Lepe—do stika s prvim

odsekom, sta bili alarmni četi vermanšafta iz Celja in Maribora.

Ta precej velik akcijski prostor, ki je meril v premeru zračne črte 5—6 kilometrov, so po načrtu nameravali očistiti v dveh etapah. Kot prvi cilj napada so morali zožiti obroč na črto Osankarica—k. 1260—križišče poti vzhodno od Mrzlega studenca—Javorski vrh—k. 1284—Obrol (k. 1091)—greben proti jugu v smeri Velikega vrha do razpotja južno od k.1248—pot mimo Črnega jezera do Osankarice. Na črto notranjega obroča bi morali začeti nastopati ob sedmih zjutraj, napad pa nadaljevati šele na znak dveh raket, ki ju bo izstrelil vodja napada, ko bodo vse enote zasedle določene položaje. Kot osrednji cilj za napad vseh enot iz vseh smeri so določili korito potoka pri koči pod Majlandom (k. 1126), nekaj manj kot 2 kilometra severovzhodno od Osankarice. Medtem ko so enote do črte notranjega obroča nastopale samostojno v kolonah, so v končnem napadu morale biti med seboj najtesneje povezane in so morale nastopati v strelskih vrstah.

Vse nemške priprave za napad na taborišče pohorskega bataljona so potekale nemoteno in po načrtu. Izjema je bila le v tem, da so zbrane enote začele nastopati šele ob devetih namesto ob sedmih, kot je določalo povelje. Ta dveurna zamuda pri zasedanju položajev prvega obkolitvenega obroča je nedvomno nastala zaradi močno oteženega gibanja po visokem in neshojenem snegu. Zato so tudi ožjo obkolitev enote izvedli šele ob enajstih dopoldne.⁶³

Iz ne povsem zanesljivih pričevanj ljudi, ki so v boju sodelovali na nemški strani, iz dokaj skopih nemških dokumentov o poteku boja in iz pripovedovanja Mihe Andrejca iz Šmiklavža pri Slovenjem Gradcu, kateremu je Franc Kunaver-Sulc, edini takrat še živeči partizan iz tega boja, pred ustrelitvijo v mariborskih zaporih pripovedoval o dogodkih na Osankarici, ni mogoče zanesljivo točno posredovati vseh dogajanj v bataljonu, kot so se zvrstila 7. in 8. januarja 1943. Na podlagi vseh teh virov so možne le logične domneve in sklepi, ki bi v osnovi le bili blizu resnice.

Dan pred napadom so borci v bližini taborišča opazili smučarje, ki so v resnici bili preoblečeni nemški vojaški izvidniki, a jih niso mogli ustaviti in prijeti. Kljub opozorilu poli-

tičnega komisarja savinjskega odreda, preden je odšel iz bataljona, naj taborišče takoj premestijo na varnejše mesto, je štab okleval in čez noč je bataljon še ostal na starem mestu. Ker je medtem zapadlo nekaj centimerov svežega snega, bataljon tudi zjutraj še ni takoj krenil na pot, da ne bi puščal za seboj svežih sledi. Pripravljeni za premik in boj so zlezli v izkopane strelske jarke okoli taborišča in z negotovostjo čakali, kaj se bo zgodilo. Okoli osmih zjutraj so opazili prve Nemce in jih nato vse dopoldne gledali, kako so se gibali po okolici. To je bilo vsekakor duševno hudo naporno in vsi tega pač niso mogli vzdržati.

Nemci očitno niso vedeli, kje točno leži taborišče, ker v nasprotnem primeru njihov prvi obroč ne bi bil tako velik in kot osrednji cilj napada vseh enot bi določili mesto taborišča, ne pa potok pri Majlandu, in bi tudi prej napadli. Taborišče je ležalo v ravničastem močvirnem predelu in je zaradi višjih okoliških grebenov imelo tako slab taktični položaj, da se ga tam tudi Nemci verjetno niso nadejali. Šele četrte ure pred poldnem jim ga je odkril nepremišljen strel borke, ki so ji v splošni napetosti verjetno popustili živci. Ker so bili položaji bataljona tako dobro skriti, da jih pred tem Nemci niti z majhne razdalje niso opazili, je obstajala možnost, da jih na tistem mestu ne bi niti iskali, saj so ob taborišču nemške kolone že ves dopoldan hodile na obeh straneh.

Po osamljenem prvem strelu se Nemci očitno niso takoj znašli, saj so obdolžili lastnega orožnika, da je on streljal z namenom, da bi opozoril partizane. Ko so zatem po njih nena doma udarili tudi drugi za boj že pripravljeni borci, so bili Nemci presenečeni in so verjetno prav takrat imeli večji del svojih izgub. Bili so brez kritja, razen tega pa sta si dve njihovi skupini, vsaka na svoji strani taborišča, bili tako blizu, da sta pri streljanju v taborišče obstreljevali druga drugo. Če bi prej vedeli, kje točno so partizanski položaji, bi tudi svoje položaje že postavili tako, da do obstreljevanja med lastnimi vrstami ne bi moglo priti in se brez kritja tudi ne bi izpostavili uničujočemu ognju dobro vkopanih branilcev. V tem primeru bi vsekakor najprej napadli z minometi in tako pripravili ter zavarovali nastop svojih oddelkov. Da so bili presenečeni, dokazujejo tudi njihove sorazmerno zelo velike izgube. Ker z lahkim orožjem v prvem spopadu borcem v oko-

Padli borci pohorskega bataljona na Osankarici 8. januarja 1943

pih niso mogli do živega, so se morali odmakniti na varno razdaljo, v kritje, šele nato so partizanske položaje zasuli z uničujočim ognjem težkih minometov ter dokončno strli odpor.

Zadnji boj pohorskega bataljona je trajal dve uri in pol. V obupnem položaju so se obkoljeni borci iz pripravljenih zaklonov uspešno upirali sovražnim naskokom in ognju lahkega orožja, niso se pa mogli zakriti pred minami, ki so dobesedno preorale taborišče in pobile večji del bataljona. Ko so se Nemci odmaknili od taborišča, da bi se zavarovali pred partizanskimi streli in ognjem lastnih minometov in strojnic, se je manjša skupina borcev prebila skozi nemške položaje. Na čistini, že izven obroča, pa je čisto slučajno trčila ob nemško orožniško kolono, ki je z zamudo hitela proti bojišču. Ta je umikajočo se skupino pobila do zadnjega moža. V taborišču so se nekateri skušali rešiti s tem, da so splezali na drevesa, odkoder so jih Nemci zlahka sestrelili. Da bi ne padli Nemcem v roke živi, so se preostali borci na povelje komandanta sami postrelili, ranjence, ki tega niso mogli več storiti, pa so nato pobili in zmrcvarili Nemci. Živega so odpeljali le hudo ranjenega Franca Kunaverja-Sulca; vseh ostalih 69 boja

ni preživel. Štiri padle borce so Nemci našli šele po štirih dneh, ko so ponovno natančneje pregledali okolico taborišča.

V boju na Osankarici so Nemci imeli skupaj 19 mrtvih in 31 ranjenih. Nekaj ranjencev je pomrlo naslednje dni, med njimi tudi policijski kapetan, ki ga je kot zadnjega ustrelil neki borec z drevesa. Petinšestdeset padlih partizanov so Nemci odpeljali v Gradec in jih sežgali v tamkajšnjem krematoriju, tiste štiri, ki so jih našli kasneje, pa so pokopali v Oplotnici. Ujetega Kunaverja so v bolnišnici najprej ozdravili ter ga potem po zasliševanju kot talca ustrelili 30. junija 1943 v Ljubnem. Kako velik pomen so Nemci posvečali dejstvu, da so uničili pohorski bataljon, dokazuje posebno poročilo o tem boju, ki ga je Himmler 11. januarja napisal za Hitlerja. Vse enote, ki so sodelovale v akciji, so bile posebej pohvaljene, gestapovska trojka iz Lovrenca na Pohorju pa je za izdajalski posel prejela denarno nagrado.⁶⁴

Po boju na Osankarici sta od pohorskega bataljona ostali le še dve patrulji in nekaj posameznikov, ki so jih bili že decembra poslali na politično delo na teren. Bivšega političnega komisarja ruške čete Franca Osojnika-Kostjo, ki je iz bataljona odšel 27. decembra, je že 29. decembra v Krčevini pri Vurbergu nek izdajalec ovadil Nemcem. Ko se je hotel rešiti iz obkoljene hiše, so ga ubili.⁶⁵

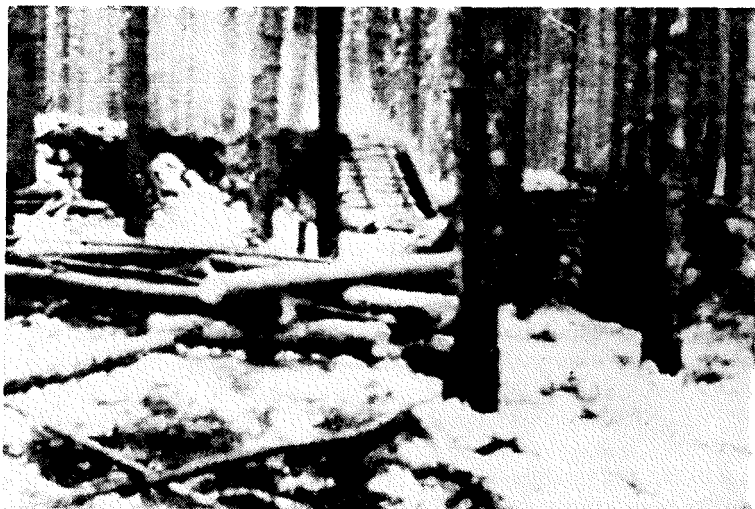
Petčlanski patrulji, ki se je od konca decembra zadrževala okoli Mislinjske doline, se je v prvih dneh januarja priključila še borka, ki je do takrat skrbela za ranjence iz boja na Skrivnem Hribu, 7. januarja pa še neki domačin, v resnici gestapovski vrinjenec. V noči pred napadom na Osankarico se je ta patrulja napotila nazaj na Pohorje, toda ker je tam zasledila Nemce, se je vrnila čez Mislinjsko dolino na Smrekovec. Nekaj dni kasneje je spet odšla proti Osankarici in seveda našla le razdejano taborišče; spet se je vrnila na področje Mislinjske doline. Do 16. januarja je naredila nekaj oskrbovalnih akcij v Šentflorjanu, Mislinji in v Zgornjem Doliču. Šestnajstega januarja se je z njo sestal tudi politični komisar savinjskega odreda, ki se je do tedaj zadrževal pri ranjenem političnem komisarju II. grupe v Škalskih Cirkovcih, in ji ukazal, naj takoj krene proti Koroški, kjer naj se priključi skupini, ki je tam zimovala. Istega dne se je patrulji priključil še neki nov borec.

Ko je v noči na 17. januar patrolja odšla proti Završam pri Šentvidu, da bi tam predanila, jo je med potjo, z izgovorom, da gre še domov po obleko, zapustil vrinjeni gestapovec in na orožniški postaji v Mislinji prijavil, da bo patrolja predanila v Završah v župnikovem hlevu. Zgodaj zjutraj 17. januarja so oddelki 2. čete policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden« iz Slovenjega Gradca in oddelki tamkajšnjega kolesarskega voda, nenadoma obkolili poslopje, v katerem so bili partizani, in ga napadli. Pet borcev se je skušalo z bojem prebiti v bližnji gozd, a jim ni uspelo. Trije borci in ena borka so padli, ranjenega štabnega kurirja pohorskega bataljona pa so Nemci živega ujeli. V hlevu sta ostala še dva borca, ki sta se do zadnjega upirala napadajočim Nemcem. Ker ju nikakor niso mogli prisiliti, da se vdata, so ju napadli z ročnimi bombami, pri čemer se je hlev vnel in sta oba zgorela. V tem boju Nemci niso imeli izgub. Ujeti kurir se je kasneje udingal gestapu in izdajal, po vojni pa je bil odkrit in kaznovan.⁶⁶

Tričlanska patrolja, ki je 7. januarja odšla z Osankarice, da poišče borce, ki so zimovali na Koroškem, je te našla in se jim priključila. Ta skupina partizanov se je do pomladi razvila v močno četo, katere del je aprila 1943 kot nova pohorska četa krenil nazaj na Pohorje in na njem spet obnovil partizansko dejavnost.

Štab II. grupe odredov, ki se je medtem že preimenoval, kot bomo opisali pozneje, v štab IV. operativne cone, je kmalu po boju na Osankarici zvedel več nasprotujočih si vesti o usodi pohorskega bataljona. Nekatere so govorile, da je bataljon razbit, druge pa o uspešnem osvobajanju 400 ruskih ujetnikov. Da bi se sam prepričal, kaj je res, je sredi januarja odšel na Pohorje komandant grupe s svojo patroljo. Našli so samo sledove boja v razdejanem taborišču in končno le zvedeli, da je bil bataljon 8. januarja 1943 popolnoma uničen.⁶⁷

Ko so Nemci uničili pohorski bataljon, so narodnoosvobodilnemu boju na Štajerskem prizadejali zelo hud udarec. V štirih mesecih svojega obstoja se je bataljon razvil v tedaj najboljšo in najbolj aktivno enoto II. grupe odredov, ki je po svojih kadrih, borbenosti, moralnem stanju in možnostih za razvoj veliko obetala. Čeprav bataljon ni hodil v večje vojaške ofenzivne akcije in je svojo dejavnost predvsem usmeril v

Zemljanke pohorskega bataljona po boju na Osankarici 8. januarja 1943

to, da se je oskrbel in pripravil za prezimitev, je z vsakodnevnim političnim delovanjem patrulj po pohorskih naseljih postopoma ustvarjal razmere za večjo aktivizacijo tamkajšnjega prebivalstva v narodnoosvobodilnem boju. Organiziral je in si zagotovil nekaj zanesljivih zaupnikov ter iz svojih vrst poslal na teren več sposobnih in najboljših borcev, da bi politično organizirali in utrdili obširno operativno področje ter na ta način pripravili zaledje za ofenziven nastop bataljona v pomladanskih mesecih leta 1943.

Z okrožnim političnim vodstvom za Maribor in pokrajinskim političnim vodstvom za Štajersko pohorski bataljon ni bil povezan in se je v tem pogledu lahko zanesel le na lastno politično dejavnost. Pretežen del operativnega področja pred njegovim prihodom še sploh ni bil politično obdelan in je bil že od prvih dni okupacije pod močnim pritiskom nemške propagande in hudega nasilja. V takih zelo težavnih pogojih za politično delo, ko je skrb za trenutno varnost morala biti vedno na prvem mestu, v dobrih treh mesecih seveda ni bilo mogoče doseči vidnejših rezultatov. Ti so se v decembru

že kazali, niso pa še zadoščali, da bi lahko zagotovili varen obstoj političnim delavcem na terenu, še manj pa varno prezimitev bataljona na enem mestu. Večina ljudi, s katerimi so pohorski partizani navezali redne stike, je že zavzela pasivno stališče do nemškega ukaza, da je treba obvezno prijaviti vsakega partizana, ki ga opazijo. Partizanske obiske so orožniškim postajam prijavljali z veliko zamudo, največkrat šele tedaj, ko je v to privolil štab bataljona ali vodja patrulje, niso pa še bili toliko pripravljeni, da bi tvegali lastno varnost in bi na svojo pobudo obveščali partizane, kadar jim je pretila kaka nevarnost s sovražnikove strani. Štab bataljona je vsekakor precenjeval uspehe političnega dela med prebivalstvom in se očitno preveč zanašal na izjave in obljube posameznikov, da bodo aktivneje sodelovali.

Uničenje pohorskega bataljona je bilo vsekakor rezultat nenehnih, vsestranskih in sistematičnih naporov nemških okupacijskih oblasti, da bi na vsak način uničili ali vsaj onemogočili narodnoosvobodilno gibanje tudi v tem predelu Štajerske, v še večji meri pa je bilo to tudi posledica grobih taktičnih napak, ki jih je zagrešil štab bataljona. Zima na Pohorju je bila za bataljon vsekakor zelo huda, nikakor pa ne takšna ovira, da bi zaradi nje morali v celoti spremeniti dotedanjo pravilno taktiko, proti kateri so se Nemci, kljub svoji ogromni vsestranski premoči, do tedaj zaman bojevali. Nedvomno je štab bataljona hotel enoto prezimiti po vzoru 2. partizanskega bataljona v pretekli zimi na Pugledu pri Ljubljani, ni pa pri tem upošteval velikih osnovnih razlik v splošnem položaju in konkretnih okoliščinah, ki naj bi tako prezimitev omogočile.

Pohorski bataljon v decembru 1942 še ni imel trdno organiziranega zaledja, brez tega pa je bil tak način prezimitve že vnaprej obsojen na neuspeh. Medtem ko si je hrane in drugih stvari preskrbel toliko, da mu do pomladi ne bi bilo treba več hoditi v akcije, pa je štab bataljona povsem zemaril obveščevalno službo in si ni zagotovil, da bi ga ljudje pravočasno obvestili zlasti v primeru, ko se je sovražnik kar najočitneje pripravljal za napad. Dokler se je bataljon stalno premikal po obširnem pohorskem področju in pogosto menjal taborišča, mu tudi številni gestapovski vohuni niso mogli slediti — prav zato so se tudi vse prejšnje velike nemške akcije proti njemu vselej končale brez uspeha. Šele ko je štab bata-

ljona opustil to taktiko in se odločil, da na Osankarici zgradi utrjeno zimsko taborišče, ne da bi se pri tem zavaroval z organizirano mrežo, ki bi ga pravočasno obveščala o stanju in premikih nemških enot, se je Nemcem ponudila idealna priložnost, da ga odkrijejo in nepričakovano napadejo, kar so tudi temeljito izkoristili in izvedli.

Glede poteka boja na Osankarici je znano, da se je bataljon boril in branil dve uri in pol v povsem brezizglednem in nemogočem položaju, prikovan na začetne obrambne položaje pod uničujočim ognjem številnega nemškega avtomatičnega in težkega orožja ter da so Nemci zasedli taborišče šele tedaj, ko so mine pobile vse razen nekaj ranjenih, ki niso bili več pri moči, da bi si sami vzeli življenje, in tistih posameznikov, ki so se skušali rešiti na drevesa. Dejstvo, da so razen štirih vsi padli v taborišču, kaže na to, da štab niti ni skušal povesti bataljona v preboj, kar je v tistem položaju vsaj za del borcev bila še edina možna rešitev. Verjetno je, da je štab bataljona že pri izbiri prostora za taborišče spregledal potrebo morebitne nujnosti preboja v primeru sovražnega napada, saj bi drugače lahko izbral za taborišče tak položaj, ki ga Nemci ne bi mogli tako tesno obkoliti na ozkem prostoru in kjer bi v nuji le imeli še vsaj neko možnost, da se prebijejo in umaknejo, četudi za ceno večjih žrtev.

Osnovnim napakam pri izbiri položaja in načina obrambe taborišča so sledile še druge taktične napake. Pri tem, ko so se odločili, da vsestransko utrdijo taborišče za daljšo uspešno obrambo pred lahkim strelnim orožjem, je štab bataljona očitno spregledal možnost, da bi ga Nemci v globoko zasneženem Pohorju utegnili napasti tudi s težkim orožjem in s takšno silo, ki bo bataljonu onemogočila umik. Tako nedopustno podcenjevanje sovražnika se vidi tudi v odločitvi bataljonskega štaba, ko je 7. januarja kljub opozorilu in vidnim znakom, da je taborišče izdano, še vztrajal na starem mestu z namenom, da počaka Nemce, jim zada čimveč izgub in se šele nato z bataljonom umakne. Ko se je že odločil za tako akcijo, pa je zagrešil še drugo napako, ki je v vseh dotedanjih večjih bojih enot II. grupe ni še nihče nikoli naredil. Namesto da bi že izbrane obrambne položaje zavaroval s širokim krogom patrolj in zased, ki bi še pravočasno zadržale nastopajoče sovražne dele in glavnini bataljona omogočile potreben mane-

ver, je ves bataljon zadržal v sveže zasneženem utrjenem taborišču in zavarovanje omejil le na običajna stražarska mesta. Če je že štab računal, da bo na ta način z nepričakovanim napadom presenetil Nemce, je vsekakor očitno, da za to ni izbral pravega trenutka in je okleval, kar je postalo usodno.

Ko so se 8. januarja zjutraj v neposredni bližini taborišča pojavile prve nemške enote in še ni bil sklenjen ožji obroč, je možnost, da se takoj prebijejo z odločnim jurišem, še obstajala, vendar štab tega ni storil. Morda je bil presenečen, ko so se nepričakovano pojavile močne policijske enote, ki so v kolonah gazile sneg mimo taborišča; in ker je bilo očitno, da Nemci še ne vedo, kje točno je bataljon, je sklenil mirovati, v upanju, da brez sledov v snegu taborišča ne bodo odkrili. Po štirih urah napete negotovosti, ko je padel osamljen prvi strel, za katerega pa Nemci še sami niso vedeli, kdo ga je bil sprožil, jih je bataljon le presenetil z močnim in točno merjenim ognjem iz neposredne bližine. Nemci so bili očitno zmedeni in so večino svojih izgub imeli prav v tistih trenutkih. Presenečeni zaradi napada s položajev, kjer se tega niso nadejali, so se morali umakniti nazaj, da so lahko uredili svoje vrste in sklenili obroč okoli taborišča tako, da so bili varni pred ognjem lastnih minometov. Trenutki presenečenja in zmede v nemških vrstah, ko so te brez medsebojne povezave ogrožale druga drugo, so bili še zadnja priložnost, da se bataljon z naskokom vsaj deloma reši, vendar štab tudi tega ni izkoristil. Namesto da borce takoj povede v juriš za umikajočimi se Nemci ter se prebije skozi njihove vrste, je čete zadržal na utrjenih položajih, kjer so jih po dveurnem pospešenem obstreljevanju nemški minometi uničili.

Krivda za tragičen konec pohorskega bataljona je vsekakor v vojaški nesposobnosti bataljonskega štaba, ki ni upošteval do takrat že bogatih izkušenj v boju z Nemci. Brez vsake potrebe je spremenil svojo dotedaj uspešno taktiko menjanja osrednjega taborišča in se odločil, da vso zimo prebije na enem mestu, brez nujnega zaledja in širšega zavarovanja. Kot smo videli, je tudi v teku celotne nemške akcije zagrešil še celo vrsto osnovnih taktičnih napak. V najbolj kritičnih ter odločilnih trenutkih se ni znašel in ni bil dovolj odločen, da bi še ob pravem času s prebojem sovražnih vrst skušal rešiti vsaj del svojih borcev. Zakaj štab bataljona tega ni storil, je

morda mogoče razložiti s tem, da je ali obupal nad položajem bataljona in menil, da je preboj absolutno nemogoč, ali pa je spet podcenjeval sovražnika, si njegov umik na boljše položaje spričo velikih izgub tolmačil kot slabost in hkrati upal, da bodo borci v okopih lahko odbijali tudi naslednje napade vse do noči ter se nato v temi izmuznili iz obroča. Vse to lahko le domnevamo, v vsakem primeru pa je bila presoja položaja naivna in napačna, končna odločitev pa usodna.

Sledi neresnosti in nepremišljenosti pri ocenjevanju položaja ter podcenjevanja sovražnika so opazne tudi 4. novembra pri napadu na tovarno lepenke v Mislinji, ko se je bataljon prepevajoč peljal z gozdno železnico proti tovarni, ter 26. novembra v akciji pri Ribnici, ko je bataljonski politični komisar po telefonu izzival Nemce in jih brez potrebe predčasno napotil za bataljonom. Res je, da so te in podobne navivne in nepremišljene poteze tudi dvigale moralo, samozavest in borbenost borcev, vendar so po drugi strani vselej sledile tudi povsem nepotrebne izgube, tako da so bataljonu več škodovala kot koristile.

V splošnem položaju, kakršen je bil v jeseni 1942 na Štajerskem, je dokaj uspešno trimesečno aktivnost in obstoj bataljona na Pohorju omogočala tudi vrsta ugodnih naključij. Že 4. decembra, v boju na Skrivnem Hribu, kjer je bil bataljon v utrjenem taborišču le nekaj dni in so ga nezavarovanega napadle razmeroma majhne sovražne sile, je njegova usoda visela na nitki. Očitno pa štab tudi ob tej priložnosti ni znal samokritično izluščiti svojih napak in jih je spet ponovil. Pretirana samozavest, precenjevanje lastnih sposobnosti ter podcenjevanje sovražnika so slabili čut odgovornosti za varnost in obstoj bataljona, kar je ob pomanjkljivi vojaški taktični sposobnosti enoto privedlo do tragedije na Osan-karici.

Prav v tem za narodnoosvobodilno gibanje na Štajerskem najbolj kritičnem času, ko so se vse partizanske enote osipale in je bila politična kriza na terenu na vrhuncu, je pohorski partizanski bataljon polne tri mesece uspešno kljuboval vsem nemškim poskusom, da bi ga uničili ali vsaj onemogočili njegovo delovanje, in se je hkrati še nenehoma krepil. Bataljonsko vodstvo je v enotah znalo ustvariti takšno politično zavest, akcijsko enotnost in bojno monolitnost, kakršno

bi takrat težko našli še v kakem drugem bataljonu, vendar v vojaškem pogledu ni bilo toliko usposobljeno, da bi se lahko kosalo z bojno taktiko šolanih nemških policistov in se znalo izogniti uničujočemu težkemu orožju.

Med vsemi bataljonskimi štabi II. grupe odredov v jeseni 1942 je prav štab pohorskega bataljona imel najmanj izkušenj v vodenju večjih bojov. Štab II. grupe se je zavedal te njegove slabosti in je prav zaradi tega tako pogosto obiskoval ta bataljon. Toda zaradi splošnega pomanjkanja sposobnejših vojaških kadrov, ki so bili prav takrat potrebni tudi drugod, si štab grupe ni mogel prav nič pomagati. Bataljon je bil preveč oddaljen od drugih enot in splošne naloge štaba II. grupe so bile tako obširne, da niso dovoljevale, da bi vsaj en član štaba grupe bil stalno pri bataljonu in ga pomagal voditi.

V boju na Osankarici 8. januarja 1943 so nemški policisti ob pomoči domačih izdajalcev nedvomno izbojevali enega svojih največjih vojaških uspehov v boju s slovenskimi partizani. S tem se je takrat na ves glas hvalil obsežen nacistični propagandni aparat, ki pa kljub vsemu nikakor ni mogel zasenčiti veličine moralne zmage pohorskih borcev. Njihova visoka zavest, predanost narodnoosvobodilnemu boju, vztrajnost, disciplina, nesebična požrtvovalnost in tovarišstvo v boju do zadnjega moža in žene so bile odlike vseh 69 padlih borcev in bork pohorskega bataljona, ki so najbolj zablestele in prišle do pravega izraza prav v njihovem zadnjem boju.

Moravški bataljon

Operativno področje moravskega bataljona je obsegalo ozemlje med nemško-italijansko okupacijsko mejo južno od Save, od Podgrada do Grmade (k. 602), in cesto Dol—Domžale—Trojane—Zagorje ter čez Savo južno do Grmade. Glede na deželno upravno razmejitev nemškega okupacijskega področja v Sloveniji na Štajersko in Gorenjsko je to bil jugovzhodni obmejni del Gorenjske in je spadal pod nemško civilno upravno področje okrožja Kamnik.

Razen čet 2. bataljona 24. policijskega polka, ki sta bili v Litiji in Domžalah, so se v tem predelu nahajali še dokaj močni oddelki obmejne carinske straže s poveljstvom v Litiji

in pa okrepljene orožniške postaje v Litiji, Kresnicah, Dolu, Ihanu, Domžalah, Lukovici, Krašnji, Blagovici, Št. Ožbaltu, Moravčah, Pečah in Vačah. V Zagorju, Litiji, Domžalah in Moravčah so razen orožniških postaj obstajala tudi poveljstva orožniških oddelkov, ki so vodila akcije podrejenih postaj. Kljub tej dokaj močni zasedbi, ki sta jo dopolnjevali dve četi 322. bataljona deželnih strelcev v Litiji in Domžalah, je postopna krepitev aktivnosti moravškega bataljona prisilila Nemce, da so v prvi polovici oktobra 1942 začeli po moravških in zasavskih vaseh organizirati vaško samozaščito, jo oborožili s puškami ter podredili vodstvu in nadzoru pristojnih orožniških postaj. Pod vodstvom gestapa je v Zasavju in na Moravškem v jeseni 1942 začela delovati tudi skupina raztrgancev, imenovana »protibanda Štefan«.⁶⁸

Posebnost položaja moravškega bataljona v takem sovražnem okolju je bila v tem, da so se manjše sovražne akcije, ki so jih vodile posamezne policijske enote ali orožniški oddelki, začete na gorenjski ali na štajerski strani, skoraj vedno nehale ob deželni meji. To nemško birokratsko napako so partizanske enote s pridom izkoriščale in se s prehajanjem čez mejo spretno izmikale sovražniku z ene ali druge strani. Kadar so Nemci na tem področju organizirali večje koordinirane akcije, v katerih so sodelovale še druge policijske in vojaške enote z Gorenjske in Štajerske, so pa njihove priprave zahtevale določen čas. Zaradi dokaj dobre mreže partizanskih obveščevalcev jih Nemci niso mogli nikoli tako prikriti, da se enote ne bi mogle pravočasno umakniti z ogroženega področja.

Od začetka vstaje v letu 1941 pa do maja 1942 so na moravško občasno prihajale le enote kamniškega bataljona, vendar se tod niso nikoli zadrževale dalj časa, temveč so se vračale na svoje osnovno operativno področje okoli Kamnika. V vzhodnem predelu nad Zagorjem je aprila 1942 nastajal 1. štajerski bataljon. Njegove enote so se zadrževale na Moravškem od druge polovice maja do 24. junija 1942, ko so čakale na prihod II. grupe odredov čez Savo, nato pa so se vrnile v Savinjsko dolino. Šele z ustanovitvijo moravške čete v prvi polovici junija 1942 se je na Moravškem in v zahodnem Zasavju začela stalna partizanska vojaška dejavnost, ki se je ob pomoči političnih delavcev litijskega, revirskega in kamniškega okrožja OF nenehoma širila in krepila. Čeprav so

Nemci v poletju 1942 tudi v teh krajih zganjali hudo nasilje nad prebivalstvom in so ob pomoči izdajalcev aretirali ter pozaprlji precej članov OF, organizacije kot take le niso uspeli uničiti do te mere, kot so jo v revirjih in v Savinjski dolini. V zasavskih in moravških vaseh so v jeseni 1942 še vedno delovali odbori OF, kjer pa le-teh ni bilo, so zanesljivi posamezniki dajali enotam vso potrebno pomoč. Ob ustanovitvi moravškega bataljona sta na njegovem osrednjem operativnem področju že obstajali dokaj dobro organizirani in vođeni službi za oskrbo in obveščanje. V moravški četi je tudi bilo že več kot pol borcev domačinov, katerim so bile razmere dobro znane, kar je bataljonu znatno lajšalo obstanek in tvorilo močno oporo za nadaljnji razvoj.⁶⁹

Do sredine septembra 1942 se je moravska četa zadrževala največ na Limbarski gori (trig. 768), potem pa je krenila v okolico Moravč. Tam je 17. in 18. septembra naredila nekaj rekvizicij živeža, kaznovala nekega izdajalca iz Moravč, mobilizirala nove borce in nato odšla proti Slivni, kjer si je uredila taborišče na Lesu (trig. 870) nad Zapodjem. Ko je okoli 20. septembra tja prispel štab moravškega bataljona, je četa že štela 55 borcev, od katerih jih je bilo oboroženih le 35. Četa je imela tudi lahko strojnico, toda močno ji je primanjkovalo streliva. Štab bataljona je izvedel reorganizacijo in borce razdelil v dve četi. V prvi je postal komandir dotedanji komandir moravske čete Ivan Remic-Lovec, politični komisar pa Ivan Kozmelj-Gustelj, medtem ko sta poveljstvo 2. čete prevzela Renato Jerič-Ambrož kot komandir in Feliks Pečar-Mijo kot politični komisar. Zadnje dni septembra se je bataljonu pridružila še skupina štirih borcev nekdanjega 1. bataljona savinjskega odreda, ki so med pohodom čez Karavanke zaostali pri Sv. Ani nad Tržičem in se potem sami prebili na Moravško.⁷⁰

Zaradi večje varnosti in precejšnjega števila neoboroženih borcev je bataljon taboril skupaj in pogosto menjal taborišča. Največ se je zadrževal na Lesu in Tlačnici (trig. 753), občasno pa tudi na Ciclju (trig. 817) nad Veliko vasjo in na Limbarski gori. Ta osrednja taborišča niso bila preveč oddaljena drugo od drugega, vendar so se nahajala na povsem ločenih predelih, ki jih Nemci, zaradi pomanjkanja sil pri očiščevalnih akcijah, niso mogli vseh zajeti hkrati. Kadar so organizirali večje akcije

in v ta namen pripeljali enote iz drugih krajev Gorenjske ali Štajerske, se je bataljon navadno umaknil z Moravškega čez cesto Domžale—Trojane—Celje in se utaboril med Blagovico in Tuhinjsko dolino, običajno na Šipku (trig. 956). Iz bataljonskega taborišča je po več patrulj hkrati za več dni odhajalo na akcije v različne oddaljenejše kraje, kar je pri Nemcih vzbujalo vtis, da je na Moravškem in v Zasavju kar več močnejših partizanskih enot. Nemci so bili redno obveščeni o premikih in akcijah teh patrulj in so jih zasledovali, vendar so se jim le-te spretno izmikale in kljub vsestranskemu prizadevanju niso nikoli mogli pravočasno odkriti osnovnega taborišča, da bi ga mogli uspešno napasti.

Na ozemlju Lukovica—Moravče—Dolsko—Domžale so občasno delovale tudi enote kamniškega bataljona. Navadno so taborile na Murovici (k. 740) ali v gozdovih med Brezovico in Ihanom, kjer so jih Nemci tudi večkrat napadli. Njihovo osnovno akcijsko področje med Savo in cesto Domžale—Trojane je bilo med Ihanom, Lukovico in Domžalami, hodili pa so tudi v akcije v okolico Moravč. Ker so sledi njihovega umika vedno vodile proti Murovici, Kamniku ali Tuhinjski dolini, so Nemci velik del svoje dejavnosti usmerili tja, kar je moravškemu bataljonu dosti pomagalo, da se je ob teh priložnostih svobodneje gibal na svojem operativnem področju.⁷¹

Osnovna naloga moravškega bataljona v jeseni 1942 je bila, da s svojo vojaško in politično dejavnostjo ustvari take razmere, ki bi omogočile, da se v Zasavju organizira trdna operativna povezava med štajerskimi in dolenjskimi partizanskimi enotami. Ker je bil ta teren politično že dokaj dobro pripravljen in organiziran, večina prebivalstva pa je bila pripravljena na razne načine aktivno sodelovati v narodnoosvobodilnem boju, je imel bataljon nalogo, da ob pomoči političnih delavcev še bolj utrdi in razširi organizacijo OF, z mobilizacijo novih borcev okrepi lastne vrste in s primerno vojaško aktivnostjo stalno vznemirja sovražne postojanke ter izboljša svojo oborožitev. Cilj njegove celotne dejavnosti je bil, da si pravočasno ustvari okoliščine, ki bi mu omogočile, da uspešno prezimi na lastnem operativnem področju in si zgradi dovolj trdno osnovo za uspešen ofenzivni nastop na pomlad.

Ceprav je moravški bataljon že v začetku oktobra štel čez 60 borcev, tedaj še nikakor ni bil sposoben za kako večjo

in pomembnejšo vojaško dejavnost; pomanjkljiva in skromna oborožitev je omogočala le manjše patroljne akcije; o kakih večjih načrtih ni moglo biti govora. V občasnih spopadih z orožniškimi in policijskimi patroljami bataljon ni mogel občutneje izboljšati stanja svoje oborožitve. Tudi pomoči v orožju in strelivu ni mogel pričakovati od nikoder. Novih borcev, ki so se umikali vpoklicu v nemško vojsko, je bilo v bataljonu vsak dan več, njihova oborožitev pa je bila odvisna od tega, koliko orožja in streliva bodo patrolje uspele še odkriti in zbrati po terenu. Neoboroženi del moštva je v polni meri lahko pomagal pri preskrbovalnih akcijah in pri delu v taborišču, vendar je skrb za varnost neoboroženih borcev odtegovala dobršen del orožja. Zaradi teh žgočih vprašanj je vojaška aktivnost moravškega bataljona v jeseni 1942 bila usmerjena predvsem v uničevanje najbolj nevarnih izdajalcev in tistih okupatorjevih sodelavcev, ki so zavirali politično delo na terenu, ter na manjše sabotažne akcije in zasede na cestah.⁷²

Razen zbiranja orožja in streliva na terenu je večina akcij, ki jih je delal bataljon v oktobru, imela oskrbovalni značaj. Ob nekaj zaplembah lastnine kaznovanih izdajalcev in z nekaj uspelimi rekvizicijami blaga v vaških trgovinah se je bataljon dokaj zadovoljivo oskrbel z živežem in drugimi potrebščinami, vse to pa je na več krajih varno spravil v dobro skrita skladišča. Dne 8. oktobra je bataljonska patrolja v Lazah pri Vačah uničila dva sodelavca gestapa, v noči na 13. oktober pa so patrolje porušile nekaj drogov in prekinile telefonsko povezavo med Vačami in Moravčami. Isto akcijo so ponovile 20. oktobra na odseku med Logom in Poljanami. Ko so patrolje 29. oktobra na istem mestu znova porušile 17 drogov, je v postavljenem zasedo zapeljal nemški tovornjak, s katerim so se pripeljali vojaki, da popravijo škodo, in del orožniške posadke iz Moravč, da jih zaščitijo pri delu. Po krajšem spopadu so bili trije Nemci ranjeni, medtem ko so drugi pobegnili. Zaseda je kamion zažgala in povsem uničila.

V oktobru se je na področju jugozahodno od Moravč zadrževala tudi ena četa kamniškega bataljona, ki je okoli Ihan, Domžal in Lukovice naredila nekaj uspelih akcij. Sovražna dejavnost je bila v tem času usmerjena predvsem proti tej četi, ko pa so patrolje moravškega bataljona začele s sabotažnimi akcijami in oboroženimi napadi v okolici Vač in vzhodno

od Moravč, se je nemško poveljstvo odločilo za obsežnejše očiščevalne akcije. Ker Nemci kljub vsem naporom niso mogli zaslediti točnih mest, kjer so bila partizanska taborišča, so sklenili temeljito preiskati zemljišče med Savo in cesto Domžale—Trojane, zahodno od črte Blagovica—Vače—Kresnice do Dola in Lukovice. V noči na 2. november so pripeljali enote 19. policijskega polka, 1. bataljona 4. policijskega polka, policijsko četo gorskih lovcev »Alpenland« in vse tri orožniške rezervne motorizirane čete »Alpenland«. Sodelovale so tudi orožniške postaje s tega področja in nekaj manjših enot nemške redne vojske. Medtem ko so se nemške enote pripravljale za akcijo in začele obkoljevati določeno področje, se jim je četa kamniškega bataljona izmuznila čez cesto Domžale—Trojane v smeri Kamnika, moravški bataljon pa se je umaknil z Lesa na Sveto goro (k. 849). Nemška akcija, ki se je začela 2. novembra zjutraj, se je seveda končala 3. novembra opoldne brez uspeha. Padel je le en borec pri Tlačnici, ki pa je bil tam povsem po naključju. Po umiku nemških enot se je moravški bataljon spet vrnil na Les, pred tem pa je še zaplenil večjo količino odej v planinskem domu na Sv. gori in v Boltiji. Dne 12. novembra je bataljon skušal zapleniti imetje v gradu Ponoviče, vendar se je zaradi sovražnega odpora po krajšem obstreljevanju moral umakniti. Tudi četa kamniškega bataljona se je vrnila na območje med Ihanom in Murovico ter v novembru nadaljevala z akcijami v prostoru med Moravčami, Domžalami in Lukovico.⁷³

Ostane savinjskega bataljona in štab II. grupe s svojo zaščito, ki so se po umiku z Dobrovelj po delih prebijali čez cesto Domžale—Trojane—Celje, so 8. novembra pri Zlatenku in 10. novembra pri Št. Ožbaltu imeli manjše spopade z orožniškimi zasedami. Pri tem ni bilo nobenih novih izgub in so se v naslednjih nekaj dneh zbrali v taborišču moravškega bataljona na Lesu. Ker je iz vrst savinjskega bataljona prispelo na Moravško le okoli 35 borcev, je štab grupe sklenil, da ta bataljon začasno ukine, z njegovimi borci pa okrepi moravški bataljon. Vse borce je razporedil v tri čete, v katerih so bili borci savinjskega bataljona in še neoboroženi novinci enakoverno razdeljeni. Na ta način je moravški bataljon sredi novembra štel skupno okoli 100 borcev in je razen kakih 70 pušk imel tudi tri lahke strojnice. Štab grupe se je s svojo

zaščito nekaj časa še zadrževal ob bataljonu, ko pa je ta krenil s področja okoli Vač, si je uredil lastno taborišče.⁷⁴

Ker v vseh svojih dotedanjih poskusih na Moravškem in v Zasavju Nemci nikakor niso mogli odkriti in napasti glavnine moravškega bataljona, so se v novembru začeli posluževati nove taktike boja, ki se jim je do tedaj na Gorenjskem še kar dobro obnesla. V letu 1942 so na Gorenjskem namreč organizirali in izšolali za boj proti partizanom pet gestapovskih skupin, sestavljenih iz najbolj zagrizenih plačanih izdajalcev in nekaj partizanskih dezertarjev, katerih naloga je bila, da kot lažni partizani na terenu odkrivajo in uničujejo partizanske zaupnike, štabe in taborišča posameznih enot. Te provokatorje je ljudstvo imenovalo »raztrgance«, Nemci pa so jih krstili za »protibande« ter jim dali imena »Karel«, »Filip«, »Ludwig«, »Martin« in »Stephan«. Te skupine so štejele vsaka po okoli 25 dobro oboroženih mož, ki so jih vodili posebej izšolani in že izkušeni gestapovski oficirji. V jeseni 1942 je v okolici Kamnika in v Karavankah delovala skupina »Martin«, v novembru pa je prišla na Moravško in v Zasavje skupina »Stephan«; druge tri skupine so v tistem času delovale v drugih krajih Gorenjske.⁷⁵

O tem, da so se v zasavskih predelih pojavili gestapovski provokatorji, je bil moravški bataljon takoj obveščen. Da bi preprečil njihovo delovanje, je najprej hitel uničevati že znane izdajalce. V neki takšni likvidaciji je 17. novembra v Češnjicah pri Moravčah padel komandir 1. čete Ivan Remic-Lovec. Gestapovska skupina »Stephan« se je razdelila na tri manjše skupine, ki so vsaka zase stikale po vaseh in gozdovih v upanju, da odkrijejo partizanska taborišča. Z eno se je 21. novembra v Lazah nad Ribčami spopadla patrulja štabne zaščite II. grupe. V krajšem spopadu je bil neki gestapovec ranjen, vendar mu je uspelo z drugimi vred pobegniti.

Ker se je moravški bataljon do združitve z ostankom savinjskega bataljona pretežno zadrževal in delal akcije le na področju vzhodno od Moravč, okoli Vač in pod Sv. goro, je nekaj dni po združitvi prejel nalog štaba II. grupe, naj krene čez cesto Domžale—Trojane—Celje in se v Tuhinjski dolini poveže z enotami kamniškega bataljona. V dneh 18. in 19. novembra se je skupaj s štabom grupe zadrževal med Limbarsko goro in Tlačnico, 20. novembra pa okoli Šentgotarda. V noči

na 21. november je bataljon pri Trojanah prešel omenjeno cesto in nato čez Hribe in Veliko Raven krenil na Šipek, komandant in politični komisar grupe z zaščitno patruljo pa sta čez Dobrovlje odšla proti Pohorju.

Na ozemlju med Šipkom, Češnjicami in Rakitovcem se je bataljon zadrževal do 24. novembra zvečer, ko je krenil proti Lipju in nato nad Špitalič. Patrulje so iskale povezavo z enotami kamniškega bataljona, ker pa so se le-te deloma nahajale severozahodno od Kamnika, deloma pa jugozahodno od Moravč, zveze z njimi niso vzpostavile. Nad Špitaličem in Motnikom se je bataljon zadrževal do 27. novembra, ko je pri Trojanah krenil nazaj čez glavno cesto. Pred odhodom je štab bataljona pripravil navidezni napad na postojanko vermanshafta v Motniku. Medtem ko je del bataljona obstreljeval poslopje, v katerem je bila posadka, je drugi del v vasi pobral živež in druge potrebščine, potlej pa se je bataljon po enournem obstreljevanju umaknil in brez težav krenil nazaj na svoje operativno področje. Dne 28. novembra je bil blizu Kolovrata, nato pa se je mimo Šemnika premaknil na območje Jablana—Šentlambert—Sveta gora.⁷⁶

Vseh deset dni pohoda moravškega bataljona proti Tuhinjski dolini in nazaj so okoliške orožniške postaje sproti dobivale podatke o njegovih premikih in oskrbovalnih akcijah. Zaradi pomanjkanja operativnih policijskih sil, ki jih je na kamniškem in moravškem področju tedaj zaposlilo zasledovanje čet kamniškega bataljona, so Nemci pošiljali za moravskim bataljonom le orožniške patrulje, vendar so se te spopadom očitno izogibale. Močnejše jih je vznemiril le navidezni napad na Motnik, kajti pozneje so njegovo posadko vermanshafta okrepili še z 80 možmi iz vrst 321. bataljona deželnih strelcev, toda ker se je bataljon umaknil s tega področja, so Nemci po dobrem tednu umaknili tudi to okrepitev.

Ko je bil moravški bataljon na pohodu proti Tuhinjski dolini, so Nemci hoteli preprečiti dejavnost čete kamniškega bataljona, ki je taborila na Murovici. Ta je namreč 20. novembra med vasema Ihan in Studo uspešno napadla patruljo obmejne carinske zaščite, druge kamniške čete pa so 22. novembra naredile akcijo v Grobljah pri Domžalah in 29. novembra v Dobu ubile carinskega sekretarja. Sploh so bile te enote tedaj zelo aktivne. Ko vsi nemški zasledovalni pohodi,

ki so jih pripravile orožniške postaje in 3. orožniška rezervna motorizirana četa »Alpenland«, niso dosegli nobenega uspeha, je gestapovska skupina »Stephan« končno le odkrila četno taborišče pri Sv. Trojici, na severozahodnem pobočju Murovice, in ga 29. novembra v sodelovanju z orožniki napadla. V tem boju so gestapovci imeli dva padla in pet ranjenih. Četa se je uspešno prebila iz obroča in je niso več zasledovali. Toda ker se je prav tiste dni pojavil moravški bataljon v vaseh zahodno od Zagorja, so gestapovsko skupino »Stephan« poslali tja, naj ga izsledi in pripravi napad.⁷⁷

Medtem ko je četa kamniškega bataljona 1. decembra potrgala telefonsko napeljavo med Moravčami in Lukovico ter nadzorovala gibanje prebivalstva na cestah okoli Moravč, so patrulje moravškega bataljona hodile v oskrbovalne akcije po vaseh med Sveto goro, Tirno in Jablano. Pri tem so 1. decembra v Zavšeniku izsledile trojko iz sestava gestapovske skupine »Stephan«, jo uničile in zaplenile njeno orožje. V neki hiši so zasledile še drugo trojko in jo napadle, vendar je gestapovcem uspelo pobegniti, tako da so 2. decembra obvestili nemško poveljstvo o navzočnosti močne partizanske enote zahodno od Zagorja in o usodi svoje trojke, ki so jo v Zavšeniku ujele partizanske patrulje.

Dne 4. decembra popoldne, ko so čete moravškega bataljona še bile na področju pod Sveto goro, Zagorjem in Savo, so Nemci zbrali v Zagorju in Litiji vse razpoložljive enote 19. policijskega polka, 3. bataljon 1. policijskega polka, 3. bataljon 24. policijskega polka, 1. in 2. rezervno motorizirano orožniško četo »Alpenland«, dve policijski stražarski četi ter dve četi redne vojske, po vsej verjetnosti iz 322. bataljona deželnih strelcev. Dne 5. decembra zjutraj so res velike nemške sile obkolile področje Vače—Sveta gora—Jablana—Šentlambert in ga dokaj nadrobno preiskale, vendar brez uspeha. Pri Zavšeniku so našle trupla pred štirimi dnevi pobitih gestapovcev, potem pa so še istega dne zvečer zaključile akcijo.

Štab moravškega bataljona je že v noči na 5. december zvedel za koncentracijo nemških enot v Zagorju in Litiji ter je proti jutru, tik pred začetkom nemške akcije, umaknil bataljon na področju zahodno od Vač in se spet utaboril na Lesu. V naslednjih dneh je bataljon delal oskrbovalne akcije v Zasavju in okoli Moravč. Med drugim je izpraznil dve trgo-

vini v Savi pri Zagorju. Nemci so za bataljonom takoj poslali gestapovsko skupino »Stephan«, vendar se je 16. decembra vrnila v Litijo, ne da bi sploh prišla v stik s partizani. Bataljon se je dokaj dobro oskrbel tudi z odejami, ki so jih politični terenski aktivisti 7. decembra zaplenili v nemškem delovnem taborišču pri Kresnicah.⁷⁸

Konec decembra se je s Pohorja vrnil komandant II. grupe odredov, medtem ko je ranjeni politični komisar grupe še ostal na zdravljenju v Škalskih Cirkovcih. Na poti s Pohorja se je komandant grupe krajši čas zadržal tudi pri kamniškem bataljonu na Kostavski planini in se dogovoril za tesnejše sodelovanje moravškega in kamniškega bataljona. Ker moravški bataljon na svojem pohodu proti Tuhinjski dolini v drugi polovici novembra ni prišel v stik s štabom kamniškega, je štab grupe sklenil, naj komandant savinjskega odreda z moravškim bataljonom ponovno krene tja in organizira sodelovanje med obema enotama. Zaradi enotnejšega in lažjega načrtovanja ter vodenja akcij na kamniškem in zasavskem področju je štab grupe sredi decembra predlagal glavnemu poveljstvu, naj kamniški partizanski bataljon iz kokrškega odreda podredi operativnemu štabu II. grupe odredov. Na ta način bi oblikovali tudi osnovo za novo partizansko brigado, ki naj bi jo ustanovili v bližnji prihodnosti.⁷⁹

Dne 19. decembra dopoldne, ko se je moravški bataljon pripravljaj na pot, je štab grupe prejel obvestilo, da imajo Nemci namen, da tega dne izselijo nekaj družin iz Moravč in okolice. Da bi to preprečili, je bataljon pohitel s pripravami ter z Lesa krenil proti Moravčam. Okoli treh popoldne je postavil zasede okoli vasi pa tudi na vseh cestah, ki vodijo v Moravče. Pri tem je prišlo do manjšega spopada s petčlansko orožniško patruljo iz Moravč, ki se je takoj umaknila v postojanko. Zasede, ki so na cestah nadzorovale gibanje prebivalstva, so ob tej priložnosti ujele tri oborožene pripadnike gestapovske skupine »Stephan«, ki so se na lastno pest potikali po okolici. Enemu od njih je uspelo malo kasneje pobegniti, druga dva pa so po zaslišanju obsodili na smrt in sodbo izvršili. Bataljon je potrgal telefonske zveze, ki so vodile iz Moravč proti Vamčam in Lukovici. Oskrbel se je tudi z živežem in v poznih večernih urah krenil proti Limbarski gori, da bi še isto noč šel čez cesto Domžale—Trojane—Celje. Okoliške nemške enote

niso krenile zasledovat bataljona, pač pa je nemško poveljstvo 20. decembra okrepilo orožniško postojanko v Moravčah z vodom iz 11. čete 19. policijskega polka in vodom 3. rezervne orožniške motorizirane čete »Alpenland«. Dne 20. decembra so te sile vso noč čakale v zasedah okoli Moravč, vendar brez uspeha. Pričakovali so partizanski napad na postojanko v Moravčah in so se na ta način hoteli zavarovati.

Cesto Domžale—Trojane—Celje je moravški bataljon brez težav in ovir prekoračil pri Blagovici, nato pa pred jutrom 20. decembra pri Zgornjem Tuhinju še cesto Kamnik—Motnik ter še istega dne prispel na Kostavsko planino v taborišče kamniškega bataljona. Po navodilih štaba II. grupe odredov so na sestanku, kjer sta bila navzoča komandanta kokrškega in savinjskega odreda, oba komandanta bataljonov, politični komisar kokrškega odreda, oba politična komisarja bataljonov in nekateri politični delavci kamniškega okrožja, ustanovili operativni štab, v katerem sta bila po dva predstavnik iz obeh odredov. Štab je imel nalogo, da pripravi in vodi skupne akcije obeh bataljonov, ki naj bi jih izvedla v prihodnjih dneh na kamniškem področju. Ker v Zasavju in okoli Moravč razen štaba II. grupe in štabne zaščite tedaj ni bilo nobene druge partizanske enote in ker je prišlo obvestilo, da so Nemci začeli na Moravškem mobilizirati, so sklenili, naj se na to področje takoj vrne komendant moravškega bataljona z eno četo in prepreči okupatorjeve namene. S Kostavske planine je četa krenila 23. decembra in se brez težav vrnila v okolico Moravč. Tam je v naslednjih dneh mobilizirala 43 novih borcev. Od osemindeset, kolikor jih je dobilo pozive za vpoklic v nemško vojsko, se je torej Nemcem javilo le pet.⁶⁰

Taborišče kamniškega bataljona na Kostavski planini so gestapovci iz Kamnika odkrili že 19. decembra, ko so se okoli desetih dopoldne spopadli s taboriščno stražo in nato umaknili v dolino. Za napad na odkrito partizansko taborišče so potem pripravili 6. četo 19. policijskega polka ter 2. in 3. rezervno motorizirano orožniško četo »Alpenland«. V noči na 24. december so se te nemške enote neopazno približale Kostavski planini iz smeri Tuhinjske doline in iz smeri Črnelca ter se okoli sedmih zjutraj najprej spopadle s patruljami, nato pa obkolile taborišče. Bojevali so se do enajstih dopoldne, ko

so čete po nekaj odbitih poskusih le prebile sovražni obroč v vzhodni smeri, se nato v dveh skupinah umaknile nad cesto Kamnik—Motnik in ob mraku čez dolino v bližino Zlatega polja in Palovič. Dne 27. decembra sta se spet združili.

Po končanem boju so Nemci pripeljali še ves 3. bataljon 19. policijskega polka, da bi zasledovali razbite partizanske enote, vendar do novih bojov tega in naslednjega dne ni več prišlo. Ko so 26. decembra 11. četa 19. policijskega polka, 3. rezervna motorizirana orožniška četa »Alpenland«, zaščitna policija in oddelki samozaščite preiskovali bojišče na Kostavski planini in stikali za ranjenimi in padlimi partizani, jih je opoldne napadla patrulja treh borcev in se nato umaknila. To pot ni bilo izgub na nobeni strani, pač pa so Nemci v okoliških naseljih aretirali sedem oseb. Dne 31. decembra okoli pol treh popoldne sta 3. rezervna motorizirana orožniška četa »Alpenland« in orožništvo iz Kamnika pri gradu Kolovcu spet napadli enote, ki so se umaknile s Kostavske planine. Po enournem boju je bil ta napad odbit, Nemci pa so imeli enega padlega in enega ranjenega orožnika, padel pa je tudi nek vohun, medtem ko partizanske enote niso imele izgub. V boju na Kostavski planini je padlo 16 borcev, 8 pa jih je bilo ranjenih in so jih rešili. Med padlimi je bil tudi komandant kokrškega odreda Matija Blejc-Matevž in sedem borcev moravškega bataljona. Nemci so imeli dva mrtva in šest ranjenih.⁶¹

Izgube v boju na Kostavski planini so bile hude in so se čete kamniškega in moravškega bataljona šele po štirih urah izredno ostrega boja komaj uspele prebiti iz sovražnega obroča. Te izgube so bile posledice kršenja osnovnih pravil partizanskega načina bojevanja. Štab je vedel, da so gestapovci že 19. decembra odkrili taborišče, vendar je brez razloga še cele štiri dni vztrajal na istem mestu in ni ukrenil vsega potrebnega, da bi ga zavaroval pred nenadnim sovražnim napadom. Očitno se je preveč zanašal na številčno in ognjeno moč obeh združenih bataljonov in podcenjeval možnosti nemških enot, da bi v zimskem času napadle taborišče v visoki in že deloma zasneženi planini. To pot tudi obveščevalna služba ni pravočasno odkrila priprave za sovražno akcijo in opozorila enote na pretečo nevarnost; tudi neposredno zavarovanje taborišča je bilo tako slabo, da so se Nemci lahko kar z več strani neopaženo približali in ga nenadoma napadli. Pri tako pomanj-

kljivih ukrepih, ki so sovražniku omogočili polno presenečenje, je bil obrambni boj zelo težaven. Čete so bile stisnjene na ozek prostor, kjer se niso mogle popolnoma razviti in jim ni preostajalo nič drugega kot preboj skozi sovražne vrste za vsako ceno. Zaradi hkratnega napada z več strani in izredno hudega pritiska štab ni mogel imeti zadostnega pregleda nad bojiščem, tako da je bilo vodenje obrambnega boja v največji meri prepuščeno pobudi in odločitvam nižjih starešin, ki so vendarle s svojo iznajdljivostjo in z borbenostjo celotnega borčevskega sestava preprečili še večje izgube.

Ob tej priložnosti moramo še na kratko opisati bojno pot 3. čete 2. bataljona pohorskega odreda (Aleksandrova), ki je nekaj časa delovala samostojno.

Po septembrski nemški ofenzivi na Jelovico je enotam nemškega 18. policijskega polka gorskih lovcev uspelo, kot smo že omenili, da so zaradi izdajstva 13. in 14. septembra v Udnem borštu obkolili in skoraj popolnoma uničili kokrški bataljon, ki je do tedaj delal akcije pod Storžičem. Po razbitju bataljona so se preostali njegovi borci še nekaj časa zadrževali pod Storžičem in Karavankami, nakar so se v novembru 1942 priključili četam kamniškega bataljona.⁸²

Prve dni decembra se je kamniškemu bataljonu na Kostavski planini priključila tudi nekdanja 3. četa 2. bataljona pohorskega odreda, ki se je pred tem zadrževala na Menini planini. V dogovoru s štabom bataljona je večji del te čete s skupino kokrških borcev odšel nazaj pod Storžič z nalogo, da ugotovi stanje na tem področju, napravi nekaj akcij ter mobilizira tiste, ki so jih Nemci nameravali vključiti v svojo vojsko. Četa je prispela pod Storžič 17. decembra in je v noči na 19. december izvršila manjšo prehranjevalno akcijo v Srednji Beli. Dvajsetega decembra zvečer je v Sebenju pri Križah pobrala blago neke čevljarske delavnice in trgovine. Ob tej priliki je med drugim zaplenila 70 parov čevljev in večjo količino usnja, perila, obleke in živil. Po akciji se je četa še kak teden zadrževala na Storžiču in v vaseh med Tržičem, Kranjem in Predvdvorom mobilizirala nekaj borcev. Ker je bilo pričakovati večje snežne padavine, v tem primeru se četa na Storžiču ne bi mogla zadrževati, je zadnje dni decembra krenila nazaj proti Tuhinjski dolini.

Enaintridesetega decembra zvečer, na poti proti taborišču kamniškega bataljona, se je četa zadržala na Šenturški gori. Tam je neki partizanom sovražni domačin vrgel med borce ročno bombo, ki pa ni nikogar ranila. Četa je nato nadaljevala pot, nad Kamnikom šla čez Kamniško Bistrico in potem krenila proti Gozdu. Ker je našla staro bataljonsko taborišče prazno, se je spustila čez Tuhinjsko dolino in se 1. januarja utaborila v gozdu blizu Hruševke. Od tod je 2. januarja zvečer krenila skozi Prapreče proti Snoviku, kjer si je uredila začasno taborišče, dokler ne bi prišla v stik z enotami kamniškega ali moravškega bataljona.

Že od 1. januarja dalje, ko je četa šla prek Kamniške Bistrice, so jo zasledovali gestapovski zaupniki in vse njene premike sproti javljali nemškemu poveljstvu v Kamniku. Dne 4. januarja zjutraj sta dva voda 2. rezervne motorizirane orožniške čete »Alpenland« prejela nalogo, naj četo izsledita in jo napadeta. Četa, ki je začasno taborila na Osnovčku (trig. 919), jih je pravočasno opazila in se pripravila na boj. Ko se je okoli dveh popoldne sovražnik približal njenim položajem, ga je napadla in se nato branila do mraka. Okoli pol petih je zapustila položaje in se umaknila proti Tuhinjski dolini, kamor pa je Nemci niso zasledovali. V boju je padel en borec, dva sta bila ranjena, medtem ko so Nemci imeli enega ranjenega. Še tisto noč je četa v Zgornjem Tuhinju dobila zvezo s kamniškim bataljonom, naslednji dan pa tudi z moravškim in se je po štirimesečnem samostojnem delovanju končno le vrnila v sestavo enot II. grupe odredov.⁶³

Izkazalo se je, da je koncentracija kamniškega in moravškega bataljona zelo okorna in nepraktična rešitev glede na položaj, kakršen je nastal decembra in januarja v kamniškem in zasavskem predelu. Združena bataljona sta se sicer lažje upirala sovražnim napadom kakor vsak zase, toda nastopile so težave s prehrano, ki je v tedanjih razmerah še ni bilo mogoče pripraviti na enem mestu za tolikšno število borcev. Tudi premiki tako velike enote v zimskem času niso mogli miniti, ne da bi jih Nemci takoj odkrili. Vrhu tega so obsežni predeli, kjer sta prej delovala oba bataljona, ostali prazni in brez nadzora, brez enot in zaščite še neoboroženih novincev pa mobilizacija skoraj ni bila mogoča. Zato so se prve dni januarja 1943 vse enote moravškega bataljona vrnile s kamniškega ob-

močja spet v Zasavje, kjer so nadaljevale z mobilizacijo novincev, razoroževale pripadnike vaške samozaščite ter delale preskrbovalne in druge akcije. Močnejše patrulje so odšle tudi na desni breg Save, kjer so mobilizirale okoli Litije in Kresnic. Ob vrnitvi že omenjene 3. čete 2. pohorskega bataljona (Aleksandrove čete) ter ob uspešni mobilizaciji v Zasavju in na Moravškem se je številčnost moravškega bataljona sredi januarja 1943 že povzpela na okoli 180 borcev. To je bila vsekakor že solidna osnova za uspešno obnovitev ofenzivne partizanske dejavnosti v Zasavju.

Nepričakovana nagla sprememba političnega položaja v Zasavju in na Moravškem je Nemce močno zmedla. Od vseh vpoklicanih se je javilo v nemško vojsko le kakih 5 odstotkov, vsi drugi so se priključili partizanskim enotam. Spričo trenutnega pomanjkanja operativnih policijskih enot, katerih dobršen del so morali z Gorenjske in Štajerske poslati na druga bojišča, Nemci niso nikakor mogli več zavreti vse bolj razgibane vsestranske dejavnosti narodnoosvobodilnega gibanja v Zasavju, kjer sta si kamniški in moravški bataljon že ustvarila trdno organizirano zaledje. Svoje postojanke so začeli utrjevati proti partizanskim napadom in gibanje patrulj so omejili le na najbolj nujne primere. Aktivnejše so bile le posamezne gestapovske skupine, ki so se tudi zaman trudile, da bi odkrile osrednja taborišča štaba II. grupe in moravškega bataljona, tako da Nemci v prvi polovici januarja v Zasavju niso izvedli nobene pomembnejše akcije. Družinam, katerih svojci so odšli v partizane, so grozili, da jih bodo izselili, kar so v Litiji in okolici tudi deloma izvedli, na Moravškem in drugih predelih Zasavja pa so to namero preprečile navzoče partizanske enote.

NOVA REORGANIZACIJA SLOVENSKE PARTIZANSKE VOJSKE

Že opisana reorganizacija slovenskih partizanskih enot, ki je bila v aprilu 1942, je nedvomno odigrala pomembno vlogo pri dvigu in širjenju oborožene ljudske vstaje ter pri ustvarjanju svobodnega partizanskega ozemlja v Ljubljanski pokrajini, ni pa dosegla pričakovanih rezultatov na nemškem

okupacijskem področju. Tam so bile splošne razmere za širjenje narodnoosvobodilnega boja povsem drugačne kot na italijanskem zasedenem ozemlju. Enote I. grupe odredov se niso mogle razviti tako, kot so pričakovali, in po nekaj hudih porazih, ki so jim jih do jeseni 1942 prizadejali Nemci pod Karavankami in na področju Jelovice, ko so uničili tudi štab grupe, je za gorenjske partizane nastal zelo kritičen položaj. Tudi II. grupa odredov, ki je bila na višku svoje moči 1942, ko je odhajala z Dolenjske, in je za razliko od drugih treh teritorialno organiziranih grup nastopala kot strnjena operativna enota, je po napornem bojnem pohodu čez Gorenjsko in Koroško prišla na Štajersko tako šibka, da se ni mogla več razviti tako, kot si je zamišljalo glavno poveljstvo.

Načrti za razvoj in izgradnjo partizanske vojske v Sloveniji so prišli do veljave le tam, kjer so bili dovolj ugodni pogoji, kjer pa le-teh ni bilo, predvsem na po Nemcih zasedenem ozemlju, pa se je pokazalo, da predvidevanja niso izvedljiva in da vseh izkušenj ni mogoče poenoteno uporabljati. Tam, kjer se je organizacijska oblika vojske razvijala vzporedno z rastjo in oboroženo močjo osnovnih enot in z razvojem političnih organizacij na terenu, kjer so štabi bataljonov, odredov in grup odredov nastajali iz operativne nuje, ker se je osnovno jedro že do te mere povečalo in okrepilo, se je pomladanska reorganizacija izkazala kot pravilna in umestna; kjer pa so bili štabi in organizacijska struktura postavljeni vnaprej, ne glede na dejanske možnosti razvoja in le zaradi enotnega zunanega videza, pa taka oblika ni mogla biti uresničena.

Razvoj 2. partizanskega bataljona je iz operativne nuje in zaradi boljše organizacije poveljevanja privedel do spontanega oblikovanja 1. štajerske partizanske brigade, ker so za takšno organizacijsko obliko tudi obstajali osnovni objektivni pogoji. Ko je zaradi poenotene organizacije bila brigada ukinjena in preoblikovana v II. grupo odredov, je kljub temu še naprej nastopala kot premična operativna enota. Do prihoda na Štajersko se je organizacijsko in po načinu vodenja bojev povsem razlikovala od drugih treh teritorialno organiziranih grup odredov. Dejansko je že od vsega začetka preraščala njihovo organizacijsko stopnjo razvoja. Gorenjska I. grupa odredov je bila pravzaprav na stopnji začetnega razvoja in je

obstajala le formalno, vendar iz čisto nasprotnega vzroka. Zaradi težavnega splošnega položaja na Gorenjskem se njene enote in terenske politične organizacije niso mogle razviti do take mere, da bi izpopolnile vnaprej postavljeni organizacijski okvir, in zato tudi niso mogle izvršiti postavljenih nalog. Bile so prešibke in okoliščine na Gorenjskem leta 1942 so bile take, da jim niso dovoljevale hitrejšega razvoja. Naloge, postavljene gorenjskim partizanom, so bile usklajene z vnaprej postavljeno organizacijsko obliko, ki jo gorenjske partizanske enote dejansko do tedaj še niso mogle doseči.

Splošna ljudska vstaja v Ljubljanski pokrajini se je ne-pričakovano tako hitro razvijala, da je glavno poveljstvo na prvotno določenem področju III. grupe odredov konec junija 1942 oblikovalo še V. grupo odredov. Razvoj dolenjskih in notranjskih partizanskih čet je bil hitrejši, kot so predvidevali, in kljub navzočnosti glavnega poveljstva na svobodnem ozemlju en sam grupni štab ni mogel več obvladati položaja ter uspešno poveljevati vsem enotam. Štaba III. in V. grupe odredov sta vstajo in partizanske enote na italijanskem zasedenem ozemlju uspešno razvijala, ob spremembah, ki so nastale z veliko italijansko ofenzivo proti svobodnemu partizanskemu ozemlju, pa nista mogla biti več kos svoji nalogi. Njuni teritorialno razporejeni bataljoni in čete so bili pred ofenzivo dovolj močni, da so lahko uspešno preprečevali manjše italijanske lokalne vpade, bili pa so prešibki in preslabo oboroženi, da bi lahko ofenzivneje nastopili proti okupatorju in se prav zaradi teritorialne razpršenosti niso mogli upreti veliki premoči napadajočih italijanskih polkov in divizij. Spričo široke razporejenosti enot ter zaradi pomanjkanja sodobnih tehničnih sredstev za zvezo teritorialni štabi grup in odredov niso imeli pregleda nad položajem in delovanjem svojih podrejenih enot. Posredni način poveljevanja z elementi birokratizma ni bil vselej uspešen in odsotnost stalnega neposrednega nadzora nad enotami ter podrejenimi štabi je dovoljevala razraščanje nepredvidenih in nezaželenih pojavov, ki so marsikdaj povzročali občutno politično in materialno škodo.⁸⁴ Štaba III. in V. grupe odredov ter štabi njunih odredov so med veliko italijansko ofenzivo zgubili stik z delom svojih enot, ki so, prepuščene same sebi in sposobnosti ter iznajdljivosti nižjih starešin, vsaka zase iskale izhod iz nepričakovano težavnega položaja.

Komaj mesec dni po preoblikovanju 1. štajerske partizanske brigade v II. grupo odredov, ko je v Ljubljanski pokrajini nastalo prostrano osvobojeno ozemlje, je glavno poveljstvo že spoznalo nujno, da se iz povsem operativnih potreb tudi v Sloveniji oblikujejo udarne operativne partizanske enote, kar v pomladanski reorganizaciji še ni bilo predvidevalo. Že v prvi polovici junija je ukazalo, naj se na področju III. grupe odredov oblikuje 1. proletarski udarni bataljon »Toneta Tomšiča«, ki je opravljal konkretne naloge, katere mu je določil štab III. grupe in neposredno tudi glavno poveljstvo. Tedaj so predvidevali, da se bo oblikovala tudi brigada z istim imenom, vendar so se priprave za njeno ustanovitev zavlekle do druge polovice julija, ko je velika italijanska ofenziva že bila v teku.

Taktika statične teritorialne obrambe svobodnega partizanskega ozemlja, ki jo je pogojevala pomladanska organizacija slovenske partizanske vojske, ob italijanski ofenzivi ni več ustrezala, sprememba te dotedanje taktike boja in neposreden način poveljevanja pa sta nujno zahtevala tudi drugačno, organizacijsko strnjeno obliko močnejših enot. Že med italijansko ofenzivo je glavno poveljstvo preoblikovalo osnovne enote III. in V. grupe odredov v štiri udarne partizanske brigade, štiri na novo organizirane odrede v Ljubljanski pokrajini pa je skrčilo na število borcev, kolikor jih je bilo nujno potrebno za opravljanje povsem zalednih nalog. Spremenili so tudi sestav glavnega poveljstva. Za komandanta je bil imenovan Ivan Maček-Matija, dotedanji politični komisar; za političnega komisarja pa Boris Kidrič-Peter Kalan. Dotedanji komandant glavnega poveljstva Franc Leskošek-Luka je prevzel nove dolžnosti v osrednjem političnem vodstvu.⁸⁵

Do konca decembra 1942 so slovenske partizanske brigade, včasih tudi v sodelovanju s hrvatskimi, dosegle že vrsto vidnih in zelo pomembnih uspehov pri napadih na utrjene postojanke italijanskih okupatorjev in domačih belogardističnih izdajalcev. V operativne brigade preoblikovana slovenska partizanska vojska se je v Ljubljanski pokrajini izkazala kot močna udarna sila, sposobna uničevati utrjena sovražna oporišča in tudi uspešno se braniti pred močnejšimi sovražnimi napadi. Da bi povečalo njihovo udarno moč in jim dalo tudi večjo samostojnost v vodenju operacij, je glavno poveljstvo v drugi polovici decembra 1942 sklenilo, da jih združi v dve osnovni sku-

pini, ki bosta po potrebi vsaka zase ali skupaj lahko še uspešneje delovali. Vso drugo partizansko vojsko v Sloveniji pa je sklenilo preurediti tako, da bo njena organizacijska oblika usklajena z dejansko močjo teh enot, z okoliščinami na terenu, kjer deluje, in z realno postavljenimi nalogami, ki so ji bile namenjene.

Novo organizacijo slovenske partizanske vojske je glavno poveljstvo objavilo 26. decembra 1942 in jo tokrat tudi dejansko prilagodilo tako trenutnemu položaju kot stvarnim možnostim za razvoj v posameznih slovenskih pokrajinah; temeljila je na stvarno obstoječi osnovi. Za lažje vodenje operacij in zaradi boljšega pregleda nad stanjem in delovanjem enot je namesto prejšnje teritorialne razdelitve enot na grupe odredov razdelilo Slovenijo na štiri operativne cone, in sicer: I. dolenjsko, II. notranjsko, III. alpsko in IV. štajersko operativno cono. Istega dne je objavilo tudi sestavo conskih štabov in določilo enote, ki jih bodo ti štabi vodili. Štabu IV. štajerske operativne cone je poslalo tudi posebna navodila za reorganizacijo štajerskih partizanskih enot.

Dolenjska operativna cona je imela v svoji sestavi razen dveh brigad tudi dva teritorialna odreda, notranjska cona dve brigadi in en odred, partizanske enote na Primorskem in Gorenjskem so bile organizirane v tri odrede III. alpske operativne cone, štajerski partizani pa v pet bataljonov pod poveljstvom štaba IV. štajerske operativne cone. Takšna organizacija slovenske partizanske vojske je vsekakor pomenila velik napredek v primerjavi z organizacijo v aprilu 1942, ki je bila izvedena po enotnem vzorcu za vso Slovenijo in ni upoštevala, ker je bila zasnovana na pričakovanju ljudske vstaje v vsej Sloveniji, niti dotedanje stopnje razvoja posameznih enot, niti posebnih okoliščin za nadaljnji razvoj v posameznih slovenskih pokrajinah. Organizacijska sestava in operativna zmogljivost enot vsake operativne cone sta zdaj omogočali tisto obliko in razvojno stopnjo oboroženega boja, ki jo je splošni položaj na dotičnem operativnem prostoru dovoljeval. Naloga conskih štabov je bila, da vsak na svojem območju samostojneje, neposredneje in bolj operativno, v skladu z dejanskim položajem, vplivajo na razvoj osvobodilnega gibanja ter krepijo in neposredno vodijo oborožen boj proti okupatorjem.⁸⁸

Preoblikovanje II. grupe odredov v IV. štajersko operativno cono

Glede enot IV. štajerske operativne cone je glavno poveljstvo dejansko le potrdilo reorganizacijo, ki jo je štab II. grupe odredov na lastno pobudo že izvedel 11. septembra 1942 na Dobrovljah. Razlika je bila le v tem, da je bil kamniški bataljon vključen v IV. operativno cono in da se je prejšnje operativno področje II. grupe odredov razširilo še na celoten kamniški predel in vzhodno Koroško. Štab cone je ostal v isti kadrovski sestavi, kot je bil pred tem štab II. grupe odredov, le da so ga dopolnili z namestnikom političnega komisarja cone. Na to dolžnost je bil določen Dušan Kraigher-Jug, ki je hkrati opravljal tudi posle sekretarja pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko.

Razen naloge vojaškega vodenja štajerskih partizanskih enot je štab IV. štajerske operativne cone imel tudi nalogo, naj na svojem področju obnovi terenske politične organizacije in razširi narodnoosvobodilni boj v vzhodno Koroško. Ker ob vseh teh nalogah štab cone ni mogel sam neposredno voditi še vseh pet bataljonov, je ob izvedbi omenjene reorganizacije sredi januarja 1943 na lastno pobudo oblikoval še štab kamniškega odreda. To organizacijsko spremembo je glavno poveljstvo odobrilo, odred pa se je kasneje imenoval kamniško-savinjski odred. Vanj so vključili zasavski bataljon »Lojzeta Hohkrauta«, savinjski bataljon »Slavka Šlandra« in kamniški bataljon »Matije Blejca«. Po uničenju pohorskega bataljona je štab cone obdržal pod svojim neposrednim vodstvom le kozjanski partizanski bataljon in partizansko skupino, ki je prezimovala pod Peco in kasneje prerasla v koroški partizanski bataljon.⁸⁷

Predlog štaba II. grupe odredov, ki ga je sredi decembra poslal glavnemu poveljstvu, naj bi se na operativnem prostoru II. grupe odredov oblikovala kamniško-savinjska partizanska brigada, je štab IV. operativne cone umaknil. Že ob koncentraciji kamniškega in moravškega bataljona v drugi polovici decembra 1942 se je namreč pokazalo, da je tako močna enota za tedanje razmere na tem operativnem področju preveč okorna in da je glede na tedanje naloge štajerskih enot tudi neustrezna. Bila bi preveč izpostavljena osredotočenim sovražnim na-

padom; obsežen prostor bi ostal brez partizanskih enot in tam ne bi bilo nikogar, ki naj bi sprejemal nove borce, ki so se umikali nemški mobilizaciji. Tudi prehrana in druga oskrba brigade bi bili v takratnem položaju zelo težavni. Glavno poveljstvo je soglašalo z vsemi navedenimi ukrepi štaba IV. operativne cone in je v celoti potrdilo reorganizacijo, tako kot jo je ta izvedel.

Preimenovanje štaba II. grupe odredov v štab IV. štajerske operativne cone in reorganizacijo štajerskih partizanskih enot so objavili 14. januarja 1943 v taborišču moravškega bataljona na Lesu, dokončno pa so se enote oblikovale šele konec januarja, ko so se priključili še kamniški borci, ki na Lesu niso bili navzoči. Borce dotedanjega moravškega bataljona so razdelili na dva nova bataljona. Zasavski bataljon »Lojzeta Hohkrauta« je sestavljalo pretežno staro jedro moravškega bataljona, okrepljeno z novimi borci domačini. Jedro novega savinjskega bataljona »Slavka Šlandra« je postala 3. četa (Aleksandrova) bivšega 2. pohorskega bataljona, ki je prve dni januarja 1943, kot smo že omenili, končno le prišla spet v II. grupo odredov. Priključili so ji še vse borce razbitega savinjskega bataljona, ki so se po boju na Dobrovljah vključili v moravški bataljon, in tudi nekaj borcev moravškega bataljona. Kamniški bataljon »Matije Blejca« so sestavljali borci nekdanjega kokrškega odreda, ki so bili združeni s kamniškimi partizani v dotedanjem kamniškem bataljonu. Na Lesu so objavili tudi sestavo štaba novega odreda in vseh treh bataljonskih štabov, ki pa je bila kasneje, zaradi izgub, ki jih je kamniški bataljon imel 19. januarja 1943 v boju na Kališah, spremenjena.⁸⁸

Z reorganizacijo na Lesu 14. januarja 1943 je II. grupa odredov dokončno nehala obstajati. Njeni borci so tvorili jedro in so nadaljevali boj v novih enotah IV. štajerske operativne cone, v katere so uspešno prenesli svoje bogate bojne izkušnje in svetle tradicije II. grupe odredov.

- ¹ Zbornik VI/3, dok. št. 68, 124, 170, 182 in 216.
- ² Zbornik VI/3, dok. št. 68 in 86.
- ³ Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936—1945, Koblenz 1957.
- ⁴ Sestavo in razmestitev nemških enot sem povzel iz raznih dokumentov nemškega arhiva v IZDG v Ljubljani.
- ⁵ AIZDG (NA), F 17/III in F 223.
- ⁶ Tone Ferenc: Wehrmannschaft v boju proti narodnoosvobodilni vojski na Štajerskem, Letopis MNO LRS 1958, Ljubljana 1959.
- ⁷ Zbornik VI/4, dok. št. 184.
- ⁸ France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 415.
- ⁹ Zbornik VI/4, dok. št. 101; Peter Stante, Franc Poglajen in Boris Čizmek, ustni viri.
- ¹⁰ Zbornik VI/4, dok. št. 86, Franta Komel, Boris Čizmek in Peter Stante, ustni viri.
- ¹¹ Zbornik VI/4, dok. št. 86.
- ¹² Zbornik VI/4, dok. št. 11, 12, 25, 26 in 86.
- ¹³ AIZDG (NA), F 83; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 226—230.
- ¹⁴ Zbornik VI/4, dok. št. 84; AIZDG (NA), F 17/III in F 100.
- ¹⁵ AIZDG, F 3; AIZDG (NA), F 83.
- ¹⁶ AIZDG, F 3; AIZDG (NA), F 17/III; dr. Franc Polh-Izak, ustni vir.
- ¹⁷ Zbornik VI/4, dok. št. 84; AIZDG (NA), F 100.
- ¹⁸ AIZDG (NA), F 17/III; Janko Sekirnik, ustni vir.
- ¹⁹ Zbornik VI/4, dok. št. 84; AIZDG (NA), F 17/III, F 83 in F 100.
- ²⁰ Zbornik VI/4, dok. št. 86; Peter Stante, Boris Čizmek, Janko Sekirnik in dr. Franc Polh, ustni viri.
- ²¹ Zbornik VI/4, dok. št. 84 in 175; AIZDG (NA), F 17/III in F 100.
- ²² Zbornik VI/4, dok. št. 84 in 177.
- ²³ Zbornik VI/4, dok. št. 84 in 180; Peter Stante, Boris Čizmek in dr. Franc Polh, ustni viri.
- ²⁴ Zbornik VI/4, dok. št. 101; Peter Stante, Janko Sekirnik in dr. Franc Polh, ustni viri.
- ²⁵ Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955, str. 120—124; Mazovec Franc in Godlar Franc-Blisk, ustna vira.
- ²⁶ Zbornik VI/4, dok. št. 86; Peter Stante, ustni vir.
- ²⁷ Zbornik VI/4, dok. št. 19; Franc Mazovec, ustni vir.
- ²⁸ Zbornik VI/4, dok. št. 19 in 101.
- ²⁹ AIZDG (NA), F 17/III; Iz trpljenja in krvi, Celje 1958, str. 47; Franc Mazovec, Anton Ljubič in Janez Slovinc, ustni viri.
- ³⁰ Franc Mazovec, Anton Ljubič, Janez Slovinc in Ivan Lekše, ustni viri.
- ³¹ AIZDG (NA), F 17/III; Franc Mazovec, Anton Ljubič in Ivan Lekše, ustni viri.

³² AIZDG (NA), F 17/III in arhiv deželnega svetnika Brežice; Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961; Janez Slovinc, ustni vir.

³³ AIZDG (NA), F 17/III, F 89 in arhiv deželnega svetnika Brežice.

³⁴ AIZDG (NA), F 17/III, F 89 in arhiv deželnega svetnika Brežice; Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961.

³⁵ Izdajalka je bila Vida Jošt iz Ljubečne pri Celju, prej kurirka okrožnega komiteja KPS za Celje. Po smrti okrožnega sekretarja Toneta Grčarja se je sama javila Nemcem in začela izdajati vse, kar je vedela. Ker je vedela za politično delo nekaterih ljudi, ki jih je tudi četna komanda poznala, ji je le-ta zaupala in jo sprejela v četo (Janez Slovinc in Peter Stante, ustna vira); AIZDG (NA), F 89 in arhiv deželnega svetnika Brežice; Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961.

³⁶ Franc Godlar, Franc Mazovec in Anton Ljubič, ustni viri.

³⁷ Ludvik Zupanc in Franc Mazovec, ustna vira.

³⁸ Zbornik VI/4, dok. št. 101; Janko Sekirnik, ustni vir.

³⁹ Franc Godlar in Franc Mazovec, ustna vira.

⁴⁰ AIZDG (NA), F 17/III, F 89 in arhiv deželnega svetnika Brežice.

⁴¹ Franc Mazovec, Anton Ljubič in Ivan Lekše, ustni viri.

⁴² Zbornik VI/4, priloga št. 3; Pavle Baloh: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana 1962.

⁴³ AIZDG (NA), F 17/III in F 176; Franc Mazovec, ustni vir.

⁴⁴ Pavle Baloh: Spomini na Kozjansko v letu 1942, Prispevki 1962/1, Ljubljana 1962.

⁴⁵ Stanko Škaler: Kozjanski bataljon, Dolenjski zbornik 1961.

⁴⁶ France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 234 do 238.

⁴⁷ AIZDG (NA), F 17/III.

⁴⁸ AIZDG (NA), F 17/III in F 83. Pod Goro Oljko so Nemci ujeli hudo ranjeno Justino Mogu-Drage, ki pa je kmalu za tem umrla v celjski bolnišnici (France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 294).

⁴⁹ AIZDG (NA), F 155/II; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 230—231; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 80—97.

⁵⁰ Zbornik VI/4, dok. št. 100; AIZDG (NA), F 17/III in F 155/II.

⁵¹ Zbornik VI/4, dok. št. 171; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 294—297.

⁵² Zbornik VI/4, dok. št. 100 in 173; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 297—308; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 105—108.

⁵³ Zbornik VI/4, dok. št. 162; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 323—324.

⁵⁴ Zbornik VI/4, dok. št. 100; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 322—331.

⁵⁵ Zbornik VI/4, dok. št. 100; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 344—388; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945; Maribor 1963, str. 108—119.

⁵⁶ Zbornik VI/4, dok. št. 100 in 180; AIZDG (NA), F 17/III.

⁵⁷ Zbornik VI/4, dok. št. 185 in 194; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 364—414.

⁵⁸ Zbornik VI/5, dok. št. 10; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 415—422.

⁵⁹ Zbornik VI/4, dok. št. 194; Zbornik VI/5, dok. št. 10; AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 424—443.

⁶⁰ AIZDG (NA), F 17/III; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 444—497.

⁶¹ Zbornik VI/5, dok. št. 5, 7 in 11; Boris Čižmek in Linka Kse-la-Jasna, ustna vira.

⁶² Zbornik VI/5, dok. št. 108; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 498—513.

⁶³ Zbornik VI/5, dok. št. 110.

⁶⁴ Rekonstrukcijo in analizo boja pohorskega bataljona na Osankarici 8. januarja 1943 sem pripravil na osnovi nemških dokumentov in opisa z viri, ki ga je podal France Filipič v svoji knjigi Pohorski bataljon (Ljubljana 1968, str. 514—583); Zbornik VI/5, dok. št. 110, 111, 114, 117, 118 in 119.

⁶⁵ Zbornik VI/5, dok. št. 108 in 118.

⁶⁶ Zbornik VI/5, dok. št. 124, 125 in 130; France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968, str. 584—591; Franc Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963, str. 141—142.

⁶⁷ Zbornik VI/5, dok. št. 19; Peter Stante, ustni vir.

⁶⁸ Zbornik VI/5, dok. št. 11; Tone Ferenc: Wehrmannschaft v boju proti narodnoosvobodilni vojski na Štajerskem, Letopis MNO LRS 1958, Ljubljana 1959, str. 146—147; AIZDG (NA), F 17/III; Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 116; Kamniški zbornik VII, Ljubljana 1961, str. 95.

⁶⁹ Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 76—80 in 113—115.

⁷⁰ Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 112; Lidiya Puhar, Rudi Čemažar in Ivan Šircelj, ustni viri.

⁷¹ Kamniški zbornik VII, Ljubljana 1961, str. 95—96.

⁷² Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1961, str. 110—118.

⁷³ Zbornik VI/5, dok. št. 10; AIZDG (NA), F 17/III in F 100.

⁷⁴ Zbornik VI/4, dok. št. 101; Peter Stante in Franta Komel, ustna vira.

⁷⁵ AIZDG (NA), F 17/III in F 100.

⁷⁶ Zbornik VI/4, dok. št. 189; AIZDG (NA), F 17/III.

⁷⁷ AIZDG (NA), F 17/III.

⁷⁸ AIZDG (NA), F 17/III in F 100; Franta Komel, ustni vir.

⁷⁹ Zbornik VI/5, dok. št. 11; Peter Stante, ustni vir.

⁸⁰ Zbornik VI/5, dok. št. 9, 10 in 11; Franc Poglajen, ustni vir.

⁸¹ Zbornik VI/5, dok. št. 9 in 10; AIZDG (NA), F 17/III; Kamniški zbornik VII, Ljubljana 1961, str. 96—100.

⁸² Zbornik VI/4, dok. št. 41; AIZDG (NA), F 17/III; Hermann Franz: Gebirgsjäger der Polizei, Bad Nauheim 1963.

⁸³ Zbornik VI/5, dok. št. 9, 10 in 11; AIZDG (NA), F 17/III; Milan Čadež-Aleksander in Leon Cibic, ustna vira.

⁸⁴ Zbornik VI/3, dok. št. 24.

⁸⁵ Zbornik VI/4, dok. št. 14, 16, 27 in 28.

⁸⁶ Zbornik VI/4, dok. št. 136 in 138; Zbornik VI/5, dok. št. 14.

⁸⁷ Zbornik VI/5, dok. št. 14 in 19.

⁸⁸ Zbornik VI/5, dok. št. 19; Kamniški zbornik VII, Ljubljana 1961, str. 108—116; Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969, str. 118 do 121.

SKLEPNA BESEDA

Prihod štaba II. grupe odredov in oslabljenih dveh bataljonov po izredno naporni poti prek Karavank, Kamniških planin in Koroške na Štajersko se je ujema z najbolj kritičnim obdobjem narodnoosvobodilnega boja v tem delu Slovenije. Ob verižnih vdorih v terenske politične organizacije in množičnih aretacijah je do kraja brezobzirno nemško nasilje zasejalo med štajersko prebivalstvo splošno nezaupanje in s tem v nekaterih predelih skoraj popolnoma onemogočilo obstoj partizanskih enot. Večina terenskih političnih organizacij je bila spet razbita; pokrajinsko politično vodstvo se je moralo umakniti v najstrožjo ilegalo in je bilo brez povezav s terenom in enotami; čete 1. štajerskega bataljona so se osipale in izgubljale zaledje. V začetku septembra 1942 so bile že na koncu svojih moči in brez medsebojne povezave, same niso mogle občutneje vplivati na izboljšanje položaja.

Odkar je štab grupe z Dolenjske krenil na pot, ni dobil nobenih novih in točnih obvestil o položaju na Štajerskem. Bil je pripravljen na razne težave, za katere je vedel, da bodo ovirale izvršitev predstojećih nalog, vendar pa se ni nadejal tako kritičnega stanja. Razen tega, da ni mogel vzpostaviti zveze s pokrajinskim političnim vodstvom, so bile zaradi velike italijanske ofenzive v Ljubljanski pokrajini prekinjene tudi zveze z glavnim poveljstvom in osrednjim političnim vodstvom. Štab grupe ni vedel, kaj se je zgodilo in kje se nahajajo tiste njene enote, ki so ostale na Dolenjskem ali so se kasneje z Gorenjske samovoljno vrnile v Ljubljansko pokrajino. Štele so skoraj dve tretjini njenih borcev in poveljniškega kadra iz časa, ko je bila grupa na višku svoje bojne sposobnosti. Štab II. grupe je še vedno upal, da bo z njimi lahko okrepil oboro-

žen boj na Štajerskem in začel uresničevati postavljene naloge. Ko je končno le uvidel, da te pomoči ne bo, je sklenil, da preuredi in očuva enote, ki jih ima na voljo, da s primerno vojaško in politično aktivnostjo popravi politično stanje na terenu in pripravi najosnovnejše okoliščine za obstanek in prezimitev štajerskih partizanov; ko pa se bodo te enote okrepile, bodo krenile v odločen ofenzivni nastop.

Reorganizacija, ki jo je štab II. grupe izvedel 11. septembra na Dobrovljah, ter odločitev, naj posamezni bataljoni delujejo in prezimijo ločeno po raznih predelih Štajerske, sta se pokazali kot pravilni. Kljub izredno težavnim razmeram so bataljoni, vsak na svojem operativnem področju, prilagodili svojo dejavnost stvarnemu položaju. Postopoma so si ustvarjali in utrjevali zaledje in tako že v jeseni 1942 obnovili partizanska žarišča v Savinjski dolini, na Kozjanskem in na Pohorju, zlasti pa se je okrepila njihova dejavnost in utrdilo dokaj močno zaledje v Zasavju in na Kamniškem. Številne sočasne manjše napadalne akcije po vsej Štajerski in taktika pogostega menjanja taborišč ter izmikanja večjim obrambnim bojem so Nemcem onemogočale uspešne akcije. Kljub dobro organiziranemu obveščanju nemška poveljstva niso mogla z gotovostjo zasledovati partizanskih enot, tako da je velika večina obsežnih in organiziranih okupatorskih ofenzivnih akcij udarila v prazno. Res je, da so razbili savinjski bataljon na Dobrovljah, uničili pohorski bataljon ter eno četo kozjanskega bataljona, s čimer so prizadejali hud udarec osvobodilnemu boju na Štajerskem, vendar ti nemški uspehi niso izvirali iz kake njihove posebne taktične iznajdljivosti, ki ji štajerski partizani ne bi bili kos. V veliko večji meri so bili ti porazi posledica zares grobih taktičnih napak vodstev prizadetih enot. Ta so zanemarila osnovna načela že preizkušene partizanske taktike, pustila so se presenetiti in v najbolj odločilnih trenutkih niso znala razsodno ravnati. Pritisk na druge štajerske partizanske enote v tem kritičnem obdobju ni bil nič manjši, vendar so se te, s primerno partizansko taktiko, znale zoperstaviti veliki nemški premoči in so se uspešno izogibale uničenju.

Dejstvo, da so v tem najbolj kritičnem obdobju enote II. grupe povsem same in brez sleherne neposredne zunanje pomoči, v zares nemogočih razmerah obstale in vzdržale na svojem operativnem področju, je njihov dejanski zelo velik uspeh.

S primerno vojaško in vsestransko politično aktivnostjo so si utrjevale zaledje, ko pa so se okrepile z novimi borci, so postopoma same začele prehajati v ofenzivo in so na pomlad še bolj razširile oborožen boj po vsej Štajerski. S tem je II. grupa odredov, prežeta s fanatično voljo in predanostjo, kljub usodni odločitvi, naj čez Gorenjsko krene na Štajersko in kljub vsem oviram, težavam in izgubam, ki so temu sledile, končno le izpolnila svojo nalogo. K temu so nedvomno dosti pomagali tudi tisti zanesljivi zaupniki in člani OF, ki so kljub grozljivemu nemškemu nasilju vztrajali v svojem prepričanju in v najtežavnejših trenutkih nesebično pomagali njenim enotam in političnim delavcem na terenu.

Tiste enote II. grupe odredov, ki so ostale v Ljubljanski pokrajini ali so se tja vrnile s pohoda čez Gorenjsko, pa so odigrale pomembno vlogo v krepitvi in razvoju dolenskih partizanskih enot. Glavno poveljstvo jih je razdelilo po ustanavljajočih se brigadah in drugih enotah, kjer so veliko teh borcev postavili na razne vodilne položaje od komandirjev vodov do komandantov bataljonov, da bi svoje bogate bojne izkušnje lahko koristno uveljavili in jih posredovali tudi drugim.

Po uničenju pohorskega bataljona in velikih akcijah, ki so jih Nemci naredili proti partizanskim enotam v kamniškem predelu in v Zasavju, je nemška napadalnost na Štajerskem začela počasi popuščati. Ob okrepljenem političnem delu na terenu je na izboljšanje položaja nedvomno vplival tudi strateški preobrat na svetovnih bojiščih, ko je nemška vojska pri Stalingradu in v severni Afriki doživela odločilne poraze. Nemci so bili prisiljeni tudi na Štajerskem nekoliko razredčiti svoje oborožene okupacijske čete, hkrati pa so podvojili napore, da bi v svojo vojsko mobilizirali kar največ gorenjskih in štajerskih fantov in mož, ki so jih po krajšem urjenju pošiljali na fronto. Tam, kjer so delovale partizanske enote, jim je mobilizacija slabo uspevala. Ob okrepljeni in uspešni dejavnosti štajerskih partizanov se je precejšen del od Nemcev vpoklicanih pridružil partizanskim enotam, čedalje več pa je dezertiralo tudi tistih, ki so iz nemške vojske prihajali domov na dopust in se niso hoteli več vrniti na fronto. Tako so se štajerske partizanske enote kmalu začele krepiti in so na pomlad 1943 že podvojile število borcev iz jeseni 1942.

Skupina dvanajstih borcev prejšnjega savinjskega bataljona, ki je ločeno prezimila pod Peco, je že do pomladi prerasla v močno in dobro oboroženo četo. Po vzpostavitvi zveze s štabom IV. operativne cone se je razdelila na dve četi, od katerih je ena v začetku aprila odšla na Pohorje in se je razvila v novi pohorski bataljon, druga pa je ostala v vzhodnem delu Koroške kot jedro bodočega koroškega partizanskega bataljona. Tudi drugi bataljoni IV. operativne cone so se nenehoma krepili in razvijali svojo dejavnost. Spomladi 1943 so del neoboroženih novincev začeli pošiljati celo v dolenjske partizanske brigade, prve dni avgusta 1943 pa so se končno združili v 6. slovensko narodnoosvobodilno udarno brigado »Slavka Šlandra«. Ta udarna operativna partizanska enota je postala dostojna naslednica 1. štajerske partizanske brigade, kasnejše II. grupe odredov. Na Štajerskem je uspešno nadaljevala boj proti nemškim okupatorjem do osvoboditve.

V zadnjih dveh vojnih letih je bila večina borcev in starešin nekdanje II. grupe odredov že razporejena skoraj po vseh slovenskih partizanskih enotah in štabih vseh stopenj, kjer so jim zaupali odgovorne vojaške, politične in upravne dolžnosti. Komandant II. grupe Franc Rozman-Stane je že poleti 1943 postal komandant glavnega štaba NOV in PO Slovenije, po njegovi smrti v novembru 1944 pa je to dolžnost prevzel nekdanji politični komisar II. grupe odredov Dušan Kveder-Tomaž. Namestnik komandanta II. grupe Peter Stante-Skala je s te dolžnosti bil imenovan za sekretarja pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Leta 1944 so ga postavili za namestnika komandanta 9. korpusa NOV in POJ, v decembru istega leta pa za komandanta IV. štajerske operativne cone, vodil je štajerske partizanske enote do osvoboditve. Tudi bivši komandant 1. bataljona savinjskega odreda, oziroma kasneje moravškega bataljona Franc Poglajen-Kranjc je že leta 1943 postal komandant IV. operativne cone, od jeseni 1944 do osvoboditve pa je opravljal dolžnost komandanta 7. korpusa NOV in POJ. Med pripadniki II. grupe je bilo že med vojno troje komandantov divizij, še več komandantov in političnih komisarjev brigad, odredov in bataljonov, skoraj vsi drugi borci pa so bili na raznih vodilnih položajih. Med borci II. grupe odredov jih je devet doseglo generalske čine različnih stopenj, 29 iz nje-

nih vrst in šest borcev osnovnih enot, iz katerih je II. grupa nastala, pa je narodnih herojev.

Vojno je preživela le slaba polovica borcev in komandnega sestava II. grupe odredov, ki pa se je v povojnem obdobju še močno razredčila. Ohranjeni dokumenti spričo stroge konspiracije vsebujejo le številčno sestavo enot in iz njih ni mogoče povzeti natančnega imenskega seznama vseh borcev. Tudi za padle so v večini primerov navedene le suhe številke, časovno pa so ti dogodki že tako oddaljeni in še živeče priče že tako redke, da po njihovem spominu skoraj ni mogoče več z gotovostjo dognati, kdo, kje in kdaj je padel. To je še toliko težje, ker so bili v II. grupi borci iz vse Slovenije. Večinoma so se v njej prvič srečali, med seboj pa so se potem poznali le pod ilegalnimi imeni. Mnogi med njimi so živeli v II. grupi le kratek čas in so padli skoraj povsem neznani; mnogo jih je kasneje končalo svojo bojno pot v drugih enotah, kjer je le redkokdo vedel o njih kaj več od ilegalnega imena. Ob raznih reorganizacijah in premestitvah so se medsebojni stiki prekinjali, ponovna srečanja so postala redka in tako so mnogi uto-nili v pozabi. Iz vseh navedenih vzrokov so obstoječi sezname borcev II. grupe še zelo pomanjkljivi ter nepreverjeni in jih zategadelj še ni mogoče objaviti. Delo na njihovi izpopolnitvi ostaja kot ena prihodnjih nalog, ki jo bo možno opraviti le z dobro organizirano široko akcijo in s skupnimi močmi.

Literatura

- Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI, knjige 1, 2, 3, 4 in 5;
Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjige 1, 2, 3 in 4;
Letopis Muzeja narodne osvoboditve LRS 1957 in 1958;
Prispevki za zgodovino delavskega gibanja: 1960/2, 1961/1-2 in 1962/1;
Loški razgledi: 1955/II in 1956;
Zbornik prispevkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnama in iz narodnoosvobodilnega boja na področju občine Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana 1965;
Dolenjski zbornik 1961, Novo mesto 1961;
Kamniški zbornik VII, Ljubljana 1961;
Litijski zbornik NOB, Ljubljana 1969;
Ptujski zbornik II, Ptuj 1962;
Spomini na partizanska leta I in III; Ljubljana 1946 in 1949;
Dušan Biber: Nacizem in Nemci v Jugoslaviji, Ljubljana 1966;
Tone Ferenc: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, Maribor 1968;
France Filipič: Prvi pohorski partizani, Maribor 1965;
France Filipič: Pohorski bataljon, Ljubljana 1968;
Ladislav Grat-Kijev: V metežu, Ljubljana 1969;
Jože Mekinda-Franci: Pohod II. grupe odredov na Štajersko, Ljubljana 1959;
Radko Polič: Čudežna pomlad, Ljubljana 1959;
Lojze Požun: Druga grupa odredov, Celje 1967;
Fran Zalaznik-Leon: Dolga in težka pot 1941—1945, Maribor 1963;
Milan Ževart, Stane Terčak: Od vstaje do zmage, Maribor 1966;
Iz Trpljenja in krvi, Rečica - Laško 1958;
Med Mrzlico in Dobrovljami, Celje 1955;
Hermann Franc: Gebirgsjäger der Polizei, Bad Nauheim 1963;
Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936—1945, Koblenz 1957;
Schriftenreihe der Steirischen Heimatsbundes, Band I, Maribor 1942.

KAZALO IMEN, KRAJEV IN ENOT

g. = gozd
p. = potok
r. = reka

km. = kmetija
pl. = planina
pr. = predel

A

Abidnikov gozd — 470
Adamovec (km.) — 276
Adergas — 259
Afrika — 603
Ahlin Anton-Ante — 244
Ajdovec — 230, 255
Ambrus — 302
Andrejc Miha — 566
Andrejevec (km.) — 85
Apače — 385—387, 419
Apnica — 480, 547
Areh (km.) — 550
Armade:
— II. italijanska — 32, 35, 148
Armadni zbori:
— II. italijanski — 32, 35, 36,
47, 148, 165, 167, 170, 171, 193,
256, 279, 289, 292, 305, 328, 329,
401
Artiče — 460
Artiža vas — 238, 240, 306, 308
Avguštinčič Viktor-Zmago —
424
Avstrija — 13, 16, 18, 22, 26, 82,
357, 410, 493

B

Babič Jože-Vojteh — 224, 227,
252, 482, 506, 507
Babina peč — 180

Babna gora — 108, 158
Babna gora (v Dolomitih) — 395
Bačje — 157, 158
Bad Nauheim — 424—426, 600,
606
Baden Württemberg — 357
Bajda Franc-Marko — 134
Bajda Slavko — 134
Bajgot (pr.) — 565
Balkan — 17
Baloh Pavle-Peter — 492, 598
Ban Ivan — 246

Bataljoni:

partizanski:

— 1. gorenjskega odreda —
321, 325
— 1. notranjskega odreda —
318, 319, 326
— 1. partizanski — 174
— 1. pohorskega odreda —
252, 271, 272, 276, 280, 285
do 288, 296—298, 300, 302,
308, 313, 316, 403, 404, 503,
504, 542
— 1. savinjskega odreda —
252, 276, 280, 284—287, 295,
296, 300—302, 308, 313, 318,
331, 333, 334, 336, 338—340,
344—346, 349, 350, 354, 356,
359, 367—371, 373, 374, 381,
383, 385, 387—389, 391, 396,

- 397, 404, 419, 432, 503, 505, 506, 542, 545, 578, 604
- 1. štajerske brigade — 252
- 1. štajerski — 134, 226, 252, 260, 261, 269, 275, 387 do 389, 391, 402, 427—492, 498, 503, 505—507, 510, 525, 526, 537, 577, 601
- 2. gorenjskega odreda — 321, 325
- 2. partizanski — 11, 18, 135, 145, 146, 151, 162, 163, 173—221, 249, 250, 254, 267, 268, 275, 420, 476, 508, 572, 591
- 2. pohorskega odreda — 252, 298, 300—303, 306, 308 do 310, 315, 316, 319, 330, 331, 333, 334, 336, 338, 342, 343, 345, 349—352, 356, 359, 360, 362, 367, 370, 374, 383, 394, 396, 397, 400—403, 588, 590, 596
- 2. savinjskega odreda — 252, 272, 276, 280—282, 284, 286, 295, 300, 301, 306—308, 318, 331, 333, 334, 338, 342 do 344, 350, 352, 353, 356, 357, 359, 362, 367—370, 374, 375, 378, 380, 381, 390, 391, 404, 418, 433, 439, 441, 454, 483, 503, 505, 506, 526, 528
- 3. »Miloš Zidanšek« notranjskega odreda — 225
- 3. partizanski »Ljube Šercerja« — 174, 254
- 3. savinjskega odreda — 252, 273, 276, 281, 284—287, 297, 298, 300, 304, 305, 308, 309, 318, 331, 333, 336, 349, 504
- 4. dolenskega odreda — 256
- 4. notranjskega odreda — 224, 226, 228—230, 246
- 5. dolenskega odreda — 256
- 5. notranjskega odreda — 317
- dolenski — 173, 219, 255
- južnodolenski — 254

- kamniški — 324, 353, 356, 380, 391, 484, 577, 579—590, 595, 596
- kamniški »Matije Blejca« — 595, 596
- kokrški — 324, 353, 356, 376, 384, 418, 588
- koroški — 522, 595
- kozjanski — 506, 507, 511, 512, 523, 526—528, 530—539, 541, 561, 564, 595, 602
- moravški — 505, 513, 522, 523, 542, 544, 564, 576—587, 589, 590, 595, 596, 604
- pohorski — 475, 481, 511, 516, 519, 521, 522, 542, 543, 545, 547—550, 553, 557, 561 do 564, 568—572, 574, 576, 595, 599, 602
- poljanski — 257, 321, 324, 326, 328, 329, 332—334, 336, 337, 340, 348, 358, 416
- proletarski »Toneta Tomšiča« — 314, 315, 593
- savinjski — 505, 510—519, 521—523, 525, 527, 535, 536, 540, 557, 581, 582, 596, 602, 604
- savinjski »Slavka Šlandra« — 595, 596
- štajerski — 11, 93, 97—114, 135, 224
- zasavski »Lojzeta Hohkrauta« — 595, 596

italijanski:

- 1. bataljon 23. odseka obmejne straže — 187, 212, 214, 216, 217, 238, 239, 270, 299, 301, 305, 328
- 1. bataljon 24. polka — 304
- 2. grenadirski — 188
- 2. kemijski — 188
- 3. črnih srajc »Montagna« — 329
- 3. črnih srajc »Monviso« — 138, 140, 161, 187, 192, 212 do 214, 216, 217, 299, 305
- 7. pionirski — 329
- 11. jurišnih inženircev — 170, 256

- 11. strojnični — 161, 162, 187, 189, 272
- 14. karabinjerski »Milano« — 34
- 14. minometni — 148, 149, 161, 178, 238, 239, 301, 305
- 38. črnih srajc — 139
- 80. črnih srajc — 138, 139
- 111. minometni — 36
- 239. teritorialni mobilizacijski — 305, 308
- 301. teritorialni mobilizacijski — 187

nemški:

- 1. bataljon 4. policijskega polka — 496, 581
- 1. bataljon 19. policijskega polka — 496—499, 514—516, 519, 530, 532, 534, 545, 546, 564, 565
- 1. pionirski — 27
- 2. bataljon 5. policijskega polka — 496—498, 514—517, 527, 528, 538, 546
- 2. bataljon 7. policijskega polka — 496
- 2. bataljon 19. policijskega polka — 496
- 2. bataljon 24. policijskega polka — 576
- 3. bataljon 1. policijskega polka — 496, 497, 519, 584
- 3. bataljon 19. policijskega polka — 496, 587
- 3. bataljon 24. policijskega polka — 496—498, 515, 517, 519, 564, 584
- 10. gradbeni — 260, 324, 326, 327, 329, 337, 339
- 10. rezervni policijski — 259, 260, 326, 327, 340, 369, 496
- 44. rezervni policijski — 259
- 48. tankovskih lovcev — 27, 262, 498
- 72. rezervni policijski — 24, 69, 74, 77, 79, 106, 115, 121, 122, 153, 155, 261, 263, 431, 433, 435, 459

- 93. rezervni policijski — 106, 118, 259, 275, 279, 289, 369, 496
- 124. rezervni policijski — 24
- 171. rezervni policijski — 106, 259, 279, 290, 327, 340, 369, 496
- 181. rezervni policijski — 259, 279, 289, 327, 369, 496
- 302. policijski — 357
- 312. policijski — 357
- 315. policijski — 24
- 316. policijski — 496
- 317. policijski — 496
- 320. policijski — 24
- 321. deželnih strelcev — 27, 104, 262, 454, 498, 519
- 322. deželnih strelcev — 27, 107, 150, 176, 259, 275, 279, 327, 355, 577, 584
- 322. policijski — 327, 496
- 325. policijski — 259, 357
- 499. pehotni dopolnilni — 260, 355, 358, 369
- 510. deželnih strelcev — 259, 355
- 611. deželnih strelcev — 262, 498
- 857. deželnih strelcev — 259, 327, 355, 369
- 921. deželnih strelcev — 27, 104, 262, 382, 498
- 922. deželnih strelcev — 259, 327, 355, 369, 382, 498, 513, 514, 519, 529, 530, 564, 565
- policijski stražarski »Alpenland« — 496, 521, 564, 565
- policijski stražarski »Wien« — 496, 564, 565
- policijski stražarski »Wiesbaden« — 496, 555, 558, 564, 565, 570
- vermanšaft bataljon »Jug« — 262, 279, 499, 500, 514, 515, 519, 549
- Bavarska — 357
- Bebler dr. Aleš — 40, 43, 44, 50, 73, 141, 154, 399, 421, 426

- Begunjščica (pl.) — 382, 383
 Bela (r.) — 387
 Bela krajina — 36, 44, 45, 155,
 236, 267, 392, 393, 403, 408
 Bele vode — 101, 389, 474, 476,
 544
 Beljak — 18
 Belšak Slavko — 246
 Benedik Ivan-Matiček — 421
 Beograd — 82
 Berčan Franc-Mizar — 246
 Berčič Miha-Maks — 142, 175
 Beričevo — 482
 Berkopce Jože-Mišel — 505
 Berlin — 496
 Bernard (km.) — 362
 Bernardovec — 177
 Besednjak Angel-Don — 133
 Besnica — 26, 138, 192, 243, 275,
 277, 280, 286—290, 293
 Besnica (p.) — 274, 285—289
 Betnava — 85
 Bevški jarek — 76, 77
 Bezuljak — 144
 Bežigrad — 203
 Biber Dušan — 55, 606
 Bičje — 163
 Bintek (km.) — 362
 Bistra (na Koroškem) — 522
 Bistra (pri Vrhniki) — 319
 Bistrica — 355
 Bistrica ob Sotli — 26, 532
 Bistrica pri Rušah — 88, 479 do
 481
 Bistriški graben (pr.) — 458,
 460, 462, 530, 532, 537
 Bizeljsko — 26, 37, 106, 116, 529
 do 531, 536, 537
 Bizjak Stane-Kosta — 144, 299
 Bizovik — 400
 Blagovica — 107, 392, 436, 437,
 439, 444, 522, 577, 579, 581, 586
 Blanca — 117, 262
 Blasch (nem. gen.) — 28
 Blatni klanec (pr.) — 157, 158,
 230—232, 234, 236, 237, 246,
 255
 Blečji vrh — 158
 Bled — 24, 243, 259, 279, 330,
 340, 355, 357, 363, 369, 380, 391,
 414, 417, 496, 498, 559
 Blegoš — 341, 342, 346, 347, 352,
 353, 357—364, 367, 371, 396 do
 398, 404, 405, 416
 Blegošar (km.) — 359
 Blejc Matija-Matevž — 587
 Bloke — 36
 Boč (pl.) — 462, 538
 Bočna — 442, 444, 451, 452, 499,
 511
 Bogenšperg (gr.) — 275
 Boharina — 546
 Bohinj (pr.) — 349, 350, 355, 358,
 370, 372, 408
 Bohinjska Bela — 260, 368, 369
 Bohor (pl.) — 16, 61, 109, 456 do
 462, 528—530, 532, 536, 541
 Bohova — 82, 132
 Bojanji vrh — 236, 238—240, 306,
 308
 Bojanski boršt — 236, 237, 239
 do 242, 306, 308
 Bolska (r.) — 14, 104, 105
 Boltija — 581
 Borje — 437, 444
 Borovak — 156—158
 Borovlje — 384
 Borovnica — 45, 317, 319
 Borštinar Jože — 244
 Bosna — 228
 Boštanj (gr.) — 160, 296
 Bovše — 107
 Braslovče — 64—66, 76, 103, 104,
 442, 452, 454, 499, 517, 520
 Breclj dr. Marjan — 44
 Bredič (pl.) — 530
 Breg — 528
 Breg pri Velikem Gabru — 148,
 150, 151, 176, 180, 241, 296
 Brenner (nem. gen.) — 554
 Brestanica — 48
 Brezina — 116
 Brezje (na Gorenjskem) — 382,
 405
 Brezje (pri Moravčah) — 242
 Brezje (pri Muljavi) — 223, 305
 Brezje pri Lipoglavu — 214
 Breznica — 343
 Breznik Verner-List — 87
 Brezova reber — 393
 Brezova reber pri Dvoru — 255
 Brezovica (pri Moravčah) — 579

Brezovniški gozd — 356
 Brezovniški vrh (pl.) — 356
 Brezovski graben (pr.) — 355, 377
 Brežice — 20, 22, 25—29, 48, 63, 106, 107, 110, 114—116, 118, 119, 126, 128, 278, 402, 497, 501, 533, 534, 598
 Brigade:
 — 1. proletarska — 5, 228
 — 1. SNOUB »Toneta Tomšiča« — 393, 394, 400, 402, 403
 — 1. štajerska — 219—246, 248—252, 254, 267, 432, 484, 591, 593, 604
 — 2. proletarska — 5, 228
 — 2. SNOUB »Matije Gubca« — 402, 403
 — 3. SNOUB »Ivana Cankarja« — 403
 — 6. SNOUB »Slavka Šlandra« — 604
 — kamniško-savinjska — 595
 Britna sela — 67, 68, 113
 Brodnice — 109
 Broz Josip-Tito — 251
 Brsniki — 379
 Bruhanja vas — 186
 Buče — 529, 530
 Bučka — 155, 156, 158, 262
 Bukova gora — 74
 Bukovica (pri Moravčah) — 482
 Bukovica (pri Rim. Toplicah) — 79
 Bukovica (pri Stični) — 147
 Bukovica (v Selški dolini) — 259, 398
 Bukovščica — 355
 Bukovžlak — 59, 65
 Burgar (km.) — 277
 Bušič Mate-Bogdan — 243
 Butajnova — 331, 332, 393
 Butara Miha-Aleks — 426

C

Celje — 13, 14, 16—18, 22, 24—27, 29, 48, 55, 57—65, 67—70, 73, 74, 77, 78, 88, 92, 95, 103—105, 107, 108, 124, 131—134, 248, 262, 324,

325, 392, 399, 437, 440, 444, 445, 447, 453, 455, 461, 462, 466, 473, 480, 483, 484, 493, 497, 498, 501, 507, 512, 517, 519, 522, 523, 527, 553, 564, 566, 579, 581, 582, 585, 586, 598, 606
 Celovec — 385, 497
 Cerjak Marjan — 133
 Cerklje na Gorenjskem — 378
 Cerklje ob Krki — 26
 Cerknica — 36
 Cerkvenjak — 466
 Cesta — 176, 180, 302
 Cezlak — 548
 Chiodi Jernej — 243
 Cibic Leon-Tomaž — 425, 426, 600
 Cicelj (pl.) — 484, 578
 Cilenca — 435
 Cirkovce — 470
 Coddeli — 314
 Crngrob — 412

Č

Čabranka — 393
 Čadež Milan-Aleksander — 404, 405, 424—426, 600
 Čajniče — 5
 Čakovec — 18
 Čampelj Ivan-Brico — 244
 Čandr (km.) — 561
 Čatež — 11, 178, 255
 Čebin Frido — 134
 Čebular Zdravko-Rado — 542
 Čeč Tončka — 460, 463, 526
 Čeh Janez — 469
 Čemažar Rudi-Samo — 599
 Čemer (pl.) — 387
 Čemšenik — 75
 Čemšeniška planina — 75, 78, 433, 439—441, 483, 489
 Čeplje — 104
 Čepulje — 353
 Černova (p.) — 565
 Češnjica (pri Sostrem) — 399
 Češnjica pri Kropi — 382
 Češnjice (pri Železnikih) — 356, 367, 370
 Češnjice pri Moravčah — 582, 583

Čete:

partizanske:

- Aleksandrova — 360—363, 404—407
- belokranjska — 106, 110, 154, 155
- borovniška — 144
- brežiška — 108, 114—120, 126, 127, 135, 145
- celjska — 57—63, 86, 128, 131
- grosupeljska — 110, 135, 154, 159—164, 174, 186, 187
- horjulska — 255
- kamniška — 324, 439
- kokrška — 258, 324, 411
- kozjanska — 402, 428, 433, 455—464, 488, 504, 506, 526, 527, 529, 530, 536—539, 541
- mokreška — 142
- mokronoška — 106, 135, 151—158, 164, 165, 174
- molniška — 106, 110, 135, 139—146, 151, 154, 158, 164, 166, 174, 244
- moravska — 482—484, 505, 507, 526, 577, 578
- novomeška — 106, 154 do 156, 165
- pohorska — 81—93, 99, 113, 125, 133, 428
- poljanska — 257, 338, 340, 350, 358, 359, 363
- ptujska — 561
- radomeljska — 106, 140, 149
- rakovška — 255, 319
- revirska — 70—81, 99, 113, 119—125, 128, 131—134, 158, 427, 432, 505
- ruška — 261, 428, 429, 476 do 481, 489, 504, 543, 547, 551, 561, 569
- savinjska — 63—70, 99, 103, 104, 113, 128, 133, 428, 429, 432, 505, 542
- selška — 257, 350, 353, 354, 359, 453
- slovenjgoriška — 261, 429, 464—469, 476, 488, 490, 504

- stiška — 106, 110, 135, 145 do 151, 154, 157, 158, 161, 164, 174, 531
- šaleška — 433, 469—476, 504, 505, 542, 545
- škofjeloška — 257, 340, 343, 350, 358—361, 363, 394
- Veličková — 134, 504, 505, 512

italijanske:

- 4. rušilcev — 155
- 11. kemična — 170
- 53. tehnična — 315
- četa »M« — 293

nemške:

- 1. rezervna motorizirana orožniška »Alpenland« — 25, 65, 73, 74, 79, 108, 262, 497, 519, 565, 581, 584
- 1. vermanšaft bataljona »Jug« — 549
- 2. policijskega stražarskega bataljona »Wien« — 497
- 2. policijskega stražarskega bataljona »Wiesbaden« — 497
- 2. rezervna motorizirana orožniška »Alpenland« — 262, 564, 581, 584, 586, 589
- 2. vermanšaft bataljona »Jug« — 513, 515, 517, 549
- 3. rezervna motorizirana orožniška »Alpenland« — 259, 519, 581, 584, 586, 587
- 3. vermanšaft bataljona »Jug« — 515, 517
- 4. vermanšaft bataljona »Jug« — 515, 549
- 5. policijskega stražarskega bataljona »Alpenland« — 521
- 6. vermanšaft bataljona »Jug« — 515
- 7. vermanšaft bataljona »Jug« — 515, 517, 518
- 8. vermanšaft bataljona »Jug« — 511, 515, 517
- 9. vermanšaft bataljona »Jug« — 515, 517

— 402. kolesarska dopolnilna
 — 260, 355, 368
 — 403. kolesarska dopolnilna
 — 260, 355, 369
 — policijska gorskih lovcev
 »Alpenland« — 581
 — policijska pionirska — 497
 — rezervna policijska »Salz-
 burg« — 262, 296, 297
 — rezervna policijska »Wien«
 — 24, 77, 79, 262, 429, 443,
 496, 497, 521
 — rezervna policijska »Wies-
 baden« — 262, 458, 496, 497,
 521, 530, 532
 Čížmek Boris-Bor — 90, 224,
 226, 252, 420, 421, 433, 438,
 485, 491, 505, 560, 597, 599
 Čmak Ivan — 103
 Čolniše — 76
 Čreta — 64, 102—105, 107, 128,
 445, 448, 454, 503, 507, 511
 Čretež — 317
 Črna — 15, 558
 Črna gora — 171
 Črnelec (pr.) — 15, 324, 380, 390,
 391, 405, 499, 586
 Črni kal (pl.) — 345, 359—361,
 404
 Črni vrh (nad Polhovim Grad-
 cem) — 259, 324, 327, 329, 339,
 345, 346, 399, 404, 415
 Črni vrh (nad Rovtami) — 334,
 336
 Črni vrh (pl. na Dobrovljah) —
 518
 Črni vrh (pl. na Pohorju) — 547,
 554, 555, 558—560
 Črni vrh (pl. pri Taboru) — 105,
 254
 Črni vrh (pl. v Mozirskih pl.) —
 389
 Črno jezero (na Pohorju) — 566
 Črnomelj — 33, 36
 Črnuče — 11, 14, 280
 Čušperk — 163, 186, 187, 198,
 209, 224, 271, 295, 296, 302, 308,
 317
 Čužnja vas — 156

D

Daljnja vas — 141
 Dalmacija — 20
 Davovec (pl.) — 377, 378, 418
 Debeli hrib (pri Polici) — 162,
 163, 288
 Debeli hrib (pri Primskovem) —
 149
 Debeli vrh — 457, 528
 Debeli vrh (nad Trbovljami) —
 79
 Debenec — 157, 236
 Dečja sela — 117
 Dekmanski vrh (pl.) — 561
 Delnice — 171, 393
 Delnice (nad Poljanami) — 342,
 344
 Dermastia dr. Marjan — 243
 Dešen — 445
 Devnik (pl.) — 333
 Dežman Anton — 245
 Dežnikar Alojz — 66
 Dietel (nem. gen.) — 480
 Divizije:
 italijanske:
 — »Cacciatori delle Alpi« —
 314
 — »Granatieri di Sardegna«
 36, 142, 161, 189, 193, 212,
 279, 309
 — »Isonzo« — 32, 36, 149, 161,
 178, 232, 244, 279, 289, 304,
 305, 309
 Dob — 583
 Dobova — 26, 114
 Dobovec — 79
 Dobrava (g.) — 115
 Dobrava (pri Dobrniču) — 230
 Dobrava (pri Kropi) — 376
 Dobravica — 382
 Dobrča (pl.) — 382, 383
 Dobropolje — 152, 159, 162, 174,
 186, 187, 205, 207, 209, 222, 224,
 242, 271, 272, 295, 302
 Dobrljevo — 482
 Dobrna — 24
 Dobrnič — 158, 230, 242
 Dobrova — 399
 Dobrovlje (pr.) — 14, 15, 62, 64
 do 70, 80, 101—105, 131, 132,

333, 381, 389, 390—392, 404, 407,
442, 443, 445, 448, 451—455,
484, 485, 489, 503, 504, 507 do
512, 515—524, 526, 527, 535, 540,
542, 553, 557, 581, 583, 595, 596,
602
Dobrtiša vas — 65
Dobrunje — 136, 137, 194, 195,
218, 242, 272, 395
Dol (pl.) — 380
Dol (pri Hrastniku) — 73, 120
Dol (pri Ljubljani) — 259, 576,
577, 581
Dolčič Emil — 246
Dole (pri Litiji) — 26, 156, 499
Dole pri Polici — 145
Dolenčev mlin — 141
Dolenja Nemška vas — 158, 231,
236
Dolenja vas — 362, 397, 398
Dolenji Podboršt — 231
Dolenjska — 8, 11, 12, 16—18,
20, 37, 77, 78, 93, 135—256, 263,
267, 269, 271, 272, 274, 291, 292,
312, 316, 320, 322, 325, 335, 347,
349, 366, 367, 374, 381, 394, 396,
398, 401, 403, 408, 410, 417—419,
439, 445, 482, 484, 508, 509, 526,
535, 591, 601
Dolenjske Toplice — 36, 255
Dolga njiva — 231
Dolge njive (pl.) — 382, 384
Dolgoritnik (km.) — 285, 286
Dolič (Zg. in Sp.) — 474, 550
Dolina (pri Mokronogu) — 152
Dolnja Bistrica — 12
Dolomiti — 14
Dolsko — 280, 421, 579
Domitrovič dr. Vinko — 422
Domžale — 27, 259, 324, 497, 515,
577, 579—583, 585, 586
Dornava — 466
Dovže — 544
Draga (pri Stični) — 294
Draksler Jože-Povh — 175, 226,
244, 245
Dramlje — 60—62, 107
Drava (r.) — 13, 467, 543
Dravljje — 396, 399
Dravograd — 13, 15, 17, 18, 69,
70, 92

Dravska banovina — 32, 34, 37
Dravska dolina — 480
Dravsko polje — 13, 464
Dražgoše — 370, 371, 405
Dražgoška gora — 367, 368, 371,
373
Drčar (km.) — 286
Drenovec — 530—532, 534
Drenov grič — 335
Drensko rebro — 456
Dreta (r.) — 453
Drobnik Franc — 95, 96
Drofenik Karel — 492
Drtija — 482, 522
Drušče — 26
Družmirje — 92, 95, 100, 471
Dunaj — 12, 17, 82, 476, 496
Dvor — 395
Dvor pri Žužemberku — 36, 320

E

Eberl Lojze-Muri — 447
Efendi — 158
Ekart Franc — 85
Enclov vrh — 472
Ernežnikov vrh — 474
Eržen (km.) — 333

F

Fala — 17, 477, 565
Falkov križ (pr.) — 471
Farčnik Ivan-Buč — 433, 470
Farjev plaz (pl.) — 379
Farovška planina — 519
Fatur Jože — 246
Ferenc Tone — 55, 421, 597, 599,
606
Ferlež Ivan — 243
Filipič France — 56, 132, 421,
426, 490, 492, 597—599, 606
Fledermavs (pl.) — 109, 458, 460
Francija — 496, 564
Frata — 255
Frick dr. Wilhelm — 95
Fridrihtajin (pl.) — 254
Fužine (pri Ljubljani) — 192,
204, 205
Fužine (pri Planini) — 109, 529

G

- Gaberc Bogomir-Huso — 426
 Gaberke — 94, 471
 Gabersko — 73, 80
 Gabrje pod Limbarsko goro — 437, 444
 Gabrje pri Ilovi gori — 160
 Gabrk — 343, 346, 351, 352, 356, 362, 395
 Gabrovčec — 305
 Gabrov vrh — 560
 Gabrška gora (pl.) — 336—346, 349, 351, 352, 355, 359, 364, 367, 371, 393, 394, 397, 398, 404, 405, 416, 418
 Gamberk — 76, 437
 Gašpar (km.) — 285
 Gašperšič Jernej — 142, 154
 Gerjovič Ciril — 133
 Gerjovič Marko — 133
 Glažutska planina — 477, 547, 550, 558, 559
 Globoko — 109, 116, 117
 Goba — 26
 Gobnik — 178
 Godešič — 395, 398
 Godlar Franc-Blisk — 492, 597, 598
 Gogala Lojze — 245
 Golce — 527
 Golčaj — 107, 436, 437
 Goljek — 395
 Golo — 46, 221
 Golobinjek (pri Planini) — 109, 457
 Golovec — 203
 Golte — 387, 542, 543
 Gomilsko — 69, 103, 442, 445, 517, 518
 Gora Oljka — 80, 445—447, 452, 471, 543, 598
 Gorenja vas (pri Godešiču) — 398
 Gorenja vas (pri Poljanah) — 259, 336—339, 345, 346
 Gorenja vas (pri Stični) — 239, 306—308
 Gorenjska — 8, 11, 12, 17, 18, 21, 23, 24, 26, 27, 46, 106, 121, 208, 251, 256—260, 263—267, 269, 273, 275, 277—279, 290, 298, 300, 302, 313, 314, 321—323, 325 do 329, 336, 338—385, 387, 391 do 393, 395, 396, 402—404, 407, 408 do 420, 435, 441, 453, 483, 496, 497, 499, 500, 504, 505, 519, 523, 526, 576, 577, 579, 582, 590—592, 594, 601, 603
 Gorica (g.) — 100
 Gorica (pri Laškem) — 110
 Gorjanci — 110, 155, 255, 256, 267, 393, 402
 Gorjane — 118, 119
 Gornje Laze — 110, 155
 Gornje Zabukovje — 231
 Gornji grad — 15, 269, 380, 390, 407, 435, 443, 451, 497, 499, 511, 515, 518, 519
 Gorski kotar — 294, 393, 413
 Gostinca (pr.) — 285
 Gošar (km.) — 360
 Gozd — 380, 381, 392, 407
 Gozdnik (pl.) — 79, 80, 110, 122, 428, 445, 446, 448, 455, 512, 523, 527
 Grabne — 457
 Gračnica — 462
 Gračnica (p.) — 109, 527
 Gradec — 21, 23, 28, 91, 569
 Gradež — 188
 Gradišče (pri Grosupljem) — 191, 216
 Gradišče (pri Krki) — 160
 Gradišče (pri Primskovem) — 178, 179
 Gradišče (pri Trebnjem) — 231
 Gradovlje — 144
 Grajska vas — 434, 448
 Grandovec Karel-Stari — 144
 Graška gora — 93, 474, 544, 551
 Grat Ladislav-Kijev — 421—426, 606
 Grazioli Emilio — 32, 35, 167
 Greif Avgust-Blisk — 133
 Greif Martin-Ruda — 85, 87, 90, 108, 132, 226
 Grčar Tone — 598
 Griže — 64, 67, 68, 104, 105, 107, 109, 110, 112, 113, 262, 434, 469, 476, 497

Griže (pri Stični) — 149, 301
 Grmada (na Dobrovljah) — 448, 454, 576
 Grmada (nad Litijo) — 26
 Grmada (nad Plešivcem) — 70, 80, 93, 99, 100, 128
 Grmada (pri Trebnjem) — 158, 230
 Grobelno — 107, 462, 507
 Groblje — 62, 362, 583
 Grosuplje — 36, 136, 140, 143, 159—161, 163, 171, 187, 188, 192, 205—207, 209, 213, 217, 220 do 224, 230, 236, 241, 242, 244, 255, 269—271, 293, 295, 296, 300 do 302, 307, 308, 314, 316—318, 402, 420, 483
 Groznik Ciril — 72, 75
 Grubarjev kanal — 203
 Grupe odredov:
 — I. grupa — 248, 250, 254, 257, 260, 266, 321, 323, 324, 337, 338, 340, 346—349, 353, 363, 364, 366, 368, 370, 373, 374, 381, 382, 396, 407, 409 do 411, 413—418, 540, 591
 — II. grupa — 247—606
 — III. grupa — 248, 250, 254 do 256, 266, 272, 292, 294, 298, 299, 302, 312, 313, 316, 393, 407, 592, 593
 — IV. grupa — 248
 — V. grupa — 317, 391, 592, 593
 Gubno — 108, 456, 458, 538
 Guštanj — 17

H

Hacin dr. Lovro — 38
 Hafner Lojze-Veličko — 443
 Hajdina pri Ptuj — 89
 Haloze — 16, 261, 464, 465, 467
 Handl Rudolf — 24
 Hermann Franz — 424—426, 600, 606
 Himmler Heinrich — 364, 415, 501, 569
 Hitler Adolf — 21, 22, 28, 569
 Hlebec Drago — 133
 Hlebec Jože — 133

Hlebov dom — 82, 85
 Hmeljnik (gr.) — 255
 Hoče — 87, 563
 Hočevje — 161, 295, 302, 309, 313
 Hohkraut Dolfe — 426, 491
 Hohkraut Lojze — 72—74
 Horjul — 36, 329—332, 335
 Hotavlje — 337, 345, 352, 359
 Hradeckega vas — 203
 Hrastnik — 14, 71—74, 79, 119 do 121, 454, 455, 513, 514
 Hrastnik (hrib) — 353, 398
 Hrastnik (pri Moravčah) — 364
 Hrastnik (pri Trojanah) — 445
 Hrib (v Dolomitih) — 333
 Hribar Dominik-Oskar — 474, 543
 Hribar Franc-Savinjšek — 443
 Hribi (pr.) — 583
 Hribski Špan (km.) — 180
 Hruševka — 589
 Hrvatska — 12, 13, 16, 26, 31, 34, 71, 105
 Hrvatsko Zagorje — 461
 Huda jama — 489
 Huda luknja — 551
 Huda Polica — 191, 216
 Hudi kot — 544, 550, 554
 Hudinja — 474
 Hudi vrh (pl.) — 553
 Hudo (pri Brezjem) — 382
 Hudo (pri Stični) — 238, 308
 Hutterjeva vila — 87, 545

I

Ihan — 484, 577, 579—581, 583
 Ilova gora (M. in V.) — 163, 295, 308, 314
 Ilova gora (pl.) — 160, 161, 198, 222, 224
 Imeno — 26, 529
 Impolje — 155
 Ipavec (km.) — 214, 270
 Irje — 462
 Iška (pr.) — 317
 Italija — 12, 17, 20, 23, 34, 40, 166, 172, 256, 260, 320, 326
 Ivančna gorica — 151, 237—241, 306—308, 310, 314

Ivanuš Ivan-Vid — 463
Ivkovič Mirko-Siška — 273, 393
Izlake — 113

J

Jablana — 76, 583, 584
Jablanški vrh — 428
Jagerska peč — 565
Jagerski vrh — 546
Jakhel Adolf — 159, 160, 245
Jakopič (km.) — 286
Jamnik — 368, 371, 375, 382
Janče — 137, 274, 277, 278, 280
do 283, 285—289, 299, 414, 418,
432, 437, 439, 449, 526
Janežovci — 466
Janhuba Rudi — 116, 133
Jastrebarsko — 402
Jauhe (pr.) — 186, 313
Javor — 26, 138, 142, 192, 285,
286, 288
Javorje (pri Poljanah) — 274,
338, 341—343, 345, 346, 359
Javorje (pri Šentjurju) — 498
Javorjev vrh (pl.) — 371
Javornik — 60
Javornik (pl.) — 458
Javorski vrh — 561, 566
Javoršček (pl.) — 407
Javorščica (pl.) — 459, 460
Jelovica — 257, 321, 322, 347,
350, 352, 353, 355, 357, 359, 362,
363, 367—376, 378, 382, 383,
389, 396—399, 404, 405, 411, 418,
419, 503, 588, 591
Jelša — 177
Jerič Renato-Ambrož — 587
Jeriše — 387
Jerom (km.) — 276
Jesenice — 259, 266, 279, 353,
356, 376, 396
Jesenovška planina — 513
Ješce — 148, 149
Jevnica — 274, 275, 278, 280, 283,
298, 435, 441
Jezernik (km.) — 517
Jezero — 236
Jezerski vrh — 544
Jezersko — 325, 377, 405
Ježen vrh — 176—178

Ježica — 144, 396, 399
Jodl (hríb) — 478
Josipdol — 557
Jošt Vida — 598
Judenburg — 18
Jugorje — 393
Jugoslavija — 12, 21, 25, 33, 40,
54, 55, 115, 200, 228, 247, 251,
273, 496
Junis Mehmed — 58
Jurklošter — 462, 527, 528, 537
do 539
Juvan Alojz-Jovo — 133
Juvančič dr. Ivo — 55, 244

K

Kal — 26
Kal (pl.) — 389
Kal pri Hrastniku — 72, 78, 120,
121, 513
Kalinger Ciril — 422
Kališe — 596
Kališnik — 385
Kalšan Ivan-Bosanac — 433,
542, 558
Kamenče — 64
Kamen vrh (nad Dobropoljem)
— 162
Kamen vrh (nad Krko) — 161
Kamna gorica — 371
Kamnik — 11, 14, 15, 259, 266,
324, 356, 364, 376, 378—380, 390,
417, 444, 445, 497, 515, 522, 523,
535, 576, 577, 579, 581—583, 586,
587, 589
Kamnik (hríb) — 67
Kamniška Bistrica — 258, 378—
381, 419
Kamniška Bistrica (r.) — 322,
376, 378, 381, 405, 589
Kamniške planine — 374, 378,
380, 382, 391, 601
Kapele — 26
Kapeljski križ — 444
Kapla — 104, 454
Kaplja vas — 113, 445, 447, 470
Kapun (km.) — 565
Karat Rudi-Džek — 454
Karavanke — 257, 266, 321, 355,
356, 364, 367, 368, 376, 381, 382,

- 384, 385, 411, 415, 543, 578, 582,
 588, 591, 601
 Kardelj Edvard — 251
 Karlovac — 20, 40, 171
 Kasaze — 64, 430
 Kašeljavec — 318
 Kašeljški hrib — 137—139
 Kavčič Dušan — 244
 Kavčič Hinko — 244
 Kavčič Niko — 424, 426
 Kavkaz — 355
 Keber Stanko-Kogo — 246
 Kepov gozd — 473, 474
 Kerin Milka — 154, 551
 Keše Ivan — 73
 Kicar — 466
 Kidrič Boris — 40, 44, 142, 593
 Kižljevka — 143, 144
 Klavora Slavka — 60
 Klavs Jože — 246
 Klemenčič Franc-Čas — 246
 Klinča vas — 45
 Ključ — 393, 404
 Klopčič Franc-Klin — 246
 Klopni vrh — 88—92, 96, 547,
 553, 554
 Kmet dr. Janez — 243
 Knez Anton — 244
 Knez Franc — 467, 469
 Knez Rudi-Silas — 80, 226, 252,
 432, 433, 438, 507
 Knifič Jože-Iks — 476, 543, 552
 Knofe (nem. gen.) — 554
 Kobansko — 16
 Kobiljek — 75
 Koblenz — 597, 606
 Kocjančič Franc-Stari — 140
 Kočenica — 105
 Kočevje — 20, 33, 34, 36, 44, 45,
 171, 186, 207, 222, 242, 254, 270,
 271, 294, 296, 308, 317
 Kočevska (pr.) — 256, 263, 267,
 291, 292, 295, 408, 413
 Kočevski Rog — 255, 256, 294,
 311, 399, 402, 417
 Kodrič Franc — 246
 Kofce — 384
 Kokarje — 517
 Kokra (r.) — 376—378, 381, 405,
 414
 Kokrica — 377
 Kolar Adolf-Zvone — 252
 Kolman Alojz-Marok — 222, 227,
 252, 311, 505
 Kolovec (gr.) — 587
 Kolovrat — 113, 436, 437, 516,
 583
 Kolpa — 36, 255, 294, 393, 413
 Komel Franta — 244—246, 424,
 597, 599
 Komisija (pl.) — 552
 Kompolje — 223, 302, 306, 308
 Končarjev mlin — 276, 277, 279,
 280, 289
 Konec — 527
 Konj (pl.) — 380
 Konjski vrh — 451
 Kopa (pl.) — 377
 Kopačnica — 360
 Kopanj — 160
 Koprivna — 387, 453
 Koprivnica — 531, 532, 536
 Koprivnik — 311, 387, 529
 Koren (hrib pri Trebelnem) —
 231
 Koren (hrib v Dolomitih) — 330,
 334, 399
 Korinj (M. in V.) — 160, 161,
 186, 230
 Kornher Roman — 133
 Koroška — 11, 12, 15, 17, 21, 22,
 24—26, 263, 324, 327, 355, 369,
 381, 383, 385, 387, 391, 411, 414,
 416, 419, 451, 453, 490, 497, 505,
 519, 522, 523, 543, 557, 562, 569,
 570, 591, 595, 601
 Korpusi NOVJ:
 — 7. korpus — 604
 — 9. korpus — 604
 Kos Anton — 58
 Kosivna ravan — 285, 286
 Kostavska planina — 380, 381,
 390, 391, 407, 585—588
 Kostrevnica — 177
 Košenina Franc-Sergej — 246
 Koške poljane — 277, 280, 281
 Košnica — 518
 Košučeje — 232, 234, 235
 Košuta (pl.) — 382, 383, 419
 Košutna — 378, 379, 483
 Kotlič — 367, 370, 371, 374, 375,
 381, 382

- Kotredež — 434
 Kovač Ivan-Vanja — 161, 245
 Kovačič Jože — 422
 Kovačič Milan — 133
 Kovačič Oskar — 44
 Kovski vrh — 336
 Kozjansko — 16, 61, 109, 111, 117,
 119, 133, 260, 402, 428, 432, 433,
 455—464, 496, 497, 499, 504, 506,
 507, 523, 526, 527, 529, 532, 533,
 535—541, 602
 Kozje — 26, 59, 106, 109, 118, 119,
 126, 456, 458—460, 462, 463, 530,
 532, 536, 537
 Kozjice — 49, 110
 Kozlevčar Miha — 245
 Kozmelj Ivan-Gustelj — 578
 Kožljek — 219, 318
 Kožljek (v Dolomitih) — 334
 Kožlješke žage — 318, 483
 Kožljevce — 276
 Kraigher Dušan-Jug — 509, 595
 Kraigher Sergej — 72, 76, 119,
 135, 269, 291, 427, 456
 Kraj (hrib) — 186
 Krakov — 357
 Kraljevi gozd — 544
 Kraljevi hrib — 380
 Kramarica — 389
 Kramar Janez — 246
 Kranj — 259, 266, 279, 324, 325,
 350, 355, 376, 377, 399, 405, 588
 Krajnc Milan — 422
 Kranjska gora — 266
 Krašnja — 392, 522, 577
 Kravos Vlado — 174, 245
 Krčevina — 469, 569
 Kremenjek — 149, 150, 158, 159,
 162, 221, 222, 224, 226, 227, 229,
 230, 236, 237, 239, 240, 251, 269,
 272, 291, 294, 296, 298, 299, 313,
 316, 484
 Krepeletove peči — 507
 Kresnice — 150, 274, 275, 435,
 441, 577, 581, 585, 590
 Kresniški vrh — 150, 274
 Krim (pl.) — 318, 326, 393
 Krim E. Abdul — 58, 61
 Krivice — 461
 Križan vrh — 530
 Križe — 377, 588
 Križka planina — 121
 Križna gora — 258
 Krka — 146, 150, 160, 161, 186,
 209, 222, 269, 271, 293, 295, 296,
 300—302, 304, 309, 310, 315, 316
 Krka (r.) — 18, 110, 155, 230, 255,
 294, 295, 299, 304—307, 309, 310,
 316, 402
 Kronovo — 155
 Kropa — 350, 355, 363, 405
 Krška vas — 116
 Krško — 24, 26, 74, 114—116, 261,
 262, 459, 497, 531, 564
 Krško polje — 37, 114
 Krušni vrh — 151, 158
 Krvava peč — 317
 Krvavec — 322, 367, 368, 375,
 377—382, 399, 418
 Krvavica — 105
 Ksela Linka-Jasna — 561, 599
 Kucelj — 333
 Kukovca Ludvik — 243
 Kum (pl.) — 79, 157, 278
 Kumar Andrej — 243
 Kumen (pl.) — 546, 550
 Kunaver Franc-Sulc — 566, 568,
 569
 Kunšperg — 530
 Kurja vas — 565
 Kuželjevce — 186
 Kveder Dušan-Tomaž — 116,
 133, 145, 173, 226, 250, 290, 509,
 604

L

- Lacko Jože — 464, 467—469
 Lačna gora — 548
 Lahov graben — 528
 Lahovna — 527
 Lakovič Vladimir — 425
 Lancovo — 374
 Langerjeve peči — 60, 61
 Lanišče — 141, 208
 Laško — 121, 427, 446, 454, 462,
 497, 515, 538, 565
 Lavrica — 141
 Lavtarski vrh — 395
 Lazarini — 160
 Laze (nad Krko) — 160, 186
 Laze (pri Ljubljani) — 140, 143,
 274, 285, 286

Laze (pri Vačah) — 580, 582
 Lažiše — 527
 Legen — 552, 555
 Legije:
 — 4. obmejne milice — 148
 — 16. črnih srajc — 34
 — 55. črnih srajc — 138
 — 98. črnih srajc — 36, 148,
 155, 232, 238
 Lehen — 85
 Lekše Ivan-Job — 246, 492, 597,
 598
 Lemberg — 496
 Lepe — 565
 Lepe njive — 542
 Lepenarica — 555
 Lepi dob — 26
 Les — 444, 482, 523, 578, 581, 584,
 585, 596
 Lesce — 259
 Lesično — 107—109, 456, 457,
 459, 529, 530
 Leskošek Franc-Luka — 43, 44,
 593
 Leskovar Edi — 492
 Leskovec (pri Višnji gori) — 148,
 294
 Leskovača — 359
 Lešnikova žaga — 477
 Letonja Jože-Kmet — 64, 453
 Letonja Vlado-Janez — 433, 542
 Letuš — 70, 446—448, 452, 517,
 520
 Levanjci — 466
 Levec — 65, 107
 Ležen — 92, 95, 96, 100, 471, 472
 Liberga — 176, 177
 Liboje — 113, 442, 455, 489, 515,
 516
 Ličen Milan-Čort — 244
 Lika — 20, 171
 Limbarska gora — 392, 434, 435,
 445, 484, 522, 578, 582, 585
 Limberk — 162, 163, 186
 Limbuš — 476, 480
 Lipa — 445
 Lipavčev grič — 138, 285
 Lipica — 395
 Lipičar Mari-Alenka — 424, 426
 Lipje — 538

Lipljene (M. in V.) — 160, 209,
 223, 271, 272
 Lipniška planina — 372
 Lipoglav (M. in V.) — 138, 142,
 192, 194, 196, 209—217, 220, 221,
 242, 270, 399—401
 Lipovica — 482
 Lisec — 230, 399
 Lisičje — 208
 Litija — 11, 16, 27, 74, 79, 138,
 149, 175—178, 181, 186, 259, 266,
 267, 274, 277, 279, 280, 290, 291,
 316, 391, 439, 442, 497, 505, 515,
 523, 576, 577, 584, 585, 590
 Ljubečna — 107, 598
 Ljubelj — 322, 325, 382, 414, 505
 Ljubogojna — 331
 Ljubič Anton-Zidar — 422—425,
 597, 598
 Ljubljana — 12, 13, 17, 18, 20,
 32—37, 40, 41, 43, 44, 46, 47,
 53—55, 65, 93, 96, 99, 104, 112,
 113, 115, 119, 127, 129, 131,
 134—136, 140—147, 149—151,
 156—158, 162, 164—169, 172—
 174, 176, 180, 187, 191—194,
 196—200, 203, 205—207, 210,
 214—221, 223, 231, 241—246,
 248, 255, 256, 267, 268, 270,
 274—277, 279, 280, 289, 290,
 292—294, 296, 298, 299, 301—
 303, 314, 316, 318—321, 324, 325,
 329, 330, 335, 376, 392, 396,
 399—402, 408, 409, 411, 413, 414,
 417, 428, 434, 444, 445, 453, 476,
 483, 484, 505, 512, 522, 572,
 597—600, 605, 606
 Ljubljanica — 137, 292, 396,
 399—401
 Ljubljanska pokrajina — 12, 18,
 26, 31—38, 44—46, 49, 53—55,
 71, 116, 135—256, 261, 263—265,
 274, 278, 279, 285, 290—322, 325,
 326, 365, 367, 381, 393, 395, 397,
 400—403, 408, 411, 417, 419, 448,
 498, 504, 509, 529, 590, 592, 593,
 601, 603
 Ljubljanski vrh — 318, 319
 Ljubljansko polje — 194, 198,
 217, 396

Ljubno — 382, 405
 Ljubno ob Savinji — 442, 451,
 452, 497—499, 564, 569
 Ljutomer — 25, 476
 Lobnica — 476—478, 480, 547, 551
 Lobnica (p.) — 565
 Ločica — 447
 Ločivnica — 342, 343
 Log (pri Kozjem) — 108, 109
 Log (pri Poljanah) — 336
 Log (pri Trojanah) — 439, 580
 Logatec — 33, 34, 36, 170, 319,
 330
 Loka (pri Zagorju) — 76, 518
 Loka pri Zidanem mostu — 462
 Loka pri Žusmu — 458
 Lokavec — 121, 122
 Loke pri Taboru — 434
 Lokovica — 92, 93, 472
 Lokve pri Senovem — 117, 118
 Lombardi Rafaele — 34
 Lomniki (pr.) — 138, 285
 Loška dolina — 36, 45
 Loški potok — 270, 393
 Lovrenc na Pohorju — 88—91,
 477, 478, 546, 549, 550, 554, 563,
 564, 569
 Lože — 110, 121, 527
 Ložnica — 107, 428, 429
 Lubnik — 341, 343, 367, 394, 395,
 398
 Lučarjev kal — 145, 223, 224,
 238, 240, 313, 314
 Luče — 222, 223, 295, 296, 301
 Luče ob Savinji — 451, 452, 497,
 499, 515
 Lučine — 324, 331, 332, 336—340,
 343—346, 349, 352, 355, 367, 393,
 397, 399, 416
 Lučki dol — 223
 Lukanc Avgust-Brglez — 132
 Lukanja — 548, 565
 Lukovek — 152
 Lukovica — 517, 579—581, 584,
 585
 Luksemburg — 175
 Lupo Pietro — 243
 Lurker Otto — 24
 Lušina Janez-Mali — 425
 Luža — 387
 Lužar (km.) — 283, 285

M

Maček Ivan-Matija — 291, 593
 Mačkovec — 161
 Madžarska — 26
 Mahovec (km.) — 282, 283
 Majcen Franc — 246
 Majcen Milan — 152—154
 Majcen Nace — 244
 Majcen Vlado — 433
 Majdičev mlin — 62
 Majland (pl.) — 566, 567
 Majnik Ivan-Džems — 426
 Mala Dolga noga — 280, 283
 Mala gora — 255
 Mala Jelovica (pl.) — 360
 Mala Kopa (pl.) — 544
 Mala Loka (pri Žalni) — 151,
 161, 222
 Mala Reka — 527
 Malenski vrh — 360
 Mali Blegoš — 359
 Mali Lubnik — 394
 Mali rovt (pl.) — 395
 Mali vrh (pl.) — 375
 Mali vrh (na Ilovi gori) — 222,
 223
 Mali vrh pri Šmarju — 191, 216
 Mali vrh (pri Trebeljevem) —
 275, 276
 Malo Črnelo — 307
 Malonožnik (km.) — 282, 283
 Manga — 109
 Maribor — 13, 17, 18, 22—25, 27,
 28, 48, 49, 55, 56, 60, 77, 78, 80,
 82—89, 91—93, 97, 105, 107,
 113, 119, 122, 124, 126, 127, 132,
 133, 149, 248, 261, 429, 442, 472,
 477, 478, 480, 481, 493, 498, 501,
 538, 543, 560—564, 566, 571, 598,
 599, 606
 Marija Čreta — 517
 Marija Reka — 78, 428, 429, 434
 Marinko Miha — 44, 154
 Marinček Tone-Bregar — 174,
 244, 245
 Marof (pri Planini) — 109
 Marof (pri Topolovem) — 456,
 463
 Martinček (pl.) — 371, 372
 Mascus Helmut — 24

- Matica — 79
 Mاتيoli Giuseppe — 243
 Matulov vrh — 93
 Mauthausen — 64
 Maverlen — 403
 Mazovec Franc-Risto — 137, 227,
 243, 252, 421, 422, 433, 482, 491,
 492, 506, 528, 597, 598
 Mazovec Lado — 243, 246
 Mazovec Polde — 246
 Mede Pavla-Katarina — 551
 Mede Rudolf-Groga — 505, 542
 Medic dr. Stane — 96
 Medvedica — 162, 189, 191, 198,
 216, 221—223, 245, 317
 Medvedjek — 237—239, 241, 242,
 296, 297
 Medvednica (pl.) — 537
 Medved Oto — 134
 Medvode — 357, 395
 Mehle Anton-Viktor — 422, 423
 Mekinda Jože-Franci 245, 246,
 421—425, 606
 Mekinje — 259
 Mengeš — 11
 Menih Jože-Rajko — 252, 386,
 505, 542
 Menina planina — 14, 15, 258,
 390, 391, 404, 405, 407, 441—443,
 445, 450, 451, 512, 515, 519, 524,
 588
 Messana Ettore — 33
 Metlika — 36
 Metnaj — 147, 148, 402
 Mevželj Janez — 154
 Meža (r.) — 15, 17
 Mežica — 17
 Mežiška dolina — 387, 453
 Migojnice — 113, 429
 Mihelca — 148—150, 176—180
 Miklič Jože-Donav — 246
 Milavec Albin — 133
 Milavec Ivan — 133
 Milavec Marjan — 133
 Mirenska dolina — 18, 38, 136,
 144, 151, 152, 156—158, 242, 256,
 279, 391, 401
 Mirna — 157, 402
 Mirna (r.) — 497
 Mirna peč — 296
 Mislinja — 13, 18, 92, 497, 550,
 552, 554, 569, 570, 575
 Mislinja (r.) — 15
 Mislinjska dolina — 48, 95, 97,
 387, 388, 433, 445, 469, 497, 506,
 544, 545, 547, 550, 551, 555, 556,
 559, 561, 569
 Mislinjski graben — 474, 552
 Mislinjsko sedlo — 552, 554
 Mišica Lado-Miha — 421
 Mišji dol (pri Jurkloštru) — 528
 Mišji dol (pri Primskovem) —
 178—180
 Mitnjak Ivo — 134
 Mlačevo — 206
 Mladi vrh — 341, 343, 345, 346,
 348, 349, 360, 404
 Mlakar Drago — 95, 97
 Mleščevo — 236, 306
 Mlinše — 482
 Močnik (p.) — 534
 Mogu Justina-Draga — 598
 Mokrec — 142, 146, 152
 Mokrice — 26
 Mokrine — 222
 Mokronog — 136, 151, 152, 154,
 157, 232, 234, 235, 256, 267
 Molnik — 138—143, 150, 191—
 193, 203, 208, 213, 215, 216, 270,
 293, 400
 Morava — 36
 Moravče — 27, 258, 266, 317, 441,
 450, 483, 497, 513, 535, 577—
 581, 583—586
 Moravče pri Gabrovki — 178,
 242
 Moravška dolina — 14, 322, 392,
 436, 445, 484
 Moravška gora — 157, 158, 165
 Moravško — 503, 507, 509, 553,
 560, 577—579, 581, 582, 586, 590
 Moste pri žirovnici — 325
 Mostje — 467
 Mošenik — 445
 Mošenjska planina — 371, 375,
 382
 Motnik — 14, 15, 269, 390, 430,
 435, 439, 444, 447, 498, 519—522,
 583, 586, 587
 Mozelj — 255

Mozirje — 65, 101—103, 447, 470,
497, 498, 517, 520, 543
Mozirske planine — 15, 387, 389,
450, 452, 543, 544
Možjanca (pl.) — 377
Mraševo — 26
Mravljak Božo — 95, 100
Mravljak dr. Dušan-Mrož — 542
Mrčna sela — 531
Mrzel Milan — 433
Mrzlica — 78, 94, 113, 121, 131,
132, 428, 433, 434, 445, 446, 448,
454, 498, 515, 527
Mrzli studenec (na Pohorju) —
565, 566
Mrzlo polje — 239, 297, 306
Muljava — 145, 223, 224, 238,
294, 300, 304—314, 317, 393,
482—484
Mura — 12
Murave — 338, 342, 359
Murence — 153
Murovica — 84, 579, 581, 583, 584
Mussolini Benito — 33, 169

N

Naklo — 357, 376
Na slapeh (pr.) — 519, 520, 524
Natlačen dr. Marko — 32, 33, 37,
40
Nazarje — 102, 443, 446, 511, 517,
520
Nemčija — 12, 16, 21, 22, 40, 43,
46, 52, 54, 72, 105, 106, 115, 357,
415, 493, 497, 533
Nemec Ivan-Vojko — 509
Nemiljščica — 375
Norveška — 357
Nose Jože-Špan — 152, 227, 243
Notranjska — 11, 36, 45, 141, 142,
145, 165, 174, 219, 254, 256, 263,
267, 292, 298, 313, 316, 317, 322,
393, 401, 408, 411, 413—415, 417,
419, 526
Novak Leon — 64, 83, 85, 91, 96
Nova Štifta — 390, 391, 407, 499,
515
Nova vas pri Ptuj — 464
Nova vas pri Žireh — 337

Novo mesto — 12, 20, 33, 34, 36,
38, 40, 44, 45, 149, 150, 154, 155,
158, 171, 176, 178, 180, 191, 192,
206, 219, 231, 238, 241, 242, 255,
267, 279, 293, 294, 296, 301, 302,
304—306, 316, 402, 605
Novotny Hugo — 24

O

Občine — 238
Obir — 385, 387
Obračunč dr. Rudolf — 252
Obrol (pl.) — 566
Obsotelje — 31, 529

Odredi:

partizanski:

- belokranjski — 248
- dolenski — 248, 255, 256,
267, 294, 298, 314
- dolomitski — 368, 404,
405
- dravski — 248
- gorenjski — 248, 321, 356
- haloški — 248
- kalniški — 533, 537
- kamniški — 595
- kamniško-savinjski —
595
- kokrški — 248, 266, 367,
376, 379, 382, 383, 411,
585—587, 596
- koroški — 248
- kozjanski — 119, 133, 248,
504, 506
- notranjski — 248, 255,
266, 294
- pohorski — 248, 252, 365,
432, 504, 505, 588
- primorski — 248
- primorsko-goranski —
255
- ptujski — 248
- savinjski — 248, 252, 299,
316, 330, 432, 503—505,
519, 520, 522, 526, 528, 542,
557, 560, 562, 567, 569, 585,
586
- zapadnodolenski — 317,
402, 403

nemški:

- lovski odred »B« — 550, 553
- policijski smučarski — 259, 355, 369

Ojstra — 387

Ojstrež Jože — 422

Ojstrica — 454

Okonina — 543

Okrog — 157, 158

Okroglo — 258, 412

Olimje — 459, 538

Olševa — 387

Oman Sonja — 92, 481

Omerza Jože — 133

Opale — 327, 330

Operativne cone:

— I. dolenjska — 594

— II. notranjska — 594

— III. alpska — 594

— IV. štajerska — 6, 570, 594—596, 604

Oplotnica — 89, 546, 548, 549, 553, 554, 560, 565

Orlaka — 230, 237, 241, 272, 297

Orla vas — 430, 469

Orlica — 555

Orlje — 141, 142, 203, 270

Orlova peč — 459

Orth — 28

Osankarica — 386, 559—562, 564—566, 568—571, 573, 575, 576, 599

Oslešica — 459

Oslica — 306

Oslica (pl.) — 457, 460, 528, 532

Osnovček — 589

Osojnik Franc-Kostja — 467, 476, 543, 561, 569

Osolnik — 395, 399

Osredek (nad Stično) — 26

Osredek (pri Krški gori) — 154, 155

Osredek (pri Podsredi) — 531, 532

Ostri vrh — 255

Ostrovec — 231, 448

Ostrožno — 107

Ostruh — 564

Ostruhova žaga — 552

Ošelj — 481

Otavnik — 154

Oteč vrh — 179, 180

Ovčji hrib — 340

Ožbolt — 429, 437

Oxilia (it. gen.) — 207

P

Pacinje — 467

Padež — 319, 321

Paka (r.) — 13, 15, 69, 433, 441, 470, 472, 474, 475, 543

Paloviče — 407, 587

Pance — 145, 207

Panška reka — 141, 142, 213—216, 399

Paradišče — 209

Pasja ravan — 333, 334, 336, 340, 345, 346, 349, 374, 397, 405, 546

Pasja vas — 546

Pašenca (pl.) — 108, 530

Paški kozjak — 13, 113, 474, 475, 543, 545

Paški vrh — 428, 429, 441, 469, 470

Pavlova vas — 117

Peca — 522, 557, 595, 604

Peč — 157

Pečar (km.) — 192, 215, 216, 274, 279, 286—289

Pečar Feliks-Mijo — 578

Peče — 445, 577

Peče Aleksander-Saša — 158, 273

Pečnik Franc — 64

Pečnik Janez — 109

Pečovje (pr.) — 333

Peklaj (km.) — 336

Penk (pri Senovem) — 114

Penk (pri Šoštanju) — 69, 100, 474

Perc Miro-Maks — 147, 148, 245

Perlez (km.) — 139, 292

Pero vo — 163

Pesek (pl.) — 92, 546, 547, 550, 552, 553, 560, 561

Pesje — 92, 472

Pesnica — 467

Peščenik — 145, 162, 163, 206, 207, 211, 235, 272, 314, 315

Petač (km.) — 336

- Peternel Anton-Igor — 424
 Pihler Janko-Don — 561
 Pilštanj — 108, 456, 459, 529, 530, 532
 Pintar Miha-Toledo — 89, 95—97, 226, 433, 470, 473, 476, 477
 Pintar Slavko-Robin — 433
 Pišece — 112, 116, 117, 530, 532, 533
 Pižornov graben — 543
 Planica — 395
 Planina (nad Horjulom) — 333
 Planina pri Rakeku — 35, 167, 171
 Planina pri Sevnici — 59, 61, 456, 458, 460, 462—464, 523, 528, 529, 532, 535—539
 Planinka — 481, 545, 551
 Planinska vas — 61
 Plankovec — 276
 Pleša — 75, 76, 428—430, 456
 Pleše — 192, 216, 270
 Plešič — 548, 550, 554
 Plešivec — 70, 93, 470
 Plešivec (gr.) — 555
 Plešivec (pl.) — 380
 Plešivec (pl. na Bohorju) — 529
 Plešivica pri Žalni — 160—162
 Pluska — 297
 Pocajtov mlin — 62
 Podblica — 371
 Podboršt — 176
 Podbukovje — 160, 161, 244
 Podčetrtek — 26, 459, 498, 529, 538
 Podgorje — 528, 554
 Podgornik Dušan — 44
 Podgrad — 138, 144, 274, 275, 286, 576
 Podkanja — 387
 Podkrnica — 79
 Podlipa — 331
 Podlipoglav — 138, 139, 141—143, 145, 191, 192, 195—198, 204, 205, 212—217, 242, 270, 292
 Podlipovica — 75, 429, 516, 518
 Podlipska dolina — 330
 Podlog — 26
 Podlom — 223
 Podmolnik — 270
 Podnart — 353, 368
 Podobeno — 359
 Podpeč (pri Dobropolju) — 162, 186
 Podplanina — 453
 Področja — 266
 Podsreda — 117, 529, 530, 532, 536
 Podturjak — 188
 Podvrh — 359
 Poganek — 150
 Poglajen Franc-Kranjc — 349, 383, 424—426, 505, 542, 597, 599, 604
 Pohorje — 13, 82, 83, 87—93, 96, 99, 126, 428, 432, 451, 467, 470, 474—477, 479—481, 490, 497, 503, 504, 506, 519, 521, 522, 542—550, 553—557, 559—564, 569, 570, 572, 573, 575, 583, 585, 602
 Pohorska koča — 554
 Pokljuka — 257, 321, 357, 363, 368
 Pokojišče — 319, 321
 Pokojnik — 530
 Polenšak — 466
 Polh Franc-Izak — 96, 132, 426, 433, 491, 492, 505, 517, 597
 Polhograjski dolomiti — 11, 255, 257, 260, 266, 292, 313, 318, 320—322, 326, 328—330, 332, 335, 337, 344—347, 349, 351, 358, 364, 366—368, 381, 392, 393, 396, 397, 404, 405, 415—417
 Polhov Gradec — 324, 329—332, 336, 346, 392, 393, 399, 404
 Polica — 162, 163, 192, 220, 272, 273, 276, 285, 288, 289, 291—294, 317, 482
 Polič Radko — 160, 244, 606
 Poljane nad Blagovico — 580
 Poljane nad Škofjo Loko — 259, 324, 338, 340, 341, 343, 345, 346, 351, 352, 356, 362
 Poljane (pri Mozirju) — 453
 Poljane (pri Planini) — 109
 Poljane (pri Primskovem) — 178, 179
 Poljanska dolina — 257, 259, 266, 313, 324, 326—328, 332, 337—341,

- 346, 350, 351, 355, 357—359, 362,
364, 376, 397, 405, 408, 415, 417
Poljanska Sora — 329, 336—338,
342, 343, 345, 404
Poljčane — 565
Poljče — 259
Polje ob Sotli — 26
Polje (pri Ljubljani) — 136, 137,
139, 140, 144, 191, 192, 194, 195,
199, 212, 213, 218, 243, 292, 395,
396, 399
Poljska — 357, 496
Polki:
italijanski:
— 1. grenadirski — 36, 309,
329
— 2. grenadirski — 36, 214,
217, 270, 293, 329, 332
— 6. artiljerijski — 36
— 11. artiljerijski — 36, 256
— 13. artiljerijski — 36, 189,
270, 293
— 23. pehotni — 36
— 24. pehotni — 36, 155, 178,
305
— 52. pehotni — 329, 330
nemški:
— 1. policijski — 515, 519,
584
— 4. policijski — 496, 581
— 5. policijski — 496, 514—
517, 527, 528, 538, 546
— 7. policijski — 496
— 14. protiletalski — 260
— 18. policijski gorskih lov-
cev — 260, 355, 358, 359,
361, 363, 369—371, 373,
378, 380, 391, 401, 405, 416,
418, 497, 498, 588
— 19. policijski — 496, 514—
516, 519, 530, 532, 534, 545,
546, 564, 565, 581, 584, 586,
587
— 24. policijski — 496, 515,
517, 519, 564, 576, 584
— 138. šolski gorskih lovcev
— 27, 498
— policijski »Griese« — 564
Polšnik — 79, 144, 156, 391
Polzela — 69, 70, 80, 430, 470, 543
Polžarija — 212, 213
Polževo — 145, 146, 172, 300, 302,
314
Pongrac — 430, 433
Ponikva — 107
Ponikve (pri Dobrepolju) — 271,
272
Ponikve (pri Trebnjem) — 157,
236
Ponova vas — 163
Ponoviče — 259, 581
Porenta Anton — 243
Porenta Osvald — 243
Porezen — 362
Posavje — 114—116, 124, 152, 154
Postojna — 298, 313, 318, 320,
329, 330
Potok pri Muljavi — 223
Požun Lojze — 131—134, 490 do
492, 606
Pragersko — 18, 480
Praha — 110
Prapreče — 589
Praprotno — 340, 352, 356
Prebold — 64, 70, 93, 105, 262,
434, 453—455, 513 515, 516
Preddvor — 259, 377, 378, 588
Predole — 222, 296, 317
Predoslje — 357, 405
Prehod — 407
Prekmurje — 48, 263
Prekopa — 445, 448, 454, 512
Prekov mlin — 287
Preloge — 471, 472, 474
Presečnik — 387, 388
Presedljaj — 380
Preska (pri Kostrevnici) — 177
Preska (pri Kozjem) — 533
Preska (pri Sevnici) — 117, 499
Preskarjev mlin — 534
Prešeren dr. France — 203
Pretržje — 178, 181
Prevalje — 25
Prevolje — 531
Prevorje — 461, 529, 530
Prezrenje — 382
Prežganje — 26, 275, 276, 280
Prilope — 517
Primorska — 594
Primož na Pohorju — 554
Primskovo — 178—185, 301—304,
402

Pri Stari žagi — 565
 Pristava (nad Stično) — 241
 Pristava (nad Višnjo goro) — 300, 301, 314, 315
 Pristava (pri Podčetrtku) — 459, 463, 538
 Prodnik (km.) — 517
 Prtovč — 367
 Ptuj — 22, 24, 25, 27, 29, 83, 88, 89, 261, 428, 429, 465—467, 490, 501, 519, 606
 Pugled — 140, 145, 174, 180, 184, 187, 191—218, 220, 221, 225, 235 do 237, 241, 242, 245, 246, 268, 270—272, 293, 294, 310, 395, 396, 401, 476, 508, 572
 Puhar Lidiya-Lajdi — 599
 Pungart — 384, 544, 545, 553 do 555, 560
 Puste Ložice — 529
 Puste njive — 61
 Pusti Javor — 178
 Pusti malen — 176, 177
 Pusti vrh — 336

R

Rače — 480, 564
 Raček Bernard — 70
 Raček Matevž-Pongrac — 133
 Račica — 276, 280
 Račna — 159, 160, 187, 222, 223, 296, 310, 314
 Radeče — 26, 262, 267, 499
 Radelj Poh — 552
 Radgona — 22
 Radlje — 479, 565
 Radmirje — 451, 499, 543, 558
 Radna vas — 233
 Radohova vas — 148, 223, 225, 237, 238, 241, 246, 270, 296, 298, 300—302, 310, 314
 Radojč — 474, 475
 Radoljška planina — 372, 373
 Radovljica — 259, 266, 357, 373, 417
 Raduha — 387, 388, 451
 Radulja — 26
 Radulja (p.) — 231, 234
 Ragljevka — 160, 161

Rajhemburg — 70, 114—117, 456, 457, 459, 499
 Rajšp Franc — 466
 Raka — 26
 Rakajc — 244
 Rakek — 171
 Rakitovec — 583
 Rakušček Zdravko — 425
 Ramšak (km.) — 453
 Raskovec — 318—320
 Rašica pri Velikih Laščah — 186—188
 Raštanj — 117, 461
 Ratitovec — 370—372
 Ravne — 359
 Ravne nad Šentrupertom — 26
 Ravne pri Mlinšah — 439
 Ravne (pri Šoštanju) — 470, 471, 474—476
 Ravni dol — 160, 224
 Ravno brdo — 142
 Razbor — 462, 476, 551, 553, 555
 Razori — 143, 144, 151, 198, 214, 291, 399
 Reber — 304
 Reberca — 387
 Rečica ob Savinji — 442, 451, 453, 543, 544
 Rečica pri Laškem — 14, 71, 445, 446, 454, 527, 606
 Reka — 20
 Reka (p.) — 274
 Remic Ivan-Lovec — 578, 582
 Remuše — 336
 Renke — 434, 435
 Repče — 141, 143, 191, 197, 210, 212, 214, 215
 Repe — 565
 Repec (km.) — 231
 Repovž Franc-Rek — 447, 551
 Resevna — 58, 60, 61, 131
 Resnik — 559
 Reš Vinko — 465
 Reški kovač — 214
 Retje (pri Trbovljah) — 80, 430
 Retje pri Velikih Laščah — 186
 Revirji — 15, 70—81, 119—131, 429, 484, 494
 Ribče — 582
 Ribenska planina — 368, 369, 371

Ribičič Mitja-Ciril — 295, 509
 Ribnica — 36, 159, 270, 309
 Ribnica na Pohorju — 82—89,
 544, 545, 549—552, 554, 555, 575
 Ribniško sedlo — 550
 Ribno — 371
 Rihpovec — 152, 231, 236
 Rim — 207
 Rimske Toplice — 120, 121, 462,
 527
 Ris — 245
 Robež — 385
 Robidnica — 361
 Roboti Mario — 32, 167
 Rode Ivan-Ilija — 421, 435
 Rodni vrh — 147
 Rogaška Slatina — 456, 457,
 459—463, 499, 538
 Rogatec — 16, 107, 456, 461, 462,
 497, 507
 Roginjska gorca — 538
 Rogla — 88, 89, 92, 96, 546, 552,
 553
 Romero Frederico — 32
 Rore (g.) — 115
 Rot Branko-Zvonko — 246
 Rotar Miha-Jaka — 472
 Rovišče — 444, 483, 489
 Rovte — 329, 336, 345
 Rozman Franc-Stane — 99, 145,
 158, 173, 226, 250, 284, 551, 604
 Rožnik (pri Turjaku) — 223,
 271, 272
 Röck Blaž-Biba — 93
 Rudnica — 459—462, 529, 530,
 538, 541
 Rudnik — 192, 400
 Rudno — 357, 370, 372
 Rudo — 5
 Rupa — 405
 Ruše — 82—85, 88, 126, 251, 428,
 469, 470, 476—481, 504, 547, 550,
 559, 560, 565
 Ruška koča — 88, 480

S

Sadinja vas — 139, 142, 210, 213
 do 215, 245, 291
 Sagadin Zvonko-Mužik — 89,
 465

Samobor — 402
 Sava pri Zagorju — 291, 585
 Sava (r.) — 11, 12, 14, 16, 18,
 20, 79, 80, 106, 116, 123, 138,
 139, 149, 150, 154, 173, 175, 176,
 181, 182, 220, 224, 251, 258, 261,
 262, 265—267, 269, 273—275,
 277—279, 281, 288, 289, 291, 292,
 294, 298, 316, 317, 349, 350, 353,
 355, 365, 367—369, 374—376, 381,
 382, 395, 396, 398, 400, 401, 403 do
 405, 411, 414, 427, 432, 435, 436,
 439, 441, 445, 448, 451, 458, 482,
 484, 497, 499, 505, 507, 526, 535,
 549, 576, 577, 579, 581, 584, 590
 Savinja — 13—16, 62, 66, 70, 80,
 101, 110, 113, 121, 122, 442, 446,
 447, 450—453, 456, 507, 511, 512,
 523, 527, 529, 539, 542—544
 Savinjska dolina — 14, 15, 27, 55,
 58, 61—63, 66—68, 80, 93, 95,
 104, 105, 112, 116, 121, 123, 128,
 260, 262, 264, 391, 392, 427, 430,
 433, 436, 440—443, 445, 448, 450,
 451, 453—455, 469, 484—486,
 494, 497, 499, 503—505, 511, 513
 do 516, 518—520, 523, 525, 535,
 543, 544, 547, 558, 560, 577, 578,
 602
 Savski Marof — 402
 Sebenje — 588
 Sekirnik Janko-Simon — 246,
 292, 350, 421—426, 505, 597
 Sela pri Cerkvi — 384, 385
 Sela pri Rudniku — 141
 Sela pri Šumberku — 149, 150,
 158
 Sela pri Višnji gori — 294
 Selca — 259, 355
 Selca (pod Šumberkom) — 230
 Seljan (km.) — 286
 Selo pri Panch — 399
 Selo (pri Šentvidu) — 302
 Selška dolina — 257, 259, 266,
 324, 350, 352, 353, 356—359,
 362, 364, 370, 376, 397, 398, 405,
 408
 Selška gora — 362
 Selška Sora — 352, 395, 398
 Semič Stane-Daki — 243, 254,
 423

- Senjorjev dom — 544, 545
 Senovo — 70, 114, 456, 457, 459,
 Sever Egidij-Štefan — 402
 Sevnica — 26, 27, 114, 262, 456,
 457, 462, 528, 537, 538, 541, 565
 Sifernik — 517
 Silovec — 530, 532
 Simčič Marko — 426
 Sinkovič Franc — 133
 Skorno — 70, 441
 Skrivni hriber — 551, 552, 556
 do 559, 569, 575
 Skubic Avgust-Tomo — 246
 Skupine:
 — zaloška — 137—140, 142,
 199, 206
 — skupina »B« — 260, 433,
 470, 472—474, 488
 — skupina »C« — 260, 433, 457
 Skvarča Ivan-Modras — 63, 433,
 456, 457, 461
 Slap — 387
 Slape — 139, 512, 524
 Slapnica — 278, 280, 285
 Slatina v Savinjski dolini — 70
 Sleme (pl.) — 377, 387
 Slevec (pl.) — 407
 Slivna — 444, 578
 Slivnica (pri Celju) — 59, 60,
 107—109, 463, 497, 538
 Slivnica (pri Mariboru) — 481
 Slopko Jurij-Pero — 523
 Slopnik — 519, 520
 Slovenc Janez-Popaj — 245,
 421, 424, 597, 598
 Slovenc Jože — 244
 Slovenj Gradec — 15, 29, 497,
 550, 553—555, 557, 558, 564, 570
 Slovenska Bistrica — 18, 27, 477,
 480
 Slovenske gorice — 16, 261, 429,
 432, 464, 465, 469, 504, 551, 565
 Slovenske Konjice — 13, 543,
 564, 565
 Slovensko primorje — 38, 226,
 253
 Sluga Vilko — 243
 Smlednik — 27, 259, 357
 Smodivnik — 474, 475, 504, 542,
 545, 557, 558
 Smolnik — 82—85, 113, 478, 481,
 547, 550
 Smrečje — 331, 332
 Smrekar Ludvik — 243—246
 Smrekar Srečko — 133
 Smrekovec — 387—389, 451—453,
 545, 569
 Smrjene — 191
 Snebrje — 46, 136
 Snovik — 589
 Sobrač — 179, 242
 Socka — 95
 Sodražica — 45
 Soklič Franc-Brko — 96
 Sokolski dom (na Pohorju) —
 88, 479, 551
 Solčava — 387, 452, 453, 497, 499
 Sopotnica — 341—343
 Sora — 399
 Sora (r.) — 395, 399
 Sorčan Franc-Tomaž — 461, 463
 Sorica — 362
 Sorško polje — 395
 Sostro — 140, 143, 191, 192, 194,
 203—205, 210, 211, 213—215,
 217, 218, 242, 279, 299, 401
 Soteska — 305, 395
 Soteska (pri Mozirju) — 101, 542
 Sotla — 16, 26, 451, 463, 489, 490,
 507, 533, 537, 539
 Sotlar Tone — 245
 Sovodenj — 338
 Spodnja Besnica — 375
 Spodnja Polskava — 479
 Spodnja Savinjska dolina — 13,
 70, 124, 429, 505, 512
 Spodnja Slivnica — 162, 187, 222,
 272, 308, 317, 483
 Spodnja Zadobrova — 396, 399
 Spodnje Brezovo — 207, 221
 Spodnje Duplje — 376
 Spodnje Kraše — 518, 519, 524
 Spodnje Predbukovje — 481
 Spodnji Kašelj — 137, 198, 292
 Spodnji Razbor — 555
 Spodnji Velovljek — 467
 Srebotnice — 145, 150, 151, 158,
 161, 162, 174, 176, 181, 182, 184,
 186, 223, 224
 Srednja Bela — 588
 Srednji Kot — 384, 386

- Sromlje — 117, 532
 Staje (pr.) — 223
 Stakneči vrh — 389
 Stalingrad — 603
 Stan — 236
 Stante Peter-Skala — 9, 57, 58,
 62, 63, 108, 131, 133, 158, 173,
 174, 226, 245, 250, 295, 420 do
 425, 509, 597—599, 604
 Stara Glažuta — 108
 Stara Glažuta (pr.) — 550
 Stara gora (pri Mirni) — 231, 402
 Stara gora (pri Primskovem) —
 150, 179, 180
 Stara vas (na Bizeljskem) — 26
 Stara vas (pri Grosupljem) —
 145, 207, 217
 Stara Vrhnika — 330, 332
 Stare Ivan — 246
 Stari graben (pr.) — 478
 Stari grad (gr.) — 192
 Stari log — 299
 Stari trg ob Kolpi — 36, 255
 Stari vrh (pl.) — 342, 343, 352
 Stariha Janko — 158, 252, 333,
 349, 520
 Stehan — 272
 Stehanja vas — 239
 Steindl Franz — 27, 559
 Stična — 136, 146, 147, 150, 159,
 205, 208, 223, 237—239, 241, 269,
 271, 293, 296—298, 300, 301, 304,
 305, 307, 308 310, 313—316, 420
 Stirpnik — 398
 Stojan Štefan — 62
 Stolice — 247
 Stopar Viktor — 73
 Stopnik — 65
 Storžič — 258, 322, 588
 Stradovnik (pl.) — 515
 Strahinj — 376
 Strahovlje — 76
 Stranice — 13
 Stranje pri Kamniku — 324
 Stranje pri Velikem Gabru —
 151, 301, 302
 Stranska vas ob Višnjici — 306
 Straža — 92
 Straža (pri Dol. Toplicah) — 230
 Stražišče — 398
 Strmec — 440
 Strmenice — 101
 Strojini Ivan — 245
 Struge (pr.) — 230, 242
 Studa — 583
 Studenec — 198, 291
 Suha — 461
 Suha krajina — 152, 159, 163,
 165, 208, 242, 256, 272, 294, 295,
 304, 313, 399, 413
 Sumrekov graben — 534
 Suša — 359
 Sušica — 185, 313
 Sušnik Josip — 243
 Svenšek Gustav — 83
 Svetina (pri Celju) — 61
 Svibovec — 12
 Sv. Ambrož — 377
 Sv. Ana (nad Tržičem) — 382 do
 384, 386, 419, 505, 578
 Sv. Ana (pri Mirni peči) — 236
 Sv. Anton (na Pohorju) — 554
 Sv. Gora (na Kozjanskem) — 531
 Sv. Gora (v Zasavju) — 427, 440,
 441, 444, 482, 483, 581—584
 Sv. Helena (na Graški gori) —
 475
 Sv. Helena (pri Mirni) — 236
 Sv. Helena (pri Slivnici) — 107
 Sv. Ivan (na Dobrovljah) — 517
 Sv. Jakob — 387
 Sv. Janez v Bohinju — 259
 Sv. Jedert — 110
 Sv. Jošt — 518—520, 524
 Sv. Jurij — 513
 Sv. Katarina (na Čreti) — 101,
 102, 503
 Sv. Katarina (nad Trbovljami)
 — 72, 121, 130, 427, 538
 Sv. Križ (pri Gabrovki) — 242,
 255
 Sv. Križ (pri Planini) — 461
 Sv. Lenart (nad Gornjim Gra-
 dom) — 451, 452
 Sv. Lenart (nad Laškimi) — 527
 Sv. Lenart (nad Zagorjem) — 73,
 75, 76—78, 81, 125, 129, 446, 448
 Sv. Lenart (pri Sostrem) — 192,
 211—213
 Sv. Lovrenc (v Dolomitih) — 336
 Sv. Lovrenc (v Savinjski dolini)
 — 513

Sv. Magdalena (pri Zg. Slivnici) — 209, 212
 Sv. Magdalena (v Savinjski dolini) — 434, 516, 527
 Sv. Marko (pri Trbovljah) — 75, 513
 Sv. Miklavž (nad Laškim) — 512, 513, 527
 Sv. Mohor — 353, 355, 356, 364, 374, 381, 396
 Sv. Ožbalt (pri Lučah na Dolenjskem) — 223
 Sv. Planina (nad Savo) — 269, 317, 430, 435, 515
 Sv. Planina (nad Trbovljami) — 49, 72, 80, 94, 122, 130, 262, 427, 430—432, 499
 Sv. Rok (pri Stični) — 297, 302
 Sv. Trije kralji (na Pohorju) — 548, 565
 Sv. Trije kralji (v Dolomitih) — 336, 393
 Sv. Trojica — 528, 584
 Sv. Urban (na Dobrovljah) — 517
 Sv. Urh — 272
 Sv. Valentin — 398
 Sv. Vid (zdaj Žilce) — 317, 318

Š

Šahovec — 237
 Šajdnik — 385
 Šaleška dolina — 15, 17, 48—50, 55, 93—97, 100, 101, 113, 124, 260, 264, 387, 429, 433, 441, 443, 445, 450, 469, 470, 473, 497, 499, 506
 Šavnice — 515
 Šavrič Jože — 133
 Šemnik — 583
 Šempeter v Savinjski dolini — 70, 516
 Šenčur — 405
 Šentflorjan — 471, 547, 550, 569
 Šentgotard — 454, 499, 582
 Šentilj pod Turjakom — 544, 554
 Šentjanž — 26, 153, 154, 262, 499
 Šentjanž (pri Rečici) — 453
 Šentjernej — 36, 154

Šentjošt nad Horjulom — 331, 332
 Šentjur na Polju — 80
 Šentjur pri Celju — 538
 Šentjurc Lidiya — 72
 Šentjurij pod Kumom — 262
 Šentjurje — 178
 Šentlambert — 444, 583, 584
 Šentlovrenc — 148, 223
 Šentožbolt — 577, 581
 Šentpavel (pri Podlipoglavu) — 191, 196, 197, 204, 205, 213, 215
 Šentpavel (pri Preboldu) — 66, 456
 Šentrupert (na Dolenjskem) — 38, 156, 157
 Šentrupert (pri Celju) — 61, 62
 Šenturška gora — 405, 589
 Šentvid pri Grobelnem — 107
 Šentvid pri Ljubljani — 259, 260, 279, 327, 357, 399
 Šentvid pri Planini — 456, 458
 Šentvid pri Stični — 36, 148, 150, 161, 178, 223, 238, 240, 241, 271, 296—298, 300, 301, 314
 Šentvid pri Zavodnju — 15, 389, 474, 476, 570
 Šercer Ljubo — 140
 Šešče (pri Preboldu) — 64, 66, 442
 Šešl (km.) — 95
 Šetaje — 160
 Šija (pl.) — 384
 Šilih Niko — 154, 244
 Šinkarica — 553
 Šipek (pl.) — 75, 473, 439—441, 443—445, 557, 579, 583
 Šircelj Ivan — 599
 Škale — 95, 96, 470
 Škaler Stanko — 490, 492, 598
 Škalske Cirkovce — 96, 428, 469, 476, 558, 569, 585
 Škerlin Stane-Nejče — 134
 Šklendrovec — 79
 Škocjan — 154, 155, 255
 Škofič Konrad-Krušnik — 90
 Škofja Loka — 259, 266, 279, 324, 336—338, 340, 341, 351—353, 355—357, 359, 395—398
 Škofljica — 18, 141, 142, 186, 188, 192, 208, 211, 270,

Škrbina pl.) — 384
 Škrilje — 221
 Škrjanče — 306
 Šlander Slavko — 48, 57, 60, 73, 94, 114
 Šlander Vilko — 61, 62, 82, 83, 86
 Šlezija — 16, 105, 110
 Šmarje — 140, 142, 143, 160, 161, 188, 191, 192, 208—213, 216, 220, 230
 Šmarjeta (pri Celju) — 107
 Šmarjeta (pri Rinskih Toplicah) — 110, 527
 Šmartno na Pohorju — 479, 481, 554, 560
 Šmartno ob Dreti — 499, 511, 519, 520
 Šmartno ob Paki — 64, 65, 69, 70, 100, 103, 443, 471, 499, 544
 Šmartno pri Litiji — 26, 149, 175—177, 181, 259, 275, 276
 Šmaver — 237
 Šmihel (nad Mozirjem) — 542, 544, 547
 Šmiklavž — 389, 545, 547, 566
 Šmiklavž (v Savinjski dolini) — 67, 80, 433, 434, 446, 448, 504, 545
 Šmohor — 102
 Šmonc — 245
 Šoštanj — 15, 27, 92—94, 96, 99 do 102, 105, 128, 429, 442, 445, 453, 471—473, 497, 499, 543, 564
 Španija — 224
 Špeh (km.) — 362
 Špičasti hrib — 356
 Špiček — 112, 116
 Špitalič — 14, 444, 445, 522, 583
 Šprajc Peter-Jug — 133
 Št. Andraž — 93, 429, 441, 446, 447, 470, 472, 543
 Štajerska — 5, 8, 11—13, 15 do 18, 20—29, 31, 34, 42, 48—50, 53—135, 173, 174, 181, 184, 193, 208, 220, 221, 223, 226, 248 do 252, 254, 260—267, 269, 273, 278, 279, 294, 295, 298, 302, 313, 316, 324, 326, 349, 364, 365, 367, 368, 374, 380, 383, 386, 389—606
 Štanga — 274

Štefanja gora — 378
 Št. Ilj — 18
 Štore — 60, 61, 461
 Štrovsenek — 103, 105
 Šumik — 85, 86, 547, 561
 Šuštar Nande — 80, 122, 134
 Švajger Zvonko — 422

T

Tabor — 105, 262, 448, 454, 512
 Tacen — 258
 Tatalovič Niko — 246
 Teharje — 59, 62, 262
 Telče — 114, 154, 155
 Temenica — 178, 303
 Temenica (r.) — 18, 158, 301
 Temeniška dolina — 148, 149, 176, 179—181, 302
 Tenetiše — 258, 377
 Terčak Stane — 131, 132, 490, 492, 606
 Terpin Zdravko — 224, 252, 403
 Teševa — 104, 467, 517
 Tezno — 50, 85, 94
 Tiger — 245
 Tinje — 546, 560
 Tinski vrh — 459
 Tinsko — 461, 463, 538
 Tirna (pl.) — 584
 Tirske peči — 442, 453
 Tisje — 175—177, 180, 181, 245, 275
 Tisovec — 230, 302, 530
 Tlačnica — 578, 581, 582
 Tlaker Ivan-Luka — 507
 Toeffele Johan — 243
 Tolsti vrh (na Dobrovljah) — 517, 524
 Tolsti vrh (v Savinjski dolini) — 105, 260, 428, 430, 432—434, 441, 445, 448, 454, 470, 474, 523
 Tomanova planina — 407
 Tomaž (km.) — 286
 Tomišelj — 168
 Tomšič Tone — 137
 Topla — 557, 558
 Toplice (pri Zagorju) — 434
 Topolovo — 463, 464, 537
 Tovornik — 460
 Tragarica — 405

Trata — 351

Travnik (pl.) — 388

Travniki (pr.) — 528

Trbovlje — 14, 17, 22, 25, 28, 29,
48, 49, 71—76, 79, 80, 93, 96,
120—124, 134, 262, 266, 290, 427,
430—434, 448, 453, 455, 489,
497, 498, 511, 513—516, 564

Trebelak (km.) — 471

Trebeljevo — 274, 276, 277, 286,
287

Trebelno — 18, 106, 151, 158,
232, 402

Trebija — 345

Trebnje — 18, 36, 38, 152, 178,
230, 235, 238, 239, 242, 246, 271,
295, 296, 298, 304

Trebnji vrh — 230

Tremarje — 121, 122, 456, 498

Trije žebli (pl.) — 560, 565

Trnovica — 176

Trnovska vas — 466

Trobojnik — 533, 534, 541

Trojane — 14, 18, 68, 73, 75, 76,
262, 269, 434—437, 439, 440, 445,
453, 482, 499, 505, 512, 516, 576,
579, 581—583, 585, 586

Trst — 17, 32, 149

Tršek Franc — 134

Trtnik Lojze — 243, 245

Tržaška pokrajina — 167

Tržič — 258, 259, 266, 279, 324,
325, 376, 382, 384, 405, 417, 588

Tržišče — 18, 155

Tržiška Bistrica — 258

Tuhinj (Zg. in Sp.) — 14, 15, 407

Tuhinjska dolina — 14, 15, 324,
364, 390, 391, 404, 407, 515, 579,
582, 583, 585, 586, 588, 589

Tuji grm — 276, 278, 280—286,
288, 291—293, 310

Turičnik (km.) — 547

Turink (km.) — 428, 441, 470

Turjak — 18, 20, 142, 152, 186
do 189 191, 206, 207, 222—224,
230, 242, 245, 271, 272, 317

Turje — 79

Turk Jože — 62

Turnšek Franc — 246

Turški kamen — 78

U

Učakar Janez — 243

Uden boršt (pr.) — 368, 375 do
377, 405, 412, 588

Udje — 191

Uiberreither Siegfried — 22, 27,
28

Ulaka — 332

Ulrih Tone-Petek — 492, 551

Umek Jože-Zepl — 433

Uniše — 107

Urban (km.) — 342, 343

Urbanc (km.) — 82—85, 125

Urisek Jože-Trpin — 551

Uršlja gora — 452

V

Vače — 258, 430, 436, 444, 577,
580—582, 584, 585

Valična vas — 304

Valpča vas — 230

Varaždin — 18

Varšek Viktor-Vare — 298

Velenje — 15, 17, 70, 92, 95, 100,
434, 447, 471, 472, 489, 499, 543,
550

Velepič Anton-Lisjak — 246

Velika Dolina — 26

Velika Kopa — 544, 545, 554, 555

Velika Ligojna — 392

Velika Loka — 238, 296

Velika planina — 324, 325, 380

Velika planina (nad Čemšeni-
kom) — 498, 515

Velika Raven — 583

Velika Reka — 527

Velika špica (pl.) — 109

Velika vas — 262, 279, 499, 578

Velike Drušče — 155

Velike Lašče — 18, 36, 45, 159
do 162, 186—189

Velike Pece — 238, 240, 241, 308

Veliki Gaber — 149, 151, 296, 302

Veliki Javornik — 528

Veliki kamen — 531

Veliki Koprivnik — 457

Veliki Koželj — 92

Veliki Ločnik — 162, 317

Veliki Ostrk — 223

- Veliki Podlog — 114
 Veliki vrh (pl. v Dolomitih) — 331
 Veliki vrh (pl. na Pohorju) — 547, 554, 565, 566
 Veliki vrh (v Savinjski dolini) — 69, 446, 447, 543, 544
 Veliko Črnelo — 297, 306
 Veliko Mlačevo — 225, 236
 Velikovec — 22, 25
 Verd — 318—321, 329, 330
 Verhounce — 531
 Vetrnik — 108, 109, 154, 395, 523, 529—532, 534—537
 Vevče — 139, 143, 192, 197, 199, 214, 400, 401
 Vičava — 467
 Videm — 160
 Videm-Dobropolje — 162, 188
 Videmski hrib — 162
 Vidregar Feliks-Brko — 140, 142
 Vidregar Rudi-Brane — 246, 421
 Vigec Srečko — 564
 Vine — 76
 Vinji vrh — 318
 Vino — 216
 Vinska gora — 92, 95, 96
 Vintarovic — 466
 Vipotnik Albin-Strgar — 426
 Vir pri Stični — 241, 246
 Visoki vrh — 371—373
 Višavnice — 519
 Višji grm — 177
 Višnja gora — 141, 146, 148, 159, 162, 205—208, 213, 221, 222, 236, 238, 293, 295, 296, 298—304, 314, 315
 Višnjica — 145, 294, 304—307
 Vitanje — 13, 87, 95, 543, 547, 549
 Vitanjske bajte — 545, 553, 558, 559
 Vitanjsko sedlo — 560
 Vitomarci — 466
 Vizovišek Ivan — 133
 Vnanjarje — 137, 138, 274, 285 do 289
 Vodice — 405
 Vodice (pri Dobropolju) — 162, 163, 186, 188, 209, 245
 Vodiška planina — 356
 Vodruš — 498
 Voglajna — 60
 Vojnik — 95
 Volavlje — 274
 Volče — 341, 359
 Volčje jame (pri Litiji) — 150
 Volčje jame (pri Žužemberku) — 399
 Volog — 447
 Volovica (pl.) — 551
 Voluš — 109
 Vošče — 374
 Vrankar Vinko — 243
 Vransko — 15, 65, 66, 68—70, 262, 407, 430, 444, 445, 447, 454, 498, 499, 510, 511, 513, 515, 520, 549
 Vrata — 177
 Vratinar Anton-Antonesko — 433, 457
 Vreča Jakob-Tomiks — 133
 Vrelenk — 82
 Vresk Franc-Gustl — 158, 542
 Vresk Lojze-Slavko — 433
 Vresk Vili-Urban — 134
 Vrh (pri Blagovici) — 445, 483
 Vrhe (na Polževem) — 300
 Vrhnika — 36, 45, 255, 313, 321, 329—332
 Vrhorski vrh — 474
 Vrhpolje — 303, 310, 315
 Vrhtrzebno — 231, 236
 Vrnč Franjo-Buzdo — 57—59, 456
 Vrzdenec — 330, 331
 Vuhred — 554
 Vurberg — 569
 Wupertal — 496

Z

- Zabrekve — 356
 Zabukovec Milan-Miloš — 422
 Zabukovica — 14, 64, 67—70, 79, 80, 102, 128, 131, 429
 Zabukovje (nad Sevnico) — 458, 462, 528, 537
 Zabukovje (Zg. in Sp.) — 152, 158, 235
 Zadobje — 339, 341, 342
 Zadobrova — 292

- Zadreška dolina — 390, 391, 433, 442, 443, 450—452, 497, 499, 505, 511, 512
 Zadvor — 136, 138—140, 143, 196, 197, 217
 Zagračnica — 527
 Zagradec — 18, 161, 238, 271, 296, 304, 309
 Zagradec (pri Grosupljem) — 160
 Zagorce — 467
 Zagorica — 186
 Zagorje — 14, 27, 71—77, 79, 81, 113, 157, 222, 277, 291, 427, 428, 434, 435, 440, 441, 453, 454, 489, 499, 505, 516, 564, 576, 577, 584
 Zagorje (pri Planini) — 460, 463, 532
 Zagradišče — 214
 Zagreb — 13, 17, 18, 22, 31, 40, 41, 43, 82, 137, 143, 207, 402, 533
 Zahajski vrh — 103, 104
 Zahomec — 513, 518
 Zajasovnik — 440
 Zajc Stane — 246
 Zajelše — 292, 482
 Zaklo (pri Gomilskem) — 70
 Zakrajškova peč — 101
 Zalaznik Franc-Leon — 474, 491, 492, 543, 551, 598, 599, 606
 Zaletel Franc — 425
 Zali log — 359, 362, 368, 396
 Zalog — 11, 16, 18, 26, 36, 136 do 141, 143, 162, 171, 192, 194, 195, 197, 198, 206, 213, 218, 266, 274, 275, 279, 292, 396, 400, 401, 439
 Zalog (pri Planini) — 529
 Zalog (pri Polhovem Gradcu) — 324, 327, 329, 330
 Za mejo — 333
 Zanini Livio — 243
 Zaplanina — 65
 Zapodje — 578
 Zapotok — 317, 318
 Zasavje — 12, 14, 15, 17, 37, 260, 265, 275, 433, 435, 436, 439, 441, 445, 449, 450, 483, 486, 505, 519, 577, 579, 582, 584, 586, 590, 602, 603
 Zavino — 76
 Zavodnje — 96, 473, 474
 Zavrh — 437
 Zavrharji — 286
 Završe — 475
 Zavrtača — 300
 Zavšenik — 584
 Zbure — 155
 Zdenska vas — 161, 209, 296, 302, 308, 309, 317
 Zdole — 533
 Zelenc — 76
 Zgornja Besnica — 371, 375
 Zgornja Bistrica — 479, 480
 Zgornja Davča — 362
 Zgornja Pohanca — 534
 Zgornja Polskava — 479
 Zgornja Rečica — 110, 113, 119 do 121, 129
 Zgornja Savinjska dolina — 15, 69, 104, 391, 433, 442, 443, 447, 448, 451, 452, 512, 515, 521
 Zgornja Slivnica — 210, 212
 Zgornja Žetina — 359
 Zgornje Grušovlje — 113
 Zgornje Pobrežje — 511
 Zgornjesavska dolina — 321, 355, 356
 Zgornje Završe — 92
 Zgornji Breg — 467
 Zgornji Brložnik (km.) — 389
 Zgornji Dolič — 547, 569
 Zgornji Kašelj — 137—139, 198, 396, 399, 400
 Zgornji Razbor — 547
 Zgornji Tuhinj — 586, 589
 Zid — 280
 Zidani most — 14, 17, 74, 114, 121, 143, 248, 292, 396, 399, 455, 527
 Zidanšek Miloš — 44, 50, 51, 84, 85, 87, 90, 99, 100, 133
 Ziherl Boris — 147
 Zlato polje — 364, 391, 392, 483, 587
 Zminec — 338
 Znojile — 148, 149, 160, 163, 186, 300, 305, 309, 315, 435
 Zorko Alojz — 92
 Zreče — 87, 546, 549, 560
 Zupanc Ludvik-Ivo — 131, 133, 492, 598
 Zupančič Anton-Kralj — 244

Zupančič Lojze-Cvajar — 433
 Zupančič Mima-Barčka — 421,
 490, 492
 Zupančič Peter-Stojan — 421
 Zupančič Stane — 424, 425
 Zupančič Stane-Iztok — 246

Ž

Žabjek — 466
 Zabnica — 260, 395, 398
 Žaga — 109
 Žagarji — 288, 289
 Žagar Stane — 43, 44
 Zalec — 67, 68, 103, 430, 497,
 512, 564
 Žalna — 206, 222, 223, 272, 301
 Žaucer Pavle-Matjaž — 509
 Žažar — 330, 334
 Železna Kapla — 385, 387
 Železniki — 259, 352, 353, 357,
 362, 370, 395, 398
 Železno — 230
 Žener Mirko — 133
 Žetiče (pl.) — 385

Žetina — 360
 Ževart Milan — 132, 490, 492,
 606
 Žgajnar Srečko-Srečo — 148,
 531
 Žični vrh — 223
 Židanek Slavko — 140
 Židan Stane — 243
 Žigartov vrh — 481, 547, 551
 Žigrski vrh — 458
 Žiri — 330, 336—339, 345, 346,
 363
 Žirovski vrh — 336, 340, 345, 346,
 351, 364
 Žlajpah Franc — 246
 Žnidarič Anton — 80, 99, 133
 Žovnek — 499
 Županje njive — 405
 Žusem — 458, 459, 463, 529, 530,
 536, 538
 Žužemberk — 150, 208, 230, 241,
 242, 255, 269, 271, 295, 296, 298,
 302, 304, 305, 308—310, 393
 Žužman Franc-Čapajev — 134

POPRAVKI

Na straneh 354, 383 in 386 pri podnapisih slik stoji »pohor-
 skega odreda«, pravilno je »savinjskega odreda«.

K A Z A L O

PREDGOVOR	5
OPERACIJSKO PODROČJE II. GRUPE ODREDOV	11
NEMŠKI OKUPACIJSKI SISTEM IN NEMŠKA OBORO-	
ŽENA SILA NA ŠTAJERSKEM JULIJA 1941	21
Nemški okupacijski sistem	21
Varnostna služba in varnostna policija	23
Redarstvena policija	24
Orožništvo	25
Obmejna straža	26
Enote nemške redne vojske	27
Vermanšaft	27
ITALIJANSKI OKUPACIJSKI SISTEM IN ITALIJANSKE	
OBOROŽENE SILE V LJUBLJANSKI POKRAJINI JU-	
LIJA 1941	32
Italijanski okupacijski sistem	32
Italijanske vojaške okupacijske enote	35
PRIPRAVE ZA VSTAJO V SLOVENIJI	40
Potek priprav za vstajo v Ljubljanski pokrajini	44
Priprave za vstajo na Štajerskem	48
Opombe in viri	55
ŠTAJERSKE PARTIZANSKE ENOTE V LETU 1941	57
Celjska četa	57
Savinjska četa	63
Napad na rudnik v Zabukovici	67
Revirska četa	70
Napad na Zagorje	75
Pohorska četa	81
Napad pohorske čete na nemško posadko na Klopnem vrhu	90
Šaleška partizanska skupina	93
ŠTAJERSKI PARTIZANSKI BATALJON	98
Napad na Šoštanj	100
Boj na Čreti	103

Brežiški pohod	105
Boj pri Slivnici	107
POSAVSKI IN REVIRSKI PARTIZANI PO RAZIDU ŠTAJERSKEGA PARTIZANSKEGA BATALJONA	114
Brežiška četa	114
Akcije in boji revirske čete v decembru 1941 in v januarju 1942	119
Opombe in viri	131
NASTANEK ČET DRUGEGA PARTIZANSKEGA BATALJONA	135
Zaloška partizanska skupina	137
Molniška četa	140
Stiška četa	146
Mokronoška četa	151
Grosupeljska četa	159
USTANOVITEV 2. PARTIZANSKEGA BATALJONA	173
Boj na Tisju	175
Boj na Primskovem	178
Napad na Turjak	187
PREZIMOVANJE 2. PARTIZANSKEGA BATALJONA	192
Boj na Pugledu	211
PRVA ŠTAJERSKA PARTIZANSKA BRIGADA	219
Boj na Blatnem klancu	230
Napad na Medvedjeku in boj v Bojanskem borštu	237
Opombe in viri	243
PREOSNOVA SLOVENSKE PARTIZANSKE VOJSKE IN USTANOVITEV II. GRUPE ODREDOV	247
Ustanovitev II grupe odredov	248
POLOŽAJ V SLOVENIJI V ZAČETKU MAJA 1942	254
Ljubljanska pokrajina	254
Gorenjska	257
Štajerska	260
NAČRT PARTIZANSKE OFENZIVE V SLOVENIJI POMLADI 1942	265
PRIPRAVE ZA POHOD ČEZ SAVO	267
PRVI POSKUS POHODA NA ŠTAJERSKO	273
Pohod proti Savi	276
Boj pod Tujim grmom	278
Vrnitev v Ljubljansko pokrajino	285
OBRAMBA OSVOBOJENEGA OZEMLJA NA DOLENJSKEM	292
Nova smer pohoda II. grupe in akcija v Višnji gori	298
Boji pri Muljavi	304
Nove naloge II. grupe odredov in odhod z Dolenjske	312
Pohod na Notranjsko	316
Napad na vlak pri Verdu	318

POHOD ČEZ POLHOGRAJSKE DOLOMITE IN GORENJSKO	321
Položaj na Gorenjskem konec junija 1942	321
Boji v Polhograjskih Dolomitih	328
Prvi poskus prehoda čez mejo v Polhograjskih Dolomitih	332
Napad na Lučine in boj na Gabrški gori	336
Nemška akcija na Žirovski vrh in boj na Pasji ravni . .	345
Akcije II. grupe na Gorenjskem v drugi polovici julija	
1942	349
Nemška ofenziva na Blegoš	357
Priprave za nadaljevanje pohoda proti Štajerski	364
Nemška ofenziva na Jelovico	369
Pot 2. bataljona savinjskega odreda čez Savo in boj na	
Krvavcu	375
Boj v Kamniški Bistrici in pohod čez Kamniške planine	378
Pot 1. bataljona savinjskega odreda čez Karavanke na	
Koroško	381
Boj pri Apačah in prihod na Štajersko	385
Akcije 2. bataljona savinjskega odreda v Zadreški in Tu-	
hinjski dolini	390
Akcije 3. bataljona savinjskega odreda v Dolomitih in	
vrnitev bataljona v Belo krajino	392
Vrnitev 2. čete 2. bataljona in strojničnega voda pohor-	
skega odreda na Dolenjsko	394
Vrnitev 1. čete 2. bataljona pohorskega in 1. čete 1. ba-	
taljona savinjskega odreda na Dolenjsko	396
Pot Aleksandrove čete na Štajersko	404
Vzroki in posledice neuspeha partizanske ofenzive na	
Gorenjskem v poletju 1942	407
Opombe in viri	420
PRVI ŠTAJERSKI BATALJON	427
Nastanek bataljona in napad na Trbovlje	427
Reorganizacija bataljona in akcije 1. čete	432
Akcije 2. in 3. čete	441
Boj na Sveti gori	444
Akcija 2. čete v juniju 1942 in boj pri Gori Oljki . . .	446
Boji in akcije čet 1. štajerskega bataljona poleti 1942 .	451
Kozjanska četa	455
Slovenjegoriška četa	464
Šaleška četa	469
Ruška četa	476
Moravska četa	482
Opombe in viri	490
POLOŽAJ NA ŠTAJERSKEM V JESENI 1942	493
PREUREDITEV ŠTAJERSKIH PARTIZANSKIH ENOT . . .	503
AKCIJE IN BOJI ENOT II. GRUPE ODREDOV V JESENI	
1942	507
Akcije štabne zaščite	510
Savinjski bataljon	512
Boj na Dobrovljah	518

Kozjanski bataljon	526
Pohorski bataljon	542
Zadnji boj pohorskega bataljona	562
Moravški bataljon	576
NOVA REORGANIZACIJA SLOVENSKE PARTIZANSKE VOJSKE	590
Preoblikovanje II. grupe odredov v IV. štajersko operativno cono	595
Opombe in viri	597
SKLEPNA BESEDA	601
Literatura	605
Register imen, krajev in enot	607

Knjižnica NOV in POS 2

Ureja komisija za zgodovino
sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij
pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije
Predsednik Zdravko Klanjšček

Ivan Ferlež

DRUGA GRUPA ODREDOV

in štajerski partizani 1941—1942

Rokopis je odobrila komisija za zgodovino
na seji dne 9. marca 1972

Strokovna recenzenta

France Filipič in Zdravko Klanjšček

Lektorja

Benjamin Gracer in Miroslav Ulčar

Opremil Vladimir Lakovič

Izdelava skic Vladimir Štimac

Tehnični urednik Jože Čertalič

Založila »Partizanska knjiga« v Ljubljani
(zanjo Milko Štolfa)

Natisnila in vezala tiskarna »Toneta Tomšiča« v Ljubljani
maja 1972 v 1000 izvodih

